

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

**HOLLANDA’DA YAŞAYAN TÜRKLERİN
EV SAHİBİ TOPLUMLA SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLARININ
KÜLTÜREL AKTARIM SÜRECİNE ETKİLERİ**

Gülhan YAMAN KAHVECİ

Doktora Tezi

Ankara, 2018

HOLLANDA’DA YAŞAYAN TÜRKLERİN
EV SAHİBİ TOPLUMLA SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLARININ
KÜLTÜREL AKTARIM SÜRECİNE ETKİLERİ

Gülhan YAMAN KAHVECİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

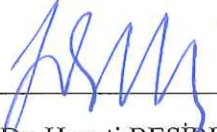
Gülhan YAMAN KAHVECİ tarafından hazırlanan "Hollanda'da Yaşayan Türklerin Ev Sahibi Toplumla Sosyo-Kültürel Temaslarının Kültürel Aktarım Sürecine Etkileri" başlıklı bu çalışma, 01.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN (Başkan)

Prof.Dr. Cahit GELEKÇİ (Danışman)

Prof.Dr. Hayati BEŞİRLİ

Prof.Dr. Serdar SAĞLAM

Doç.Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun ..3... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29.06.2018

Gülhan YAMAN KAHVECİ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o Tezimin/Raporumun tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezimin/Raporumun...29/06/2021...tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

29/06/2018

G. Yaman

Gülhan YAMAN KAHVECİ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandđım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadđımı, yararlandđım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof.Dr. Cahit GELEKÇİ danışmanlığında tarafımdan retildeđini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

29/06/2018

Gülhan YAMAN KAHVECİ

Canımın İçi Babam'a...

TEŞEKKÜR

Uzun ve yorucu ama bir o kadar da keyifli ve keşfedici bir yolculuk gibidir doktora süreci... Hayatımızın en mutlu, en anlamlı ve bazen de en acı anlarını yaşadığımız bu süreçte asla unutulmayacak olanlar ise yürüdüğümüz yolda gerek bilimsel, gerekse maddi ve manevi destekleriyle bizlere eşlik edenlerdir. Bu vesileyle çok önemli desteklerini gördüğüm kişilere teşekkür ve saygılarımı iletmekten onur duyuyorum.

Öncelikle merak ve ilgiyle yürüttüğüm bu çalışmanın her aşamasında yol gösterici ve öğretici önerileri ile sağladığı tüm bilimsel katkı ve destekleri için akademik hayata adım atmam hususunda beni teşvik eden Değerli Hocam, Tez Danışmanım Prof.Dr. Cahit Gelekçi'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, tezin ortaya çıkması sürecinde bilimsel görüş, öneri ve deneyimleriyle çok değerli katkılar sağlayan değerli jüri üyelerine; bu bağlamda öncelikle tecrübeleri ve sahip olduğu çok önemli değerleri bizlerle her daim paylaşan, rol modeli olarak benimsediğim Sevgili Hocam Prof.Dr. Nevin Güngör Ergen'a, üniversite yıllarında ilk tanıdığım ve değerli görüşlerine her daim başvurduğum, ayrıca geliştirici önerileriyle tezime çok değerli katkılar sağlayan Sevgili Hocam Prof.Dr. Hayati Beşirli'ye, bilimsel açıdan gelişimimize her zaman çok önem veren ve tezi detaylı bir şekilde inceleyerek önemli katkılar sağlayan Sayın Hocam Prof.Dr. Serdar Sağlam'a, ve hem çalışmalarıyla, hem de geliştirici ve çözüm üreten önerileriyle ve en önemlisi hep içtenliğiyle her koşulda yol gösteren çok önemli bir rehber olan Değerli Hocam Doç.Dr. Birsan Şahin Kütük'e gönülden teşekkür ederim...

Eğitim sürecinde araştırmanın gerçekleştirilmesi ve verimli bir çalışma ortamının sağlanması hususunda sağladığı tüm imkânlar ile gösterdiği anlayış ve hoşgörü için Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, Değerli Hocam Prof.Dr. Yunus Koç'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmamın uygulamalı kısmını gerçekleştirdiğim Hollanda'ya beni davet ederek çalışmamı yakından ve titizlikle takip eden danışmanım Vrije Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Prof.Dr. Harry Ganzeboom'a, bölüm başkanı Jacqueline van Stekelenburg ve desteğini gördüğüm tüm öğretim üyelerine gösterdikleri işbirliği ve misafirperverlik için çok teşekkür ederim.

Bu çalışma kapsamında Kasım 2015-Kasım 2016 tarihleri arasında Hollanda'da gerçekleştirilen alan araştırması, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından, 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Burs programı

(2015/1) ile desteklenmiştir. Dolayısıyla alan araştırmamı gerçekleştirebilmem hususunda sağladıkları tüm olanaklar, ilgi ve desteklerinden dolayı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na en içten teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın Hollanda'da gerçekleştirdiğim alan araştırması bölümünde, kanaat önderi olarak değerli görüşlerini paylaşan resmî makamlardaki yetkililere, sivil toplum kuruluşları ve dernek başkanlarına, araştırmama sağladıkları destekler ile arkadaşlık ve samimiyetleri için “Anatolia” Türk öğrenci topluluğuna, ayrıca gösterdikleri ilgi ve değerli görüşleriyle araştırmama katkıda bulunan Hollanda'daki Türk toplumuna gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecinde desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve dostluklarıyla her zaman yanımda olan Mualla Köseoğlu, Esra Çetin, Kübra Korkmaz, İpek Demir, Çiğdem Karacaoğlu, Hamdi Kaplan, Sema Karaca, Homa Sadri, Melek Likoğlu, Tansu Kocabıyık, Tevfik Orçun Özgün, Selen Koçak ve isimlerini burada tek tek anmak mümkün olmasa da bu süreçte desteğini gördüğüm tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Ve başarımın en büyük mimarı olan, sonsuz destekleriyle her daim güç veren, motive eden, hayattaki en değerli hazinem olan “canım aileme”; fedâkar annem Kıymet Yaman'a, canım ablam Seyhan Şenel ve abim bildiğim İbrahim Şenel'e, canım yeğenlerim Şevval İrem ve Simay Duru'ya ve desteğini bir an olsun eksik etmeyip daima motive eden can yoldaşım, değerli eşim Ebuzer Mert Kahveci'ye varlıklarından ve desteklerinden dolayı gönülden teşekkür ederim.

Son olarak, onunla başlayıp onsuz bitirdiğim bu yolda en büyük motivasyonum ve desteğim olan, her koşulda bana duyduğu sonsuz güven ve inançla başarıya ulaşmamı sağlayan, kızı olmaktan onur duyduğum Canımın İçi Babam Muzaffer Yaman'a şükranlarımı sunar ve sonsuz bir armağan olarak tezimi hatırasına adamaktan şeref duyarım...

Gülhan YAMAN KAHVECİ

Ankara, 2018

ÖZET

YAMAN KAHVECİ, Gülhan. *Hollanda’da Yaşayan Türklerin Ev Sahibi Toplumla Sosyo-Kültürel Temaslarının Kültürel Aktarım Sürecine Etkileri*, Doktora Tezi, Ankara, 2018.

II. Dünya Savaşından sonra Batı Avrupa ekonomilerinde oluşan iş gücü açığı 1960’lardan itibaren göçmen işçilerle kapatılmaya başlanmıştı. Kitlese işçi göçüyle birlikte 1961-1974 yılları arasında Türkiye’den Avrupa’ya yoğun bir şekilde göç eden işçilerin gittikleri ülkelerde yerleşmesi, aile birleşimi ve aile kurma kanalıyla devam eden göç süreci, Avrupa’da kalıcı bir Türk nüfusunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. İşgücü göçüne bağlı olarak, Avrupa’da kalıcı Türk nüfusunun olduğu ülkelere biri de Hollanda’dır.

Bu çalışmada; Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temaslarının Türk dili ve kültürünün sürdürülmesi ve gelecek kuşaklara aktarımını ne yönde etkilediği araştırılmıştır. Ayrıca Hollanda toplumuyla kurulan sosyo-kültürel temasların Hollanda kültürünü benimseme düzeyine etkileri incelenmiştir.

Nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bu çalışmanın alan araştırması Hollanda’da gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel kısmında, Hollanda’da yaşayan Türkler içerisinde cinsiyet, yaş, doğum yeri, yaşanan bölge gibi değişkenlerin dengeli dağılımı göz önünde bulundurularak olasılıklı olmayan basit tesadüfi örneklem kapsamında 532 katılımcıdan anket tekniği ile; araştırmanın nitel kısmında ise kartopu örnekleme tekniği kapsamında Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun çeşitli kesimlerini temsil eden 21 kanaat önderinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile veri toplanmıştır. Elde edilen nicel veriler SPSS 22 programına aktararak analiz edilmiş, nitel veriler ise teori temelli oluşturulan temalar ve alt temalar bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; Hollanda’da yaşayan Türkler arasında Türk kültürünü devam ettirme ortalaması, Hollanda kültürünü benimseme ortalamasından daha yüksektir. Bununla birlikte, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temasları kuşak sayısı yükseldikçe sıklaşmakta ve Hollanda kültürünü benimseme durumu da bu temaslara bağlı olarak artış göstermektedir. Sonuç olarak Hollanda’da yaşayan Türklerde, milli kültürün sürdürülmesi ve aktarımı ile Hollanda kültürünün benimsenme düzeyinin kuşaklar arasında anlamlı oranda farklılaştığı; bununla birlikte birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru geçtikçe, hem milli kültürlerini muhafaza ederek hem de ev sahibi toplumun kültürünü benimseyerek entegre olma düzeylerinin yükseldiğini ifade etmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler

Göç, ulus-ötesi göç, sosyo-kültürel temas, kültürleşme, kültürel aktarım, sosyal entegrasyon, Türk kültürü, Hollanda kültürü, Hollanda’da yaşayan Türkler, Avrupa’daki Türkler.

ABSTRACT

YAMAN KAHVECİ, Gülhan. *The Effects of Socio-Cultural Contacts of Turks with Their Host-Society in the Netherlands on Cultural Transmission Process*, PhD Thesis, Ankara, 2018.

Labour deficit which had been happened in West European economies after World War II, was started to be recovered by migrant labour since 1960s. By mass labour migration from Turkey to Europe within 1961-1974, it caused to emerge a permanent Turkish population in Europe through settling into the countries they went to work, continuing migration process through family reunification and marriage. One of the countries that has permanent Turkish population depending labour migration is Netherlands.

In this study it is examined that at which level socio-cultural contacts of Turks living in the Netherlands with Dutch society is and how these contacts affect maintaining Turkish language and culture and transmission to next generations. Moreover, it is studied the effects of socio-cultural contacts setting with Dutch society on the level of adoption of Dutch culture.

Field research of this study which both quantitative and qualitative methods were used, was conducted in the Netherlands. In the quantitative part of research, among Turks living in the Netherlands regarding variables such as generation, sex, birth place it was determined 532 attendants through non-probability simple random sampling and data was gathered by survey technique. In the qualitative part of research, within snowball sampling, data was gathered by semi-structured interview technique among 21 opinion leaders who represent various groups of Turkish community living in the Netherlands. While gathered quantitative data were analyzed through SPSS 22 program, qualitative data were evaluated in the context of theory-based themes and sub-themes.

According to results, the average of the level of maintaining Turkish culture among Turks living in the Netherlands, is higher than the average of adopting Dutch culture. However, the socio-cultural contacts of Turks living in the Netherlands with Dutch society become much frequent from generation to generation and in a relation to this contacts, adopting Dutch culture increases. In a conclusion, it is possible to state that maintenance and transmission of national culture and the level of adopting Dutch culture have a significant difference among generations in Turks living in the Netherlands. However, it is also possible to state that the level of integration by both sustaining their national culture and adopting host society's culture, increase toward first generation to third generation.

Key Words

Migration, transnational migration, socio-cultural contact, acculturation, cultural transmission, social integration, Turkish culture, Dutch culture, Turks living in the Netherlands, Turks in Europe.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	4
1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Araştırmanın Yöntemi	8
1.4.1. Araştırmanın Temel Problemleri	9
1.4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	10
1.4.3. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri.....	14
1.4.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler	17
2. BÖLÜM: KURAMSAL-KAVRAMSAL ARKAPLAN VE ÇALIŞMADA TEMEL ALINAN YAKLAŞIM	19
2.1. Kuramsal-Kavramsal Arkaplan.....	19
2.1.1. Uluslararası Göçe İlişkin Yaklaşımlar.....	20
2.1.2. E.S. Bogardus Döngüsü.....	23
2.1.3. Brown Döngüsü	25
2.1.4. “Kültürleşme” ve John W. Berry’nin Kültürleşme Modeli	26
2.1.5. Sosyo-Kültürel Temas ve Kültürel Etkileşim.....	30
2.1.6. Etnik Grup	32
2.1.7. Çokkültürlülük.....	33
2.1.8. Kültürel Görecelilik	34

2.1.9. Bütünleşme (Entegrasyon).....	34
2.1.10. Asimilasyon	35
2.1.11. Amalgamasyon	37
2.1.12. Önyargı ve Ayrımcılık.....	37
2.2. Çalışmaya İlişkin Literatür ve Temel Alınan Yaklaşım.....	40
3. BÖLÜM: HOLLANDA’DA TÜRK VARLIĞI VE TÜRLERE YÖNELİK POLİTİKALAR	46
3.1. Hollanda-Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Boyutu.....	46
3.2. Hollanda’daki Türklerin Sosyo-Demografik ve Ekonomik Durumları	51
3.3. Hollanda’da Türklere Yönelik Politikalar ve Türkler Üzerindeki Etkileri	56
3.3.1. Hollanda’nın Göç ve Vatandaşlık Politikası.....	57
3.3.2. Hollanda’nın Entegrasyon Politikası	60
4. BÖLÜM: HOLLANDA’DA YAŞAYAN TÜRLERİN HOLLANDA TOPLUMUYLA SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLARI VE KÜLTÜREL AKTARIM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	66
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	66
4.1.1. Cinsiyet Dağılımları.....	67
4.1.2. Yaş Dağılımları.....	68
4.1.3. Doğum Yerine Göre Dağılımları	68
4.1.4. Kuşaklara Göre Dağılımları	69
4.1.5. Medeni Duruma Göre Dağılımları ve Çocuk Sayıları.....	70
4.1.6. Eğitim Durumu ve Eğitim Alınan Ülkeye Göre Dağılımları.....	71
4.1.7. Asıl Meşguliyetlerine Göre Dağılımları	75
4.1.8. Mesleki Duruma Göre Dağılımları	76
4.1.9. Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımları.....	78
4.1.10. Göç Edilen Yere Göre Dağılımları	79
4.1.11. Hollanda’da Yaşanılan Şehre Göre Dağılımları	80
4.1.12. Hollanda’ya Göç Etme Tarihi/Yaşı ve Göç Etmeye Yol Açan Temel Sebepler.....	81
4.2. Dil Yeterliliği ve Dilin Günlük Hayattaki Kullanımı.....	83
4.2.1. Türkçe Dil Yeterliliği	84
4.2.2. Hollandaca Dil Yeterliliği.....	85
4.2.3. Aile İçerisinde İlk Öğrenilen ve Öğretilen Dil	86
4.2.4. Çocuklara Hangi Dilde İsim Verildiği.....	88
4.2.5. Dilin Günlük Hayattaki Kullanımı	89

4.3. Aile Yapısı ve Evlilik Tercihleri	94
4.3.1. Hanehalkı Nüfusu ve Birlikte Yaşanılan Kişiler	94
4.3.2. Gelir Durumu ve Yeterliliği.....	95
4.3.3. Ailede Kararların Kimler Tarafından Alındığı	96
4.3.4. Aile İçi İlişkiler ve Akrabalık Bağlarına Verilen Önem.....	96
4.3.5. Evlenme Şekli.....	97
4.3.6. Evlilik Tercihleri.....	97
4.3.7. Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceler.....	103
4.3.8. Evlenen/Evlenilecek Kişinin Türk/Müslüman Olmasının Önemli Olup Olmadığına İlişkin Düşünceler	103
4.4. Sosyal İletişim / Etkileşim.....	106
4.4.1. Yaşanılan Çevre ve Sosyal İletişim / Etkileşim.....	106
4.4.2. Mesleki Çevre ve Sosyal İletişim / Etkileşim.....	111
4.4.3. Akraba, Arkadaş Çevresi ve Sosyal İletişim / Etkileşim.....	112
4.4.4. Hollandalılar ile Sosyal İletişim / Etkileşim.....	115
4.4.5. Hollanda'daki Türkler Arasındaki Sosyal İletişim / Etkileşim	134
4.5. Hollanda'daki Türklerin Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Durumları	141
4.6. Kültürel Aktarım	164
4.7. Dinî İnançlar.....	170
4.8. Aidiyet ve Türkiye ile Bağlar	173
4.9. Yaşanan Sorunlar	188
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	197
KAYNAKÇA	216
EKLER	
EK 1. Görüşme Yapılan Kanaat Önderleri.....	224
EK 2. Anket Soruları	225
EK 3. Mülakat Soruları	246
EK 4. Alan Araştırmasına İlişkin Fotoğraflar	247
EK 5. Etik Kurul İzni Formu.....	262
EK 6. Orjinallik Raporu	263
EK 7. Turnitin Benzerlik İndeksi	264
ÖZGEÇMİŞ	265

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 1. Göçmen Grupların ve Hâkim (Büyük) Toplumun Kültürleşme Tutumları.....	28
Şekil 2. Türkiye’den Göç Edilen Yerlere Göre Dağılım	79
Tablo 1. Hollanda’daki Türklerin Kuşaklara Göre Dağılımı.....	11
Tablo 2. Hollanda’daki Batılı Olmayan Göçmenlerin Nüfus Dağılımı	12
Tablo 3. Asimilasyon Değişkenleri	36
Tablo 4. Hollanda’daki Türk Nüfusunun Kuşaklara Göre Dağılımı	51
Tablo 5. Hollanda’daki Türk Nüfusunun Kuşak, Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı	52
Tablo 6. Hollanda’daki Türklerin Yaşadıkları Başlıca Şehirlere Göre Nüfus Dağılım ve Oranları.....	53
Tablo 7. Anketin Uygulanma Biçimi	67
Tablo 8. Cinsiyet Dağılımları	67
Tablo 9. Yaş Dağılımları	68
Tablo 10. Doğum Yerine Göre Dağılımları.....	68
Tablo 11. Kuşaklara Göre Dağılımları	70
Tablo 12. Medeni Duruma Göre Dağılımları	70
Tablo 13. Katılımcıların Çocuk Sayısı	71
Tablo 14. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımları	71
Tablo 15. Katılımcıların Yaş ve Eğitim Durumuna Göre Korelasyonu	72
Tablo 16. Eğitim Alınan Yere Göre Dağılımları	73
Tablo 17. Katılımcıların Eşlerinin ve Anne-Babalarının Eğitim Durumu	73
Tablo 18. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Eşi, Annesi ve Babasının Eğitim Durumları Arasındaki Korelasyon	74
Tablo 19. Katılımcıların Asıl Meşguliyetlerine Göre Dağılımları	75
Tablo 20. Eğitim Düzeyi ve Meslek Arasındaki Korelasyon	77
Tablo 21. Katılımcıların Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımları.....	78
Tablo 22. Hollanda Vatandaşlığına Geçmede Rol Oynayan En Temel Faktörler.....	78
Tablo 23. Hollanda’da Yaşanılan Şehre Göre Dağılımları	80
Tablo 24. (Hollanda’da doğmadıysa) Hollanda’ya Göç Etme Tarihi.....	81
Tablo 25. (Hollanda’da doğmadıysa) Hollanda’ya Göç Etme Yaşı.....	82
Tablo 26. Hollanda’ya Göç Etmeye Yol Açan Temel Sebepler:.....	82
Tablo 27. Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi	84
Tablo 28. Çocukların Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi.....	84

Tablo 29. Hollandaca Dil Yeterliliği Düzeyi.....	85
Tablo 30. Hollandaca'nın Ağırlıklı Olarak Öğrenildiği Yer	86
Tablo 31. Aile İçerisinde İlk Öğrenilen Dil.....	86
Tablo 32. Aile İçerisinde Çocuklara İlk Öğretilen Dil	87
Tablo 33. Kuşaklara Göre Çocuklara Aile İçerisinde İlk Öğretilen Dil	88
Tablo 34. Çocuklara Hangi Dilde İsim Verilmesi Tercih Edildiği.....	88
Tablo 35. Katılımcıların Hangi Dilde Düşündükleri ve Hangi Dilde Duygularını Daha İyi İfade Ettikleri Arasındaki İlişki	89
Tablo 36. Doğum Yeri ile Hangi Dilde Düşünüldüğü Arasındaki İlişki	91
Tablo 37. Doğum Yeri ile Ebeveynlerle İletişim Dili Arasındaki İlişki.....	91
Tablo 38. Katılımcıların Ebeveynler, Akraba/Hemşeriler ve Sosyal Çevre İle İletişim Dili	92
Tablo 39. Hangi Dilde Gazete, Dergi ve Kitap Okunduğu.....	93
Tablo 40. Hanehalkı Nüfusu.....	94
Tablo 41. Eve Giren Aylık Toplam Net Gelir Durumu.....	95
Tablo 42. Oturulan Konut.....	96
Tablo 43. Katılımcıların Evlenme Şekline Göre Dağılımları	97
Tablo 44. Katılımcıların Eş Seçimini Kimler Arasından Yaptıkları	97
Tablo 45. Türk Toplumun Evlilik Örüntüleri, 2001-2015.....	98
Tablo 46. Katılımcıların Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceleri.....	103
Tablo 47. Evlenen/Evlenilecek Kişinin Türk Olmasının Katılımcılar İçin Önemli Olup Olmadığı	103
Tablo 48. Evlenen/Evlenilecek Kişinin Müslüman Olmasının Katılımcılar İçin Önemli Olup Olmadığı	104
Tablo 49. Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceler ile Evlenilecek Kişinin Müslüman Olmasının Önemli Olup Olmadığı Arasındaki İlişki.....	105
Tablo 50. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Kimlerle Komşuluk Yapıldığı Arasındaki İlişki	107
Tablo 51. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Çocukların Hangi Okullara Kaydettirildiği Arasındaki İlişki	109
Tablo 52. Doğum Yeri ile Çoğunlukla Hangi Toplumun Kültürel Aktivitelerine Katılım Gösterildiği Arasındaki İlişki	110
Tablo 53. Çalışılan Yerde Ağırlıklı Olarak Kimlerin Çalıştığı ve Kimlerle İletişim Kurulduğu Arasındaki İlişki	111
Tablo 54. Akrabaların Ağırlıklı Olarak Kimlerden Oluştugu	112
Tablo 55. Doğum Yerine Göre En Yakın Arkadaşların Kimlerden Oluştugu.....	113

Tablo 56. Katılımcıların Hollanda'da Yaşayan Türkler ile Hollandalılar Arasındaki İlişkiler Hakkındaki Değerlendirmeleri	115
Tablo 57. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Hollanda Toplumuyla Sosyo-kültürel İlişkilerinin Kuşaklar Boyunca Ne Yönde Değiştiğine İlişkin Düşünceler	117
Tablo 58. Hollandalılar ile Sosyo-kültürel İlişkilerin Ne Yönde Değiştiği ve Bu İlişkilerin Türk Dili ve Kültürünün Aktarımını Ne Yönde Etkilediğine İlişkin Düşünceler	122
Tablo 59. Hollanda Toplumu ile En Çok Hangi Ortamda İletişim Kurulduğu	125
Tablo 60. Hollandalılar İle İletişimin Katılımcılar İçin Ne Derece Önemli Olduğu	127
Tablo 61. Hollanda Toplunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı	128
Tablo 62. Doğum Yerine Göre Hollanda'daki Türklerin Hollanda Toplunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı.....	128
Tablo 63. Kuşağa Göre Hollanda'daki Türklerin Hollanda Toplunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı	129
Tablo 64. Hollanda'daki Türk Toplunun Hollanda Siyasetinde Ne Düzeyde Temsil Edildiğine İlişkin Düşünceler	133
Tablo 65. Katılımcıların, Hollanda'daki Türklerin Kendi Aralarındaki İlişkileri Nasıl Gördükleri	135
Tablo 66. Hollanda'daki Türklerin Hollandalılar ile Sosyo-Kültürel Etkileşim Durumları	141
Tablo 67. Türk Kültürünü Sürdürme / Hollanda Kültürünü Benimseme Durumuna İlişkin İlişkili İki Grup Arası Korelasyon Analizi Sonucu	141
Tablo 68. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Durumları	142
Tablo 69. Doğum Yerine Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Sonuçları	144
Tablo 70. Kuşaklara Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları	145
Tablo 71. Kuşaklara Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Scheffe Testi Sonuçları.....	147
Tablo 72. Cinsiyete Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları	151
Tablo 73. Yaşa Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları.....	152
Tablo 74. Vatandaşlık Durumuna Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları.....	153

Tablo 75. Eğitim Durumuna Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları	155
Tablo 76. Türk Dili ve Kültürünü Koruma ve Geliştirmeye Verilen Öneme Göre Türk Kültürünü Sürdürme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları.....	157
Tablo 77. Hollandalılarla İletişime Verilen Öneme Göre Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları	158
Tablo 78. Türk Kültürünü Sürdürme Düzeyine Etki Eden Faktörlere İlişkin Regresyon Analizi	159
Tablo 79. Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyine Etki Eden Faktörlere İlişkin Regresyon Analizi	161
Tablo 80. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Kendi Dil ve Kültürlerini Koruma ve Geliştirme Koşullarına Ne Derece Sahip Olduklarına İlişkin Düşünceler	164
Tablo 81. Katılımcıların, Çocuklarına Dinî Değerleri ve İbadetleri Öğretmenin Türk Kültürünün Sürdürülmesi İçin Ne Derece Önemli Olduğuna İlişkin Görüşleri	167
Tablo 82. Çocuklarına Dil ve Kültür Aktarımıyla İlgili Olarak Hangi Durumun Kendilerini En İyi Şekilde İfade Ettiği	167
Tablo 83. Doğum Yerine Göre Çocuklara Dil ve Kültür Aktarımına İlişkin Düşünceler	168
Tablo 84. Katılımcıların, Çocuklarının Daha Çok Hangi Toplumun Üyeleriyle Arkadaşlık Etmesini İstedikleri.....	169
Tablo 85. Eğer Dinî Eğitim Aldıysalar, Katılımcıların Bu Eğitimlerini Nerede Aldıkları	170
Tablo 86. Katılımcıların Dinî İbadetleri Yerine Getirme Durumları.....	171
Tablo 87. Katılımcıların Dinî Ritüelleri Yerine Getirme Durumları.....	172
Tablo 88. Katılımcıların Hollanda'da Kendi Kimliklerini Nasıl Tanımladıkları.....	173
Tablo 89. Katılımcıların Hollanda Toplumunun Bir Üyesi Olmaktan Memnun Olup Olmadıkları.....	174
Tablo 90. Katılımcıların Nereyi “Vatan” Olarak Gördükleri	174
Tablo 91. Katılımcıların Hollanda Dışına Çıktıkları Zaman Hollanda'yı Nasıl İfade Ettikleri ..	176
Tablo 92. Doğum Yerine Göre Hollanda Dışına Çıktıkları Zaman Hollanda'yı Nasıl İfade Ettikleri	177
Tablo 93. Katılımcıların En Çok Hangi Ülkenin Siyasetini Takip Ettikleri.....	178
Tablo 94. Bir Türk Takımı ile Hollanda Takımı Maç Yaptığında, Katılımcıların Hangi Takımı Destekledikleri.....	179
Tablo 95. Türkiye'deki Akraba ve Arkadaşlarıyla Ne Sıklıkta İletişim Kurdukları	179
Tablo 96. Katılımcıların Türkiye'ye Ne Sıklıkta Gittikleri.....	180

Tablo 97. Katılımcıları Türkiye'ye Gitmeleri Konusunda Motive Eden En Önemli Sebep	180
Tablo 98. Katılımcıların Bir Senelik Süre İçerisinde Türkiye'de Geçirdikleri Toplam Süre	181
Tablo 99. Katılımcıların Türkiye'ye Geri Dönüş Hakkındaki Düşünceleri	182
Tablo 100. Doğum Yerine Göre Türkiye'ye Geri Dönüş İlişkin Düşünceler	183
Tablo 101. Öldüklerinde Nereye Gömülmek İstedikleri	186
Tablo 102. Katılımcıların Kuşağa Göre Gömülmek İstedikleri Yer	187
Tablo 103. Hollanda Toplumuna Uyum Konusunda Belirtilen Durumlarda Ne Sıklıkta Sorun Yaşadıkları.....	188
Tablo 104. Hollanda'da Türk Oldukları İçin Kendilerine Karşı Önyargı İle Karşılaşıp Karşılaşmadıkları.....	191
Tablo 105. Belirtilen Durumlarda Ne Sıklıkta Dışlanma ve/veya Ayrımcılığa Uğradıkları.....	191
Tablo 106. Doğum Yerine Göre Hollanda'daki Türklerin Önyargı ve Ayrımcılık Konusunda Ne Sıklıkta Sorun Yaşadıkları.....	193

GİRİŞ

Göç, sosyal hareketliliği sağlayan önemli bir toplumsal olgudur. Yeniçağ başlarından itibaren deniz ulaşım imkânlarının gelişmesi, Sanayi devrimiyle birlikte kara ve demir yolu ulaşım imkânlarının artması dünyada kitlesel göçleri hızlandırmıştır. Ulus devletlerin teşekkül ettiği ve sınırların daha belirgin olduğu 20. yüzyılda ise savaşlar ve bu savaşlar sonrasında ortaya çıkan küresel ihtiyaç ve/veya zorunluluklar yeni göç dalgalarının yaşanmasına sebep olmuştur. Göç ve göçmenlik sorunu bugün de uluslararası boyutlu bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Uluslararası göç raporuna göre¹; 2017 yılında dünya üzerinde tahmini olarak %48,4'ü kadın, %51,6'sı erkek olmak üzere toplam 258 milyon uluslararası göçmen bulunmakta olup, toplam dünya nüfusunun %3,4'ünü oluşturmaktadır. Buradan hareketle önümüzdeki süreci ve dünyadaki dengeleri de yine göç hareketlerinin belirleyeceği ifade edilebilir.

Bir insanın doğup kültürünü aldığı toplumdan geçici ya da daimi olarak ayrılıp başka bir coğrafya ve toplumda yaşaması olarak tanımlanabilecek göçün, en temel sebeplerinden biri ekonomiktir. İnsanlar yaşadıkları yerde yeterli ekonomik imkânlarla sahip değillerse, iş imkânı ve maddi kazanç açısından fırsatların daha fazla olduğu ya da böyle olacağını umduğu yerlere göç etme eğilimi taşımaktadırlar. Bu sebeple kırsal kesimden kentlere, iş imkânının yetersiz olduğu yerlerden iş bulma umuduyla sanayisi gelişmiş bölgelere doğru göç hareketleri gerçekleşmektedir. Türkiye'de 1950'lerden itibaren tarımda makineleşme süreciyle ortaya çıkan işgücü fazlasının kırsaldan kentlere akın etmesiyle oluşan iç göçler; 1960'lardan itibaren de sanayisi gelişmiş ve işgücü açığı bulunan Batı Avrupa ülkelerine yönelen dış göç hareketleri ekonomik temelli bu sosyo-demografik duruma örnek teşkil etmektedir.

II. Dünya savaşının ardından nüfusu olumsuz yönde değişen Batı Avrupa ülkeleri, endüstriyel yapı içerisinde oluşan işgücü açığının giderilebilmesi için çeşitli ülkeler ile iş gücü anlaşmaları imzalamışlardı. Bu kapsamda ilk olarak 1961'de Türkiye ile Federal Alman Cumhuriyeti arasında iş gücü anlaşması yapılmış, bunu 1964 yılında Belçika,

¹ BM Resmi Web Sitesi,

<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf>, 07.06.2018.

Avusturya, Hollanda ve Danimarka; 1965 yılında Fransa, 1967’de İsveç ve 1968 yılında Avustralya ile imzalanan anlaşmalar takip etmiştir. İşgücü anlaşmaları çerçevesinde işçi göçleri kanalıyla yoğun bir biçimde devam eden göç süreci, 1973’te Batı Avrupa’da yaşanan ekonomik krizle birlikte nispeten yavaşlasa da, 1974’ten sonra aile birleşimi, 1982’den sonra ise evlilik (aile kurma) kanalıyla devam etmiştir. Dolayısıyla ekonomik kriz dönemine kadar sadece işçi göçleri kapsamında göç eden erkeklerden oluşan homojen göçmen nüfus, bu dönem itibarıyla farklı kanallarla göç etmiş kadın, yaşlı ve çocuklardan oluşan heterojen bir yapıya dönüşmüş; göçmenlik statüsü de geçicilikten kalıcılığa şeklinde bir değişim göstermiştir.

Günümüzde en fazla Türk nüfusu barındıran ülke Almanya’dır. Almanya’da yaşayan Türk kökenli göçmenlerin sayısı yaklaşık 3 milyon civarındadır. Batı Avrupa ülkeleri arasında Almanya ve Fransa’dan sonra en büyük Türk nüfusunu barındıran ülke ise Hollanda’dır. Başkenti Amsterdam olan ülkenin 2017 yılı itibarıyla toplam nüfusu 17,081,507’dir. Hollanda’daki “batılı olmayan göçmenler” içinde Türkler 312 bini çifte vatandaş olmak üzere 400,367’ye ulaşan nüfuslarıyla ilk sırayı almaktadırlar².

Türkiye’den Hollanda’ya başta ekonomik olmak üzere, çeşitli nedenlerle ve geri dönme niyetiyle başlayan göç hareketinin bir süre sonra aile birleşimi ve aile kurma kanalıyla devam ederek zincirleme göçe dönüşmesi neticesinde, Hollanda’da kalıcı bir Türk nüfusu ortaya çıkmıştır. Göç sürecinde, göç eden kişiyle göç edilen yer arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim ile sosyo-kültürel temaslar kaçınılmazdır. Göç edenler, yeni çevrelerinde sosyo-kültürel değişimlere neden olurken, kendileri de bu yeni çevreden etkilenmekte ve değişmektedirler. Dolayısıyla zamanla sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasi hayatta daha etkili bir rol almaya başlayan; aile, akrabalık ve sosyal çevre bağlarıyla yaşadıkları ülkeye bağlanan Türklerle ev sahibi toplum arasında sosyo-kültürel ilişki ve temaslar, kaçınılmaz bazı sonuçlar doğurmuştur. Ev sahibi toplum ile kurulan bu ilişki ve sosyo-kültürel temaslar kuşaktan kuşağa değişim ve gelişim göstermekte, dolayısıyla Türk kültürünün sürdürülmesi ve aktarım sürecini de etkilemektedir.

Bu çalışma kapsamında, Hollanda’da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temaslarının durumu ile bu temasların Türk kültürünün sürdürülmesi / ev sahibi

² CBS, 2016;

https://opendata.cbs.nl/statline/portal.html?_la=en&_catalog=CBS&tableId=37296eng&_theme=1055.

toplumun kültürünün benimsenmesi ve entegrasyon düzeyi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu bağlamda, Hollanda’da yaşayan Türklerin Türkçe ve Hollandaca dil yeterlilikleri, sosyal ve ekonomik yaşamdaki konumları, aile yapısı ve evlilik tercihleri, sosyal iletişim/etkileşim durumları, aidiyet duygusu ve Türkiye ile ulus-ötesi bağları ve kültürel aktarım sürecine etkileri incelenmiştir.

Bu çerçevede göç, kültür ve kültürel süreçlere ilişkin kavramlar³ (kültürleşme, kültür şoku, amalgamasyon, asimilasyon, uyum vb.) ile uluslararası göçe yönelik yaklaşımlar ve ulus-ötesi göç teorilerinden yararlanılmıştır⁴. Uluslararası göçe yönelik yaklaşımlar; ekonomik göç teorileri, tarihsel-yapısalcı yaklaşım, göç sistemleri teorisi bağlamında ele alınarak araştırma konusu çerçevesinde değerlendirilmiştir. Göçün küreselleşmeyle birlikte aldığı yeni karmaşık yapıyı açıklamak içinse ulus-ötesi göç teorilerinden yararlanılmıştır. Ulus-ötesi göç teorileri⁵, insanların tek bir kimlik, kültür veya vatandaşlık üzerinden değerlendirilemeyeceğini savunmakta; çok kültürlülüğe ve “insan sermayesi”nin önemine, ayrıca göçmenler arasındaki sosyal ilişkiler ağının, göçün sürekliliğine olan etkisine vurgu yapmaktadır.

Şirin Öner’in (2012, s. 21) belirttiği gibi; ulus-ötesi göçmenler, göç ettikleri ülkede yaşarken aynı zamanda göç ettikleri ülkeye de yatırım yapma, ülkenin genel seçimlerinde oy kullanma, tatillerini göç ettikleri ülkede geçirme vb. yollarla bağlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Bu bağlamda ulus-ötesi göç çalışmaları da asimilasyon kuramının varsaydığı gibi tüm göçmenlerin göç ettikleri ülkeyle bağlarını kopartarak, yerleştikleri yeni ülke ve topluma bütünüyle entegre olacakları varsayımının doğru olmadığını vurgulamaktadır. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler sayesinde göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki iletişim bağlarının oldukça kuvvetli olması, ulus-ötesi göçü anlamlı kılan en önemli dinamiklerden biridir.

Kültür ve göçe ilişkin bu kavramsal ve kuramsal çerçeveden hareketle Hollanda’da yaşayan Türklerin ev sahibi olan Hollanda toplumuyla ilişkileri, sosyo-kültürel temasları ve bu durumun kültürleşme ve kültürel aktarım sürecine etkileri tartışılarak günümüzdeki duruma ilişkin tespitler ve geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılmıştır.

³ Berry ve Tischler, 1978; Gordon, 1964; Smith, 2007.

⁴ Abadan-Unat, 2006; Castels ve Miller, 2008; Massey, Arango, Hugo ve diğerleri, 2008; Toksöz, 2006; Yalçın, 2004.

⁵ Schiller, Bash ve Blanc, 1995.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tarihin en eski dönemlerine kadar dayanan göç olgusu, sebepleri ve mesafeleri farklı olsa da günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir ve bundan sonra da devam ettireceği görülmektedir. Tekeli (2008)'nin de belirttiği gibi; “küreselleşen dünyada insan belli bir coğrafyaya bağlı olarak yaşamak yerine, doğumundan ölümüne kadar belli bir güzergâhta sürekli yer değiştirmektedir”.

Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları sürecinde ve sonrasında yaşanan göçler, yakın tarihin önemli uluslararası göç hareketleri içerisinde yer almaktadır. Bu göçler içerisinde ekonomik nedenli işçi göçleri, oldukça yüksek bir orana sahip olması ve göç gönderen ülke üzerinde de etkiler yaratması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. Abadan-Unat'ın (2006, s. 97) da belirttiği üzere; dış göç hareketi, yukarı doğru ve aşağı doğru olmak üzere toplumsal bir hareketliliğe yol açtığı için, özellikle son 50 yıldır yurtdışına önemli oranda göç veren Türkiye'nin toplumsal ve sosyo-ekonomik yapısı üzerinde önemli ve sürekliliği olan etkiler, değişimler yaratmıştır. İşgücü göçleriyle birlikte, nitelikli/kalifiye işgücünün yitirilmesi, dış göç hareketinin Türkiye üzerindeki en önemli etkilerinden biridir.

Günümüzde işgücü göçü ve beraberinde yol açtığı aile birleşimi, aile kurma vb. yollarla gerçekleşen göçlerle birlikte, Batı Avrupa ülkelerindeki Türk nüfusunun, yaklaşık üç milyonu Almanya'da olmak üzere toplam beş milyon civarında olduğu ifade edilebilir (Şen, 2007, s. 13). Akgündüz (2008), Batı Avrupa'ya gerçekleşen göçün nedenlerini; ekonomik ve demografik faktörler başta olmak üzere, Batı ile yeni ilişkiler, 1960 öncesi göçlerin etkisi, işgücü göçünün resmi olarak düzenlenmiş niteliği ve göç dinamikleri (sosyal ağlar) gibi faktörlerle açıklamaktadır.

Avrupa'da 1960-1970'lerde işgücü talebi ve anlaşmaları çerçevesinde ekonomik nedenlerle başlayan ve kültürel nedenlerle devam eden göç süreciyle önemli bir Türk nüfusunun oluştuğu ülkelerden biri de Hollanda'dır. Batı Avrupa ülkeleri arasında Almanya ve Fransa'dan sonra en büyük Türk nüfusunu barındırdığı için Hollanda,

araştırma sahası olarak belirlenmiştir. Söz konusu bağlamda Hollanda ve ülkedeki Türk işçi göçmen ailelerine dair nitelikli araştırmalar sayıca azdır.

Bu çalışmada, sosyal entegrasyonun bir boyutunu oluşturan kültürleşme açısından, ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temasların, Hollanda'da yaşayan Türklerin milli kültürlerini devam ettirme ve kültürel aktarım süreçleri ile Hollanda kültürünü benimseme durumları üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Berry (1997⁶; 2001)'nin de teorisinde belirttiği gibi, entegrasyonun gerçekleşmesi için kişinin hem etnik kültürünü koruma hem de diğer gruplarla etkileşimde bulunmaya istekli olması gerekmektedir. Buradan hareketle sosyo-kültürel entegrasyon iki boyutta ele alınarak değerlendirilmiştir: etnik kültürü koruma ve devam ettirme derecesi ve ev sahibi ülke kültürünü benimseme derecesi. Berry, bu iki boyutun birbirinden bağımsız olduğunu; etnik kültürü koruma durumunun ve ev sahibi topluma adaptasyonun bir arada gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Etnik korumacılık; kendini Türk toplumuyla özdeşleştirme, Türkçe dil yeterliliği ve dili kullanma sıklığı, evlilik tercihleri, İslam dininin gereklerini yerine getirme, kültürel aktarım, aidiyet duygusu ve Türkiye ile bağlardan hareketle değerlendirilmiştir. Ev sahibi ülkenin kültürünü benimseme durumu ise; kendini ev sahibi toplumun üyeleriyle özdeşleştirme, Hollandaca dil yeterliliği ve dili kullanma sıklığı, evlilik tercihleri, aidiyet duygusu, ev sahibi toplumun üyeleriyle sosyal temaslar ve sosyo-kültürel etkileşim durumlarından hareketle ölçülerek değerlendirilmiştir.

⁶ Berry, J.W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology*, 46, 5–68.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Küreselleşme süreciyle birlikte kitle iletişim ve ulaşım araçlarında yaşanan gelişmeler, göçün hızının artmasına ve sürekliliğine yol açmıştır. Göç uluslararası boyutlu bir sorun olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla göçün göç veren ve göç alan ülkeler üzerindeki etkileri, göç edenlerin sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamdaki durumları, kimlik, aidiyet, uyum süreçleri, hâkim toplumla sosyo-kültürel temas ve etkileşimleri ile bu etkileşimler sonucunda Türk toplumsal yapısında, kültür ve geleneklerinde meydana gelen değişimler incelenmesi gereken dinamik unsurlardır.

Bu çalışma öncelikle Hollanda’da yaşayan Türklerin sosyal ve ekonomik yaşamdaki durumlarını, uyum süreçlerini, bu süreçte karşılaştıkları zorlukları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Hollanda’daki Türklerin genel profillerine ilişkin bu tespitlerden hareketle, Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temaslarının ne düzeyde olduğunu, bu temasların bir yandan Türk kültürünün sürdürülmesi ve gelecek kuşaklara aktarımını, diğer yandan ise ev sahibi toplumun kültürünü benimseme ve sosyal entegrasyon düzeyini ne yönde etkilediği ve bu durumun kuşaklar arasında nasıl değişim gösterdiğinin sosyolojik bir yaklaşımla ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışma ekseninde Türklerin Hollanda’daki göç yasasına ilişkin yaklaşım ve değerlendirmeleri analiz edilerek, değişen göçmen politikalarının Türklerin yaşadıkları ülkeye entegrasyonları üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın bir diğer amacı da; Hollanda’da Türk dili ve kültürünün muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında Türkler arasındaki ilişkiler ağının ve ulus-ötesi bağların rolünü tartışmaktır.

Hollanda’da yaşayan Türklerin Türkiye’ye dönüş yapma veya Hollanda’da kalma konusundaki tercihlerinin ve bu tercihlerinde rol oynayan faktörlerin saptanması; hem Hollanda hem de Türkiye’den beklentilerinin neler olduğunun ortaya konması, araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Göç hareketleri küreselleşen dünyada önümüzdeki süreci belirleyecek olan asıl değişim kaynağı olması nedeniyle, tartışılması gereken güncel, dinamik ve uluslararası boyutlu bir meseledir. Ayrıca uluslararası göçmenlerin geçmişten günümüze giderek artmakta oluşu ve göç hareketlerine bağlı olarak gelecekte de artış göstermeye devam edeceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu önemli ve güncel mesele çerçevesinde planlanan bu araştırma da gerek güncel sorunlara değinilerek çözüm önerileri geliştirilmesi, gerekse bilimsel literatüre katkı sağlanması bağlamında uluslararası boyutta önem arz etmektedir. Ayrıca Batı Avrupa ülkeleri arasında Almanya ve Fransa'dan sonra en büyük Türk nüfusunu barındıran Hollanda, bu güncel meseleye ışık tutabilecek önemli bir örnek niteliğinde olduğundan araştırma sahası olarak belirlenmiştir. Hollanda, Avrupa düzeyinde yaygınlaşan entegrasyon sınavları ve göçmen entegrasyonu politikalarında diğer Avrupa ülkeleri için bir model oluşturmuş olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu bağlamda Hollanda'nın göçmenlere yönelik farklı politikalar üretmesi nedeniyle her zaman dikkate alınması gereken bir ülke olması da araştırma sahası olarak seçilmesinin önemli nedenlerinden biridir.

Ayrıca Hollanda'daki göç süreci ve göçmenlik durumunu, ev sahibi toplumla sosyo-kültürel ilişki ve temasları ele alan mevcut çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Alandaki bu boşluğu gidermeye yönelik önemli bir katkı sağlamayı hedeflemiş olan bu araştırma, gelecekte yapılacak diğer araştırmalar için karşılaştırma imkânı sağlayacaktır. Araştırmanın nicel ve nitel metodolojiye dayanan bir alan araştırması olması, derinlemesine ve birincil kaynak niteliğinde verilerin toplanması ve elde edilen sonuçların yine aynı perspektifle ve alanda edinilen deneyim ve gözlemlerle yorumlanarak değerlendirilmesini sağlamıştır. Nihayetinde ele aldığı meselenin özüne sirayet edecek bu araştırma ile göç ve kültür alanındaki bilimsel bilgi birikimine katkı sağlayacak güvenilir ve özgün bir çalışma hedeflenmiştir.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel çalışma makro ve yapısal özellikleri tespit etmede etkili iken nitel çalışma mikro süreçleri anlama açısından güçlüdür ve her iki çalışma birleştirildiğinde sosyal gerçekliğin daha iyi kavranabilmesi mümkün olmaktadır (Punch, 2005, s. 233).

Bu nedenle nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinin birlikte kullanıldığı yani karma yöntemin kullanıldığı bu çalışma kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Kuramsal bölümde, literatür taraması yapılarak uluslararası göç, kültür ve kültürel süreçlere ilişkin kavramlar, akültürasyon ve ulus-ötesi göçe ilişkin yaklaşımlara yer verilmiştir. Ayrıca Hollanda'nın nüfus yapısı, göçmenlere yönelik politikaları, Hollanda'daki Türk göçmenlerin sosyo-demografik ve kültürel durumları ile ev sahibi toplumla ilişkilerine yönelik yapılan çalışmalar taranarak gerekli kuramsal bilgi birikimi elde edilmiştir.

Çalışmanın uygulamalı bölümünde ise Hollanda'da, Kasım 2015-Kasım 2016 tarihleri arasında alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Literatürden edinilen kuramsal bilgi birikimi ile sahadaki ön inceleme ve gözlemlerden hareketle anket ve mülakat soruları üzerinde titiz bir şekilde çalışılmış ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra alanda uygulamaya başlanmıştır.

Araştırmanın nicel kısmında çalışma kapsamında zaman ve maddi kısıtlılıkların olması nedeniyle olasılıklı olmayan basit tesadüfi örnekleme tekniği kullanılmıştır. Hollanda'da yaşayan Türkler içerisinde; cinsiyet, yaş, doğum yeri, Hollanda'da yaşanan yer vb. değişkenlerin dağılımının dengeli olması dikkate alınarak basit tesadüfi örneklem kapsamında 384 katılımcıya ulaşılması hedeflenmiş ve çalışma sırasında uygulanan anket formlarından geçerli olan 532 soru kağıdının tamamı analize dâhil edilmiştir. Araştırmanın nitel kısmında ise kartopu örnekleme tekniğiyle toplumun bürokrasi, siyaset, medya, kültür, sanat, din, sosyal organizasyonlar, girişimcilik gibi çeşitli kesimlerini temsil eden ve Hollanda Türk toplumu hakkında genel bilgiye sahip anahtar kişiler olan 21 kanaat önderi ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen nicel veriler, nicel veri analiz programına (SPSS 22) aktararak analiz edilmiş, nitel veriler ise teori temelli oluşturulan temalar ve alt temalar bağlamında analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Katılımcıların soruları en iyi şekilde anlayabilmeleri ve yanıtlayabilmeleri çalışmanın güvenilirliği için çok önemlidir. Bu nedenle özellikle üçüncü kuşak katılımcıların dil yeterlilik durumları dikkate alınarak, anket sorularının Hollandaca diline çevirisi yaptırılmış ve anket formu üzerinde her iki dildeki sorulara birlikte yer verilmiştir. Alan araştırması öncesinde gerçekleştirilen pilot çalışma ile soruların anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliği test edilmiş ve tespit edilen sorunlar giderilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın temel problemleri ve hipotezleri, evren ve örneklem seçimi, veri toplama ve analiz teknikleri ile araştırma sürecinde karşılaşılan güçlüklerle aşağıda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

1.4.1. Araştırmanın Temel Problemleri

Bu çalışmada, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temaslarının durumu ve kültürel aktarım sürecine etkileri ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma problemlerini;

- (1) Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temasların kuşaklar arasında farklılaşıp/farklılaşmadığı,
- (2) Ev sahibi toplum ile sosyo-kültürel temasların artması/azalmasının, Hollanda kültürünün benimsenmesi veya Türk kültürünün korunması ve aktarımını ne yönde etkilediği,
- (3) Türk kültürünü devam ettirme ve aktarım sürecinin kuşaklar arasında farklılaşıp/farklılaşmadığı,
- (4) Hollanda kültürünü benimsemenin kuşaklar arasında farklılaşıp/farklılaşmadığı oluşturmaktadır.

Çalışmanın teorik çerçevesi kapsamında özellikle Berry (2006)’nin ortaya koyduğu, hem milli kültüre hem de hâkim toplumun kültürüne ait unsurların bir arada sürdürüldüğü bir yapıyı ihtiva eden iki boyutlu kültürleşme modelinden yararlanarak, Hollanda’da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla temaslarının durumu ve kültürel aktarım sürecine etkileri, hangi yaşam alanlarında hangi kültürleşme stratejisini benimsedikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Teorik çerçevesi John. W. Berry'nin kültürleşme modeline dayandırılan araştırmanın hipotezleri ise şunlardır:

H: Ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temas düzeyi ile Türk kültürünün korunması ve kuşaklararası aktarım düzeyi arasında negatif yönde ilişki vardır.

H: Ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temas düzeyi ile ev sahibi toplumun kültürünü benimseme düzeyi arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H: Milli kültürün korunma düzeyi ile kültürün kuşaklararası aktarım düzeyi arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H: Hollanda'da yaşayan Türklerde, Türk kültürünün sürdürülmesi ve aktarım düzeyi kuşaklar arasında farklılaşmaktadır.

H: Hollanda'da yaşayan Türklerde, ev sahibi toplumun kültürünü benimseme düzeyi kuşaklar arasında farklılaşmaktadır.

1.4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Hollanda, Batı Avrupa ülkeleri arasında Almanya ve Fransa'dan sonra en büyük Türk nüfusunu barındıran ülkedir. Ülkenin 2017 yılı itibarıyla toplam nüfusu 17,081,507'dir. Ülke nüfusunun 8,475,102'si erkeklerden, 8,606,405'i kadınlardan oluşmaktadır⁷. Ülkede 'batılı olmayan' yabancı kökenli toplam nüfus 2000 yılında 1,408,767 iken (%17,5), bu sayı 2015 yılında 2,038,509'a (%21,7) ulaşarak önemli bir artış göstermiştir. Bu sayı içerisindeki toplam Türk nüfusu ise 2000 yılında 308,890 iken, 2015 yılına gelindiğinde bu sayı 396,555'e ulaşmıştır⁸.

Hollanda İstatistik Ofisi 2015 yılı verilerine göre, Hollanda'daki Türk nüfusunun 192,311'ini birinci kuşak, 204,244'unu ise ikinci kuşak Türkler oluşturmaktadır. Hollanda İstatistik Ofisi (CBS)'nin kuşak tanımına göre; "birinci kuşak", en az bir ebeveyni ile kendisi Türkiye'de doğmuş olanları; "ikinci kuşak" ise en az bir ebeveyni

⁷ (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/37296eng/table?ts=1530261584123>), Erişim Tarihi: 25.04.2018.

⁸ CBS-Statistics Netherlands, <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLLEN&PA=37296ENG&D1=0-2,19-21,23-24,30,34,52-55,57-68&D2=0,5,10,15,20,25,30,35,40,45,50,55,60,65-67&HDR=G1&STB=T&VW=T>. Erişim Tarihi: 20.11.2017.

Türkiye’de doğmuş, kendisi ise Hollanda’da doğmuş olanları ifade etmektedir⁹. Ayrıca Hollanda İstatistik Ofisi, ikinci kuşağı; “ebeveynlerinden biri yurtdışında doğmuş olanlar” ve “ebeveynlerinden her ikisi yurtdışında doğmuş olanlar” kategorileri altında değerlendirmektedir.

Tablo 1. Hollanda’daki Türklerin Kuşaklara Göre Dağılımı

Kökene göre nüfus		2000	2015
Yabancı kökenli toplam nüfus	Türkiye	308,890	396,555
Birinci Kuşak	Türkiye	177,754	192,311
İkinci Kuşak	Türkiye	131,136	204,244

Kaynak: Statistics Netherlands (CBS), Den Haag/Heerlen¹⁰

Türkiye Cumhuriyeti Rotterdam Başkonsoloslüğundan elde edilen bilgilere göre (11.11.2016); doğuştan Hollanda vatandaşı olan Türk nüfusu 131,922’dir. Hollanda İstatistik Ofisi (CBS) 2016 yılı verilerine göre¹¹; Hollanda vatandaşlığına geçmemiş, sadece Türk vatandaşlığı bulunan Türk nüfusu ise 75.423’tür. Hollanda İstatistik Ofisi tarafından yürütülen son araştırmaya göre (CBS, 1 Ocak 2014¹²) %3’lük bir artışla, 1,3 milyon Hollanda vatandaşının çifte vatandaşlığı bulunmaktadır. 2014 yılı verilerine göre bu sayının dörtte birini (312,08) Hollanda pasaportu yanısıra Türk pasaportuna sahip olanlar, diğer dörtte birini (320,782) Fas pasaportuna ve diğer yarısını ise (673,412) çok çeşitli milliyetlerin pasaportuna sahip olanlar oluşturmaktadır. Bu, çifte vatandaşlıkla ilgili mevcut olan son rakamdır. ‘Kişilerin Temel Kaydı’ (BRP) ile ilgili yeni kanun yürürlüğe konduğundan beri Hollanda vatandaşlarının ikinci milliyetleri artık kayıt edilmemektedir. Hollanda’daki “batılı olmayan göçmenler” içinde Türkler 312 bini çifte vatandaş olmak üzere yaklaşık 400 bine ulaşan nüfuslarıyla ilk sırayı almaktadırlar.

⁹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/First_and_second-generation_immigrants_-_a_statistical_overview, Erişim Tarihi: 28.05.2018.

¹⁰ (<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37296eng/table?ts=1522706022753>), Erişim Tarihi: 20.11.2017.

¹¹ (<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/en/dataset/03743eng/table?ts=1522668303661>)

¹² (<https://www.cbs.nl/en-gb/news/2015/32/1-3-million-people-in-the-netherlands-hold-dual-citizenship>).

Tablo 2. Hollanda'daki Batılı Olmayan Göçmenlerin Nüfus Dağılımı

Kökene göre nüfus		2000	2015
Batılı olmayan	Fas	262 221	380 755
	(önceki) Hollanda Antilleri ve Aruba	107 197	148 926
	Surinam	302 514	348 662
	Türkiye	308 890	396 555

Kaynak: Statistics Netherlands (CBS), Den Haag/Heerlen¹³

Hollanda'da yaşayan Türklerin toplam nüfusu 2015 yılı itibariyle 396,555'dir¹⁴. Bu araştırmanın evrenini oluşturan 1999 ve öncesi doğumluların sayısı ise 288,516'dır (CBS, 2016). Araştırmada örneklem sayısı 0,95 güven düzeyi ve 0,05 hoşgörü miktarına göre 384 olarak tespit edilmiştir.

Örneklem hacmi; $n=(t^2.p.q)/d^2$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır.

$N= 288.516$ (1999 ve öncesi doğumlular)

$d= 0,05$

$t= 1,96$

$P= 0,5$

$Q= 0,5$

$n_o= t^2.P.Q/d^2$ formülünden,

$n_o = 1,96^2. 0,5. 0,5 / 0,05^2$ den,

$n_o = 3,84.0,5. 0,5 / 0,0025 = 384$

$n= n_o / (1+ n_o / N)$ formülünden

$n= 384 / (1+384/288.516) = 384 / (1+0,0013) = 384 / 1,0013 = 384$

Araştırma kapsamında evreni temsil kabiliyeti olan 384 kişilik bir örnekleme ulaşılması hedeflenmiş, ancak adres bilgisinin olmaması ve bir liste üzerinden hareket edilemeyeceği için olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerinden basit tesadüfi örnekleme ile kuşak, cinsiyet, medeni durum, doğum yeri, yaşanılan bölge gibi değişkenlerin dengeli

¹³ (<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37296eng/table?ts=1522706022753>),
Erişim Tarihi: 20.11.2017.

¹⁴ 2017 yılı itibariyle Hollanda'da yaşayan Türklerin nüfusu 400,367'ye ulaşmıştır (<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLEN&PA=37296ENG&D1=34%2c42%2c50&D2=a&LA=EN&HDR=G1&STB=T&CHARTTYPE=1&VW=T>, Erişim Tarihi: 01.01.2018).

dağılımı göz önünde bulundurularak, yapılan anketlerde iptallerin olacağı düşüncesi ile hedeflenenden daha yüksek bir sayı ile 532 kişilik bir örnekleme ulaşılmıştır. 437 katılımcı anketi tamamlamış, 95 katılımcı ise soruların tamamına yanıt vermemiş olmakla birlikte, veriler nitelikli ve tutarlı olması nedeniyle analize dâhil edilmişlerdir.

Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temas ve etkileşim düzeylerini, yaşadıkları şehirlerdeki Türklerin nüfus yoğunluğunun da etkileyebileceği durumu göz önünde bulundurularak, örneklemin dengeli bir dağılıma sahip olması için, Türklerin nüfus yoğunluğunun yüksek ve düşük olduğu başlıca şehirler belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında yürütülen anket ve görüşmeler ağırlıklı olarak Türklerin nüfus yoğunluğuna göre seçilmiş olan 12 şehirde gerçekleştirilmiştir. Bu şehirlerden 6’sı (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Deventer, Enschede) Türklerin nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu, diğer 6’sı ise (Nijmegen, Tilburg, Almere, Groningen, Den Bosch, Leiden) nüfus yoğunluklarının nispeten daha düşük olduğu şehirlerdir.

Nitel verilerin toplanması aşamasında ise araştırma evreninden kartopu örnekleme tekniğiyle Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun çeşitli kesimlerini temsil eden 21 kanaat önderi ile yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile veri toplanmıştır. Araştırma kapsamında Hollanda’da yaşayan Türk toplumunu sosyo-demografik, kültürel, siyasal, ekonomik vb. tüm yönleriyle bir bütün halinde değerlendirerek ortaya koymak amacıyla, toplumun çeşitli kesimlerini temsil eden kanaat önderleriyle görüşmeler yapılmıştır.

Bu çerçevede;

- Büyükelçilik ve konsolosluk yetkilileri,
- Çeşitli partilerden milletvekilleri,
- Çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve dernek başkanları veya yetkilileri (Hollanda Türk Federasyonu, Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu, Kültür-Sanat Vakfı-KULSAN, Türkler İçin Danışma Kurulu-IOT, Türkevi, MÜSİAD, Hollanda Türk İş Adamları Derneği-HOTİAD, Türk İşverenler Derneği-TOVER, Atatürkçü Düşünce Derneği vb.),
- Akademisyen ve yazarlar,
- Gazeteciler ve medya görevlileri,

- Din görevlileri vb. çok sayıda kanaat önderi ile görüşülmüş ve görüşlerine çalışma kapsamında yer verilmiştir.

Görüşme yapılan kanaat önderlerinin nitelikleri, görüşme yeri ve tarihi hakkındaki bilgiler EK 1’de ayrıca sunulmuştur.

1.4.3. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Hollanda’da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temaslarının durumunu ve kültürel aktarım sürecine etkilerini ele alan bu çalışmanın verileri nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Nicel veri toplama tekniklerinden anket, nitel veri toplama tekniklerinden ise yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Anket formu çoktan seçmeli, açık uçlu sorular ve ölçekten oluşmaktadır.

Anket formu içerisinde, Hollanda’daki Türklerin Türk kültürünü devam ettirme ve Hollanda kültürünü benimseme durumları ve Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel etkileşimlerini incelemek için John W. Berry’nin geliştirdiği ve daha sonra Bongard ve diğerleri (2007) tarafından Almanya’da yaşayan göçmenler üzerinde uygulamak için yeniden düzenlenen ve Şahin (2010) tarafından yine Almanya ve Hollanda’da yaşayan Türkler üzerinde uygulanan likert tipi bir kültürleşme ölçeği de kullanılmıştır. Toplam 20 ifadenin yer aldığı ve bu ifadelerle ilişkin yanıtların “kesinlikle katılmıyorum”dan “kesinlikle katılıyorum”a doğru olmak üzere yedi seçenekten oluştuğu ölçek kendi içinde, Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimsemeyi içeren iki alt gruba ayrılmaktadır. İstatistiksel analizler de bu gruplar kapsamında yapılmıştır. Ölçeğin Bongard (2007) tarafından yapılan analizlerinde cronbach alpha=0,80 düzeyinde; Türkçe ve Hollandaca uyarlamasını yapan Şahin (2010) tarafından yapılan analizlerinde de cronbach alpha=0,80’nin üzerinde bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında, kültürleşme ölçeğinde yer alan iki alt grubun içsel güvenilirliklerinin test edilmesi amacıyla güvenilirlik analizi yapıldığında; Türk kültürünü sürdürmeye ilişkin 10 ifadeyi kapsayan grubun cronbach alpha değeri=0,80 düzeyinde, Hollanda kültürünü benimseme durumuna ilişkin 10 ifadeyi kapsayan grubun cronbach alpha değeri=0,74 düzeyinde bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik analizine ilişkin bu sonuçlar, ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Hollanda’da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla kültürleşme süreci, John W. Berry’nin milli kültürü sürdürme ve ev sahibi toplumun kültürünü benimsemeye ilişkin ifadelerin yer aldığı kültürleşme ölçeği ile “hangi ülkenin medyasını takip ettikleri”, “hangi dili daha iyi bildikleri ve hangi dilde iletişim kurdukları”, “kendilerini nereye ait hissettikleri”, “sosyal çevrelerinin hangi toplumun üyelerinden oluştuğu ve boş zamanlarını kimlerle geçirmeyi tercih ettikleri”, “hangi toplumun gelenek ve göreneklerini sürdürdükleri”, “gelecekte hangi ülkede yaşamak istedikleri” gibi konularda ölçülmüştür.

Anket formunda ilk olarak sosyo-demografik özelliklere ilişkin sorular (cinsiyet, yaş, doğum yeri, eğitim, meslek vb.) yer almaktadır. Bu soruları takiben, Hollanda’da yaşayan Türklerin milli kültürünü devam ettirme ve ev sahibi toplumun kültürünü benimseme durumlarını ölçmek amacıyla dil yeterliliği ve dil kullanımı, aile yapısı ve evlilik tercihleri, sosyal çevre ve sosyo-kültürel yaşantı, ev sahibi toplum ile ilişkiler, kendi aralarındaki ilişkiler, kültürel aktarım, dinî tutumlar, aidiyet ve Türkiye ile bağlarına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Araştırmanın nitel boyutu için kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşme soruları ise Hollanda’da yaşayan Türkler ve Hollandalılar arasındaki ilişkilerin durumu ve kuşaklar arasında ne yönde değişim gösterdiği, bu ilişki ve temasların artması/azalmasının Türk dili ve kültürünün aktarımına etkileri, iki toplum arasındaki kültürel etkileşim süreci ve Hollanda’da yaşayan Türklerin Türkiye ile ulus-ötesi bağlarına ilişkin açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. 21 kanaat önderi ile yapılan görüşmeler en az 30 en çok 60 dakika sürmüştür.

Anket sorularının Qualtrics programı aracılığıyla elektronik olarak da uygulanabilir olması, yüz yüze görüşme imkânı olmayan kişilere bu yolla ulaşılmasını sağlamıştır. Nitel veri toplama aracı olarak ise ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıt cihazı kullanımının mümkün olmadığı durumlarda ise not alma tekniğine başvurulmuştur.

Araştırmanın veri değerlendirme aşamasında geçerli olan soru kağıdı formları tespit edildikten sonra SPSS paket programına girilmiş olan anket verileri çeşitli istatistiki teknikler kullanılarak değerlendirilmiş; oluşturulan frekans tabloları ve çapraz tablolar (ki-kare testleri) ile korelasyon analizlerinden hareketle betimsel ve ilişkiisel analizler, one way anova testleri ile de farklılık analizleri yapılmış ve araştırma sorularına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel veriler ise teori temelli araştırma problemleri ve araştırma soruları bağlamında oluşturulan temalar ve alt temalar çerçevesinde değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki sosyo-kültürel ilişki ve temasların durumu; bu temasların Türk kültürünü sürdürme ve gelecek kuşaklara aktarım düzeyi ile Hollanda kültürünü benimseme düzeyini ne yönde etkilediği; Hollanda toplumu ile daha çok hangi ortamda, hangi nedenlerle iletişim kurulduğu ve hangi alanlarda kültürel etkileşim olduğu; Hollanda’daki Türklerin evlilik konusundaki tercihleri; kendi aralarındaki ilişkiler ve sivil toplum yapılanmaları; Türkiye’ye gitme sıklığı ve dönüş ilişkisi düşünceleri; Hollanda’da yaşadıkları en önemli sorunlar ve Hollanda’nın uyguladığı entegrasyon politikası hakkındaki düşünceleri gibi konularda analizler yapılmıştır. Bu bağlamda oluşturulan temalar ve alt temalar ise şunlardır: “dil yeterliliği ve dilin günlük hayattaki kullanımı” (Türkçe dil yeterliliği, Hollandaca dil yeterliliği, aile içerisinde ilk öğrenilen ve öğretilen dil, çocuklara hangi dilde isim verildiği, dilin günlük hayattaki kullanımı); “aile yapısı ve evlilik tercihleri” (hanehalkı nüfusu ve birlikte yaşanan kişiler, ailede kararların kimler tarafından alındığı, aile içi ilişkiler ve akrabalık bağlarına verilen önem, evlenme şekli, evlilik tercihleri, Hollandalılar ile evlilik konusundaki düşünceler, evlenilecek kişinin Türk/Müslüman olmasına verilen önem); “sosyal iletişim / etkileşim durumları” (yaşanılan çevre / mesleki çevre / akraba, arkadaş çevresi ve sosyal iletişim / etkileşim, Hollandalılar ile sosyal iletişim / etkileşim, Hollanda’daki Türkler arasındaki sosyal iletişim / etkileşim); “Hollanda’daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme durumları”; “kültürel aktarım”, “dinî inançlar”, “aidiyet ve Türkiye ile bağlar” ve “yaşanan sorunlar”.

1.4.4. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Göç ve kültür alanında yapılan teorik çalışmalar çok önemli olmakla birlikte, bu alandaki teorik bilgi birikiminin gözlem ve görüşmeye dayalı alan araştırmasıyla desteklenmesi araştırmanın kuramsal temelini pekiştiren ve çalışmanın özgünlüğünü ortaya koyan en temel faktördür. Fakat alan araştırması gerçekleştirmenin bazı zorlukları bulunmaktadır. Öncelikle planlanan bu çalışmayı gerçekleştirebilmek için uzun bir zaman dilimi gereklidir. Araştırma sahasının yurtdışında olması ve ülkenin dili veya kültürüne yabancılik da araştırmaya başlamadan önce birtakım ön hazırlıkları gerektirmektedir. Ekonomik imkânlar ise araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli olan diğer bir önemli faktördür. Bu çalışma kapsamında alan araştırmasının Hollanda'da gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan maddi imkânların sağlanması hususunda Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Bursundan (2214/A) faydalanılmıştır.

Çalışmanın alan araştırması olması nedeniyle kendinden kaynaklı zorluklar ve yurtdışında gerçekleştirilecek olması nedeniyle de çalışma sahasının dinamiklerinden kaynaklanan birtakım zorluklar, araştırma kapsamının daraltılmasını gerektirmiştir. Zaman, ekonomik faktörler, adres ve isim listelerinin net olmaması gibi nedenlerle tüm evrene ulaşmak mümkün olmadığından evrenden örneklem seçilerek evreni temsil kabiliyeti olan bir örneklem üzerinden araştırma sorularına yanıt aranmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu durum araştırmanın sınırlamalarından birini oluşturmaktadır. Ancak yine de sınırlı örneklemle yapılan bir çalışma bütüne dair fikir edinme ve gelecekte yapılacak çalışmalar için bir başlangıç ve referans noktası oluşturma imkânı vermektedir.

Ayrıca ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temaslar ve kültürel aktarım sürecini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada gençlerde dil sorunu, Türkçe anlama veya konuşma zorluğuyla karşılaşılabilir olması da araştırmanın kısıtlamalarından birini oluşturmaktadır. Özellikle üçüncü kuşak katılımcıların dil yeterlilik durumları dikkate alınarak, araştırmanın verimli bir biçimde gerçekleştirilebilmesi hususunda yaşanabilecek sorunlara bir önlem olarak anket sorularının Hollandaca diline çevirisi yaptırılmış ve anket formu üzerinde Türkçe ve Hollandaca dillerindeki sorulara birlikte yer verilmiştir.

Alan araştırması sürecinin ilk ayları literatür taraması, araştırma sorularının düzenlenmesi, araştırma sahasının tanınması ve anahtar kişilerle irtibat kurulması şeklinde değerlendirilmiştir. Pilot çalışma yapılarak, tespit edilen eksiklik ve sorunlar giderilmiştir. Anketin uygulanması sürecinde, Ramazan ayında kişilere ulaşabilme ve görüşebilme konusunda sıkıntılar yaşanmış ancak iftar davetlerine katılarak kişilerle irtibat kurulabilmiştir. Ramazan bayramı sonrasında ise tatil için Türkiye'ye gidişler başlamış, özellikle Temmuz-Ağustos aylarında Türkiye'ye uzun süreli (en az 1 aylık) gidişler oldukça yoğunlaşmış ve katılımcılara ulaşmak konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Yine de bu aylarda Hollanda'da bulunan kişilere ulaşılarak uygulamaya devam edilmiştir.

Araştırma sürecinde yaşanan en önemli zorluklardan biri de 15 Temmuz ve sonrasında Türkiye'de yaşanan zorlu sürecin yansımalarıyla ilgilidir. Türkiye'de yaşanan sıkıntılar, katılımcıların her şeye daha şüpheci yaklaşımlarına ve güvensiz bir tutum sergilemelerine yol açmıştır. Normal süreçte de ankete katılım konusunda birçok kişinin çekimser bir tavır sergilediği aşikârdır. Bu süreçten sonra görüşmelere ve özellikle de ankete katılım konusundaki bu çekimser tavır artış göstermiştir.

Anketin kapsamlı olması ve yaklaşık 20-25 dakika sürmesi de araştırmanın yürütülmesi hususundaki bir diğer zorluğu oluşturmaktadır. Kişilerin vakit ayırmak istememesi veya anketi yarıda bırakmaları gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

Araştırmanın yapılması için 10 şehir seçilmiştir. Öncelikle bu şehirlerin her birinde sosyal ağlar oluşturmak ve görüşmeler düzenlemenin oldukça zor bir süreç olduğu ifade edilmelidir. Ayrıca bu şehirlere ulaşım, hatta gerektiğinde konaklama gerek zaman gerekse maddi açıdan birçok zorluğu da beraberinde getirmiştir. Bu zorluklara çözüm olarak, her şehirde öncelikle kanaat önderi kişilerle görüşülmüş ve bu kişilerin desteğiyle araştırma sahası tanınmıştır. Bu şekilde oluşturulan sosyal ağlardan yararlanarak görüşme ve anket için katılımcılara ulaşılmıştır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL-KAVRAMSAL ARKAPLAN VE ÇALIŞMADA TEMEL ALINAN YAKLAŞIM

2.1. KURAMSAL-KAVRAMSAL ARKAPLAN

Siyasal, ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel boyutları bulunan göç olgusu, tarihsel süreçte çeşitli sebeplerle birçok toplum tarafından farklı boyutlarıyla deneyimlenmiştir. Bu göç deneyimleri, bazen merak veya yaşam tarzına bağlı olarak isteğe bağlı şekilde, bazense kişisel tercihler dışında toplumsal, siyasal, coğrafi veya ekonomik nedenlerden dolayı zorunlu olarak gerçekleşmiştir.

Küreselleşme sürecinin de etkisiyle birlikte farklı nüfus gruplarında artan ulus-ötesi istemli ya da zorunlu hareketlilik, sosyo-kültürel temasların ve farklı kültürden insanlarla etkileşimin artmasında ve “kültürel, sosyal ve ekonomik anlamda birden fazla toplumla bağlantılı şekilde varlığını sürdürme biçimi” olan ulus-ötesi göçmenlik durumunun ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır.

Bireyin sosyalleşmesi, kültürel değerlerin muhafaza edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarımında bireyin yaşamakta olduğu toplum, kültürel çevre ve maruz kaldığı süreçler önemli rol oynamaktadır. Bireyin ait olduğu vatanda ve milli kültürü ile büyümek yerine başka bir ülkede ve azınlık statüsünde bir topluluğun üyesi olarak doğup büyümesi sosyalleşme sürecini ve bireyin kimlik algısını şekillendiren en önemli faktörlerden biridir. Bu durum bireylerin sosyo-kültürel temaslarına ve dolayısıyla bu temaslar sonucunda ortaya çıkan kültürel süreçlere de (çokkültürlülük, asimilasyon, amalgamasyon, kültürleşme, kültürlenme vb.) yön vermektedir.

Bu bağlamda Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumu ile sosyo-kültürel temasları ve kültürel aktarım süreçlerine ilişkin bu çalışma, göç ve kültürel süreçlere ilişkin kavramlar ile kültürel temas ve karşılaşmalara ilişkin kuramsal modellerden hareketle ele alınarak incelenmiştir.

2.1.1. Uluslararası Göçe İlişkin Yaklaşımlar

Göçün en temel sebeplerinin başında ekonomik faktörler bulunmaktadır. Dolayısıyla uluslararası göçün en eski kuramı, ekonomik gelişmelere bağlı olarak geliştirilmiştir. Göç konusunu ilk olarak inceleyen kişi Ernest Georg Ravenstein'dir. Ravenstein'in 1885 yılında yayımlanmış olduğu, "göç hareketlerinin büyük çoğunluğunun kısa mesafelere, uzak mesafeli göçlerin ise ticaret ve sanayinin yoğunlaştığı yerlere doğru insanların maddi durumlarını düzeltme isteğinden dolayı gerçekleştiği" varsayımını temel alan "Göç Kanunları"¹⁵ adlı çalışması sadece İngiltere'deki göç hareketlerini incelemekle birlikte, göç alanındaki ilk sistematik çalışma olması bakımından büyük bir önem taşımaktadır (Abadan-Unat, 2006, s. 20).

Göç konusunda temel üç farklı yaklaşım üzerinde durulmaktadır. Bunlar; ekonomik göç teorileri, tarihsel-yapısalcı yaklaşım ve göç sistemleri teorisidir (Castels ve Miller, 2008, s. 30).

Göçün en temel sebeplerinin başında ekonomik faktörlerin gelmesi, uluslararası göçün en eski kuramının ekonomik gelişme ile ilgili olarak geliştirilmesine yol açmıştır. Ekonomik göç teorileri, insanların nüfusun yoğun olduğu yerlerden seyrek nüfuslu yerlere, gelir düzeyinin düşük olduğu yerlerden yüksek olduğu yerlere göç etme eğilimlerini vurgular veya göçü iş döngülerindeki dalgalanmalarla ilişkilendirirler. Göç hareketlerinde farklı bölgeler arasındaki ekonomik eşitsizliğin önemli bir etken olduğunu ve göç akışlarının arzın itmesi, talebin çekmesine bağlı olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar (Castels ve Miller, 2008, s. 32; Toksöz, 2006, s. 17).

Merkez-çevre modeli, merkezde olan ülkelere doğru gerçekleşen göç hareketini gelişmemiş veya az gelişmiş çevre ülkelerin merkez ülkelere kaçınılmaz bağımlılığı ile ilişkilendirmektedir (Yalçın, 2004, s. 35). "Tarihsel-yapısalcı yaklaşım" da; dünya ekonomisindeki eşitsiz ekonomik ve siyasal güç dağılımına vurgu yapmaktadır (Castels ve Miller, 2008, ss. 31-34). Bu bağlamda dünya sistemleri teorisine¹⁶, küresel politik ve ekonomik yapının yanı sıra, hedef ve menşe ülkeler arasındaki ideolojik, tarihsel ve kültürel bağlantıların da uluslararası göçün belirleyici etmenleri olduğunu

¹⁵ Ravenstein, E. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235. doi:10.2307/2979181. [Erişim: 29.01.2016].

¹⁶ Bk. "Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press".

vurgulamaktadır. Bu teorinin temel problemi, uluslararası göçün ortaya çıkmasında küreselleşmenin yapısal öğelerine çok fazla önem verip, göçü aynı zamanda bireysel/haneye bağlı bir karar veya hareket olarak görmemesidir (Sert, 2012, ss. 36-37). 1960 sonrasında şekillenen göç sistemleri teorisi, göçü makro ve mikro açılardan incelemekte ve bu yapıları sentezlemektedir. Göç hareketlerinin genellikle göç veren ve göç alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Castles ve Miller, 2008, ss. 31-36). Abadan-Unat (2006, s. 39); göç sistemi içerisinde yer alan ülkelerin; toplumsal değişme, ekonomik dalgalanma ya da siyasal nedenlerle sistemden çıkabileceğini ya da sisteme dâhil olabileceğini belirtmektedir.

1990'lı yıllarda Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla birlikte iki kutuplu dünya düzeninin sona erip küreselleşmenin her alana yayılmaya başlaması, yeni göç teorilerinin şekillenmesine yol açmış; endüstriyel merkezli göç teorilerinin (itme-çekme teorisi, kesişen fırsatlar teorisi vb.) yerini, 1990 sonrasında asimilasyonist, entegrasyonist ve çokkültürlü göç teorileri almaya başlamıştır. Çokkültürlü göç perspektifini ulus-ötesi göç perspektifi takip eder. Küreselleşme ile birlikte kitle iletişim araçlarının mesafeleri kısaltıp ucuzlaştırması, insanların hareket alanı ve özgürlüğünü artırmış; ağ teorisi, transit göç, ulus-ötesi göç vb. konuların tartışılmasına zemin hazırlamıştır.

Ayrıca öncelikle göçün nedenlerine ve yapısal boyutlarına odaklanan göç kuramları, özellikle 1980'lerden sonra göçmenlik durumunu anlamaya ve 20. yüzyılın sonlarında özneye yönelen bir yaklaşımı benimsemeye başlamış; göçmeni ve ilişkilerini keşfetmiştir. Göçmenin insani ve toplumsal bağlarına odaklanan ağ teorisi; göçün yapısal nedenlerinin yanı sıra, bu göçün öyküsüne, göçmenin bu göç sürecinde inşa ettiği yeni toplumsal, kültürel, iktisadi ve siyasal yapılara ilgi duymaya ve önem vermeye başlamıştır. Dolayısıyla göçe ilişkin bu yeni bakış açısı, göçün tüm boyutlarıyla ve disiplinlerarası bir bağlamda okunmasına imkân tanımıştır (Akbaş, 2012, s. 346). Massey ve diğerleri (2008, s.43)'nin de belirttiği gibi; ilişkiler ağı, insanların finansal sermayenin çeşitli türlerine erişim sağlamak için yararlanabilecekleri sosyal sermayenin bir formunu oluşturur. Kişisel bağları olan birisi göç ettiğinde, bu bağlar sorunları aşmasında yararlanabileceği bir sosyal sermayeye dönüşür. Castels ve Miller (2008, s. 38) ile Abadan-Unat (2006, s. 34) da; göçmenler arasındaki aileye veya ortak kökene dayanan ağların, insanların gerektiğinde barınma, iş bulma ve kişisel birtakım sorunlarla ilgili olarak yardım

alabilecekleri, ayrıca manevi bir destek kaynağı da olan önemli bir toplumsal sermaye niteliğinde olduğunu belirtmektedirler. Göç sürecini, göç veren ülke ve göç alan ülke ile göçmenler açısından ayrı ayrı inceleyen Akgündüz de (2008); göçmenler arasındaki sosyal ağların göçün mikro dinamiklerini anlamak hususunda kilit bir role sahip olduğuna dikkat çekmektedir.

Şahin Kütük (2017, s. 89), göçe ilişkin olarak göç veren ya da göç alan ev sahibi ülkeler üzerinden şekillenen teorilerin, göçün günümüzdeki durumunu yansıtamadığına ve bu duruma çözüm olarak ulus-ötesi göç yaklaşımının ortaya konduğuna dikkat çekmiştir. Ulus-ötesi göç teorileri, göçün yeni karmaşık yapısını açıklamak üzere ortaya çıkmış olup, zaman-mekân daralması ile temellendirilmiştir. İnsanların sürekli hareket halinde olduğuna ve kültürel, sosyal, ekonomik anlamda birden fazla yerde yaşadıklarına, birden fazla yerle bağlarının olduğuna ve iki-üç kimlikli olma olgusuna vurgu yapmaktadır. İnsanların bu koşullarda yaşarken kurumlara ne gibi etkisinin olduğu ve gelecekte nasıl bir durum alacağı konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Akbaş (2012, s. 339) göçmenlerin; ailesel, toplumsal, dinî, kültürel, iktisadi ve siyasal ilişkiler sürdürmek üzere inşa ettikleri siyasal sınırları aşan bağlar neticesinde yeni ulus-ötesi toplumsal alanlar yarattıklarını ifade etmektedir. Abadan-Unat (2006) da toplumsal ilişkiler ağının, göçün ortaya çıkardığı risk ve maliyetleri asgari düzeye indirerek, göçün sürekliliğini sağladığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla göçmenler arasında oluşan ilişkiler ağının ulus-ötesi göç hareketlerinin ortaya çıkması ve sürdürülmesinde oldukça önemli bir rol oynadığını, ayrıca bu ulus-ötesi hareketlerin asimilasyona karşı bir direnç oluşturduğunu ifade etmek mümkündür.

Göçün ortaya çıkardığı sosyal hareketlilik sayesinde biraraya gelen farklı kültürlerden grupların birbirleriyle karşılıklı ilişkileri, farklı kültürel temas biçimlerini ve kültürel süreçleri ortaya çıkartmaktadır. R.E. Park, E. S. Bogardus ve W.O. Brown'ın modelleri¹⁷ bu temas biçimlerindendir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Hollanda'da yaşayan Türkler ve Hollandalılar arasındaki kültürel temas ve ilişkileri açıklamak üzere çalışmada bu modellerden de yararlanılmıştır.

¹⁷ Berry, B. ve Tischler, H. L. (1978). *Race and Ethnic Relations* (4. ed). Boston: Houghton Mifflin Company.

Bazı sosyologlar ırkların buluştuğu benzerliklerinin olduğu birçok ortak nokta ve olayın olduğunu, tarihsel bağlar ve duyguların ırkları bir araya getirdiğini iddia ederler ve bu genellemelerini de ırk ilişkileri döngüsü olarak ifade ederler. Bu döngüleri yaşanmış olaylar üzerine kurarlar.

Robert Ezra Park'a göre, her yerde kendini tekrarlayan olayların olmasından kaynaklanan bir döngü vardır. Park; grupların ilk olarak iletişime, temasa geçtiğini, bunun her zaman rekabeti getirdiğini, daha sonra uyum veya yardım içinde olduklarını ve sonunda da asimilasyon ve amalgamasyon içine girerek kaynaştıklarını söyler (Berry ve Tischler, 1978, s. 150).

2.1.2. E.S. Bogardus Döngüsü

Her bir vak'adaki tekrarların ve davranışlardaki benzerliklerin ırkî ilişki döngüleri oluşturmak için yeterli olduğunu düşünen Bogardus'a göre ırk ilişkileri döngüleri basamaklardan oluşmaktadır. Özellikle Kaliforniya'daki Amerikalılar ile Japon, Çinli, Filipinli ve Meksikalı göçmenler arasındaki temas ve ilişkiler üzerinde yoğunlaşan Bogardus, ırk ilişkileri döngüsünü oluşturan basamakları şu şekilde sıralamaktadır (Berry ve Tischler, 1978, ss. 150-152):

1. Merak: Evlerinden uzaklaşıp yeni bir bölgeye ilk gelenlerde öncelikle oluşan duygu meraktır. Ev sahibi toplumun gelenekleri ve tavırları onların dikkatini çeker. Ev sahipleri de gelen yerlilerden ilk aşamada bir rahatsızlık duymazlar.
2. Ekonomik kabul: İşverenler yeni işçi kaynakları kullanmaya yönelirler ve bu da dolaylı ya da doğrudan daha çok göçü teşvik eder.
3. Sosyal ve endüstriyel rekabet: Aniden yeni gelenlere yönelik bir muhalefet dalgası ortaya çıkar. İlk önce belli hareket öncülerinin ön yargılarından kaynaklanır daha sonra bu toprak için yapılan bir rekabete dönüşür.
4. Kanuni uzlaşmazlık: Göç edenlerin hareket alanlarını kısıtlayan yasalar oluşturulduğunda tepki hareketlerinde artış olur. Yeni gelenler, halk tarafından açıkça ihbar edilir. Politikacılar da oy kullanamayan, millet ve devletlerinin savunmasında cesurca mücadele eden yabancılara karşı bu tür saldırılardan faydalanırlar.

5. İlimli eğilimler: Sonunda bu saldırılara karşı orta yolu bulmak, daha toleranslı olmak için ılımlı hareketler geliştirilir. Bu faaliyetleri haksızlık olarak gören bazı vatandaşlar, karşı hareket başlatacaklardır. Bu tür hareketler genellikle çok iyi organize olmamış ve finansal desteği bulunmayan hareketlerdir.
6. Sükûnet: Göçmenlere yönelik olarak istenen kısıtlayıcı ve engelleyici kanunların elde edilmesiyle birlikte, muhalif hareketler azalmaya başlar. Bu hareketleri düzenleyen organizasyonlar, tehlikenin ortadan kalktığına, göçmenlerin hal ve tavırlarını düzelteceklerine dair açıklamalar yapar ve güvenliği korumaya yönelik programlar geliştirirler.
7. İkinci kuşak zorlukları: Son olarak, göçmenlerin Amerika’da doğan çocukları, kendi sosyal durumlarına tepki göstermeye başladıklarında, ikinci kuşak problemleri ortaya çıkar. Çocuklar, ebeveynlerinin kültürüyle teması kaybettiklerinde, içinde doğup büyüdüleri Amerikan toplumu tarafından da bütünüyle kabul edilmediklerinde, korumasız, melez ve kayıp nesil olduklarını anladıklarında, yaşadıkları sorunlar da artmaktadır.

Kısacası, ırk ilişkilerinin merakla başladığını belirten Borgardus; göçmen grupların daha sonra ekonomik koşullara göre biraraya geldiklerini, sosyal ve endüstriyel rekabete girdiklerini, sonucunda ise bazı uyuşmazlıklar olması üzerine adalet arayışı içerisine girdiklerini ve kanunlar oluşturduklarını, bunu takip eden süreçte de kayıp kuşak olarak adlandırılan “ikinci kuşak zorlukları”nın başladığını ifade eder. Bu bağlamda işgücü göçleri çerçevesinde göç eden ve başta ev sahibi toplum tarafından hoşgörü, ilgi ve merakla karşılanan, sonrasında ise sosyal ve endüstriyel rekabetin yaşandığı ve göçmenlerin hareket alanlarını kısıtlayan yasaların oluşturulduğu ve bunlara karşı mücadelelerin yaşandığı, ikinci kuşak problemlerinin ortaya çıktığı birçok Batı Avrupa ülkesinde yaşamakta olan Türkler ve bu kapsama dâhil olan Hollanda’daki Türklerin durumu da bu modele örnek teşkil etmektedir.

2.1.3. Brown Döngüsü

Brown ırk çatışmalarının hepsinin normlardan (kalıplar) kaynaklı olmadığını, ırk ilişkilerinin doğal, tarihi bir süreç olduğunu ve birçok evrelerden geçtiğini söyler. Brown, döngülerini şu şekilde sıralar (Berry ve Tischler, 1978, ss. 152-153):

1. İlk temaslar: Bu aşamada görünen alt düzeyde sosyal temas, çok az misafirperverlik ve korku, şüphe, merak gibi duygular vardır.
2. Çatışmanın ortaya çıkması: Çatışmalar ilk olarak sadece statü elde etme ihtiyacından değil, ekonomik kaynaklar ve sahip olunan toprak gibi fiziksel ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkar.
3. Kısa süreli uyum: Bu aşamada küçük gruplar genellikle baskın gruplar içinde yalıtılmış hâldedir fakat her zaman baskın grup için tehlike oluştururlar dolayısıyla uyum kısa süreli olur ve statü için mücadele olan dördüncü basamak başlar.
4. Statü mücadelesi: Hâkimiyet kurulan ve kuşatılan bir sosyal sistemin yaşama şansı azalır. Dolayısıyla bu aşamada kuşatılan grubun kültürü parçalanmaya başlar. İkincil grupta yer alanlar, hâkim durumda olan topluma katılmaya ve onların kültürüne uymaya çalışırlar. Bu durum, ikincil grubun bazı haklar ve statüler elde etmek istemeleriyle ortaya çıkan çatışmanın sonucudur.
5. Harekete geçme: Statü için mücadelede şiddet arttıkça, her grup kendi gücünü harekete geçirir. Baskın grup politikalarını desteklemek için söylence ve ideolojiler geliştirir. Dolayısıyla ikincil (tabi) gruplarda ırk bilinci ve gururu ortaya çıkar. Sonuç olarak ırk her iki grup için de takıntı hâline gelir.
6. Çözüm: Brown'a göre ırk çatışmalarının üç olası çözümü vardır. Irkları tamamen ayırmanın mükemmel bir çözüm olacağını fakat bunun pratikte çok uygulanabilir olmadığını söyler. Çünkü izolasyon, güçlü grubun menfaatlerini tehdit etmekte, daha zayıf olan grubun ise öfkesini arttırmaktadır. Tabi kılmanın ikinci bir çözüm olabileceğini ancak bu durumun demokratik fikirlerin yayılması ve ikincil grupların uyum içinde diğerleriyle birlikte yaşamasını engelleyeceği gerekçesiyle uygulanabilirliğinin az olduğunu söyler. Üçüncü çözüm yolu olarak asimilasyon ve kaynaşma olabileceğini ve bunun da kaçınılmaz olduğunu ancak hemen gerçekleşmeyeceğini ifade etmektedir.

2.1.4. “Kültürleşme” ve John W. Berry’nin Kültürleşme Modeli

Kültürleşme; ister serbest isterse savaş, fetih, ticaret vb. şartlara bağlı olarak zorunlu kültürel değişim süreçlerinde, bir grubun veya toplumun kültürel yapısında meydana gelen kültürel kayıplar veya kazanımları ifade eder. Toplumlar bu süreçte kaşılaştıkları yeni kültürel unsurlara öncelikle karşı koyar ve yadırgar, daha sonra ise alışır ve kabullenir.

Kültürel değişim sürecinde yaşanan kültürel kayıplar; başta bir toplumun varlığı ve ebediyetinin en somut göstergesi olan anadilin kaybı ve ırkların biyolojik karışımını ifade eden amalgamasyonla gerçekleşir. Kültürel kazanımlar ise kendi kültürel değerlerini kaybetmeden bir diğer kültüre ait unsurları kendi kültürüne dâhil etme sürecinde ortaya çıkar.

Faklı kültürel gruplardan olan insanların uzun süreli sürekli etkileşimleri sonucunda bir kültürde ya da her iki kültürde ortaya çıkan değişiklikleri ifade eden kültürleşme (Redfield, Linton ve Herskovitz, 1936, s. 149), bu bağlamda kültürel alışveriş ve ilişkileri kapsayan bir süreçtir. Kültürleşme süreci de göçmenlerin yeni geldikleri ülkenin kültürüyle iletişime geçmesiyle başlamış olur.

Gordon, kültürleşmeyi (akültürasyon) “ev sahibi toplumun kültürel öğelerine doğru değişim” olarak ifade etmekte ve kültürel veya davranışsal asimilasyon aşaması olarak değerlendirmektedir (Gordon, 1964, s. 71).

Güvenç (1999, s. 126)’e göre, kültürlemenin tersi bir süreç olan kültürleşme, “insanın başka toplumlardan veya bir toplumun diğerinden aldığı, edindiği öğeler ve farklı toplumların karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesidir”.

Park’a göre asimilasyon (eritme) kültürleşmeyle yakından ilişkilidir. Kültürleşme kültürel kalıplardaki değişimleri, asimilasyon ise tutumlardaki değişimleri içerir (Kızılcılık, 1994, s. 289).

Kültürleşmede hâkim kültür ile etnik kültürün karşılaşması, doğrudan doğruya ve sürekli teması ve bunun sonucunda kültürlerin karışması, etkileşimi esastır. Ayrıca akültürasyon genellikle egemen toplumun zorlamaları ve etkisi altında gerçekleşmektedir.

Bogardus, kültürleşmeyi birbiriyle etkileşim halinde olan iki veya daha fazla kültürel sistemin ayrı bir kültür sistemi geliştirmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Bogardus’a göre kültürleşmenin üç türü bulunmaktadır. Bunlar; körlemesine kültürleşme, dayatılan kültürleşme ve demokratik kültürleşmedir. ‘Körlemesine kültürleşme’, birbiriyle karşılıklı etkileşimde bulunan kültürlerin bilinçsiz bir biçimde birbirinden etkilenmesi halinde; ‘dayatılan kültürleşme’, bir kültürün kendine ait kültürel özellikleri diğer kültürlerle baskı yaparak dayatması halinde; ‘demokratik kültürleşme’ ise farklı kültürlerle ait değerlerin ve dünya görüşlerinin karşılıklı olarak kabul edilerek saygı gösterilmesi halinde ortaya çıkacağını ifade etmektedir (Bogardus, 1949, 1950).

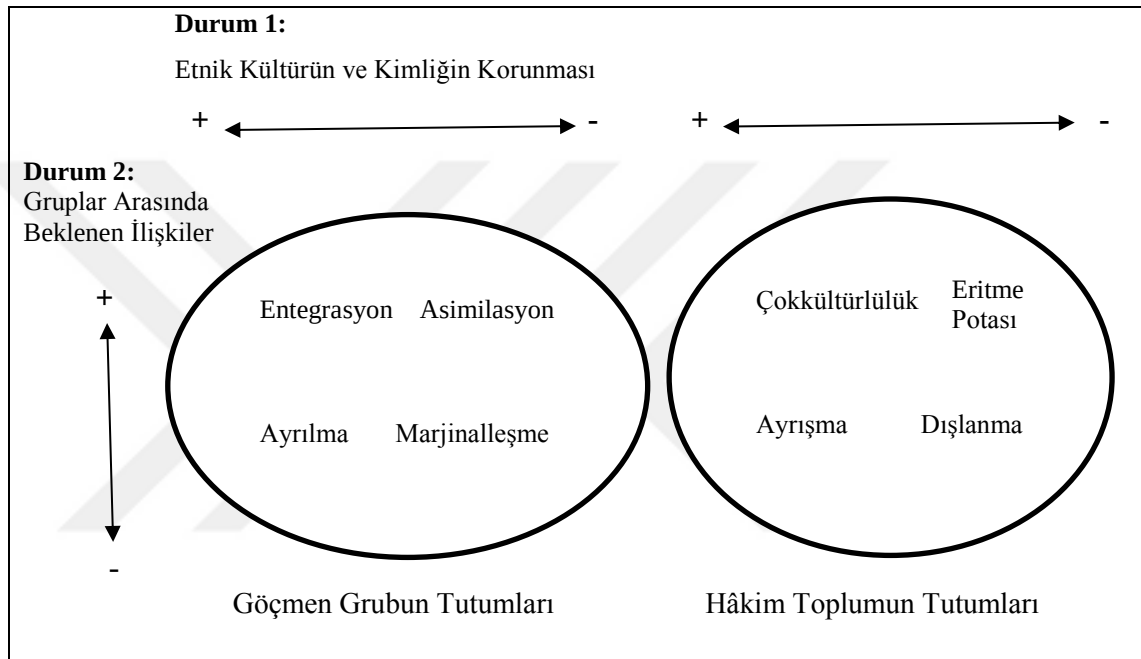
Kültürleşme süreci, “kabul, uyum ve tepki” olmak üzere üç şekilde sonuçlanabilir. Kültürleşmenin kabul ile sonuçlanması; kültürel grubun kendi kültürel mirasını büyük ölçüde kaybederek başka bir kültürün önemli bir bölümünü kabul etmesi ve asimilasyonun sadece davranış boyutunda değil aynı zamanda değerler boyutunda da gerçekleşmesini ifade etmektedir. Kültürleşmenin uyum ile sonuçlanması; özgün kültüre ve yabancı kültüre ait özelliklerin kültürel bir bütün elde etmek üzere birleştirilmesi anlamını taşımaktadır. Kültürleşmenin tepki ile sonuçlanması ise baskı nedeniyle ya da karşı kültürel hareketlerin ortaya çıkmasıyla özgün kültüre geri dönüş hareketlerini ifade etmektedir (Redfield ve diğerleri, 1936, s. 152).

John W. Berry, kültürleşmeyi “kültürlerarası teması takip eden kültürel ve psikolojik değişim süreci” olarak ifade etmektedir. Kültürel değişimler; grupların geleneklerindeki, ekonomik ve siyasi yaşamlarındaki değişimleri içerir. Psikolojik değişimler ise; kültürleşme sürecine, kültürel kimliklerine ve temasta oldukları gruplarla ilişkilerindeki sosyal davranışlarına karşı bireylerin tutumlarındaki değişiklikleri içerir. Berry, göçün iki sonucu olduğunu belirtir. Bunlardan biri; birey veya grup tarafından kültürleşme deneyimi; diğeri ise çokkültürlü toplumların ortaya çıkmasıdır (Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006a, ss. 304-305).

“Kültürleşme-kültürlenme tutumları” kavramının kültürlerarası temas durumlarında insanların yaşamayı tercih ettikleri yolları ifade ettiğini belirten Berry, bireylerin kendilerini yönlendirdikleri iki boyut olduğunu savunur. Bu görüşe göre, bir kültürlerarası temas alanındaki hemen hemen herkes kültürlenmenin iki temel yönüne karşı tutumlara sahiptir: kültürlerarası temas (iletişim) ve kültürel muhafaza. Göçmenler

veya diğer baskın olmayan gruplar, kendi grupları dışındaki insanlarla temasta bulunmaya (veya temastan kaçınmaya) ne ölçüde isteklidirler; ve kültürel özelliklerini devam ettirmeye (veya bırakmaya) ne ölçüde isteklidirler? (Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006b, s. 73¹⁸).

Bu iki boyutlu modelden hareketle dört farklı kültürleşme stratejisi tanımlanmıştır. Bunlar; asimilasyon, ayrılma (seperasyon), entegrasyon ve marjinalleşme stratejileridir (Berry, 2008, s. 331).

Şekil 1. Göçmen Grupların ve Hâkim (Büyük) Toplumun Kültürleşme Tutumları (Berry ve diğerleri, 2006, s. 74)

Yukarıdaki şekilde, kültürlerarası temas ve kültürün korunması arasındaki ve baskın ve baskın olmayan grupların bakış açıları arasındaki farklılıklar sunulmuştur. İki temel boyut, baskın olmayan etnokültürel gruplar için solda, baskın grup veya hâkim toplum için sağda olmak üzere birbirinden bağımsız olarak tasvir edilmiştir (Berry ve diğerleri, 2006b, s. 73).

“Şekil üzerinde göçmenler ve etno-kültürel gruplar açısından bakıldığında; bireyler kültürel miraslarını korumak istemediği ve daha büyük toplumdaki diğer kültürlerle dâhil olmak istediğinde *asimilasyon* tutumundan söz edilebilir. Asimilasyon, etnik grubun

¹⁸ Berry, J., Phinney, J., Sam, D., & Vedder, P. (Eds.) (2006). *Immigrant youth in cultural transition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

büyük, hâkim toplum içerisinde tamamen eriyip yok olması şeklinde olabileceği gibi, etnik grubun başka gruplarla kültürleşmesi sonucu yeni bir kültür oluşturması şeklinde de gerçekleşebilir. Bunun tersine, etnokültürel grubun üyeleri kendi özgün kültürlerine bağlı olmaya değer verdiğinde ve aynı zamanda diğerleriyle etkileşimden kaçınmak istediğinde *ayrılma* (seperasyon) tutumundan söz edilebilir. Kişinin hem özgün kültürünü koruma hem de diğer gruplarla etkileşimde bulunmaya ilgisi olması durumunda, geçerli olan tutum *entegrasyondur*. Burada bireyler, daha büyük toplumun ayrılmaz bir parçası olarak katılmak isterken, kültürel bütünlüğü belli bir ölçüde korumaktadırlar. Büyük topluma katılım, etnik grubun kendi kültüründen belli ölçüde ödün vererek, kendini gözden geçirmesine neden olmakta ve kısmi bir kültürel değişmeyi beraberinde getirmektedir. Son olarak, kültürün devam ettirilmesi konusunda az imkân ve ilgi olduğunda (genellikle dayatılan kültür kaybı nedeniyle) ve diğer gruplarla ilişki kurma konusunda az ilgi olması durumunda (genellikle dışlanma ve ayrımcılık nedenlerinden dolayı) ötekileştirme'den '*marjinalleşme*' söz edilmektedir" (Berry ve diğerleri, 2006b, ss. 73-74). Berry, göçmenler ve baskın olmayan etnokültürel grupların akültürasyonla ilgili bu tutumlarının ortaya çıkışının, büyük ölçüde ev sahibi toplumdaki koşullara bağlı olduğunu belirtmektedir. Göçmenlerin entegrasyon tutumunu seçmesi ve başarılı şekilde sürdürebilmesinin ancak ulusal toplumun kültürel çeşitlilik karşısında açık ve kapsayıcı olması sayesinde mümkün olabileceğini vurgulamaktadır (Berry ve diğerleri, 2006b, s. 74).

Baskın grupların veya ulusal toplumun kültürün sürdürülmesi ve kültürlerarası temasa yönelik tutumları şekil üzerinde sağdaki dairede gösterilmiştir. "Kültürel çeşitlilik ve entegrasyonun daha büyük toplum tarafından kabulü, günümüzde yaygın olarak *çokkültürlülük* şeklinde adlandırılan, karşılıklı uyum tutumunu belirtmektedir (Berry, 1984a). Asimilasyon, baskın grup tarafından tercih edildiğinde, bu durum *eritme potası* olarak adlandırılabilir. Bölünme (ayrılma) baskın grup tarafından dayatıldığında, bu durum *ayrışma* (*segregasyon*) olarak adlandırılır. Ötekileştirme (marjinalizasyon), baskın grup tarafından dayatıldığında, bir *dışlanma* (*exclusion*) şeklindedir" (Berry ve diğerleri, 2006b, s. 75).

Göç ve kültür alanındaki bu teorik çerçeveden hareketle bu çalışma kapsamında üzerinde durulması gereken kültürel süreçlere ilişkin temel kavramlar ise şunlardır:

2.1.5. Sosyo-Kültürel Temas ve Kültürel Etkileşim

Sosyo-kültürel temasların gerçekleşmesi; göç, savaşlar, uluslararası ticaret veya turizm vb. faktörler vasıtasıyla olur. Günümüzde modernleşme, postmodernleşme ve küreselleşme süreçlerinin etkisiyle geçmişe nazaran daha yoğun bir biçimde gerçekleşen sosyo-kültürel temaslar neticesinde kültürel etkileşim ve kültürel akışlar yaşanmakta; temasta bulunan kültürlerde birtakım değişim, dönüşümler kendini göstermektedir.

Bu kültürel yayılma sürecinde; dinî kurumlar, eğitim kurumları, kitle iletişim araçları vb. etkili rol oynamaktadır. Toplumlar arasında yaşanan kültürel temaslar neticesinde serbest veya zorunlu kültürel değişim süreçleri yaşanabilir. Bu kültürel değişim veya kültürel akışların ise temasta bulunan kültürler çerçevesinde çoğunlukla karşılıklı olarak değil, gelişmiş ülkelere gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelere doğru tek yönlü olarak gerçekleştiği belirtilmelidir. Bu bağlamda Smith¹⁹ de küreselleşmenin karşılıklı kültürel akışları değil, çoğunlukla hâkim kültürün akışını yansıttığını vurgular.

Park, etkileşimin olmadığı yerde anlamanın, sosyal veya mental hayatın da olamayacağını belirterek toplum içerisindeki sosyal süreçlerde etkileşimin rolü ve önemine dikkat çeker (Kızılcılık, 1994, s. 289).

Farklı toplumlar arasındaki sosyo-kültürel temasın iyileşmesinde iki etken önemli rol oynar. Bunlardan biri; aşırı ethnosentrizmden kaçınmak; diğeri ise algılanmış benzerliği çoğaltmaktır. Etnosantrizmden kurtulmak, diğer kültürlerle olumlu bir etkileşime girme imkânı sağlamakta, böylelikle de çoğulculuğu kabul etmeye yol açmaktadır. Ayrıca farklı kültürden insanlar birbirlerini “benzerler” arasına koyarlarsa, kültürlerarası temas olumlu yönde bir gelişim gösterir. Faydalı temaslar etkileşimin artmasına sebep olur ve bu da algılanmış benzerliği artırır (Triandis, 2004).

İnsanlar ve toplumlar daha çok kendilerine benzer olana yakınlık duyarlar. Algılanmış benzerlik de istenilen düzeyde kültürlerarası temasın var olarak ortak yaşamın oluşturulmasını ifade eder. Temasların artması, coğrafi ve kültürel mesafenin azalması, dilin aynı olması, kültürlerarası ilim ve iki kültürün birbiriyle çatışmamış olması ve iki tarafın ortak tanıdıklarının fazla olması, algılanmış benzerliği artıran durumlardır.

¹⁹ Smith, A.D. (1990). Towards a Global Culture?. *Theory, Culture & Society* (SAGE, London, Newbury Park and New Delhi), Vol: 7, 171-191.

Berger ve Luckmann (1961, s. 43), günlük hayatın gerçekliğinin toplumdaki diğerleriyle paylaşıldığını, diğerlerinin günlük hayatı nasıl deneyimlediklerine bakıldığında ise, en önemli deneyimlerinin sosyal etkileşimin prototip hali olan yüzyüze durumda gerçekleştiğini ifade etmektedirler. Sosyal durum ve olayların ancak etkileşim ile anlam kazanabileceğini ve yine bu sayede sosyal gerçekliğin inşa edilebileceğini vurgularlar.

Bourdieu (1986²⁰) temasların işlevselliğiyle ilgili olarak, sosyal sermaye kavramı üzerinden önemli katkılarda bulunmuştur. Bourdieu'ya göre sosyal sermaye; karşılıklı tanışıklık ve kabule dayalı az ya da çok kurumsallaşmış ilişkilerin kalıcı bir ağa sahip olmasıyla bağlantılı gerçek veya potansiyel kaynakların toplamıdır. Sıklıkla sosyal sermaye olarak gösterilen informal ağların, bireysel işgücü piyasası performanslarına etkileri olması beklenmektedir. (Odé, 2002, ss. 15-16).

Göçmenler, göç hareketine bağlı olarak kültürleşme, kültür şoku, entegrasyon veya asimilasyon gibi çeşitli kültürel süreçler yaşamaktadırlar.

Göçmenlerin sosyo-kültürel entegrasyonu, sosyo-ekonomik entegrasyon düzeyini de olumlu yönde etkilemekte ve ev sahibi toplum üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır. Çünkü göçmenler, ev sahibi ülke vatandaşlarıyla kurdukları sosyal temaslar aracılığıyla iş piyasası; eğitim sistemi ve benzeri alanlarda daha başarılı olabilmek için sosyal becerilerini geliştirme yollarını öğrenebilirler. Ev sahibi ülkenin dilini daha iyi bilen göçmenlerin işe alınma ihtimali daha yüksektir. Buradan hareketle, ev sahibi ülkenin dilini bilme düzeyinin, ev sahibi toplumla iletişim kurabilme ve dolayısıyla sosyal etkileşimi, kültürel temasları etkileyen en önemli unsur olduğu ifade edilebilir. Göçmenlerin kendilerini ev sahibi ülkeye ait hissetme düzeyi de sosyo-kültürel temasları, kültürel etkileşim ve bütünleşmeyi etkileyen en önemli faktörlerden biridir (Ersanilli, 2010, ss. 1-2).

Kısacası, sosyo-kültürel temas ve kültürel etkileşimler sonucunda; kültürler kendi değerleriyle varlıklarını devam ettirip kendi içlerinde değişip dönüşebilecekleri gibi, en üstte yer alan medeniyete, hâkim kültüre doğru bir dönüşüm de gösterebilirler.

²⁰ Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital, (içinde) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Ed.: J. Richardson. Greenwood Press, New York, 241-258.

Ayrıca tarihsel süreçte yaşananlar ve özellikle küreselleşme süreciyle birlikte artan kültürel temaslardan dolayı, tüm toplumlar için doğal sınırlar kaybolmakta ve kültürel etkileşim, dönüşüm süreçleri kaçınılmaz bir hâl almaktadır.

2.1.6. Etnik Grup

Etnik grup; ırk, tarih ve soy birlikteliği olan, aynı dil ve inanca sahip ve kendi aralarında bir duygu taşıyan insanlardan oluşan bir grup olarak tanımlanabilir.

Barth (1969, ss. 10-11), antropolojik açıdan etnik grubun:

- 1) Geniş ölçüde biyolojik olarak kendini devam ettiren;
- 2) Başlıca kültürel değerleri paylaşan;
- 3) Bir etkileşim ve iletişim alanı oluşturan ve
- 4) Aynı yapı içerisinde yer alan diğer kategorilerden ayırt edilebilecek şekilde, diğerleri tarafından tanımlanan ve kendisini tanımlayan bir kategoriye üyeliği gösterdiğini belirtir.

Smith (1988, s. 9)'e göre etnik grup; “ortak bir geçmişe sahip, yaygın bir şekilde tarih şuuru olan, bulundukları toprak üzerindeki unsurları paylaşan ve dayanışma içerisinde olan gruplar”dır. Günümüz milletlerinin çoğunun belli bir etnik topluluğun devamı olduğunu belirten Smith, milletin kim olduğu sorusunun yanıtının da milletlerin etnik temellerinde aranması gerektiğini belirtir. Ayrıca etnik toplulukların nasıl oluştuğuna ilişkin olarak “birleşme ve bölünme” olmak üzere tarih içinde iki ana yol belirler. Buna göre; etnik gruplar, farklı birimlerin bir araya gelmeleri yoluyla oluşabileceği gibi, dinî görüş ayrılıkları ya da siyasi nedenlerden kaynaklanan bölünmelerle de oluşabilir (Özkırımlı, 2015, ss. 213-214).

Türkdoğan (2006, s. 63), “ortak dil, ortak geçmiş ve bu geçmişe bağlılık ile ortak bir kültürün gözlemlenebildiği etnik grupların”, bir ulus oluşturabilmek için çeşitli koşulları yerine getirmekle birlikte, ulusun varlığı için gerekli olan en önemli özellik olarak maddî ve tarihî temelden yoksun olduklarına vurgu yapar.

Etnik grup; kültürel homojenlik bağları ile birbirine bağlı bir insan grubudur. Bir etnik grupta tam bir homojenlik gerekli olmamakla birlikte aile, din ve dil gibi belirli temel kurumlara yüksek derecede bağlılık ve sadakat hâkimdir. Ve her şeyden önce bir tür

bilinci ve örgütlenme hissi vardır (Berry ve Tischler, 1978, s. 41). Etnik grup olabilmesi için, asgari ölçüde kültürel pratiklerin bazı özelliklerini taşıması gerekir. Bunlardan en önemlileri ise tarihsel bir bağ ve soy birlikteliğidir.

2.1.7. Çokkültürlülük

Çokkültürlülük kavramı felsefî ve siyasal olmak üzere iki düzlemde kullanılmaktadır: Charles Taylor'un tanımladığı biçimde çokkültürlülük “kültürel kimliklerin tanınması” gibi felsefî bir yaklaşım şeklindedir. Bu tanımlamada kimlik kavramı merkeze konulmakta ve toplumdaki ‘alt’ gruplara da eşit saygı gösterme gerekliliği yer almaktadır²¹. Siyasal düzlemde ise çokkültürlülük kavramı “tek bir hegemonyacı kültüre karşı bir denge yaratma amacı ile kamu yönetimlerinin farklı kültürlere özel bir yer ayırması” şeklinde kullanılmaktadır. Eşitlik adına yapılan bu tür hizmetler, yeni kutuplaşmaların yaratılmasına da yol açabilmektedir (Abadan-Unat, 2006, s. 315).

Abadan-Unat (2006, s. 316), çokkültürlülüğü amaçlayan kuruluşların önemli bir işleve sahip olmakla birlikte aslında “kültürleştirme” sürecine yardımcı olduklarını; bu sürecin ise etnik azınlıkların varlığının sadece folklorik olarak kabul edilip, bölüşüm ve paylaşım süreçlerinde dikkate alınmamasını ifade eden bir yaklaşım olduğunun altını çizmektedir. Ve buradan hareketle çokkültürlülük ideolojisinin, toplumsal eşitsizliği kültürel farklılıkların bir sonucu olarak göstermeyi amaçladığını belirtmektedir.

Etnik grupların dışlanarak marjinal bir konuma itilmeleri açıkça göstermektedir ki; kültürel farklılıklar, göçmen kabul eden ülkelerden bir kısmı için bir dışlama gerekçesiye, etnik azınlıklar için bir direniş mekanizması işlevi görebilmektedir (Abadan-Unat, 2006, s. 13).

²¹ Bk. Taylor, C. (1996). *Çokkültürcülük*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

2.1.8. Kültürel Görecelilik

Kültürel görecelilik, bir kültürü kültürün kendi standartlarına göre yargılamaktır. Toplumlar ve dolayısıyla kültürler arasındaki artan temaslar, diğer kültürleri anlama gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Aksoy, 2013, s. 82). Bu durum ise diğer toplumların kültürlerini değerlendirmede zihnimizdeki tüm kültürel standartları bir tarafa bırakarak, hoşgörülü bir bakış açısına sahip olmayı zaruri kılmıştır. Bu bağlamda çokkültürlü bir toplum anlayışında, kültürleri kendi yapısı içinde değerlendirmeyi ifade eden kültürel göreceliliğin çok önemli bir role sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel görecelilik, etnosentrizm vb. kavramlar, modernleşme süreciyle birlikte oluşan yapıdan ortaya çıkan kavramlardır.

Kültürel etkileşim ve kültürel dönüşümlerin kaçınılmaz olduğu ve bu dönüşümlerin ise daha çok çoğunlukta olana göre evrildiği, hâkim olanların diğerlerine yön verdiği düşünüldüğünde; toplumların kültürel varlıklarının devamı konusunda kültürel göreceliliğin önemi ortaya çıkmaktadır.

2.1.9. Bütünleşme (Entegrasyon)

Entegrasyon, “göçmen veya yerli halkların kendi istekleriyle çoğunluk kültür ve topluma uyum göstermesi ve çoğunluk toplumun normlarını, değer ve düşünce kalıplarını benimsemesi” olarak tanımlanmaktadır (Somersan, 2004, s. 92).

Esser, entegrasyonu sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon olarak iki şekilde ele almaktadır. Sistem entegrasyonu, göç alan ülkede, yeni üyeler ile yerleşik üyeler ve gruplar arasında çok büyük bir gerilim olmadan göçmenlerin topluma dâhil edilmesini kapsamaktadır. Gündelik hayatlarını devam ettirebilmek için pek çok alanda faaliyet göstermeleri gereken göçmenler için en önemli faaliyetlerden biri ise geçimlerini sağlamaktır. Yasalara uygun bir şekilde bir işte çalışarak ekonomiye katkıda bulunmaları sisteme entegre olmaları için yeterlidir. Fakat sosyal entegrasyon sadece ekonomik alanda değil pek çok alanda yeni topluma uyumu gerektirir. Bu alanlar sosyal entegrasyonun dört boyutunda kendini göstermektedir: kültürleşme, sosyal ekonomik politik konum, etkileşim ve kimlik. Sosyal entegrasyon bu dört boyut arasındaki etkileşime bağlı olarak gerçekleşmektedir ve bu boyutların gerçekleştirilme biçimine göre “asimilasyon,

segrasyon, çoklu entegrasyon, marjinalleşme” olmak üzere dört farklı şekilde görülmektedir (Esser, 2000, ss. 56-66’dan akt: Şahin, 2010, ss. 60-61). Esser’in modeli bu çalışma konusu kapsamında ele alındığında; sosyal entegrasyonun boyutlarından biri olan asimilasyon, sadece Hollanda kültürünü benimsemeyi; segrasyon (ayrılma), sadece Türk kültürünü benimsemeyi; entegrasyon, iki yapıyı bir araya getirmeyi, marjinalleşme ise her ikisini de reddetmeyi ifade etmektedir. Esser’in sosyal entegrasyon teorisine göre ülke asimilasyonist olabilir ya da entegrasyonu temel alabilir. Entegrasyonda karşılıklı bir etkileşim söz konusudur, adaptasyon ise tek yönlü bir süreçtir. Devletin politikaları vb. gibi yapısal faktörler asimilasyonda önemlidir. Esser; özellikle üçüncü kuşaktan sonra ev sahibi toplumun değerlerini benimseme ve Türk kültüründen uzaklaşma durumunun başlayacağını ve sonuç olarak bu sürecin asimilasyonla sonuçlanacağını öne sürmektedir.

2.1.10. Asimilasyon

Asimilasyon, ırk ilişkileri ile ilgilidir. Çatışmayı da içinde barındıran ırk ilişkileri, çok farklı türlerin bir etkileşimini içerir. Zayıf grubun daha güçlü olan tarafından ortadan kaldırılması, ırkların temasının olağan bir sonucu değildir. Daha yaygın olan ikisinin birleşmesi (asimilasyon ve amalgamasyon) veya bazı geçici anlaşmalara (uyum) ulaşma durumudur. Bu bağlamda asimilasyon da gruplar arası temasın sonuçlarından biridir. Asimilasyon, kültürel mirasın yok olmasına işaret etmekte olup farklı ırksal özelliklerin biyolojik karışımını ifade eden ‘amalgamasyon’dan ayırt edilmelidir. Ayrıca asimilasyonun tek taraflı değil, çift taraflı bir süreç olduğu iddia edilmektedir (Berry ve Tischler, 1978, ss. 257-260).

Park, asimilasyonu (eritme) bir sosyal-psikolojik süreç olarak görür ve asimilasyonun birincil gruplarda doğal ve kolay olduğunu, ikincil gruplarda ise daha yavaş olduğunu belirtir. Asimilasyonun farklı iki kültür olduğu zaman söz konusu olabileceğini vurgulayan Park, insanların benzer kültüre sahip olduğu durumlarda ise asimilasyona gerek kalmayacağını söyler (Kızılcılık, 1994, s. 289).

Castles ve Miller (2008, s. 362); asimilasyonu “göçmenlerin topluma tek taraflı bir adaptasyon süreciyle dâhil edilme politikası” olarak değerlendirir ve bu süreçte

göçmenlerden özgün dilsel, sosyal ve kültürel özelliklerini bırakarak ortalama nüfustan ayırt edilemeyecek hâle gelmelerinin beklendiğini ifade eder.

Milton M. Gordon; asimilasyon sürecinin analizinde kullanılabilecek yedi değişkenli bir asimilasyon modeli sunmaktadır (Gordon, 1964, s. 71):

Tablo 3. Asimilasyon Değişkenleri

Alt Süreçler ya da Şart	Asimilasyon Türü veya Aşaması	Özel Kavram
Ev sahibi toplumun kültürel öğelerine doğru değişim	Kültürel veya davranışsal Asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Birincil grup bazında, geniş çaplı ev sahibi toplumun derneklerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	----
Geniş çaplı karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Ev sahibi topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	----
Önyargıların kaybolması	Kabullenilmiş hâl asimilasyonu	----
Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	----
Güç ve değer çatışmalarının yok Olması	Yurttaşlık asimilasyonu	----

Asimilasyon sürecine ilişkin yukarıdaki tablo incelendiğinde, asimilasyonun aşamalı bir biçimde gerçekleştiği ve kültürel (davranışsal) asimilasyon, yapısal asimilasyon, evlilikle asimilasyon, yurttaşlık asimilasyonu ve benzeri türleri bulunduğu görülmektedir.

Davranışsal asimilasyon türünde birey göç ettiği ülkenin yerlisi gibi kültürel norm ve davranışlara uygun bir şekilde hareket etmeye çalışmaktadır. Yapısal asimilasyon ile göçmen, ev sahibi toplumun kurumları ile birincil ve ikincil ilişkiler içerisinde olur. Bir göçmen ve yerli arasındaki evlilikler genellikle birincil yapısal asimilasyon ile başlamaktadır (Berry ve Tischler, 1978, ss. 276-277). Gordon'a göre (1964, s. 71), asimilasyon türlerinden en önemlisi yapısal asimilasyondur ve bir kez meydana geldiğinde diğer asimilasyon türleri de kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1.11. Amalgamasyon

Amalgamasyon; “kökenleri farklı olan ırki özelliklerin biyolojik karışımı” (Berry, 1965, s. 247) olarak tanımlanmaktadır. Park, amalgamasyonun (birleşme-karıştırıp birleştirme) biyolojik bir süreç olduğunu ve birleşmenin “ırkların, özellikle beyazların siyahlarla birleşmesini teşvik eden süreç” olan miscegeration ile yakından ilgili olduğunu belirtmiştir (Kızılcı, 1994, ss. 341-342).

Siyah, beyaz olmak gibi görünür özellikler, insanları her zaman kategorilendirmiştir ve ırkla ilgili olarak kimlik açısından en ayrıştırıcı durumu teşkil etmektedir. Irk; renk üzerinden olduğu gibi kültür ve inanç üzerinden de ifade edilebilir. Günümüzde toplumlar ve kültürler arası temas ve etkileşimin giderek yoğunlaşması, evlilikler vasıtasıyla ırkların biyolojik karışımını, dünyanın her yerinde biyolojik açıdan farklı ırklara sahip insanların evlenmelerini olanaklı kılmakta, bu süreç de dünyada biyolojik açıdan bir melezleşme durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Serbest kültür değişiminde önemli bir süreç olan amalgamasyonda ırkların, etnik grupların biyolojik karışımı söz konusudur. Irkların, etnik grupların kültürel karışımı ise “hibritleşme” kavramı ile ifade edilebilir.

Biyolojik karışımı ifade eden “amalgamasyon”, kültürdeki en önemli değişim sürecidir. Bu süreç sonunda, “salata tabağı (salad bowl)” metaforundaki gibi farklı etnik grupların kendi kimliklerine ait öğelerin salatadaki malzemeler gibi birarada varolabilmesi durumu ortaya çıkmaz. Aksine, hâkim olan unsurun yarattığı süreç ortaya çıkar.

2.1.12. Önyargı ve Ayrımcılık

Türk Dil Kurumu web sayfasında ön yargı, “bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir” olarak yer almaktadır. Bu tanımda genel tanımlardan farklı olarak olumlu tutumlar da önyargı içerisinde yer bulmuştur. Edinilmiş olması sosyalizasyon sürecinin bir göstergesidir. Ayrıca belli olaylara dayandırılması ise tarihsel devamlılığı ifade etmektedir. Diğer bir tabirle önyargılar durup dururken ortaya çıkmadığı gibi sosyalizasyon süreci içerisinde yaşanmışlıklara dayanmaktadır. Önyargı

ve ayrımcılık arasındaki en belirgin fark ise önyargının bir “tutum”; ayrımcılığın ise bir “eylem” olmasıdır.

Önyargı, “belli bir sosyal gruba karşı saldırgan ve negatif tutum” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda ırkçılık, seçilmiş bir ırk topluluğunu aşağı konumda görme eğiliminde bulunduğu sürece bir önyargı biçimi olarak ele alınabilir.

Gadamer’a göre önyargı, “bir yorum eyleminin önşartıdır ve bir metni anlamayı başarmak için gerekli bir önşart olarak herhangi bir yorumcunun taşıdığı varsayımlardan oluşur” (Edgar ve Sedgwick, 2007, s. 290).

Önyargı ve ayrımcılığın tetiklediği gruplararası çatışmalar günümüzde dünya çapında belirgin bir hâl almıştır. Fakat önyargı, tüm insani olgular gibi, ilk bakışta görünenden daha karmaşıktır. Önyargı ile ilgili olarak sosyal psikoloji yıllardır Gordon Allport’un açık tanımını izlemiştir: “gruplararası önyargı, yeterli kanıt olmaksızın bir dış gruba karşı olumsuz görüşlerden oluşmaktadır” (Allport, 1954:22).

Birbirinden oldukça farklı iki önyargı biçimi vardır. Bunlar; “açık-bariz önyargı” ve “üstü kapalı önyargı”dır. Bariz önyargı, önyargının daha geleneksel bir şekli olup; yakın, sıcak ve doğrudandır. Bununla ilgili ölçüler; biri tehdit ve ret faktörü, diğeri ise yakınlık faktörü olmak üzere iki bileşen içerir. Üstü kapalı önyargı ise önyargının daha modern bir şekli olup; mesafeli, soğuk ve dolaylıdır. Bununla ilgili ölçüler; üç bileşen içermektedir. Birinci bileşen, geleneksel değer faktörü; ikinci bileşen, gruptan kültürel olarak oldukça farklı olan dış grubun abartılı görünümüleriyle ilgilidir. Son bileşen ise dış grup için sempati ve hayranlığın inkar edilmesini içerir. Kısacası, önyargının yeni uyuşmazlık, rol uyuşmazlığı anlayışı yeni üstü kapalı biçimi daha yakından tanımlıyorken; Allport’un eski tanımı hâlâ açık (bariz) önyargıyı tanımlamaktadır. Dünya genelinde, üstü kapalı önyargı bariz önyargı ile oldukça ilişkilidir ve ayrımcı niyet ve davranışları öngörmektedir (Pettigrew, 2008, ss. 115-116).

Gruplararası ayrımcılık, önyargıdan daha karmaşık olmakla birlikte ikisi birbiriyle açıkça ilişkilidir. Ayrımcılık, bir azınlığın yaşam şansının ve tercihlerinin hâkim grubunkilere kıyasla kısıtlanması olarak tanımlanabilir. Genellikle kurumsal ayrımcılık da oldukça üstü kapalı olabilir. Ayrımcılık ayrıca gruplar arasındaki durumlarda yüzyüze düzeyde ortaya çıkabilir. Önyargı, gruplararası ayrımcılığın önemli bir faktörü haline gelir.

²² Bk. Allport, G.W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Dünyadaki sosyal psikologlar tarafından yapılan araştırmalar, durumsal normlar gruplar arası davranışla ilişkili olmadığında, önyargıların ayrımcı davranış ve niyetleri güçlü bir şekilde öngördüğünü ortaya koymuştur (Pettigrew, 2008, s. 117).

Gruplararası ayrımcılık gibi, gruplar arası önyargıların sebepleri, yapısal, durumsal ve bireysel olmak üzere her üç analiz düzeyini de içerir. Toplumsal normlar değişirse, uyumlu insanlar gruplararası tutumlarını genellikle şaşırtıcı kolaylıkla değiştirirler. Bu durum, önyargıların azaltılmasına yönelik en iyileştirici prosedürlerin temelini oluşturmaktadır.

Baskın grubun hükmeden, daha az güçlü grubun ise itaat eden konumda olması beklenmektedir. Özellikle baskın grubun kendisine yönelen bir tehdit olması durumunda, daha büyük ayrımcılık ve önyargı ortaya çıkar. Bu gibi durumların da toplumsal normların gücünü artırdığı ve onları haklı çıkardığı düşünülmektedir. Fakat tüm önyargıların toplumsal normlara uymaktan kaynaklanmadığını, bazı insanların gruplararası önyargıya özellikle eğilimli olduğunu vurgulamaktadır (Pettigrew, 2008, s. 118).

Dünya çapında yürütülen araştırmalara göre gruplararası temas önyargıyı azaltmaktadır. Temas durumunun dört koşulu yerine getirmesi halinde, gruplararası temasın gruplararası önyargıların azalmasına neden olacağı öngörülmektedir. Bu koşullar; temas durumundaki gruplar arasında eşit statü, ortak hedefler, gruplar arasında rekabet olmaması ve temas için otorite yaptırımıdır (Pettigrew, 1997, s. 173). Bu temas koşulları, gruplar arasındaki önyargı ve çatışmayı azaltan olumlu gruplar arası etkileşimi teşvik eder. Bu koşullar gruplar arası ilişkilerin geliştirilmesini kolaylaştırmakla birlikte, elzem değildirler. Çünkü temas, bu koşulların sağlanmadığı durumlarda bile olumlu sonuçlara yol açabilir (Pettigrew, 2008, s. 120).

2.2. ÇALIŞMAYA İLİŞKİN LİTERATÜR VE TEMEL ALINAN YAKLAŞIM

Toplumsal yaşamın her alanını etkileyen göç olgusu; Ekonomi, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Tarih, Coğrafya, Nüfus Bilimi, Psikoloji ve Hukuk gibi birçok bilim dalı tarafından farklı metod ve teorilere dayalı çeşitli yaklaşımlarla incelenmektedir. Uluslararası düzeyde göç konusunu açıklamaya yönelik olarak Lee (1966), Portes (1981), Todaro (1969), Borjas (1989), Massey vd. (1993) ve Wallerstein (1974) tarafından yapılan çalışmalar kuramsal açıdan oldukça önem taşımaktadır.

Türkiye’den Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen işçi göçünün ekonomik, siyasal ve kültürel boyutları; Abadan-Unat (2006), Gitmez (1983), Özdemir (2005), Gelekçi ve Köse (2009), Şen ve Koray (1993), Şahin (2010), Kaya ve Kentel (2005), Toksöz (2006) ve Canatan (1990) gibi birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir.

Batı Avrupa’ya ilişkin teorik ve uygulamalı araştırmalar bu çalışma kapsamında oldukça yol göstericidir. Kuramsal araştırmalar, araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesinin oluşturulması, uygulamalı araştırmalar ise araştırma sahasında yürütülecek çalışmaların planlanması ve uygulanması sürecinde önemli ve işlevsel rol oynamışlardır.

Bu bağlamda; küreselleşme ve göç ilişkisi, çokkültürlülük, asimilasyon, entegrasyon ve ulus-ötesiciliğe ilişkin teoriler, Türkiye ile Batı Avrupa ülkeleri arasında yaşanan göçle birlikte ortaya çıkan uluslararası boyuttaki toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal süreçler, misafir işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa geçiş ve Avrupa’da Türk varlığının oluşum süreci, Türkiye’den Avrupa’ya gerçekleşen göçlere yol açan demografik, ekonomik, sosyal ve politik etkenler, Avrupa’daki Türklerin nüfusu, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki durumları, siyasi katılımları ve sivil toplum örgütlenmeleri, ev sahibi toplum ile ilişkileri ve entegrasyon düzeyleri, göçmen politikalarının göçmenler üzerindeki etkileri, vb. konularla ilgili olarak; Castles ve Miller (2008), Abadan-Unat (2006), Abadan-Unat (2011), Akgündüz (2008), Kaya (2014), Kaya ve Şahin (2007), Kaya ve Kentel (2008), Canatan (2007), Canatan (2008), Bağlı ve Özensel (2013), Tekeli (2008), Gelekçi ve Köse (2009), Şen ve Koray (1993), Şahin (2010), Ersanilli ve Koopmans (2010), Lechner (2008), Küçükcan, Güngör ve Kocabıyık (2006), Crul ve Heering (2008), Lucassen ve Penninx (1997), Penninx, Schoorl ve Praag (1993) gibi birçok araştırmacının kuramsal ve uygulamalı çalışmalarından, araştırmanın tasarlanması ve uygulanması sürecinde yararlanılmıştır.

Yukarıda belirtilen çalışmalar uluslararası göç olgusunu kuramsal ve uygulamalı olarak ele alıp tartışmakta; Batı Avrupa'ya göçün yarattığı sosyal, ekonomik ve siyasal süreçleri ortaya koymaktadır. Almanya, Fransa, Belçika gibi diğer Batı Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında; alana dair Hollanda'ya ilişkin çalışmaların görece daha sınırlı düzeyde olduğu ve çoğunlukla Türk toplumunun ev sahibi toplumlara tek taraflı entegrasyonunun veya yaşadıkları diğer kültürel süreçlerin tartışıldığı görülmektedir. Oysa bir ülkede birarada yaşayan azınlık veya çoğunlukta olan toplumların birer mensubu olan bireyler, yaşadıkları toplumun dinamikleri, sosyal, kültürel, ekonomik veya siyasal unsurları sayesinde sürekli ve uzun vadeli bir temas ve dolayısıyla etkileşim halindedirler. Yaşanan temas ve etkileşim neticesinde her iki toplumun da mevcut toplumsal durumları üzerinde birtakım değişim ve dönüşümler geçirmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle göç ve göçmenlik durumunun ele alındığı çalışmalarda yaşanan kültürel süreçler ve ortaya çıkardığı sonuçlar, azınlıkta olan ve baskın olan toplumlar olmak üzere çift yönlü olarak ele alınıp değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, ulus-ötesi göçün yaygınlık kazandığı, sosyo-kültürel etkileşim ve temasların küreselleşmenin de bir sonucu olarak arttığı günümüzde, Hollanda'da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla temaslarının durumu ve Türk kültürünün aktarımına etkilerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma da süre ve koşullar nedeniyle Hollanda'daki Türk toplumu üzerinde uygulanarak araştırılmıştır. Fakat gerek anket, gerekse görüşme sorularında Hollanda toplumunun Türk toplumuyla ilişkileri ve sosyo-kültürel faaliyetlerine katılımı, Türk toplumunun hangi kültürel geleneklerinden etkilendikleri vb. hususlar üzerinde önemle durulmuştur. Ayrıca yapılan katılımlı gözlemlerle de araştırmanın bu yönü desteklenmeye çalışılmıştır. Göç çalışmalarında çoğunlukla açık bırakılan bu alana ve ilgili literatür ile bilimsel bilgi birikimine katkı sağlamak, bu çalışmanın ortaya çıkmasına yol açan temel sebep ve gayedir.

Bu çalışmada göç, kültür ve kültürel süreçlere ilişkin kavramlar²³ (kültürleşme, kültür şoku, amalgamasyon, asimilasyon, entegrasyon vb.) ile uluslararası göçe yönelik yaklaşımlar ve ulus-ötesi göç teorilerinden yararlanılmıştır²⁴.

Belirli bir grup tarafından paylaşılan ve grubun varlığını devam ettirebilmesi için en önemli sermaye olan kültürel değerler, kuşaktan kuşağa aktarılarak sürdürülmeye

²³ Berry ve Tischler, 1978; Gordon, 1964; Smith, 2007.

²⁴ Abadan-Unat, 2006; Castels ve Miller, 2008; Massey, Arango, Hugo ve diğerleri, 2008; Toksöz, 2006; Yalçın, 2004.

çalışılır. Kùltürler arasında yaşanan uzun süreli temas ve etkileşimler ile kùltürel değişim süreci olan kùltürleşme sonucunda bu değerlerde birtakım değişim ve dönüşümler yaşanabilmektedir. Literatürde yukarıda sözü edilen çalışmalar gibi, göçmenlerin yaşadıkları ÷lkedeki sosyo-kùltürel durumları ve kùltürel değişimlerine yol açan faktörler hakkında çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada ise uluslararası ve ulus-ötesi göç teorileri ile kùltürel süreçler ve kùltürleşme modelinden hareketle, kùltürel aktarım sürecinde ev sahibi toplumla temasların etkisi spesifik olarak ele alınıp incelenmiştir. Bu bağlamda ulus-ötesi göçü ortaya çıkartan ve sürekliliğini sağlayan unsur olarak; insanların tek bir kimlik, kùltür veya vatandaşlık üzerinden değerlendirilemeyeceğini savunan, çok kùltürlülüęe ve “insan sermayesi”nin önemine vurgu yapan ulus-ötesi göç teorilerinden²⁵, özellikle ilişkiler ağı teorisinden; kùltürel açıdan ise başta John W. Berry’nin kùltürleşme (akùltürasyon) modeli olmak üzere, Esser’in sosyal entegrasyon modeli, Bogardus ve Brown’un döngülerinden yararlanılmıştır.

Kùltürel, sosyal ve ekonomik anlamda birden fazla toplumla bağlantılı şekilde varlığını sürdürme biçimi olan ulus-ötesi göçün en temel itici etkenlerinden biri, göçmenler arasındaki sosyal ilişkiler ağıdır. Göçmenler göçün sürekliliğini ve kendini yeniden üretmesini sağlayan bu ağlar kanalıyla ulus-ötesi dolaşıma katılarak, birden fazla toplumla sosyo-kùltürel ve ekonomik temaslarını sürdürmektedir. Göçmen ilişkiler ağı²⁶, uluslararası göçün sürdürülebilirliğini arttıran çok önemli bir sosyal mekanizmadır. Abadan-Unat (2006) da sosyal ilişkiler ağının, göçün ortaya çıkardığı risk ve maliyetleri asgari düzeye indirerek, göçün sürekliliğini sağladığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla göçmenler arasında oluşan ilişkiler ağının ulus-ötesi göç hareketlerinin ortaya çıkması ve sürdürülmesinde oldukça önemli bir rol oynadığını ifade etmek mümkündür. Bu çalışmada Hollanda’da Türk varlığının oluşum süreci ve sosyo-kùltürel temasları, ulus-ötesi göçü sürdüren sosyal ilişkiler ağına dayandırılmaktadır. Hollanda’ya misafir işçi olarak göç eden birinci kuşak Türklerin, ÷lkede yerleşmesi ve aile birleşimi yoluyla Türkiye’deki eşi ve çocuklarını da beraberinde getirmesi ve ilerleyen süreçte Hollanda’da yaşayan Türklerin göçün itici faktörlerinden biri olan, hem Türkiye’den Batı Avrupa’ya ulaşmayı hedefleyen insanlar için, hem de Batı Avrupa’da yaşayan ve kùltürüne uygun bir eş bulmayı amaçlayan gençler için bir anlam ifade eden ‘ulus-ötesi aile ağları’

²⁵ Schiller, Bash ve Blanc, 1995.

²⁶ Haug, 2008; Vertovec, 2002.

kanalıyla gerçekleştirdikleri ulus-ötesi evlilikler, Hollanda'da Türk nüfusunun oluşmasında sosyal ilişkiler ağının rolünü ortaya koymaktadır. Göçün sürdürülmesi ve yabancı bir ülkede önemli bir Türk nüfusunun bir araya gelmesinde işlevsel bir role sahip olan bu sosyal ağlar, aynı zamanda göçmenlerin milli ve kültürel özelliklerini sürdürebilmeleri ve gelecek kuşaklara aktarabilmelerini de sağlamakta, dolayısıyla amalgamasyon ve asimilasyon süreçlerini de önemli ölçüde engelleme işlevi görmektedir. Ayrıca hem bu ulus-ötesi sosyal ağlar hem de küreselleşmenin etkileriyle birlikte, göçmenlerin her iki ülkede birden yaşayıp her iki kültüre ait unsurları taşıyabilmeleri, milli kimlik ve kültürlerini de sürdürerek gelecek kuşaklara aktarabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durum sosyal entegrasyonun ve uyumlu bir birlikteliğin ifadesi olan çokkültürlü bir hayat tarzının benimsenmesine yol açmaktadır. Bu nedenlerle Hollanda'da ulus-ötesi göçler kanalıyla Türk varlığının oluşum sürecini ve sosyo-kültürel durumlarını, kültürel aktarım süreçlerini açıklamada, sosyal ağların önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Kültürleşme için geliştirilen çeşitli modeller vardır. Bunlardan biri, göçmenlerin ya kendi milli kültürlerini sürdüreceği ya da ev sahibi toplumun kültürüne uyum sağlayacağını, hâkim toplumun kültürüne uyum sağlarken aynı zamanda milli kültürünü muhafaza etmenin ya da bunun tam tersi bir sürecin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını ileri süren tek boyutlu kültürleşme modelidir. Bir diğer model ise göçmenlerin milli kültürünü sürdürürken aynı zamanda hâkim toplumun kültürüne de uyum sağlamalarının mümkün görüldüğü, her iki kültüre ait unsurların bir arada sürdürüldüğü bir yapıyı ihtiva eden iki boyutlu modeldir (Berry, 2006).

Ev sahibi toplum ile sosyal ve kültürel temasların üçüncü kuşağa doğru gittikçe artması beklenmektedir. Dolayısıyla kuşak sayısı ve ev sahibi toplumla temaslar arttıkça, Hollanda kültürünü benimseme ve sosyal entegrasyon düzeyinin de artmakta olduğu, fakat buna karşın milli kültürü sürdürme ve kültürel aktarım düzeyinin azaldığı düşünülmektedir. Bu bağlamda Esser'in (2000), ev sahibi toplumun kültürünü benimseme düzeyinin kuşaktan kuşağa geçtikçe artarken, etnik kültürü devam ettirme düzeyinin azalacağına ve asimilasyona doğru bir gidiş görüleceğine yönelik tek boyutlu bir model kapsamına giren sosyal entegrasyon modelinden araştırma kapsamında teorik anlamda yararlanılmıştır.

Ancak öte yandan ev sahibi toplum ile sosyo-kültürel ve ekonomik alanda gerçekleşen temalarla birlikte kültürleşme sürecinin tek boyutlu modelden iki boyutlu modele doğru evrildiği yani her iki kültüre ait unsurların birarada sürdürülmesini içeren bir yapının ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında temel alınan John W. Berry'nin iki boyutlu kültürleşme modeli oldukça önem taşımaktadır. Türk göçmenler arasında özellikle birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gittikçe ev sahibi toplum ile gerek eğitim hayatı, gerekse ekonomik ve sosyal yaşam alanlarında karşılıklı temas ve etkileşimlerin arttığı, buna bağlı olarak anadil yeterliliği ve etnik kültüre ilişkin unsurların sürdürülmesinde ve aktarımında bir düşüş yaşanabileceği düşünülmektedir. Fakat göçmenlerin her iki kültürü birden devam ettirmesi veya bireysel ve özel alanlarında milli kültürlerine özgü gelenek ve değerlerini sürdürüp, toplumsal veya kamusal alanda ev sahibi toplumun kültürüne uyum sağlayabilmeleri de mümkün olabilmektedir. Birey veya grupların farklı yaşam alanlarında farklı kültürleşme stratejileri (asimilasyon, ayrılma, entegrasyon ve marjinalleşme) gösterebilmeleri mümkündür.

Ayrıca ev sahibi toplumla kurulan temalar, bir yandan göçmenlerin kendilerine yönelik önyargının azalmasına yol açarken, öte yandan hâkim toplumun sergilediği önyargı veya ayrımcılığa ilişkin farkındalığın artmasına da yol açabilmektedir. “Belli bir sosyal gruba karşı saldırgan ve negatif tutum” anlamını taşıyan önyargı baskın grubun kendisine yönelen bir tehdit olması durumunda daha belirgin hale gelir. Bu durumda, Glick Schiller ve Fouron'un²⁷ (1998) da öngördüğü üzere, önyargı ve ayrımcılığa maruz kalan birey veya gruplar etnik kültürüne ve kimliğine sahip çıkma, yaşadığı ülkede haklarını arama yoluna gitme, anavatan ile bağlarını koruma ve kültür aktarımına daha fazla önem vermeye yönelmektedir. Şahin (2010, s. 69), bu durumu “tepkisel ulus-ötesicilik” olarak adlandırmaktadır. Dolayısıyla ev sahibi toplumla temalar, etnik kültürün sürdürülmesini engellemekten ziyade ortaya çıkan önyargı, ayrımcılık, ırkçılık vb. durumlar neticesinde etnik kültürün güçlü bir şekilde muhafaza edilerek gelecek kuşaklara aktarılmasına da yol açabilmektedir. Böyle bir durumda da yine farklı bir kültürleşme stratejisi kendini gösterebilmektedir.

Kısacası, yaşanan ülkenin dilini bilme, o ülkede eğitim alma, iş yaşamına katılma vb. faktörler nedeniyle 1. kuşaktan 3. kuşağa doğru gittikçe ev sahibi toplumla temalar ve o

²⁷ Bkz. Schiller, N.G., Fouron, G. (1998). Transnational lives and national identities: The identity politics of Haitian immigrants. *Comparative Urban and Community Research*, 6, 130-161.

toplumun kültürünü benimseme düzeyi, buna bağlı olarak da sosyal entegrasyon düzeyi artış gösterecektir. Kuşaktan kuşağa geçtikçe, ev sahibi toplumun kültürüne uyum sağlama durumu artarken, diğer yandan milli kültürü sürdürme ve kültürel aktarım düzeyinde bir düşüş görülmeye başlanacaktır. Fakat bununla birlikte, yeni toplum içerisinde doğup büyüyen sonraki kuşaklar, toplum içerisinde daha bilinçli, eğitilmiş, girişimci ve kendilerine yöneltilen herhangi bir eylem veya görüşe karşı farkındalık düzeyleri yüksek olan bireylerdir. Bu durum farkındalık düzeyi yüksek olan bu bireylerin hak ve eşitlikler, önyargı ve ayrımcılık gibi konularda daha duyarlı, eleştirel olmalarına ve özel yaşamlarında milli kültüre ilişkin unsurları, kamusal yaşamda ise yaşanan toplumun gereklerini dikkate almalarına ve her iki kültüre ait unsurlara hayatlarında yer vermelerine yol açmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın teorik çerçevesi kapsamında özellikle Berry'nin ortaya koyduğu iki boyutlu kültürleşme modelinden yararlanarak, Hollanda'da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla temaslarının durumu ve kültürel aktarım sürecine etkileri, hangi yaşam alanlarında hangi kültürleşme stratejisini benimsedikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. BÖLÜM

HOLLANDA'DA TÜRK VARLIĞI VE TÜRKLERE YÖNELİK POLİTİKALAR

3.1. HOLLANDA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL BOYUTU

Kuzey ve Batı'da Kuzey Denizi, güneyde Belçika, doğuda ise Almanya ile komşu olan Hollanda Krallığı; Hollanda Devleti, Aruba ve Hollanda Antilleri'nden oluşur. Hollanda ismi aslında ülkenin kuzeybatı kısmında Birleşik Hollanda Krallığı'nın en önemli eyaleti olan Noord Holland (Kuzey Hollanda) eyaletinden gelmekte olup; Hollanda'nın bütününe kastetmek için bu ismin yerine "Nederland" kullanılmaktadır (Hıdır, 2012, s. 15). "Nederland" kelimesi Hollanda dilinde "alçakta kalan ülke" anlamına gelmektedir ve ülke topraklarının %40'ının deniz seviyesinin altında olması nedeniyle ülkeye verilen isimdir.

Ülkenin resmi başkenti Amsterdam olmakla birlikte Kraliyet Sarayı, Parlamento, hükümet ve bakanlıklar başta olmak üzere bütün resmi daireler ve ayrıca Uluslararası Adalet Divanı ile Uluslararası Ceza Mahkemesi de gayr-i resmî başkent durumundaki Lahey (Den Haag) şehrinde bulunmaktadır. Hollanda 12 ayrı eyaletten-bölgeden (Drenthe, Flevoland, Friesland, Gelderland, Groningen, Limburg, Noord-Brabant, Noord-Holland, Overijssel, Utrecht, Zeeland, Zuid-Holland) oluşmakta olup, her bölgenin kendine has parlamentosu ve yerel yönetimleri vardır. Pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi, yönetim şekli "meşrutî monarşi" olan ülke, günümüzde Liberal Parti Başkanı Mark Rutte'nin başbakanlığını yaptığı 'iki partili bir koalisyon hükümeti' tarafından yönetilmektedir. Son yıllarda Türk ve İslam karşıtı söylemleriyle öne çıkan, Geert Wilders'in liderliğini yaptığı Özgürlükler Partisi (PVV) de bu iki partiye dışarıdan destek vermektedir (Hıdır, 2012, ss. 15-16).

"Benelux Ülkeleri"nden biri olan Hollanda'nın (Belçika ve Lüksemburg ile birlikte) resmi dili Flamanca'dır. Yapı olarak %30 İngilizce ve %50-60 oranında Almanca'ya benzeyen bu dilin konuşur sayısı yaklaşık 20-25 milyon kişidir. Ülkenin en kuzeyindeki Frisland Eyaleti'nde ise hem Flamanca hem de yerel dilleri olan Frisce konuşulmaktadır.

Nüfusu yaklaşık 17 milyon olan Hollanda, dünyada nüfus yoğunluğu en fazla olan ülkelerden biridir ve nüfus yoğunluğu bakımından ülkedeki en kalabalık kesim Amsterdam-Rotterdam arasındaki bölgede yer almaktadır. Ülke nüfusunun etnik olarak; yaklaşık %91'inin Hollandalı, %9'unun ise Türk, Fas, Surinam asıllılar ve diğerleri (İran, Irak, Somali, Afganistan ve Pakistan'dan gelen mülteciler) şeklinde dağılım gösterdiği ifade edilebilir. Ülkenin dinî kompozisyonuna bakılacak olursa; nüfusun çoğunluğunun (7-8 milyon) ülkenin orta ve kuzey bölgelerinde yaşayan Calvinist Protestanlardan oluştuğunu; ikinci büyük dinî grubun ise ülkenin güney kısımlarında (Brabant Bölgesi) yaşayan ve toplam sayıları 4 milyon civarında olan Katoliklerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Resmî rakamlara göre toplam sayıları 1 milyona yakın olan ve toplam nüfusun %6-7'sini oluşturduğu tahmin edilen Müslümanlar ise ülkedeki üçüncü büyük dinî grubu teşkil etmektedir. Müslüman olan bu nüfusun yaklaşık 400 bini Türkler'den, 350 bini Faslılar'dan, geri kalanı ise eski bir Hollanda sömürgesi olan Surinam'dan göç edenler ile İran, Irak, Somali gibi ülkelere iltica eden azınlıklardan oluşmaktadır. Massey ve diğerleri (2008)'nin de belirttiği gibi; Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un içinde yer aldığı Benelüks ülkeleri genellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan özellikle de Türkiye ve Fas'tan ülkeye doğru güçlü akımlarla karşılaşmışlardır. Bu nedenle Batı Avrupa'nın geri kalanında olduğu gibi, Benelüks ülkeleri, Avrupa içerisinde azalan göçe karşı gelişmekte olan bölgelerden ülkeye gerçekleşen göçlerin artışı ile karakterize edilmiştir. Hollanda'da herhangi bir dine inanmayanların oranı da oldukça yüksektir. Bu eğilimin Protestan gruplar arasında daha belirgin olduğu ve özellikle son yıllarda Batı Avrupa ülkelerinde bu oranın daha da artarak %50-60'lara ulaştığı ifade edilmektedir (Hıdır, 2012, ss. 16-18; Massey ve diğerleri, 2008).

Gelişmiş bir ekonomiye sahip olan Hollanda'nın en önemli gelir kaynakları arasında ticaret, gemicilik ve bankacılık yer almaktadır. Özellikle ihracat konusunda dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer alan Hollanda'da Rotterdam kenti, Avrupa'nın en büyük limanlarından biridir. Avrupa Birliği, NATO, OECD üyesi olan Hollanda, Kyoto Sözleşmesini de imzalamıştır.

II. Dünya savaşının ardından nüfusu olumsuz yönde değişen Batı Avrupa ülkelerinin, endüstriyel yapıda oluşan işgücü açığını kapatabilmek için çeşitli ülkeler ile imzaladıkları iş gücü anlaşmaları ulus-ötesi göçü tetikleyen en önemli faktör olmuştur.

Hollanda II. Dünya Savaşının ardından daha çok başka ülkelere göç veren bir ülke konumundayken, 1950’li yıllardan sonra iş gücü açığının ortaya çıktığı Batı Avrupa ülkelerinden biri hâline gelmiş ve 1960-1970’lerde yeniden yapılanma sürecinde misafir işçileri işe almaya başlamıştır. Hollanda bu tarihlerde İtalya (1960), İspanya (1961), Portekiz (1963), Türkiye (1964), Yunanistan (1967), Fas (1969), Yugoslavya (1970) ve Tunus (1971) ile işgücü anlaşmaları imzalamıştır.

Hollanda-Türkiye resmi ilişkileri imzalanan bu işgücü anlaşmaları ile başlamamış olup, ilişkilerin tarihi geçmişi onaltıncı yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu ilişkilerin başlangıcını “lâle çiçeği” sembolize eder. Lâle çiçeği Kazakistan’dan Türkiye’ye gelmiş, Türkiye’den de o zamanın diplomatik görevlisi Boesbeke tarafından Viyana üzerinden Hollanda’ya getirilmiştir. 1612 yılında Hollanda’nın Cornelis Haga’yı ilk büyükelçi olarak Osmanlı İmparatorluğu’na göreve göndermesiyle birlikte Hollanda-Türkiye arasındaki ilişkiler resmiyet kazanmıştır. Hollanda-Türkiye ilişkilerinin son halkası ve önemli bölümünü ise II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan iş gücü göçleri oluşturmaktadır. İşgücü açığının daha çok tekstil ve metal sektöründe olduğu o yıllarda Hollanda’ya ilk gelen Türkler tekstil, inşaat, gemi vb. sektörlerin yaygın olduğu Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Twente-Midden-Brabant bölgelerine yerleşmişler, sonraki yıllarda ise diğer şehir ve bölgelere de dağılım göstermişlerdir. Bu yıllarda Hollanda İş Bulma ve Yerleştirme Bürosu tarafından seçilip, çalışma izni alarak Hollanda’ya gelenlerin yanısıra, birçok Türk vatandaşı da turist olarak gelmiş ve ancak yaşadıkları zor süreçler ardından oturma ve çalışma izni alabilmişlerdir. Bu şekilde başlayan göç hikayesi ve süreci; işçi veya turist olarak Hollanda’ya gelenlerin sonraki yıllarda akraba, hemşehri, köylü veya tanıdıklarını zincirleme şekilde Hollanda’ya getirmeleri yoluyla devam etmiştir (Güngör, 2006, ss. 54-55; Küçükcan, Güngör ve Kocabıyık, 2006, ss. 15-16).

Hollanda’daki göçmen nüfus istatistikleri doğduğu ülkeye göre ölçülen etnisiteye dayalıdır ve Hollanda istatistikleri göçmenler ve yerliler olarak ayrılmaktadır. ‘Autochtonen’ ebeveynleri Hollanda doğumlu olan yerli Hollandalıları; ‘allochtonen’ ise anne/babasından en az biri Hollanda dışında doğmuş olan kişileri ifade eder. Fakat resmi istatistik ve belgelerden, gündelik dile kadar her alanda Hollanda doğumlu ve/veya Hollanda yurttaşı olup olmadığına bakılmaksızın “allochtonous” kategorisinin kullanılması; yurttaşlık açısından, yerli Hollandalılar ile “ötekiler” arasındaki ayrımın farklı adlandırmalarla süregeldiğinin bir göstergesidir. Bu bağlamda yasal yurttaşlık için

etnik-kültürel farklılıklar engel olarak görülmemekle birlikte, bu yasal yurttaşlığın ötesinde etno-kültürel bir kimliğin hâkimiyet sürdürdüğü ifade edilebilir. Bir diğer ayrım da Batılı ve Batılı olmayan göçmenler arasında yapılmaktadır. Batılı göçmenler Avrupa (Türkiye hariç), Kuzey Amerika, Okyanusya, Endonezya ve Japonya'dan göç edenleri kapsar. Batılı olmayan göçmenler ise Türkiye, Afrika, Latin Amerika ve Asya'nın geri kalanından göç edenleri kapsar. Hollanda toplumunda en dezavantajlı konumda bulunanlar, Batılı olmayan göçmenlerdir ve göçmen (Allochtonen) terimi günlük kullanımda batılı olmayan grubu, daha spesifik olarak Türk ve Faslıları belirtmek için kullanılır (Ersanilli, 2014, s. 4; Öztan, 2012, s. 167).

Hollanda'nın işgücü anlaşması imzaladığı ülkeler arasında Türkiye, Fas ve İspanya en fazla göç veren ülkelerdir. Güney Avrupa'dan gelen misafir işçilerin büyük çoğunluğu kendi ülkelerine geri dönmeyi tercih ederken, kendi ülkelerindeki ekonomik ve siyasi şartlardan dolayı Türk ve Faslı misafir işçiler çalışmak üzere gittikleri ülkede kalmayı tercih etmişlerdir. Hollanda'nın yaşanan petrol krizi nedeniyle 1975'te işçi alımını durdurması üzerine misafir işçiler ülkedeki oturumlarını uzatarak aileleriyle birleşmeye karar vermişlerdir. Aile birleşimi 1980'lerde en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Aile birleşimi, aile kurma ve doğumların sonucu olarak, Fas ve Türk kökenli nüfusta istikrarlı bir büyüme görülmüştür. 1975'ten 2014'e kadar geçen sürede Fas kökenli nüfus 30,481'den 374,996'ya; Türk kökenli nüfus ise 55,639'dan 396,414'e yükselmiştir (Ersanilli, 2014, s. 2).

Hollanda Türk Büyükelçiliğinden bir yetkili (erkek, 48 yaşında), Hollanda'da Türk toplumunun varlık sebebi ve Hollanda'ya gelişinden günümüze kadar yaşadıkları süreçleri şu sözleriyle ifade etmiştir (Den Haag, 24.06.2016):

“Hollanda'daki Türk toplumu bilinen türde bir azınlık değil yani yerli bir azınlık değil. İkincisi Hollanda'daki Türk toplumu, Hollanda'nın daha önce sömürgecilik yaptığı müstemlekesinden gelen bir topluluk değil. Üçüncüsü, ağırlıklı olarak buradaki Türk toplumunun ana gövdesi kendi ülkesinden siyasi ya da birtakım güvenlik sebepleriyle kaçak gelen kişilerden oluşmuyor. Almanya, Hollanda ve diğer Avrupa ülkeleri, iş piyasalarındaki arz açığı dolayısıyla, ekonomik göçmen olarak hatta ekonomik göçmenlikte misafir işçi olarak yani davet üzerine Türk iş gücünü ithal etmişler. Dolayısıyla göçün ana kaynağı budur ve Hollanda Türk toplumunun ana gövdesi de bu şekilde oluşmuştur. Hollandalıların, kolay kolay talip olmadığı iş gücü alanlarında çalışan,

ülkenin yeniden inşasında endüstriyel büyümesinde veya madencilik ya da alt yapı gibi alanlarda çalışan bir grup olarak Türkler, Hollandalılar tarafından ilk başlarda oldukça sempatik görülmüşler. Tabi zamanla Hollanda’da ve tüm Avrupa’da, hatta dünyada sosyolojik olarak bir değişiklik olmuştur. Göçmenleri artık bu kadar pozitif gören, ihtiyaçlarını karşılayan değil kendi içlerinde paralel toplum oluşturma eğilimi bulunan ve Hollanda açısından düşünürseniz buranın entegrasyon politikaları açısından bir sınama bir sorgulama oluşturan algılar yerleşmeye başlamıştır.”

Kısacası, Hollanda’ya 1960’larda işçi göçleriyle başlayan, sonrasında ise aile birleşimi ve aile kurma kanalıyla devam eden üç aşamalı göç süreci bu ülkede kalıcı bir Türk nüfusunun ortaya çıkmasına ve Hollanda’nın göç ve entegrasyona ilişkin çeşitli politikalar geliştirmesine yol açmıştır.

3.2. HOLLANDA'DAKİ TÜRKLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK VE EKONOMİK DURUMLARI

Hollanda, Batı Avrupa ülkeleri arasında Almanya ve Fransa'dan sonra en büyük Türk nüfusunu barındıran ülkedir. 2017 yılı itibariyle toplam nüfusu 17,081,507 olan Hollanda'da yabancı kökenlilerin toplam nüfusu ise 3,862,753'dir. Hollanda nüfusunun %2,34'ünü oluşturan Türkler; 312 bini çifte vatandaş olmak üzere, 400,367'ye ulaşan nüfuslarıyla “batılı olmayan göçmenler” içinde ilk sırayı almaktadırlar²⁸.

Tablo 4. Hollanda'daki Türk Nüfusunun Kuşaklara Göre Dağılımı

Yıl	Toplam Nüfus	Birinci Kuşak Türkler	İkinci Kuşak Türkler		
			Toplam İkinci Kuşak	İkinci Kuşak: Ebeveynlerinden biri yurtdışında doğmuş olanlar	İkinci Kuşak: Ebeveynlerinden her ikisi yurtdışında doğmuş olanlar
2010	383,957	196,385	187,572	33,962	153,610
2015	396,555	192,311	204,244	45,224	159,020
2016	397,471	190,621	206,850	47,405	159,445
2017	400,367	190,331	210,036	49,733	160,303

Kaynak: Hollanda İstatistik Ofisi (CBS)²⁹

Hollanda İstatistik Ofisi (CBS) verilerine göre; 2017 yılında 400,367 olan Hollanda'daki Türk nüfusunun 190,331'ini birinci kuşak; 210,036'sını ise ikinci kuşak Türkler oluşturmaktadır. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 2010 yılından 2017 yılına doğru gidildikçe, Hollanda'da yaşayan Türklerin toplam nüfusu artış göstermektedir. Ayrıca 2010 yılından 2017 yılına doğru gidildikçe, birinci kuşak Türklerin nüfusu azalırken, ikinci kuşak Türklerin nüfusu artmaktadır. Hollanda İstatistik Ofisi, ikinci kuşağı; “ebeveynlerinden biri yurtdışında doğmuş olanlar” ve “ebeveynlerinden her ikisi yurtdışında doğmuş olanlar” kategorileri altında değerlendirmektedir. 2017 yılı verilerine göre; ebeveynlerinden biri yurtdışında doğmuş olan ikinci kuşak Türklerin nüfusu 49,733, ebeveynlerinden her ikisi yurtdışında doğmuş olan ikinci kuşak Türklerin nüfusu ise 160,303 düzeyindedir. Üçüncü kuşağın nüfus bilgilerine ilişkin Hollanda İstatistik Ofisinden özellikle talep edilerek ulaşılan verilere göre (02.11.2016); ebeveynlerinden

²⁸ CBS-Statistics Netherlands,
https://opendata.cbs.nl/statline/portal.html?_la=en&_catalog=CBS&tableId=37296eng&_theme=1055;
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37296eng/table?ts=1522706022753>. Erişim Tarihi:
 22.04.2018.

²⁹<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37325eng/table?ts=1522839841060>, Erişim Tarihi: 05.01.2018.

her ikisi de Hollanda’da doğmuş olan üçüncü kuşak Türklerin nüfusu 2000 yılında 1,336; 2016 yılına gelindiğinde ise 18,450’dir.

Tablo 5. Hollanda’daki Türk Nüfusunun Kuşak, Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı

	Toplam Türk Nüfusu			Birinci Kuşak			İkinci Kuşak		
Yaş	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	400,367	206,072	194,295	190,331	97,048	93,283	210,036	109,024	101,012
0 -< 5	22,826	11,687	11,139	822	423	399	22,004	11,264	10,740
5 -< 10	25,635	13,093	12,542	772	398	374	24,863	12,695	12,168
10 -<15	29,887	15,323	14,564	855	457	398	29,032	14,866	14,166
15 -<20	34,465	17,790	16,675	2,040	1,080	960	32,425	16,710	15,715
20 -<25	35,515	18,382	17,133	4,023	1,980	2,043	31,492	16,402	15,090
25 -<30	35,852	18,860	16,992	8,613	4,425	4,188	27,239	14,435	12,804
30 -<35	33,806	17,269	16,537	15,247	7,447	7,800	18,559	9,822	8,737
35 -<40	36,974	18,954	18,020	21,340	10,789	10,551	15,634	8,165	7,469
40 -<45	35,174	17,372	17,802	28,472	13,832	14,640	6,702	3,540	3,162
45 -<50	32,908	17,331	15,577	31,118	16,357	14,761	1,790	974	816
50 -<55	28,692	15,548	13,144	28,478	15,439	13,039	214	109	105
55 -<60	16,256	8,948	7,308	16,238	8,938	7,300	18	10	8
60 -<65	9,665	4,588	5,077	9,651	4,584	5,067	14	4	10
65 -<70	8,031	3,386	4,645	8,012	3,376	4,636	19	10	9
70 -<75	6,804	3,262	3,542	6,791	3,252	3,539	13	10	3
75 -<80	5,338	3,093	2,245	5,331	3,089	2,242	7	4	3
80 -<85	1,936	991	945	1,932	990	942	4	1	3
85 -<90	490	175	315	485	173	312	5	2	3
90 -<95	97	20	77	96	19	77	1	1	0
95 yaş ve üzeri	16	0	16	15	0	15	1	0	1

Kaynak: Hollanda İstatistik Ofisi (CBS)³⁰

Hollanda’daki Türklerin kuşak, cinsiyet ve yaşa göre dağılımını gösteren yukarıdaki tablo incelendiğinde; 2017 yılında Hollanda’daki Türk nüfusunun 400,367 olduğu ve bu

³⁰ <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37325eng/table?ts=1530273220099>, Erişim Tarihi: 22.05.2018.

nüfusun 206,072'sini erkeklerin, 194,295'ini ise kadınların oluşturduğu görülmektedir. Birinci kuşakta yer alan Türk erkeklerinin nüfusu 97,048; Türk kadınlarının nüfusu ise 93,283'tür. İkinci kuşakta yer alan Türk erkeklerinin nüfusu 109,024; Türk kadınlarının nüfusu ise 101,012'dir. Hollanda'da yaşayan Türk nüfusunun cinsiyete göre dağılımını yansıtan bu değerler; Hollanda'daki Türk toplumunda erkek nüfusunun kadın nüfusuna oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Hollanda'daki Türk nüfusunun yaş kategorilerine göre dağılımı incelendiğinde; özellikle 15-45 yaş arası dönemde nüfusun daha yoğun olduğu, 60 yaş ve üzerindeki nüfusun giderek azaldığı, özellikle 80 yaş ve sonrasında Türk nüfusunda ciddi bir azalma görüldüğü, hatta 95 yaş ve üzerinde sadece 16 kadın olduğu, erkek nüfusun ise sıfıra düştüğü dikkat çekmektedir.

Hollanda'ya Türkiye'den gerçekleşen göç sayısı 2010 yılında 4,700 iken, 2016 yılında 11,000'e yükselmiştir. Fakat aynı zamanda Hollanda'dan Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç sayısı da 2010 yılında 2,600 iken, 2016 yılına gelindiğinde 4,400'e yükselmiştir³¹.

Tablo 6. Hollanda'daki Türklerin Yaşadıkları Başlıca Şehirlere Göre Nüfus Dağılım ve Oranları

	Şehrin Toplam Nüfusu	Şehirdeki Türk Nüfusu	Türk Nüfusunun Şehirdeki Oranı %
Rotterdam	629606	47778	7,59
Den Haag ('s-Gravenhage)	519988	39097	7,52
Deventer	98869	6613	6,69
Enschede	158351	8823	5,57
Amsterdam	833624	42622	5,11
Utrecht	338967	13834	4,08
Tilburg	212941	7904	3,71
Nijmegen	172064	5416	3,15
Den Bosch ('s-Hertogenbosch)	151608	2766	1,82
Leiden	122561	2236	1,82
Almere	198145	3543	1,79
Groningen	200952	1446	0,72

Kaynak: Hollanda İstatistik Ofisi (CBS), Den Haag/Heerlen, 1 Ocak 2016 Verileri (22.11.2016)

³¹ (<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37556eng/table?ts=1522863572594>, Erişim Tarihi: 10.02.2018).

Yukarıdaki tabloda, Hollanda'daki Türklerin Hollanda'da yaşadıkları başlıca şehirler, bu şehirlerin toplam nüfusu ve Türk nüfusunun bu şehirlerdeki oranı yer almaktadır. Hollanda'da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temas ve etkileşim düzeylerini, yaşadıkları şehirlerdeki Türklerin nüfus yoğunluğunun da etkileyebileceği durumu göz önünde bulundurularak, Türklerin nüfus yoğunluğunun yüksek ve düşük olduğu yukarıda ismi geçen başlıca şehirler belirlenmiş ve araştırma da ağırlıklı olarak bu şehirlerden hareketle yürütülmüştür.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere; Rotterdam (7,59), Den Haag ('s-Gravenhage) (7,52), Deventer (6,69), Enschede (5,57), Amsterdam (5,11) ve Utrecht (4,08), Hollanda'da yaşayan Türklerin nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu şehirler arasında yer alırken; Tilburg (3,71), Nijmegen (3,15), Den Bosch ('s-Hertogenbosch) (1,82), Leiden (1,82) Almere (1,79) ve Groningen (0,72) ise Türk nüfus yoğunluğunun daha az olduğu şehirler arasında yer almaktadır.

Göçmenler daha çok kentsel alanlarda yaşamayı tercih etmektedir ve göçmen nüfusun yaklaşık %30'u (Batılı olmayan göçmen nüfusun %38'i) dört büyük şehirde (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag ve Utrecht) yaşamaktadırlar. Özellikle Amsterdam, Rotterdam ve Den Haag'da ('s-Gravenhage, Lahey) göçmenler nüfusun neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Göçmenlerin çoğunlukla yerlilerin az olduğu yerlerde yaşaması, şehirlerde ayrışmanın artmasına yol açmaktadır (Ersanilli, 2014, ss. 4-5). Zincirleme şekilde gerçekleşen göç neticesinde Türkler de özellikle Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht kentlerinde yoğunlaşmışlardır. Ayrıca Eindhoven, Deventer, Arnhem, Amersfoort, Nijmegen, Leiden ve Tilburg gibi şehirler, Türklerin yerleştikleri diğer önemli şehirler arasındadır. Türklerin en yoğun bulunduğu şehir olan Rotterdam'da bulunan Türklerin önemli bir kısmını Karaman, Konya, Kırşehir, Yozgat, Sivas, Kayseri, Ankara, Aksaray ve bazı bölgelerinde de Karadeniz kökenli Türkler oluşturmaktadır. Lahey'deki (Den Haag) Türklerin büyük kısmı Elazığ ve Karamanlı; Amsterdam'daki Türklerin önemli bir kısmı da Karaman, Konya ve Karadenizlidir. Deventer ve Enschede ise Giresun, Trabzon, Samsun ve diğer Karadenizlilerin yoğun olarak yerleştikleri şehirlerdir (Hıdır, 2012, s. 32).

Günümüzde büyük çoğunluğu Almanya'da olmak üzere Avrupa'da yaklaşık beş milyon Türkiye kökenli insan yaşamaktadır. Abadan-Unat (2006, s. 253), yapılan araştırmalardan

hareketle, Türklerin 1980’li yıllardan bu yana üç önemli gelişim aşaması geçirdiklerini belirtir. Bunlar; “etnik işletmelerin yaygınlaşması, etnik toplulukların kolektif örgütler içinde gelişip önem kazanması ve etnik siyasetin hızla büyümesi”dir. Bu bağlamda yaklaşık elli yıl önce çalışıp para kazanmak ve memleketlerine geri dönmek düşüncesiyle Hollanda’ya göç eden fakat çeşitli sebeplerle gittikleri ülkede kalıcı hale gelen Türklerin de geçen zaman içerisinde içinde yaşadıkları toplumun birçok katmanında önemli yol katettikleri ifade edilmelidir. Türkler, siyasette temsil kabiliyetlerini ve katılımlarını artırmış; girişimcilikte Hollanda’daki diğer etnik azınlıklara kıyasla en aktif girişimci grup olma başarısını göstermiş; kurdukları ulusal veya uluslararası örgütlerle yine diğer etnik azınlıklara kıyasla çok daha organize olmuş bir topluluk olma özelliğini ortaya koymuşlardır. Hollanda’daki Türkler üniversiteye girişte, son yıllarda Faslılardan daha iyi düzeyde olmakla birlikte, diğer etnik gruplar ve Hollandalılara göre ise daha geridedirler. Hollandaca’daki yetersizliğin üniversitelere hazırlık liselerine girişte engel oluşturması bu duruma yol açan temel sebeplerdendir.

Sosyo-ekonomik durumları kısmen iyi olan Türkler arasında işsizlik oranı %11 civarında olup, Faslılara göre daha iyi durumdadırlar (Küçükcan, Güngör ve Kocabıyık, 2006, s. 14; Hıdır, 2012, ss. 30-31). Türklerin anavatana kesin dönüş yapmaktan vazgeçmeleri durumunda genellikle ilk tercihlerinin kendilerine ait bir iş kurmak olması ve bu girişimlerle başarılı etnik işletmeler oluşturmuş olmalarının bu sonuca önemli etkisi bulunmaktadır. Araştırma kapsamında kanaat önderi olarak görüşlerine başvuru alan Leiden ve çevresi Türk Girişimciler Derneği (TOVER) Başkanı Durmuş Doğan (Leiden, 06.09.2016), “Türklerin kendi varlıklarını benimsetmek için bireysel olarak iş girişiminde bulunduklarını, bu girişimlerin %80’inin Hollanda Ticaret Odasının ya da belediyelerin teşviği ile olmadığını, sadece Hollandalıların menfaati olması durumunda ona göre bir teşvik ve iş birliği olduğunu” belirtmiştir. Ayrıca “Hollanda genelinde Türk girişimcilerin sayısının net olmamakla beraber, 19.000 ila 23.000 arasında değiştiğini, diğer göçmenlere kıyasla Türklerde girişimciliğin daha fazla olduğunu, çünkü ancak işveren statüsünde olduğunda hak sahibi olunabileceğini ve güçlü bir ticaretle, yaşanan ülkede kendi varlığını kanıtlamanın mümkün olabileceğini” ifade etmiştir.

Hâlen sadece Almanya’da 300.000 işyeri işleten 60.000 Türk işletmesi bulunmaktadır. Etnik işletmeler, bir yandan bu tür etnik topluluklarda çalışan göçmenlere toplumsal

dışlanmışlığı giderecek bir olanak sunarken, diğer yandan ise mekânsal veya zihinsel gettolaşmanın yapılarını güçlendirmektedir (Abadan-Unat, 2006, ss. 253-254).

3.3. HOLLANDA’DA TÜRKLERE YÖNELİK POLİTİKALAR VE TÜRKLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Avrupa göçünün gelişimi, üst üste gelen beş önemli aşama ile karakterize edilmiştir (Ardittis, 1990’dan akt: Massey ve diğerleri, 2008): İlk aşama, yüzyılın başından 1950’lerin ilk yarısına kadar uzanan ve Avrupa’nın, başta Amerika olmak üzere dünyanın birçok bölgesine göçmen göndererek, önemli bir göç bölgesi olduğu aşamadır. İkinci aşama 1950’lerin başında başlamış ve Avrupa’nın bir işgücü-ithalat bölgesi olarak ortaya çıkması ile aynı zamana rastlayan 1973 yılına kadar sürmüştür. Avrupa göçünün üçüncü aşaması, ekonomik durgunluğu beraberinde getiren 1973 petrol krizi ile başlamıştır. Avrupa hükümetleri işgücü alım programlarını durdurarak, kısıtlayıcı göç politikaları tesis etmişler ve ayrıca misafir işçilerin geri dönüşünü teşvik etmişlerdir. 1980’lerin ortalarında başlayan dördüncü aşama; Doğu Avrupa, Kuzey Afrika ve diğer gelişmekte olan ülkelere göçmenlerin düzensiz ve kontrolsüz akışı ile karakterize edilmiştir. Batı Avrupa’nın birçok ülkesinde, ikinci kuşak göçmenler eğitim sistemi yoluyla gelişim göstermiş ve işgücü piyasasına girmeye başlamıştır. Avrupa’ya göçün son aşaması 1990’larda ortaya çıkmıştır ve hâlâ gelişmektedir. Eski sömürgelerinden giderek artan göçü önlemek için artık Batı Avrupa genelinde vatandaşlık yasaları değiştirilmektedir.

Yurttaşlık rejimlerine ilişkin etno-kültürel, cumhuriyetçi ve çokkültürlü modeller sınıflaması yaygın olarak kullanılmaktadır. Etno-kültürel modelde hem yurttaşlığa erişim güçtür hem de yurttaşların da belli bir kültürel modele uyum sağlaması beklenir. Cumhuriyetçi modelde yurttaşlığa erişim daha kolay olmakla birlikte, yeni yurttaşların egemen kültüre uyumu beklenir ve grup temelli kültürel haklar tanınmaz. Çokkültürlü modelde ise yurttaşlığa erişim daha kolaydır ve aynı zamanda farklı grupların kültürel anlamda tanınması da söz konusudur (Öztan, 2012, ss. 168-169).

Avrupa Devletleri; göçmen ulusu olarak tanımlanan ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zellanda gibi ülkelere farklı olarak göçmenlerin ve göçmen çocuklarının uyumu konusunda büyük tecrübelerle sahip olmamakla birlikte, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, göçmenlerin uyumuna ilişkin tecrübeler edinmişlerdir. Örneğin 1990’lı

yıllara kadar resmi olarak göç alan bir ülke olduğunu kabul etmeyen Almanya, göçmenlerin sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal süreçlere uyumları konusunda belirgin politikalar üretememiştir. Fransa ise sahip olduğu Cumhuriyetçi anlayıştan dolayı göçmenlerin uyumuna ilişkin daha çok asimilasyoncu bir modeli benimsemiştir. Belçika, Flaman ve Valon kültürlerini bünyesinde bir arada bulundurması nedeniyle bir yandan cumhuriyetçi asimilasyonist modeli, bir yandan da demokratik çokkültürcü modeli benimsemiştir. Hollanda ise yakın bir döneme kadar “farklılık içinde bütünlük” ideolojisine dayanan çokkültürcü modelin (etnik azınlık modeli) temsilcilerinden biri olarak kabul edilmekteydi. Bu modele göre; göçmenler kalıcı olarak algılanırlar ve etnik veya ulusal kökenleri çerçevesinde grup olarak tanımlanırlar. Devletin esas amacı; ev sahibi toplumdan kültürel, etnik ve dinsel açılardan farklı bir konumda tanımlanan bu göçmen grupların ev sahibi toplumla birlikte uyum içinde yaşamalarını sağlamaktır (Kaya, 2014, ss. 25-26).

Küreselleşen dünyada göç hareketlerinin önüne geçmenin pek mümkün olmadığını ve buna karşın Avrupa toplumlarının göçe ilişkin toplumsal tutumlarının giderek daha olumsuz bir hâl aldığını belirten Canatan (2013); göç politikalarında da daha çekingene ve seçici bir algı ve tutumun hâkim olmaya başladığına dikkat çekmektedir.

3.3.1. Hollanda’nın Göç ve Vatandaşlık Politikası

Aile kurma amacıyla Hollanda’ya yaşanan göçlerdeki önemli artışın dikkat çekmesi üzerine, 2000’de ‘yabancılar kanunu’ yürürlüğe konmuştur. Bu kanun göçmen ve sığınmacı prosedürleri ile ilgili önemli değişiklikleri gündeme getirmiştir. Vize alabilmek için sahte evliliklerin artması, özellikle Türk ve Faslı göçmenlerin, çocuklarını kendi memleketlerinden evlendirme yönündeki tutumları, evlilik yoluyla Hollanda’ya göç eden eşlerin de çoğunlukla vasıfsız veya düşük vasıflı olmaları ve bu durumun gelecek nesillere sirayet edeceği gerekçesiyle evlilik göçü için gerekli olan şartların artırılması yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede aile kurma amacıyla göç için gereken koşullar ise şu şekilde güncellenmiştir: göç edecek kişiye sponsor olacak kişinin sahip olması gereken asgari gelir, asgari aile gelirinin en az %100’ü kadar artırılmıştır. Ayrıca sponsor olan kişinin en az bir yıllık çalışma sözleşmesinin olması ve en az 21 yaşında olması

gerekmektedir. Hollanda'ya göç edecek olan eşin de en az 21 yaşında olması ve giriş izni için Hollanda dışında beklemesi şartı bulunmaktadır (Ersanilli, 2014, s. 3).

2006'da yürürlüğe giren 'yurtdışına uyum' yasasıyla birlikte; aile kurma veya aile birleşimi kanalıyla Hollanda'ya göç etmek isteyenlerin, ikamet ettikleri ülkede Hollanda dili ve kültürü yeterlilik testini geçmesi şartı getirilmiştir. Avrupa Birliği ve Avrupa Ekonomik Alanına üye ülkeler, İsviçre, Monako, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Güney Kore bu testten muaf tutulmuştur. İdari Yüksek Mahkeme, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki anlaşma birliğinin bir sonucu olarak, 2011 yılında Türk vatandaşlarının ve aile üyelerinin de bu testten muaf tutulması yönünde karar almıştır. Yurtdışına uyum yasası kapsamında uygulanan yeterlilik testi, göç oranlarında önemli bir düşüş yaşanmasına yol açmıştır. Fakat 2007 yılı itibariyle Avrupa Birliğine üye ülkelerden gerçekleşen göçler nedeniyle rakamlarda tekrar artış görülmüştür. Özellikle 2004 ve 2007 yıllarında Avrupa Birliği'ne katılan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden (Polonya, Bulgaristan ve Romanya vd.) büyük bir göç akımı yaşanmıştır. CBS'nin verilerine göre 2012 yılı itibariyle bu ülkelerden göç etmiş olan 30.000'den fazla insan Hollanda'da yaşamaktadır (Ersanilli, 2014, s. 3).

Ayrıca Hollanda hükümeti, diğer göçmenlere uyguladığı kısıtlayıcı göç politikasının aksine, 2013 yılında yürürlüğe giren Modern Göç Politikası Kanunu'ndan hareketle, yüksek vasıflı işçileri ülkeye çekmeye çalışmaktadır.

T.C. Rotterdam Başkonsolosu Sadin Ayyıldız, Hollanda'nın göç politikasına ilişkin olarak, gözlemlerinden hareketle "Hollanda'nın duygusal bir göçmen politikası izlemediğini, göçmen alımı konusunda faydacı/rasyonel bir yaklaşım sergilediğini ve ihtiyaçlarına göre göç politikasını esnetip daraltabildiğini" ifade etmiştir (Rotterdam, 01.09.2016).

Bir ülkenin resmi bir üyesi, parçası hâline gelmek için o ülkenin uygulamakta olduğu vatandaşlığa kabul edilme sürecinden geçmek gerekmektedir. Bu süreçte ev sahibi toplumların politikaları oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Hollanda vatandaşlığına kabul süreci, Avrupa'daki nispeten en açık süreçlerden biri olarak bilinmektedir. Hollanda'nın vatandaşlığa kabul ve çifte vatandaşlıkla ilgili politikasını Avcı (2008, s. 73) şu şekilde ifade etmektedir:

Hollanda’da vatandaşlığı hak ediş süresi beş yıldır, sadece temel dil yeterlilikleri gerekiyordu ve entegre olmaya gönüllülük temel dil yeterliliği ile bir tutulmaktaydı. Ayrıca Ocak 1992’den bu yana çifte vatandaşlığa izin verilmiştir. Hollanda’da doğan göçmen kökenlilerin çocukları 18 yaşına ulaştıklarında, basit bir beyan ile Hollanda vatandaşlığını elde edebilirler. Anne veya babadan birisinin Hollanda doğumlu olması durumunda, Hollanda vatandaşlığı kişiye doğumla birlikte otomatik olarak veriliyordu. Ancak son zamanlarda Hollanda’da göç ve entegrasyon konularında giderek artan siyasi tartışmalar nedeniyle Hollanda vatandaşlığına kabul süreci çok daha kısıtlayıcı hâle gelmiştir. 1997 yılından sonra, dil dersleri ve Hollanda tarihi ve toplumuna ilişkin derslerin zorunlu kılınması neticesinde vatandaşlık başvuru sayısında yaşanan ani ve hızlı düşüş neticesinde çifte vatandaşlık imkânı kaldırılmıştır. 1983’te vatandaşlığa kabul sayısı 7.000’dir. 1995’te bu sayı 68.000 ve 1996’da 79.000’e yükselmiştir. Buna karşılık vatandaşlığa kabul sayısı 2001 yılında 43.000 ve 2003 yılında ise 25.000’dir. Özellikle Türklerin vatandaşlığa kabulünde bir düşüş eğilimi gözlenmiştir.

Hollanda’da 1990’lı yılların sonlarına kadar geçerli olan kültürel farklılıkların tanındığı entegrasyon politikası modelinden, yeni entegrasyon politikalarıyla birlikte bir dönüş yaşanmıştır. Entegrasyona ilişkin bu yeni politika ile entegrasyon konusunda bireysel sorumluluk vurgulanmış, kültürel farklılıklar yerine Hollanda değerlerinde birleşme esas alınmış, yurttaşlığa erişimle ilgili olarak dil ve entegrasyon kursları ve sınavları zorunlu hale getirilmiş, çifte vatandaşlık olanağı ise kural olarak kaldırılmıştır (Öztaş, 2012, s. 169).

Çifte vatandaşlık, göçmenlerin anavatanlarıyla bağlarını sürdürmeye ve hem anavatanları hem de yaşadıkları ülkenin politikasında etkili olmalarına imkân tanır. Avcı (2008, s. 73) entegrasyonun tek bir “milliyet” ile ilişkili olduğunu; çifte vatandaşlığın ise ulus-ötesicilik ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır.

“Başta Hollanda olmak üzere 2005 yılından itibaren bazı Avrupa ülkelerinde de çifte vatandaşlık hakkının kısıtlanmaya başlandığını ve çokkültürlülük temelindeki sosyal bütünleşmeden tek yönlü bütünleşme politikalarını andıran uygulamalara geri dönmeye başlandığını” ifade eden Şahin Kütük (2017, s. 88), bu durumun ulus-ötesi bağlarını devam ettiren göçmenlerin ev sahibi topluma aidiyetlerini güçlendirmeyeceğine ve başarılı bir sosyal bütünleşmeyi beraberinde getirmeyeceğine dikkat çekmiştir.

3.3.2. Hollanda'nın Entegrasyon Politikası

Göçteki asimilasyonist, entegrasyonist ve çokkültürlü perspektifler dikkate alındığında, Hollanda'nın çokkültürlülük modelinin en önemli uygulayıcılarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Avrupa devletlerinin göçmenlerin uyumu konusunda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir takım tecrübeler edindiklerini belirten Kaya (2014, s. 26), bu çerçevede Hollanda'nın geçmişten gelen sömürgeci geleneğin devamı niteliğindeki çokkültürcü modeli benimsediğini ifade etmiştir. Hollanda göç olgusu ve göçmenlere karşı sosyo-kültürel anlamda hoşgörülü ve toleranslı bir ülke imajına sahip olmakla birlikte, zamanla artan işsizlik ve sosyal sorunlar sebebiyle son dönemlerde göçü sınırlandırmak üzere yeni önlemler almaya başlamıştır. Göçmenlerin toplumsal bütünleşmesini ilerletmek için giderek daha katı ve keskin kurallar getirmesi, Hollanda'yı göç ve göçmenlik konusunda en sert politikayı sürdüren ve göç yasası üzerinde en çok değişiklik yapan ülkelerden biri hâline getirmiştir. Bu bağlamda Abadan-Unat (2006, s. 373); "2000'lere kadar yabancılara yerel seçimlerde oy kullanma olanağı bile sağlayan Hollanda'nın, fiilî bir asimilasyonu içeren entegrasyon politikasını benimsemiş ve bu kararlılığını yasalara geçirmiş bir AB ülkesi hâline geldiğini" belirtmektedir.

Hollanda Hükümeti'nin 1979'da yayımladığı entegrasyon politikasını geliştirme önerisinde bulunan rapor göçmen politikasında bir dönüm noktasıdır. Hollanda'ya ilk yıllarda gelenlerin misafir işçi olarak görülmesi, gruplar halinde yaşamaları ve kendi ülkelerine geri dönecekleri düşüncesinden dolayı hükümet bu dönemde göçmenlerle ilgili herhangi bir politikaya gereksinim duymamıştır. Misafir işçilerin anavatanlarına dönmeyip Hollanda'da kalacaklarına ilişkin bir gerçekliğin ortaya çıkması üzerine 1983'te kabul edilen resmi azınlıklar politikası ile çok kültürlü bir toplumun yaratılması ve dezavantajların telafisi amaçlanmıştır. Bu politika "göçmenlerin kendi kimliklerinin korunarak entegrasyonu"nu kapsamaktadır. Bu amaç Hollanda kurumlarına, düzenlenen kültürel aktivitelere ve girişimlere adil bir erişim yoluyla başarılabilirdi. Bu kapsamda; göçmenlerin sosyal ve kültürel yaşamı için devlet desteği sağlanmış; ilkokullarda anadil öğretimi gerçekleştirilmiştir. Fakat çokkültürlülük 1980 yılının ortalarında artan bir şekilde saldırılara maruz kalmıştır. Ayrıca değişen ekonomik şartlar ve artan işsizlik oranlarının göçe yeni bir dinamik getirmesi ve göçmenlerin kalıcı olduklarının da tamamen görünür hale gelmesi nedeniyle 1989'da Bilimsel Kurum 'Göçmen Politikası'

başlığıyla hem göçmenlerin hem de göçün Batı Avrupa'nın kalıcı bir özelliği olduğuna ilişkin yeni bir rapor yayımlamıştır. 1990'larda Batılı olmayan dört ana göçmen grubun (Türkler, Surinamlılar, Faslılar ve Antiller) sosyo-ekonomik olarak yoksulluklarının devam etmesi ve azınlık gençliğin eğitim durumlarının düşük kalması, suç istatistiklerinin ise yüksek olması gibi gerekçelerle, etnik azınlık politikasının odağı kültürün korunmasından işgücü piyasasına entegrasyon ve fırsat eşitliğine doğru kaymıştır. 1989'da yürürlüğe konan bu politika ile anadil öğretimi sınırlandırılarak müfredat dışı eğitim yapılmış; ülkeye yeni gelen 18-65 yaş arasındaki bütün göçmenlerin Hollandaca dil öğretimi (600 saatlik) ile Hollanda bürokrasi ve geleneklerine ilişkin yurttaşlık eğitimini içeren entegrasyon kursuna katılmaları şart koşulmuştur. Hollanda 1998'de, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düzeyde entegrasyonu teşvik etmeyi amaçlayan bu politikayı uygulamaya başlayan ilk ülke olmuştur (Avcı, 2008, 67; Ersanilli, 2014, s. 5).

Entegrasyon kursları sadece dil yeterliliğini ve sosyal-politik kurumlara ilişkin bilgiyi artırmayı değil, aynı zamanda kültürel değer ve normlara uyum sağlamayı da amaçlamaktadır. Hollanda daha önce uygulamakta olduğu resmi olmayan vatandaşlık değerlendirmesini 2003 yılında, sözlü ve yazılı dil yeterliliklerini test eden ve önemli bir kültürel bölümün de yer aldığı resmi bir sınava dönüştürmüştür (Ersanilli, 2010, s. 2). 2003'de değiştirilen bu vatandaşlık yasası gereğince; vatandaşlık başvurusunda bulunanların başvurularının kabul edilmesi için Hollanda dili, kültürü ve toplumsal kurumları konusunda yeterliliklerini ölçen bir sınavı geçmeleri gerekmektedir.

Ülkelerin göçmenler için uyguladıkları entegrasyon politikaları, göçmenlerin ev sahibi ülkeye sosyo-kültürel uyumlarını ve ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temaslarını etkilemektedir. Hollanda'nın önceleri çokkültürlülüğe dayanan entegrasyon politikası modeli, toplumsal koşullara bağlı olarak (yüksek işsizlik ve sosyal yardım kullanımı, yüksek suç oranları, kültürel farklılıklar ve düşük Hollandaca dil yeterliliği) ve çokkültürcü politikaların göçmenlerin entegrasyonunda büyük bir başarısızlığa yol açtığı gerekçesinden hareketle zamanla daha katı ve sınırlayıcı bir hâl almıştır. Sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan oluşan bu dezavantajlı durumu ortadan kaldırmak için ev sahibi toplumun ana hedefi aile göçünü kısıtlamak ve göçmenleri Hollandaca öğrenmeye zorlamak olmuştur. Entegrasyon politikasında zaman içerisinde yaşanan bu değişim, göçmenlerin ev sahibi toplumla temas ve uyumları üzerinde de belirleyici bir rol oynamıştır. Politikadaki değişimle birlikte göçmenlerin Hollandaca dil yeterliliğinin

yükselmesi, ev sahibi toplumla sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik alanda temasları, etkileşimi ve işbirliğini güçlendirmiştir. Fakat okullarda anadil öğretiminin kaldırılması veya sınırlandırılması, işyerlerinde Türkçenin yasaklanması vb. politikalar, milli kültürü devam ettirme ve ev sahibi toplumun kültürünü benimseme durumunun birarada ilerlemesini engelleyerek daha çok birinin öne çıkmasına yol açmıştır. Bu da entegrasyon politikasının daha çok tek yönlü bir perspektifle uygulanmaya çalışıldığını göstermekte ve gelecek kuşaklarda Türk kültürünü benimseme düzeyinde bir düşüş yaşanmasına yol açabileceğine işaret etmektedir. Bu olası durum, göçmenleri kendi imkânlarıyla çocuklarına anadil ve kültür öğretimine yönlendirmiştir.

Uygulanan entegrasyon politikalarının Türk toplumunun Hollanda'ya entegrasyonu üzerindeki etkilerine ilişkin yapılan görüşmede, Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliğinden yetkili kişi (erkek, 48 yaşında), kendisine yöneltilen soruya şu şekilde cevap vermiştir (Den Haag, 24.06.2016):

“Türk toplumunun entegrasyonunda sosyolojik olduğu kadar psikolojik bir taraf da var. Psikolojik olan tarafı da; kendi kimliği ile ilgili hususlarda bir kırılmalık gördüğünde, o zaman onları daha fazla koruma refleksi ile davranması. Yani kişi kimliğiyle, kişiliğiyle toplumda kabul görme konusunda sıkıntıyla karşılaşp, bir risk veya tehdit görürse ters yönde bir tepki gelişiyor. Bu üçüncü jenerasyonda daha dramatik hâle geliyor. Onların sorunu artık dil bilmemekten kaynaklanmıyor. Neden kaynaklanıyor? ‘Benim kimliğimi sorun olarak görüyorlar, benim Türkiye ile ilgili politik tercihlerimi ortaya koymamdan dolayı rahatsızlık duyuyorlar’ diye düşünüyorlar...”

Son 15 yıldır izlenen politika gereği, göçmenlerin hakları giderek başarılı entegrasyona endeksli hâle getirilmiştir. Hükümet vatandaşlığa geçiş için ikamet şartının 5 yıldan 7 yıla yükseltilmesi yönünde bir öneri sunmuştur.

Ev sahibi ülkelerin mevzuat ve politikaları giderek artan şekilde göçmen ülkelerin ulus-ötesi özelliklerini hedef almaktadır. Bu kapsamda çifte vatandaşlık sınırlandırılmakta; zorunlu hale getirilen dil ve kültürel oryantasyon kursları göçmenleri ev sahibi ülke üzerine odaklanmak mecburiyetinde bırakmaktadır. Ayrıca ulus-ötesi bağların pekişmesini sağlayıp, ev sahibi ülkeye entegrasyonun önünde bir engel olarak görülen anavatanından yapılan evlilikler; katı giriş koşulları, uzun bürokratik bekleme süreleri ve dil kriterleri aracılığıyla sınırlandırılmaya çalışılmaktadır (Avcı, 2008, 77).

Çokkültürlülük politikasının Avrupa’da en çok Hollanda ve İsveç tarafından uygulandığını belirten Nermin Abadan-Unat, çokkültürlülük politikasının, göçmenlerin hem bulundukları ülkeyle kaynaşması hem de kendi kimliklerini muhafaza etmeleri konusunda başarılı olamadığını ve öte yandan içe kapanmayı teşvik ettiğini dolayısıyla Hollanda’nın bu politikadan tamamen vazgeçtiğini, teşvik etmediğini ve okulları finanse etmediğini belirtmektedir (Şirin Öner, 2012, ss. 19-20).

Entegrasyonun göstergeleri arasında; işgücü piyasasına katılım ve eğitim gibi temel anahtar göstergeler ile vatandaşlığa kabul ve çifte vatandaşlık, politik katılım, anavatan kaynaklı kitle iletişim araçlarının kullanımı ve yabancılarla evlilik veya anavatandan ithal edilen eş oranları gibi daha tartışmalı olan göstergeler yer almaktadır (Avci, 2008, s. 64).

Hollanda’nın göç süreci ve entegrasyon politikası hakkındaki fikirlerini DENK Partisi başkanı Tunahan Kuzu, şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Hollanda’ya göç 16. yüzyıldan itibaren başlamıştır. 16. yy’da Doğu Avrupa ve Portekiz’den buraya Yahudiler gelmiş, Hollanda tolerans ülkesi olduğu için, dinlerini daha hür bir şekilde yaşayabilecekleri için. 17-18. yy’da Protestan Hristiyanlar gelmiş buraya, Katolikler tarafından zulme uğradıkları için. 1950’lerde Endonezya’dan göç almıştır. 1960-70’lerde Türkiye’den, Fas’tan, Yugoslavya’dan vs. göç almış. 1980’lerde Surinam’dan göç almış. 1990’lı yıllarda Somali’den, Bosna’dan göç almış. Şimdi Suriye’den, Afganistan’dan göç alıyor. Hollanda bir göç ülkesidir her zaman. Hollanda’nın entegrasyon politikasına baktığımızda; ilk entegrasyon politikası 1980’de yapılmıştır. 1980’den 2002’ye kadar “kendi dilini ve kültürünü muhafaza etme” politikası yürütüldü entegrasyon politikası altında. 2002’den sonra 2016’ya kadar devam eden süreçte ve önümüzdeki yıllarda da devam edecek gibi görünüyor. Entegrasyon politikası altında asimilasyon politikası izlenmektedir. Yani “bize uyacaksın, bizim gibi olacaksın” deniliyor. Bu da bize ters geliyor...” (Tunahan Kuzu, Rotterdam, 14.09.2016).

Hollanda’nın entegrasyon politikasına ilişkin görüşlerini Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliğinden bir yetkili (erkek, 48 yaşında), aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Hollanda siyasetinin, sosyolojisinin kendi dinamikleri çerçevesinde aşırı sağ, özellikle yabancı düşmanı, İslam karşıtı, zaman zaman ırkçılığa varan belki de ırkçı diyebileceğimiz hareketler Hollanda siyasetinde zemin kazanmaya başladığı andan itibaren zaten Türk toplumu açısından da entegrasyon konusu öyle somut, yumuşak makul bir şekilde ele alınan bir konu olmaktan çıkmış, daha tartışmalı, ülkede gerilim yaratabilecek, Hollanda

Türk toplumu açısından baskı yaratabilecek ve kendilerini bazen köşeye sıkıştırılmış hissedebilecekleri bir mecra dönmüş durumda. Bu genel resim ancak bu genel resmin içinde hem negatif anlamda hem benim görüşüme göre daha çok pozitif anlamda çok daha farklı resimler de geliyor. Örneğin, üçünü kuşağın okullaşma oranı çok önemli. Üniversiteye gitme oranı her geçen gün yükseliyor. Onların arasında artık dil bilme sorunu ağırlıklı olarak Hollandaca bakımından değil Türkçe ve kendi kültürel karakterini, dinî bir takım ritüellerini koruma bağlamında birtakım sınamalar çıkıyor. Ama ben burada dramatik bir şey görmüyorum. Özellikle üniversiteyi okumuş çocuklarda ben Türkçe sıkıntısı görmüyorum. Çünkü bu biraz okuryazar olmakla ilgili, biraz da Türkiye'nin burada medyasıyla, kendi mahalleleriyle, kendi sivil toplum kuruluşlarıyla her zaman yaşayan bir öge olmasıyla ilgili..." (Den Haag/Lahey, 24.06.2016).

Hollanda'da yaşayan Türklerle ilgili araştırma ve yayınları bulunan, Türkevi Topluluğu Başkanlığı görevini yürüten Veyis Güngör, Hollanda'nın entegrasyon politikası ve entegrasyondan ne anlaşılması gerektiğiyle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 29.08.2016):

"Hollanda'nın artık kağıt üzerinde yayımladığı veya tartıştığı bir entegrasyon politikası yok. Her 5 yılda bir yayımladıkları entegrasyon rotası ve göç politikası terk edilmiş durumda. Artık herkes Hollandalıdır, herkes buradaki kurallara uymalıdır diye çok genel bir politikayla uyum sağlayın diyorlar. Bu nedenle birçok göçmen tarafından "Hollanda'nın politikası asimile etmektir" diye genel anlamda bir yakıştırma var. Asimile etmek derken, Hollanda'da olan herkesin Hollandaca konuşması zaruriyettir. Bunu asimilasyon olarak izah etme şansımız yok. Aslında Hollandaca bu ülkede rahat yaşamının ve birçok imkândan yararlanmanın da anahtarı. Bu olmadan biz burada kendi kültürel kurumlarımızı kurup kendi dünyamızı oluşturamayız ve söz sahibi olmamız mümkün olmaz. Dolayısıyla Türkevi olarak bizim politikamız; aktif bir Hollandaca'nın öğrenilmesi, sadece onunla yetinmeyip özgüveni olan bireylerin toplumun her kesiminde temsil edilmesi, hatta daha ileri giderek Hollanda adına sorumluluk alması yönünde. Yani biz bu ülkeye aidiyet duyan insanlarız. Ekmeğini yedik, suyunu içtik, atmosferini teneffüs ediyoruz, dolayısıyla bu ülke için de sorumluluklarımızın olması gerektiğini düşünüyoruz. Burada asimilasyon mu var yoksa entegrasyon mu var, her ikisinin de dışında biz daha çok katılımcı ve sorumluluğunun bilincinde olan bir toplum modeli olmasını arzu ediyoruz. Yani göçmenlerin özellikle de Türklerin kendi öz değerlerini de bilerek, onlara yabancılaşmadan ve içinde bulunduğu toplumun da bir takım sorunlarını bilen ve onların çözümüne de

katkıda bulunma arzusu ve niyeti gösteren bireyler ve topluluklar oluşmasını istiyoruz. Bize göre entegrasyon budur...”

KULSAN Vakfı Başkanı Adnan Dalkıran, kendisiyle yapılan görüşmede Hollanda’nın entegrasyondan ne anladığına ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (Amsterdam, 11.10.2016):

“Bence Hollandalıların anladığı şey şu; nasıl ki Türklerin burada bir takım hakları varsa aynı şekilde sorumlulukları ve görevleri de var ve bu sorumlulukları/görevleri yerine getirmeliler. Mevcut kurallara Hollandalılar kadar uymalılar. Bu da olması gereken zaten...”

Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulmuş Leiden ve çevresi Türk Girişimciler Derneği (TOVER) Başkanı Durmuş Doğan (Leiden, 06.09.2016), “Hollanda Hükümeti’nin Hollanda’daki Türk toplumunun entegrasyonu için ‘dil’i en büyük engel olarak gördüğünü ve kendini korumak amacıyla 2004 yılında okullardan Türkçe derslerini kaldırdığını, ifade ve inanç özgürlüğü olan bir ülke olarak bilinmesine rağmen Türkçe konusunda çok katı olduklarını” ifade etmiştir.

4. BÖLÜM

HOLLANDA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN HOLLANDA TOPLUMUYLA SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLARI VE KÜLTÜREL AKTARIM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Hollanda'da gerçekleştirilen alan araştırmasından elde edilen bulguların ortaya konularak değerlendirildiği bu bölümde; araştırma grubunda yer alan Hollanda'daki Türklerin sosyo-demografik özellikleri, dil yeterliliği ve dilin günlük hayattaki kullanımı, aile yapısı ve evlilik tercihleri, sosyal iletişim / etkileşim durumları, Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme durumları, kültürel aktarım, dinî inançlar, aidiyet ve Türkiye ile bağlar ve yaşanan sorunlar ele alınmaktadır.

4.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Hollanda'da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temas ve kültürel aktarım süreçlerinin ele alındığı bu çalışmada, Hollanda'da yaşayan Türklerin sosyo-demografik özellikleri olarak; cinsiyet, yaş, doğum yeri, kuşak, medeni durum, eğitim durumu, asıl meşguliyetleri, mesleki durum, vatandaşlık durumu, göç edilen yere göre ve Hollanda'da yaşanan şehir göre dağılımları, (Hollanda'da doğmadıysa) Hollanda'ya göç etme tarihi ve Hollanda'ya göç etmeye yol açan temel sebepler incelenmiştir.

Araştırmada veri toplama tekniklerinden biri olarak kullanılan anket, katılımcıların 298'ine (%56,0) online olarak, 234'üne (%44,0) ise basılı anket formları ile birebir uygulanmıştır. Online anket formu, yoğun çalışma temposu nedeniyle birebir görüşme için vakit ayıramayan katılımcıların uygun zamanlarında anketi doldurabilmeleri için önemli bir olanak sağlamıştır. Ancak online anketin cevaplanma oranı basılı anketin cevaplanma oranından daha düşük olmuştur. Belirli aralıklarla yapılan hatırlatmalara rağmen, anketi yarıda bırakma veya göz ardı etme ihtimali daha yüksek olmuştur.

Tablo 7. Anketin Uygulanma Biçimi

Anketin Uygulanma Biçimi	Sayı	Yüzde
Online	298	56,0
Yüzyüze	234	44,0
Toplam	532	100,0

Araştırmanın örneklemini kapsamında 384 kişiye ulaşılması hedeflenmiş olup, çalışma sırasında online ve basılı anket toplamda 532 kişiye uygulanmıştır. Katılımcılardan 437'si anketi sonuna kadar doldurmuş, 95'i ise anketi tamamlamamıştır. Ancak verilerin nitelikli ve tutarlı olması nedeniyle 532 soru kağıdının tamamı analize dâhil edilmiştir. Anketi tamamlamayan kişi sayısının 95 olması, sorulardaki “cevapsız” oranının yükselmesindeki başlıca nedendir.

Ayrıca anketin uygulanma biçimi ve eğitim durumu arasındaki ilişki çarpaz tablo ile analiz edildiğinde ulaşılan sonuçlara göre; eğitim düzeyi yüksek olanların anketi online olarak uygulama oranı, eğitim düzeyi düşük olanlara göre daha yüksektir. Anketi online olarak uygulayanların %17'si meslek lisesi, %49,3'ü yüksekokul/üniversite, %18,1'i ise master/yüksek lisans mezunudur. Anketi basılı form üzerinden yüzyüze uygulayanların ise %23,5'i meslek lisesi, %21,4'ü ilkokul, %18,4'ü yüksekokul/üniversite, %17,5'i de lise mezunudur.

4.1.1. Cinsiyet Dağılımları

Tablo 8. Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Erkek	245	46,1
Kadın	287	53,9
Toplam	532	100,0

Araştırma kapsamında ulaşılan katılımcıların cinsiyet durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında (Tablo 9); örneklemin %53,9'unu kadınlar, %46,1'ini ise erkekler oluşturmaktadır. Araştırma konusu bağlamında ‘cinsiyet’ önemli bir değişken olduğundan, kadın ve erkek oranı birbirine yakın oranlarda seçilmiştir.

4.1.2. Yaş Dağılımları

Araştırma kapsamında kendisine soru kağıdı uygulanan katılımcıların yaş aralığı 18 ile 82 arasındadır. Katılımcıların en yüksek oranla %35'inin 18-29 yaş aralığında oldukları görülmektedir. Bunu %25,4 ile 40-49 yaş aralığında olanlar ve %22,6 ile 30-39 yaş aralığında olanlar takip etmektedir. Daha sonra ise sırasıyla %12,4 ile 50-59 yaş aralığında, %3,6 ile 60-69 yaş aralığında ve %1,1 ile 70 ve üzeri yaş aralığında yer alanlar gelmektedir.

Tablo 9. Yaş Dağılımları

Yaş Kategorisi	Sayı	Yüzde
18-29: (25)	186	35,0
30-39: (35)	120	22,6
40-49: (45)	135	25,4
50-59: (55)	66	12,4
60-69: (65)	19	3,6
70 ve üzeri: (75)	6	1,1
Toplam	532	100,0

Anket uygulanan katılımcılar içerisinde genç nüfusun daha fazla, yaşlı nüfusun ise daha az olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni yaşlı Türk nüfusuna ulaşma konusunda yaşanan zorluklardan kaynaklanmaktadır. Birçoğunun Türkiye'ye dönmüş olması veya yılın yarısını Türkiye'de diğer yarısını Hollanda'da geçirmeleri bu zorlukları oluşturmaktadır.

4.1.3. Doğum Yeri Göre Dağılımları

Tablo 10. Doğum Yeri Göre Dağılımları

Doğum Yeri	Sayı	Yüzde
Türkiye	291	54,7
Hollanda	235	44,2
Diğer	6	1,1
Toplam	532	100,0

Araştırma kapsamında anket uygulanan örneklem grubunun %54,7'si Türkiye, %44,2'si ise Hollanda doğumludur. %1,1'i ise diğer ülkelerde doğmuştur.

Örneklem grubunda yer alanların annelerinin %97,4'ünün Türkiye, yalnızca %1,5'inin ise Hollanda doğumlu oldukları ve %1,1'inin diğer ülke doğumlu oldukları görülmüştür.

Örneklem grubunda yer alanların babalarının %98,7'sinin Türkiye, yalnızca %0,4'ünün ise Hollanda doğumlu oldukları ve 0,9'unun diğer ülke doğumlu oldukları görülmüştür.

Dağılımdan anlaşıldığı üzere, örneklem grubunda yer alanların anne-babalarının neredeyse tamamına yakını Türkiye doğumludur. Bununla birlikte annelerinin %53,6'sının Hollanda'da, %31'inin ise Türkiye'de yaşadıkları; babalarının %46,8'inin Hollanda'da, %27,3'ünün ise Türkiye'de yaşadıkları tespit edilmiştir. Anne-babalardan kısmen Türkiye, kısmen Hollanda'da yaşayanlar da yaklaşık %3'lük orandadır. Annesi ölmüş olanlar %14,1; babası ölmüş olanlar da %24,2 oranındadır.

4.1.4. Kuşaklara Göre Dağılımları

Hollanda İstatistik Ofisinden (CBS) temin edilen 1 Ocak 2016 yılı verilerine göre (22.11.2016); Hollanda'da yaşayan birinci kuşak Türklerin sayısı 190,621; ikinci kuşak Türklerin sayısı 206,850 ve üçüncü kuşak Türklerin sayısı ise 18,450'dir. Hollanda'da yaşayan Türklerin sosyo-kültürel temaslarının kuşaklar arasında ne yönde değiştiğini ortaya koymak amacıyla her üç kuşağı da temsil edecek düzeyde anket uygulanması hedeflenmiştir.

Literatürde kuşak tanımının yaş, doğum yeri, göç edilen ülkede geçirilen süre vb. gibi farklı değişkenlere dayanarak yapılan farklı tanımları bulunmaktadır. Özellikle ikinci ve üçüncü kuşak tanımları literatürde farklılık göstermektedir. Rumbaut (1991), kuşak tanımında 1,5 kuşak ve 2,5 kuşak tanımlarına da yer vermektedir. Kuşak tanımı kişilerin kendilerini tanımlama biçimlerine göre de farklılık göstermektedir. Bu nedenle araştırmada katılımcılara kendilerini nasıl tanımladıklarını ortaya koymak üzere kaçınıcı kuşak olduklarına ilişkin bir soru yöneltilmiştir. Fakat kuşak kavramı ele alınırken, bu soruya alınan subjektif cevaplardan ziyade, katılımcıların yaşı ve doğdukları ülke esas alınmıştır. Kuşak tanımı içinse Şahin (2010, s. 29)'in operasyonel tanımı temel alınmıştır. Bu bağlamda, “anne-babası Türkiye’de doğan ve hâlâ Türkiye’de yaşayan Türk göçmenler” birinci kuşak olarak tanımlanmıştır. “Anne-babası Türkiye’de doğmuş ve sonra Hollanda’ya göç etmiş, kendisi de Türkiye’de ya da Hollanda’da doğmuş

Hollanda'daki Türkler", çalışma kapsamında ikinci kuşak olarak tanımlanmıştır. "Anne-babasıyla Hollanda'ya gelmiş ya da anne-babasından biri Hollanda'da doğmuş Hollanda'daki Türklerin, Hollanda'da doğmuş çocukları" ise çalışma kapsamında üçüncü kuşak olarak tanımlanmıştır.

Tablo 11. Kuşaklara Göre Dağılımları

Kuşak	Sayı	Yüzde
Birinci kuşak	128	25,3
İkinci kuşak	261	51,7
Üçüncü kuşak	116	23,0
Toplam	505	100,0

Temel alınan kuşak tanımından hareketle, katılımcılara kendilerini kaçınıcı kuşak olarak ifade ettikleri sorulduğunda; soruya cevap veren katılımcılar içerisinde %51,7'sinin kendilerini ikinci kuşak, %25,3'ünün birinci kuşak, %23'ünün ise üçüncü kuşak olarak tanımladıkları görülmüştür.

4.1.5. Medeni Duruma Göre Dağılımları ve Çocuk Sayıları

Tablo 12. Medeni Duruma Göre Dağılımları

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	299	58,6
Birlikte yaşıyoruz	10	2,0
Eşinden ayrılmış	33	6,5
Eşi vefat etmiş	9	1,8
Bekar	159	31,2
Toplam	510	100,0

Araştırma örnekleminde yer alan katılımcıların medeni duruma göre dağılımlarına bakıldığında; büyük çoğunluğu oluşturan %58,6'sının evli, %31,2'sinin bekar, %2'sinin ise birlikte yaşadığı görülmektedir. Eşinden ayrılmış olanların oranı %6,5; eşini kaybetmiş (dul) olanların oranı ise %1,8 düzeyindedir.

Tablo 13. Katılımcıların Çocuk Sayısı

Kaç çocuğunuz var?	Sayı	Yüzde
Hiç çocuğum yok	170	35,6
1	38	7,9
2	124	25,9
3	91	19,0
4	44	9,2
5	7	1,5
6	3	,6
7	1	,2
Toplam	478	100,0

Araştırma grubunun %35,6'sının hiç çocuğu yoktur. (Bu oranın içinde bekar olanlar da yer almaktadır). Daha sonra sırasıyla 1 çocuğu olanlar %7,9; 2 çocuğu olanlar %25,9; 3 çocuğu olanlar %19,0; 4 çocuğu olanlar %9,2; 5 ve üzeri çocuğu olanlar ise toplam %2,3 oranındadır.

4.1.6. Eğitim Durumu ve Eğitim Alınan Ülkeye Göre Dağılımları

4.1.6.1. Katılımcıların Eğitim Durumu:

Tablo 14. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	3	,6
Okur-yazar	2	,4
İlkokul terk	4	,8
İlkokul	56	11,0
Ortaokul	45	8,8
Lise	64	12,5
Meslek Lisesi	102	20,0
Yüksekokul-Üniversite	179	35,1
Master-yüksek lisans	53	10,4
Doktora	2	,4
Toplam	510	100,0

Araştırmanın örneklemini oluşturan ve soruya yanıt veren katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; en yüksek oranı %35,1 ile yüksekokul/üniversite mezunları, daha sonra sırasıyla %20,0 ile meslek lisesi, %12,5 ile lise, %11,0 ile ilkokul, %10,4 ile master ve %8,8 ile ortaokul mezunları oluşturmaktadır. Okur-yazar olmayanlar, okur-yazar olanlar, ilkokul terk ve doktora mezunlarının oranı ise oldukça düşüktür. Örneklem grubunun %78,4'ünün eğitim düzeyinin lise ve üzerinde olduğu dikkat çekmektedir. Bunun en önemli nedeni ise örnekleme yer alan 18-29 yaş aralığındaki kişilerin %35'i oluşturmaları, yani genç nüfus oranının yaşlı nüfustan daha fazla olmasıdır.

Tablo 15. Katılımcıların Yaş ve Eğitim Durumuna Göre Korelasyonu

Yaş-Eğitim Korelasyonu			
		Yaş kategorisi	Eğitim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz veya devam etmekte olduğunuz okul)
Yaş kategorisi	Pearson Korelasyonu	1	-,585**
	Anlamlılık (İki yönlü)		,000
	N	532	510
Eğitim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz veya devam etmekte olduğunuz okul)	Pearson Korelasyonu	-,585**	1
	Anlamlılık (İki yönlü)	,000	
	N	510	510

** Korelasyon 0.01 düzeyinde (iki yönlü) anlamlıdır.

Yaş grupları ve eğitim düzeyi arasında ilişki olup olmadığı korelasyon ile test edilmiş ve yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre örneklem grubunun yaş ve eğitim düzeyi arasında orta şiddette korelasyon, negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Buradan hareketle, Hollanda'da yaşayan Türklerin yaş ortalaması arttıkça, eğitim düzeylerinin azalmakta olduğu ifade edilebilir.

4.1.6.2. Eğitim Aldıkları Yer:

Araştırma grubundakilerin %58,1'i bu eğitimlerini Hollanda'da, %34,1'i Türkiye'de, %5,6'sı kısmen Türkiye-kısmen Hollanda'da ve %2,2'si diğer ülkelerde almışlardır. Hollanda'da eğitim alanların daha yüksek oranda olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, Hollanda'da doğmuş büyümüş veya Türkiye'de doğup ailesiyle birlikte erken yaşlarda Hollanda'ya göç etmiş olan ikinci kuşağın araştırma grubunda çoğunlukta olması önemli rol oynamaktadır.

Tablo 16. Eğitim Alınan Yere Göre Dağılımları

Eğitim Alınan Yer	Sayı	Yüzde
Türkiye	172	34,1
Hollanda	293	58,1
Kısmen Türkiye kısmen Hollanda	28	5,6
Diğer	11	2,2
Toplam	504	100,0

4.1.6.3. Hollanda'daki Türklerin Eşlerinin ve Anne-Babalarının Eğitim Durumu ve Eğitim Aldıkları Yer:

Tablo 17. Katılımcıların Eşlerinin ve Anne-Babalarının Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Eş	Anne	Baba
Okur-yazar değil	1,6	22,9	7,1
Okur-yazar	1,6	8,5	9,2
İlkokul terk	1,4	8,1	10,2
İlkokul	12,5	30,8	32,4
Ortaokul	10,9	10,2	12,8
Lise	12,9	7,9	10,5
Meslek Lisesi	13,6	7,1	9,6
Yüksekokul-Üniversite	15,0	3,9	6,9
Master-yüksek lisans	2,9	,4	1,0
Doktora	27,7	,2	,2
Toplam	(%)100,0	(%)100,0	(%)100,0

Katılımcıların eşlerinin eğitim durumuna bakıldığında, %15'inin yüksekokul-üniversite mezunu, %26,5'inin lise/meslek lisesi mezunu, %12,5'inin ilkokul ve %10,9'unun ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Okur-yazar olmayan, okur-yazar ve ilkokul terk

oranı ise %4,6'dır. Master mezunu olanlar %2,9 oranındadır. Eşlerinin eğitim durumunun katılımcıların eğitim durumlarıyla oldukça benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Katılımcıların eşlerinin %38,4'ü bu eğitimlerini Türkiye'de, %31,2'si ise Hollanda'da, %9'u diğer ülkelerde tamamlamıştır.

Katılımcıların annelerinin eğitim durumuna bakıldığında; %30,8'inin ilkokul, %10,2'sinin ortaokul, %15'inin lise/meslek lisesi mezunu olduğu, %22,9'sunun ise okur-yazar olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların babalarının eğitim durumuna bakıldığında; %10,2'sinin ilkokul terk, %32,4'ünün ilkokul, %12,8'inin ortaokul mezunu, %20,1'inin lise/meslek lisesi mezunu olduğu, %7,1'inin ise okur-yazar olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların anne-babalarının büyük çoğunluğu (Anne:%64; Baba:%78) eğitimlerini Türkiye'de tamamlamıştır.

Tablo 18. Katılımcıların Eğitim Durumu ile Eşi, Annesi ve Babasının Eğitim Durumları Arasındaki Korelasyon

	Eğitim durumunuz	Eşinizin eğitim durumu	Annenizin eğitim durumu	Babanızın eğitim durumu	
Eğitim durumunuz	Pearson Korelasyonu	1	,564**	,408**	,431**
Eşinizin eğitim durumu	Pearson Korelasyonu		1	,473**	,478**
Annenizin eğitim durumu	Pearson Korelasyonu			1	,712**
Babanızın eğitim durumu	Pearson Korelasyonu				1

** Korelasyon 0.01 düzeyinde (iki yönlü) anlamlıdır.

Katılımcıların eğitim düzeyi ile eşi, annesi ve babasının eğitim düzeylerini korelasyon ile test ettiğimizde, aralarında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon olduğu görülmektedir. Özellikle katılımcıların eğitim düzeyi ile eşlerinin eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel açıdan da anlamlıdır ($r=0,564$), yani katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça (azaldıkça) eşlerinin eğitim düzeylerinin de arttığı (azaldığı) dikkat çekmektedir. Ayrıca katılımcıların annesinin eğitim düzeyi ile babasının eğitim düzeyi arasında 0.01 anlamlılık düzeyinde pozitif ve güçlü bir ilişki vardır ($r=0,712$). Korelasyon analizindeki anlamlı fakat en zayıf ilişki ise katılımcıların eğitim düzeyi ile annelerinin eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye aittir ($r=0,408$).

4.1.7. Asıl Meşguliyetlerine Göre Dağılımları

Araştırma grubundakilerin asıl meşguliyetlerine göre dağılımları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Buna göre; soruya cevap veren katılımcılar (494 kişi) arasında özel bir firmada çalışanlar, %28,7 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bu oranı öğrenciler (%19,8); kendi iş yerinde çalışanlar (%12,3); ev hanımı-ev erkeği olanlar (%9,9); bir devlet kurumunda çalışanlar (%8,3); işsiz olanlar (%6,3); malulen emekli olanlar (%5,1); ve son olarak emekliler (%3,4) ve serbest meslek sahipleri (%3,4) takip etmektedir.

Tablo 19. Katılımcıların Asıl Meşguliyetlerine Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde
Kendi iş yerimde çalışıyorum	61	12,3
Özel bir firmada çalışıyorum	142	28,7
Bir devlet kurumunda çalışıyorum	41	8,3
Serbest meslek sahibiyim	17	3,4
Emekliyim	17	3,4
Malulen emekliyim	25	5,1
Ev hanımıyım-Ev erkeğiyim	49	9,9
Öğrenciyim	98	19,8
Çalışmıyorum (işsizim)	31	6,3
Diğer	13	2,6
Toplam	494	100,0

4.1.8. Mesleki Duruma Göre Dağılımları

Araştırma grubundaki kişilerin mesleki durumlarına göre dağılımı şu şekildedir:

En yüksek oran (%9) “ev hanımı” olanlara aittir. Daha sonra sırasıyla “tesis ve makine operatörleri ve montajcıları” (%5); “diğer bölüm müdürleri [büyük girişimler]” (%4); “satış elemanları ve tanıtım elemanları” (%4); “büro, otel ve diğer işyerlerinde çalışan temizlikçiler vb. elemanlar” (%4); “öğrenciler” (%3); “oteller ve lokantalar sektöründeki küçük işletme sahipleri ve müdürleri” (%3); “başka yerde sınıflandırılmamış iş ile ilgili profesyonel meslek mensupları” (%2); “sosyal işler ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları” (%3); “muhasabe kayıtları ve defterleri tutan büro elemanları” (%2); “kasiyerler ve bilet satış elemanları” (%2); “sosyal işler ile ilgili profesyonel meslek mensupları” (%2); “avukatlar” (%2); “hemşire, yardımcı profesyonel” (%2); “aşçılar” (%2); “küçük işletme sahipleri ve müdürleri” (%1); “profesyonel meslek mensupları” (%1); “ilköğretim ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları” (%1); “iş hizmetleri sektöründeki üretim ve işletme bölümü müdürleri” (%1); “başka yerde sınıflandırılmamış eğitim bilimleri ile ilgili diğer profesyonel meslek mensupları” (%1); “psikologlar” (%1); “yazarlar, gazete yazarları ve diğer yazarlar” (%1); “başka yerde sınıflandırılmamış mali işler ve satış işleri ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları” (%1); “sayısal işlemler yapan büro elemanları” (%1); “garsonlar ve barmenler” (%1); “başka yerde sınıflandırılmamış koruma hizmetlerinde çalışanlar” (%1).

Çalışmayan ve emekli olanların oranı ise %3’dür.

Araştırma grubundakilerin %60,8’inin çalıştıkları yerde daimi kadrosu bulunurken, %39,2’si sözleşmeli statüde çalışmaktadır.

ISEI (Uluslararası Sosyo-Ekonomik İndex)³², katılımcının son mesleki konumundaki bilgileri, 16 ila 89 arasında değişen bir değere değışkene dönüştürür ve daha yüksek değerler sosyo-ekonomik durumun daha yüksek olduğunu belirtir.

Aşağıda yer alan eğitim düzeyi ve ISEI (Uluslararası Sosyo-Ekonomik İndex) arasındaki korelasyonun verildiği tabloda görüldüğü üzere; Hollanda’da yaşayan Türklerin genel olarak ISEI değerlerinin ortalamalarının 36-50 arasında değıştiği, dolayısıyla sosyo-

³² Ganzeboom, H.B.G., De Graaf, P.M., Treiman, D.J. (1992). A Standard International Socio-Economic Index of Occupational Status. *Social Science Research*, Vol. 21, Issue 1, 1-56. University of California: Academic Press.

ekonomik durumlarının “orta düzey” olduğu anlaşılmıştır. Katılımcılar ve eşlerinin ISEI değerinin, anne-babalarının ISEI değerine göre daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla kuşaktan kuşağa geçtikçe Hollanda’da yaşayan Türklerin sosyo-ekonomik durumlarının yükseldiği ifade edilebilir.

Tablo 20. Eğitim Düzeyi ve Meslek Arasındaki Korelasyon

	Baba	Anne	Katılımcı	Eş
ISEI*	37	36,4	49,7	44,3
N	281	110	318	207
Eğitim**	4,5	3,8	6,9	6
N	473	476	503	312
Korelasyon	0,49	0,57	0,57	0,58
N	273	105	318	205

* ISEI: International Socio-Economic Index of Occupational Status (Mesleki Duruma İlişkin Uluslararası Sosyo-Ekonomik İndex), 16-89;

**Eğitim: 10 puanlık ölçek

Araştırma grubunda yer alan kişilerin ve annelerinin “eğitim durumu ile mesleki durumları arasında” aynı oranda ($r=0,57$) bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum, katılımcıların ve annelerinin, eğitim düzeylerine göre bir meslekleri veya meşguliyetleri olduğunu göstermektedir. Katılımcıların eğitim düzeyi ve mesleki statülerinin annelerine göre daha yüksek olduğu; annelerinin eğitim durumu daha düşük olmakla birlikte asıl meşguliyetlerinin de büyük ölçüde “ev hanımlığı” olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların eşlerinin de eğitim ve mesleki durumu arasındaki ilişkinin ($r=0,58$) yüksek olduğu görülmektedir. Babalarının eğitim durumu ile mesleki durumları arasındaki ilişki diğerlerine göre daha düşüktür ($r=0,49$). Bu durumun, geçim kaygısından dolayı babaların eğitim düzeylerini veya eğitimini aldıkları meslekleri dikkate almaksızın herhangi bir mesleği tercih etmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.1.9. Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımları

Araştırma grubunda yer alan kişilerin vatandaşlık durumuna göre dağılımları şu şekildedir:

Tablo 21. Katılımcıların Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımları

Vatandaşlık Durumu	Sayı	Yüzde
Türkiye	82	17,6
Hollanda	44	9,4
Çifte vatandaş (Türkiye ve Hollanda)	338	72,4
Diğer	3	,6
Toplam	467	100,0

Sadece Türk vatandaşı olanların oranı %17,6; sadece Hollanda vatandaşı olanların oranı %9,4'tür. Hem Türk hem Hollanda vatandaşı olanların (çifte vatandaş) oranı ise %72,4'tür. Çifte vatandaşlık oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun yakın döneme kadar Hollanda'nın çifte vatandaşlığa izin veren politikası ile yakından ilgili olduğu söylenebilir.

Araştırma grubundakilerin %51'i Hollanda vatandaşlığını sonradan başvurarak elde etmiştir, %31'i ise doğuştan elde etmiştir. %18'inin ise Hollanda vatandaşlığı bulunmamaktadır.

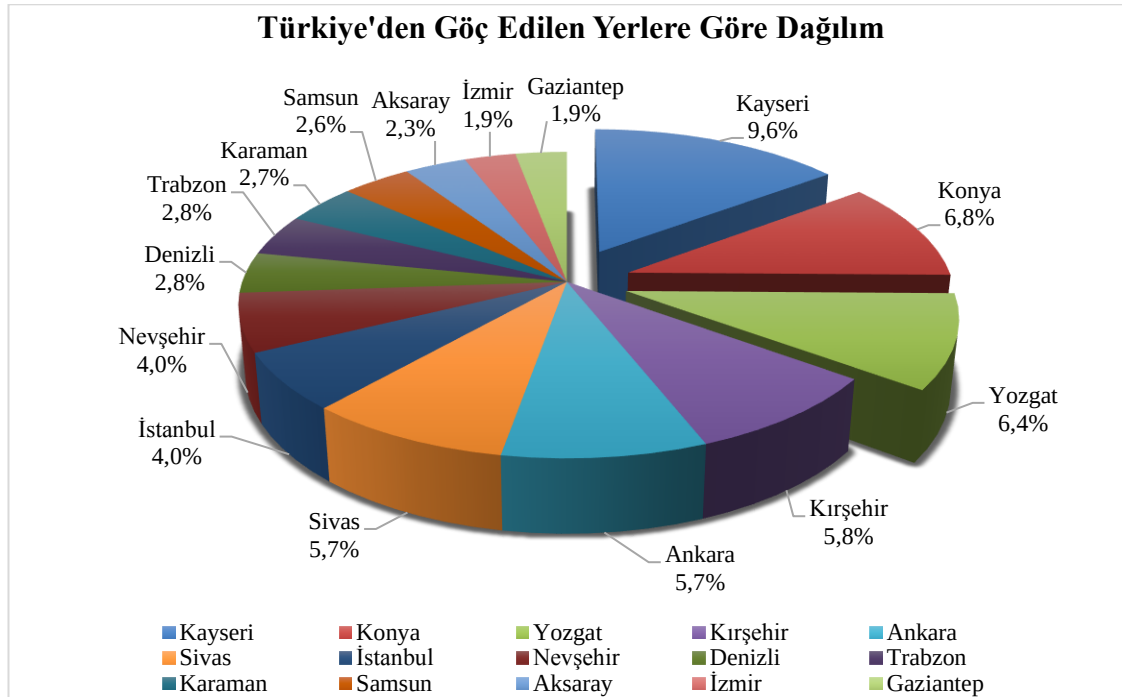
Tablo 22. Hollanda Vatandaşlığına Geçmede Rol Oynayan En Temel Faktörler

	Sayı	Yüzde
Siyasal nedenlerden dolayı	2	,8
Çocuklarımla geleceğinden dolayı	25	10,2
Para kazanma, iş bulma, iş kurma, iş yeri açma gibi ekonomik nedenlerden dolayı	13	5,3
Hollanda'daki sosyal haklardan yararlanmak için	83	33,7
Yerel ve genel seçimlerde seçme, seçilme hakkı kazanmak için	20	8,1
Schengen ülkeleri bünyesinde serbest dolaşım hakkından dolayı	29	11,8
Kendimi Hollanda'ya ait hissetmemden dolayı	12	4,9
Hollanda'da kendimize ait bir düzen kurduğumuzdan dolayı	50	20,3
Diğer	12	4,9
Toplam	246	100,0

Araştırma kapsamında Hollanda vatandaşlığına geçmede rol oynayan en temel faktörlerin neler olduğu araştırılmıştır. Hollanda vatandaşlığına geçen ve soruya cevap veren katılımcılar arasında, Hollanda vatandaşlığına geçmelerinde rol oynayan en temel faktörün Hollanda'nın sosyal haklarından yararlanmak (%33,7) daha sonra sırasıyla Hollanda'da bir düzen kurmuş olmak (%20,3); Schengen ülkeleri bünyesinde serbest dolaşım hakkı elde etmek (%11,8); çocukların geleceği (%10,2) ve yerel ve genel seçimlerde seçme, seçilme hakkı kazanmak (%8,1) ile ilgili olduğu anlaşılmıştır.

4.1.10. Göç Edilen Yere Göre Dağılımları

Araştırma grubunun Türkiye'den göç edilen yere göre dağılımları incelendiğinde; en yüksek oranın (%9,6) Kayseri'ye ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Konya ise ikinci en yüksek orana sahip olan (%6,8) şehirdir. Daha sonra yüksek orana sahip olan şehirler arasında sırasıyla; Yozgat (%6,4); Kırşehir (%5,8); Ankara (%5,7) ve Sivas (%5,7); İstanbul (%4) ve Nevşehir (%4); Denizli (%2,8) ve Trabzon (%2,8); Karaman (%2,7); Samsun (%2,6); Aksaray (%2,3); İzmir (1,9) ve Gaziantep (1,9) yer almaktadır. Bu şehirlere göre dağılım, toplamın %65'ini oluşturmaktadır. Geri kalan %35'lik dilim ise daha düşük bir orana sahip olan şehirler ile soruya herhangi bir yanıt vermeyenleri kapsamaktadır.

Şekil 2. Türkiye'den Göç Edilen Yerlere Göre Dağılım

Hollanda'daki Türklerin nüfus dağılımına bakıldığında; ağırlıklı olarak Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesinden göç edenlerden meydana geldiği görülmektedir. Bu araştırmadaki göç edilen yere göre dağılım da bu durumu yansıtmaktadır.

4.1.11. Hollanda'da Yaşanılan Şehre Göre Dağılımları

Araştırma grubunda yer alan kişilerin Hollanda'da yaşadıkları şehre göre dağılımları şu şekildedir: En yüksek oranı (%25,1) Amsterdam'da yaşayanlar oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla Rotterdam (%11,9); Tilburg (%8,7); Den Haag (%7,4); Utrecht (%6,2); Leiden (%4,9); Enschede (%4,5); Nijmegen (%4,0); Den Bosch (%3,8); Groningen (%3,8); Deventer (%3,4); Almere (%2,5) gelmektedir. Bu şehirler, araştırma kapsamında Türklerin nüfus yoğunluğuna göre belirlenmiş ve katılımcılar ağırlıklı olarak bu şehirlerden amaçlı örneklem tekniği ile seçilmişlerdir. Bu nedenle yaşanılan şehre göre dağılımda bu şehirler daha büyük bir orana sahiptir. Bu şehirler dışında diğer şehirlerde yaşayan katılımcıların toplam içerisindeki oranı ise %13,8 düzeyindedir.

Tablo 23. Hollanda'da Yaşanılan Şehre Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde
Amsterdam	118	25,1
Rotterdam	56	11,9
Den Haag	35	7,4
Utrecht	29	6,2
Deventer	16	3,4
Enschede	21	4,5
Nijmegen	19	4,0
Tilburg	41	8,7
Almere	12	2,5
Groningen	18	3,8
Den Bosch	18	3,8
Leiden	23	4,9
Diğer	65	13,8
Toplam	471	100,0

Araştırma grubunda yer alan katılımcıların memleketleri ve Hollanda’da yaşadıkları şehre göre dağılımları çapraz tablo ile analiz edildiğinde ulaşılan sonuçlara göre; Türkiye’de İstanbul, Ankara, İzmir, Kayseri gibi büyük şehirlerden Hollanda’ya göç edenlerin Hollanda’da yine Amsterdam, Rotterdam, Den Haag gibi büyük şehirlerde yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun İç Anadolu bölgesinden göç ettikleri ve Hollanda’da çoğunlukla Amsterdam ve Rotterdam şehirlerinde yaşadıkları, bununla birlikte Sivaslıların daha çok Leiden şehrinde yerleştikleri; Karadeniz bölgesinden göç edenlerin daha çok Deventer ve Enschede şehirlerinde; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden göç edenlerin ise çoğunlukla Den Haag şehrinde yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında Konya, Afyon ve Burdur’dan göç edenlerin de çoğunlukla Utrecht’te yerleştikleri dikkat çekmiştir.

4.1.12. Hollanda’ya Göç Etme Tarihi/Yaşı ve Göç Etmeye Yol Açan Temel Sebepler

Tablo 24. (Hollanda’da doğmadıysa) Hollanda’ya Göç Etme Tarihi

Göç Tarihi	Sayı	Yüzde
1966-1975	23	8,7
1976-1985	81	30,9
1986-1995	89	33,8
1996-2005	46	17,5
2006-2016	24	9,1
Toplam	263	100,0

Hollanda’da doğmamış olan katılımcıların (263 kişi) %33,8’i 1986-1995 yılları arasında; %30,9’u 1976-1985; %17,5’i 1996-2005; %9,1’i 2006-2016 ve %8,7’si 1966-1975 yılları arasında Hollanda’ya göç etmiştir. Araştırma grubunda yer alan kişilerin göç etme tarihinin 1976-1995 yılları arasındaki dönemde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemde işçi göçleri kanalıyla göç edenlerin aile birleşimi yoluyla eş ve çocuklarını yanlarına getirmelerinin bu duruma önemli etkisi bulunmaktadır.

Tablo 25. (Hollanda’da doğmadıysa) Hollanda’ya Göç Etme Yaşı

Göç Yaşı	Sayı	Yüzde
0-4 yaş	18	7,5
5-9 yaş	24	10
10-14 yaş	27	11,3
15-19 yaş	71	29,6
20-24 yaş	51	21,3
25-29 yaş	27	11,3
30-34 yaş	15	6,2
35-39 yaş	3	1,2
40-45 yaş	4	1,6
Toplam	240	100,0

Araştırma grubunda yer alan ve Hollanda’da doğmamış olan katılımcıların Hollanda’ya göç etme yaşları incelendiğinde; %29,6’sı 15-19 yaş aralığında olmak üzere toplam %50,8’inin 15-25 yaş arası dönemde Hollanda’ya göç etmiş olduğu görülmektedir. Bu yaş aralığında gerçekleşen göçlerin daha yoğun olma nedeni ise aile birleşimi veya aile kurma yoluyla gerçekleşen göçlerden kaynaklanmaktadır.

Katılımcıların (Hollanda’da doğmadıysa) babalarının %75 oranındaki önemli bir bölümünün 15-30 yaş aralığındaki dönemde; annelerinin de %60 oranındaki önemli bir bölümünün 15-30 yaş aralığındaki dönemde, %15’lik bir bölümünün ise 35-45 yaş arasındaki dönemde Hollanda’ya göç etmiş oldukları sonucuna ulaşılmıştır. 15-30 yaş aralığındaki dönemde gerçekleşen göçlerin daha yoğun olma nedeni; aile birleşimi veya aile kurma kanalıyla gerçekleşen göçler ve özellikle erkeklerde işçi olarak çalışmak üzere yapılan göçlerle yakından ilişkilidir.

Tablo 26. Hollanda’ya Göç Etmeye Yol Açan Temel Sebepler:

Göç Etme Sebepleri	Sayı	Yüzde
Hollanda'da doğdum	175	37,5
İşçi olarak geldim	31	6,6
Aile birleşimi yoluyla geldim	130	27,8
Evlilik yoluyla geldim	86	18,4
İltica yoluyla geldim	4	,9
Eğitim görmek amacıyla geldim	13	2,8
Diğer	28	6,0
Toplam	467	100,0

İlgili soruya cevap veren katılımcıların (467 kişi), %37,5'i Hollanda doğumlu olduklarını belirtmişlerdir. Geriye kalan %62,5'lik kesimi oluşturan katılımcılar içerisinde; %27,8'i aile birleşimi nedeniyle; %18,4'ü evlilik yoluyla; %6,6'sı işçi olarak; %2,8'i eğitim sebebiyle ve %6'sı ise diğer nedenlerle Hollanda'ya göç ettiklerini ifade etmişlerdir.

4.2. DİL YETERLİLİĞİ VE DİLİN GÜNLÜK HAYATTAKİ KULLANIMI

Kaplan'a göre (1982, s. 151); "dili yaratan sosyal hayattır" ve "dil kültürün temeli olduğuna göre, bir milletin dil ile ifade ettiği sözlü, yazılı her şey kültür kavramına girer". Saussure'in ikili karşıtlıklar teorisinde belirttiği üzere; anlam, anlam sisteminin içinde farklı terimler arasındaki ilişkilere bağlıdır. Nesnelerin kendi başlarına bir anlamı olmamakla birlikte, başka nesnelerle karşılaştırıldığında anlamları ortaya çıkmaktadır. Saussure'nin de belirttiği gibi; dil doğal bir nesnedir, toplumsal bir kurum olarak görülmelidir ve dolayısıyla sosyal yapıyı inşa etmektedir. Bu nedenle dil yapısı analizleri, sosyal yapı analizleri ile örtüşmektedir (Hall ve Gieben, 1992, ss. 236-237).

Kaplan (1982, ss. 24-25), kültürün insan yığınlarını "millet" haline getirdiğini, kültür denince de ilk akla gelen şeyin "dil" olduğunu ve "dil" in millet denilen sosyal varlığı aralarında duygu ve düşünce akımı oluşturarak birleştirdiğini ifade etmektedir.

Dil, farklı toplumların ve kültürlerin karşılaşması durumunda bu toplumlar arasındaki sosyo-kültürel teması sağlayan ve kültürel etkileşim sürecini şekillendiren en önemli olgudur. Kültürel karşılaşmalarda dilin benzerliği hâkim topluma uyumu kolaylaştırırken, negatif yönde ise asimilasyonu kolaylaştırmaktadır.

4.2.1. Türkçe Dil Yeterliliği

Araştırmanın örneklemini oluşturan kişilerin Türkçe dil yeterliliği düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 27. Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi

Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi	Anlama	Konuşma	Okuma	Yazma
Çok iyi	57,3	49,5	52,3	48,5
İyi	34,0	37,0	33,3	29,6
Orta	8,5	12,5	11,0	17,6
Kötü	,2	,9	3,2	3,9
Çok kötü		,2	,2	,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Yukarıda verilen Türkçe dil yeterliliğine ilişkin tablo incelendiğinde; Türkçe’yi anlama düzeyinin “çok iyi” ve “iyi” olduğunu belirtenlerin oranı %91,3’dür ve bu oran Türkçe konuşma düzeyi için %86,5; okuma düzeyi için %85,6; yazma düzeyi için ise %78,1’dir.

Bu oranlardan anlaşılabacağı üzere; araştırma grubundakilerin büyük çoğunluğu Türkçe anlama, konuşma, okuma ve yazma düzeylerinin genel olarak iyi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların Türkçe anlama ve konuşma düzeylerinin, okuma ve yazmaya göre daha ileri düzeyde olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 28. Çocukların Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi

Çocukların Türkçe Dil Yeterliliği Düzeyi	Okuma	Yazma	Anlama	Konuşma
Genellikle sorun yaşıyorlar	11,7	14,4	8,3	10,2
Biraz sorun yaşıyorlar	33,7	38,4	30,3	26,7
Herhangi bir sorun yaşamıyorlar	54,6	47,2	61,4	63,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Benzer şekilde katılımcıların çocuklarının da Türkçe okuma ve yazma konusunda, anlama ve konuşmaya göre daha fazla sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılardan çocuk sahibi olanlar ve soruya cevap verenler içerisinde; Türkçe ‘okuma’ konusunda çocuklarının genellikle veya biraz sorun yaşadığını belirtenlerin oranı %45,4; ‘yazma’ konusunda çocuklarının genellikle veya biraz sorun yaşadığını belirtenlerin oranı %52,8; ‘anlama’ konusunda çocuklarının genellikle veya biraz sorun yaşadığını belirtenlerin oranı %38,6; ‘konuşma’ konusunda çocuklarının genellikle veya biraz sorun yaşadığını belirtenlerin oranı ise %36,9 düzeyindedir. Genel olarak değerlendirildiğinde,

Hollanda’da yaşayan Türkler ebeveynleriyle daha çok Türkçe iletişim kurmaları ve çocuklarına Türkçe öğretmeye önem vermeleri nedeniyle Türkçe anlama ve konuşma konusunda daha az sorun yaşamaktadırlar.

4.2.2. Hollandaca Dil Yeterliliği

Araştırmanın örneklemini oluşturan kişilerin; Hollandaca dil yeterliliği düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 29. Hollandaca Dil Yeterliliği Düzeyi

Hollandaca Dil Yeterliliği Düzeyi	Anlama	Konuşma	Okuma	Yazma
Çok iyi	43,9	40,1	43,7	38,7
İyi	27,2	27,5	24,5	25,6
Orta	23,6	25,8	22,6	23,2
Kötü	3,9	5,2	7,3	9,0
Çok kötü	1,5	1,5	1,9	3,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Çeşitli nedenlerle göç ederek yerleşilmiş olan ülkenin dilini öğrenmek, o ülkeye entegre olmanın en temel koşulu niteliğindedir. Yukarıda verilen Hollandaca dil yeterliliğine ilişkin tablo incelendiğinde; Hollanda’da yaşayan Türkler içerisinde Hollandaca’yı anlama düzeyinin “çok iyi”, “iyi” ve “orta” düzeyde olduğunu belirtenlerin oranı %95’dir ve bu oran Hollandaca konuşma düzeyi için %93,4; okuma düzeyi için %91; yazma düzeyi için ise %87,5’dir.

Yukarıdaki oranlardan anlaşılacağı üzere; araştırma grubundakilerin büyük çoğunluğu Hollandaca anlama, konuşma, okuma ve yazma düzeylerinin genel olarak çok iyi, iyi ve orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Hollandaca anlama ve konuşma düzeyinin, okuma ve yazmaya göre daha iyi düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle Hollandaca yazma konusunda “kötü” ve “çok kötü” olduğunu belirtenler %12,4 oranındadır.

Tablo 30. Hollandaca'nın Ağırlıklı Olarak Öğrenildiği Yer

	Sayı	Yüzde
Okulda	278	59,5
Ev ve aile ortamında	22	4,7
Sokakta	24	5,1
Hollanda dil okullarında	106	22,7
Türk derneklerinin verdiği dil kurslarında	5	1,1
Hollandaca bilmiyorum	7	1,5
Diğer	25	5,4
Toplam	467	100,0

Hollandaca'nın ağırlıklı olarak öğrenildiği yere ilişkin sorulan soruya cevap veren 467 katılımcıdan 7'si (%1,5) Hollandaca bilmediğini belirtmiştir. Yüzde üzerinden yorumladığımızda, Hollandaca'nın ağırlıklı olarak okulda (%59,5) ve Hollanda dil okullarında (%22,7) öğrenildiği ortaya çıkmıştır.

4.2.3. Aile İçerisinde İlk Öğrenilen ve Öğretilen Dil

Aile içerisinde ilk öğrenilen dil %91 oranında Türkçe'dir. Ailede ilk olarak Hollandacayı öğrenenler %1,1; Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte öğrenenler ise %7,1 oranındadır.

Tablo 31. Aile İçerisinde İlk Öğrenilen Dil

	Sayı	Yüzde
Türkçe	426	91,2
Hollandaca	5	1,1
Her iki dili (Türkçe/Hollandaca) birlikte	33	7,1
Diğer	3	,6
Toplam	467	100,0

Tablo 32. Aile İçerisinde Çocuklara İlk Öğretilen Dil

	Sayı	Yüzde
Türkçe	279	60,7
Hollandaca	16	3,5
Her iki dili (Türkçe/Hollandaca) birlikte	160	34,8
Diğer	5	1,1
Toplam	460	100,0

Hollanda’da yaşayan Türklerin çocuklarına aile içerisinde ilk öğrettikleri dil %61 oranında Türkçe’dir. Çocuklarına ilk olarak Hollandaca’yı öğretenlerin oranı %3,5’tir. Katılımcıların %35’i ise çocuklarına Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte öğretmektedir.

Aile içerisinde ilk öğrenilen ve çocuklara ilk öğretilen dillerin hangileri olduğu çapraz tablo ile incelendiğinde; aile içerisinde ilk olarak Türkçe öğrenen katılımcıların %65,5’inin çocuklarına yine ilk olarak Türkçe öğrettikleri, %31’inin ise her iki dili birlikte öğrettikleri; ebeveynlerinden Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte öğrenen katılımcıların %85’inin çocuklarına da her iki dili birlikte öğretmeyi tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kuşaklara göre çocuklara aile içerisinde ilk öğretilen dil arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla oluşturulan çapraz tabloda; 1. kuşaktan 3. kuşağa doğru gidildikçe, çocuklara aile içerisinde ilk olarak yalnızca Türkçe öğretme oranı azalırken, Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte öğretme oranının ise arttığı görülmektedir. Birinci kuşak Türklerin çocuklarına Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte öğretme oranı %20 iken, bu oran ikinci kuşakta %37’ye; üçüncü kuşakta ise %48’e yükselmektedir. Bu durum, Hollanda toplumu ile birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gittikçe artan temasların ve bir yandan milli kültüre özgü unsurları sürdürürken öte yandan yaşanan ülkenin kültürüne de entegre olmayı ifade eden çoklu entegrasyonun önemli bir göstergesi niteliğindedir.

Tablo 33. Kuşaklara Göre Çocuklara Aile İçerisinde İlk Öğretilen Dil

Kuşak		Çocuklara Aile İçerisinde İlk Öğretilen/Öğretilmesi Planlanan Dil				Toplam
		Türkçe	Hollandaca	Her iki dili (Türkçe / Hollandaca) birlikte	Diğer	
1. kuşak	Sayı	93	5	25	0	123
	% Satır	75,6%	4,1%	20,3%	0,0%	100,0%
	% Sütun	33,6%	33,3%	15,7%	0,0%	27,0%
	%Toplam	20,4%	1,1%	5,5%	0,0%	27,0%
2. kuşak	Sayı	138	8	86	1	233
	% Satır	59,2%	3,4%	36,9%	,4%	100,0%
	% Sütun	49,8%	53,3%	54,1%	20,0%	51,1%
	%Toplam	30,3%	1,8%	18,9%	,2%	51,1%
3. kuşak	Sayı	46	2	48	4	100
	% Satır	46,0%	2,0%	48,0%	4,0%	100,0%
	% Sütun	16,6%	13,3%	30,2%	80,0%	21,9%
	%Toplam	10,1%	,4%	10,5%	,9%	21,9%
Toplam	Sayı	277	15	159	5	456
	% Satır	60,7%	3,3%	34,9%	1,1%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	60,7%	3,3%	34,9%	1,1%	100,0%

4.2.4. Çocuklara Hangi Dilde İsim Verildiği

Araştırma grubunda yer alan kişiler arasında, çocuklara verilen veya verilmesi düşünülen isimlerin büyük çoğunlukla (%92,4 oranında) Türkçe isimler; %6,9 oranında ise hem yabancı dile hem Türkçe'ye uyan isimler olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan anlaşılabacağı üzere, çocuklara Türkçe isim konulması geleneği; Türk dili ve kültürünü devam ettirmenin önemli bir sembolü olarak görülmektedir.

Tablo 34. Çocuklara Hangi Dilde İsim Verilmesi Tercih Edildiği

	Sayı	Yüzde
Türkçe isimler	426	92,4
Yabancı dilde isimler	3	,7
Hem yabancı dile hem de Türkçeye uyan isimler	32	6,9
Toplam	461	100,0

4.2.5. Dilin Günlük Hayattaki Kullanımı

Dil, toplumlar arasında gerçekleşen sosyo-kültürel temaslar ve yaşanan kültürel etkileşim süreçlerinde oldukça belirleyici bir role sahiptir. Dilin günlük hayattaki kullanımı da kişinin iletişime ve etkileşime geçeceği kişileri, aile-akraba çevresi ve sosyal çevreleriyle iletişim dilini, düşünme ve duyguları ifade etme şeklini vb. birçok durumu belirlemektedir. Bu nedenle dilin günlük hayattaki kullanımı; çoğunlukla hangi dilde düşünüldüğü ve duyguların hangi dilde ifade edildiği, sosyal çevreyle çoğunlukla hangi dilde iletişim kurulduğu vb. başlıklar altında ele alınarak değerlendirilmiştir:

4.2.5.1. Hangi Dilde Düşünüldüğü ve Hangi Dilde Duyguların Daha İyi İfade Edildiği

Araştırma grubunda yer alan katılımcıların %55'i çoğunlukla Türkçe, %5,8'i çoğunlukla Hollandaca, %39,2'si ise hem Türkçe hem Hollandaca dillerinde düşündüklerini; ayrıca %66,3'ü duygularını çoğunlukla Türkçe, %7,6'sı çoğunlukla Hollandaca, %26,1'i ise hem Türkçe hem Hollandaca dillerinde daha iyi ifade ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 35. Katılımcıların Hangi Dilde Düşündükleri ve Hangi Dilde Duygularını Daha İyi İfade Ettikleri Arasındaki İlişki

* Hangi Dilde Düşündükleri		* Hangi Dilde Duygularını Daha İyi İfade Ettikleri			Toplam
		Çoğunlukla Türkçe	Hem Türkçe hem Hollandaca	Çoğunlukla Hollandaca	
Çoğunlukla Türkçe	Sayı	234	18	0	252
	% Satır	92,9%	7,1%	0,0%	100,0%
	% Sütun	76,7%	15,0%	0,0%	54,8%
	%Toplam	50,9%	3,9%	0,0%	54,8%
Hem Türkçe hem Hollandaca	Sayı	69	96	16	181
	% Satır	38,1%	53,0%	8,8%	100,0%
	% Sütun	22,6%	80,0%	45,7%	39,3%
	%Toplam	15,0%	20,9%	3,5%	39,3%
Çoğunlukla Hollandaca	Sayı	2	6	19	27
	% Satır	7,4%	22,2%	70,4%	100,0%
	% Sütun	,7%	5,0%	54,3%	5,9%
	%Toplam	,4%	1,3%	4,1%	5,9%
Toplam	Sayı	305	120	35	460
	% Satır	66,3%	26,1%	7,6%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	66,3%	26,1%	7,6%	100,0%
X² = 307,140 S.d=4 P=,000					

Yukarıdaki tabloda katılımcıların çoğunlukla hangi dilde düşündükleri ve hangi dilde duygularını daha iyi ifade ettikleri durumu çapraz tablo ile incelenmiş ve çoğunlukla Türkçe düşündüğünü belirten katılımcıların %92,9'unun duygularını da çoğunlukla Türkçe daha iyi ifade ettiği; çoğunlukla hem Türkçe hem Hollandaca dillerinde düşünen katılımcıların %53'ünün, duygularını da yine hem Türkçe hem Hollandaca dillerinde iyi bir şekilde ifade ettikleri; çoğunlukla Hollandaca düşündüğünü belirten katılımcıların %70,4'ünün, duygularını da Hollandaca daha iyi ifade ettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca ki-kare analizi sonucuna göre, Hollanda'da yaşayan Türklerin düşünme dili ile duyguları daha iyi bir şekilde ifade etme dili arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($P<0,05$).

Bu duruma ilişkin kendisiyle görüşme yapılan kanaat önderi Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliğinden bir yetkili (erkek, 48 yaşında), "Türkçe'nin günlük hayatta her zaman yaşayan bir öge durumunda olmasından dolayı sadece ailelerin evde Türkçe konuşma gayretleriyle değil doğal yollarla da öğrenilmekte olduğunu; Hollandaca ile Türkçe arasında duyguları ifade etme açısından da fark bulunduğunu ve Hollandaca kendini iyi ifade etmenin zor olduğu birçok konunun Türkçe ifade edilebildiğini" belirtmiştir. Ayrıca "bir müstemlekeden gelmediği için, bizim kültürümüz, dinimiz kendi ülkemizle ilgili bağlılığımızın diğer toplumlara göre çok daha güçlü olduğunu, Surinamlılar veya Endonezya'dan gelen birtakım azınlıkların ise, daha Hollanda'ya gelmeden önce Hollandaca sorununu kendi ülkelerinde çözmüş olduklarını" vurgulamıştır (Den Haag/Lahey, 24.06.2016).

Doğum yeri ile çoğunlukla hangi dilde düşünüldüğü arasındaki ilişkinin ele alındığı aşağıdaki çapraz tablodan elde edilen sonuçlara göre; Türkiye doğumlu olanların %71,7'si çoğunlukla Türkçe, %26,4'ü hem Türkçe hem Hollandaca, yalnızca %1,9'u ise çoğunlukla Hollandaca dillerinde düşünmekteyken; Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların ise %31,8'i çoğunlukla Türkçe, %56,9'u hem Türkçe hem Hollandaca, %11,3'ü ise çoğunlukla Hollandaca dillerinde düşünmektedir. Ki-kare analizi sonucuna göre, çoğunlukla hangi dilde düşünüldüğü konusunda Türkiye doğumlular ile Hollanda ve diğer ülke doğumlular arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($P<0,05$).

Tablo 36. Doğum Yeri ile Hangi Dilde Düşünüldüğü Arasındaki İlişki

* Doğum Yeri		* Hangi Dilde Düşündükleri			Toplam
		Çoğunlukla Türkçe	Hem Türkçe hem Hollandaca	Çoğunlukla Hollandaca	
Türkiye	Sayı	193	71	5	269
	% Satır	71,7%	26,4%	1,9%	100,0%
	% Sütun	75,7%	39,0%	18,5%	58,0%
	%Toplam	41,6%	15,3%	1,1%	58,0%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	62	111	22	195
	% Satır	31,8%	56,9%	11,3%	100,0%
	% Sütun	24,3%	61,0%	81,5%	42,0%
	%Toplam	13,4%	23,9%	4,7%	42,0%
Toplam	Sayı	255	182	27	464
	% Satır	55,0%	39,2%	5,8%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	55,0%	39,2%	5,8%	100,0%
X² = 76,948 S.d=2 P=,000					

Tablo 37. Doğum Yeri ile Ebeveynlerle İletişim Dili Arasındaki İlişki

* Doğum Yeri		* Ebeveynlerle İletişim Dili			Toplam
		Çoğunlukla Türkçe	Hem Türkçe hem Hollandaca	Çoğunlukla Hollandaca	
Türkiye	Sayı	257	9	1	267
	% Satır	96,3%	3,4%	,4%	100,0%
	% Sütun	67,5%	11,5%	50,0%	57,9%
	%Toplam	55,7%	2,0%	,2%	57,9%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	124	69	1	194
	% Satır	63,9%	35,6%	,5%	100,0%
	% Sütun	32,5%	88,5%	50,0%	42,1%
	%Toplam	26,9%	15,0%	,2%	42,1%
Toplam	Sayı	381	78	2	461
	% Satır	82,6%	16,9%	,4%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	82,6%	16,9%	,4%	100,0%

Benzer şekilde doğum yeri ile ebeveynlerle iletişim dili arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Araştırma grubunda yer alanlar içerisinde Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların %63,9'u; Türkiye doğumlu olanların ise %96,3'ü ebeveynleri ile çoğunlukla Türkçe iletişim kurmaktadır. Bununla birlikte Türkiye doğumlu olanların %3,4'ünün,

Hollanda doğumlu olanların ise %35,6'sının ebeveynleriyle iletişim dilinin hem Türkçe hem Hollandaca olduğu dikkat çekmektedir. Analiz sonuçlarına göre Fisher's exact testi sonucunda $P < 0,05$ olduğundan, ebeveynlerle iletişim dili konusunda Türkiye doğumlular ile Hollanda ve diğer ülke doğumlular arasında anlamlı bir fark vardır.

Aile içerisinde kullanılan dil ile çocuğun aile içerisinde kullanması arzu edilen dil arasında da bir ilişki olduğunu ifade etmek mümkündür. Aile içerisinde çoğunlukla Türkçe kullanan katılımcıların %71,6'sı çocuklarının da aile içerisinde Türkçe kullanmasını; aile içerisinde çoğunlukla hem Türkçe hem Hollandaca'yı birlikte kullandığını ifade eden katılımcıların %75,9'u çocuklarının da hem Türkçe hem Hollandaca'yı birlikte kullanmasını; aile içerisinde çoğunlukla Hollandaca kullandığını ifade eden katılımcıların %57,1'i, çocuklarının da aile içerisinde çoğunlukla Hollandaca kullanmasını arzu ettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 38. Katılımcıların Ebeveynler, Akraba/Hemşeriler ve Sosyal Çevre İle İletişim Dili

İletişim Dili	Ebeveynler ile	Akraba-Hemşeriler ile	Türk Komşular ile	Türk Arkadaşlar ile
Çoğunlukla Türkçe	82,6	75,8	76,1	56,7
Hem Türkçe hem Hollandaca	16,9	23,2	22,8	41,6
Çoğunlukla Hollandaca	,4	1,1	1,1	1,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Katılımcıların ebeveynler, akraba/hemşeriler, Türk komşu ve arkadaşlarıyla hangi dilde iletişim kurdukları yukarıdaki tabloda biraraya getirilerek ortaya konulmuştur. Tablodaki veriler incelendiğinde; ebeveynlerle kurulan iletişimde katılımcıların %82,6'sının çoğunlukla Türkçe; akraba ve hemşerilerle katılımcıların %75,8'inin çoğunlukla Türkçe, Türk komşular ile katılımcıların %76,1'inin de yine çoğunlukla Türkçe iletişim kurdukları görülmektedir. Türk arkadaşlar ile kurulan iletişimde ise katılımcıların %56,7'si çoğunlukla Türkçe'yi, %41,6'sı ise hem Türkçe hem Hollandaca'yı tercih etmektedir. Kısacası, ebeveynler, akraba/hemşeriler ve Türk komşular ile iletişimde çoğunlukla Türkçe konuşulurken; Türk arkadaşlar ile iletişimde ise hem Türkçe hem Hollandaca iletişimin de önemli oranda olduğu dikkat çekmektedir. Yapılan anket, görüşme ve gözlemlerden hareketle, kuşak sayısı yükseldikçe Hollandaca bilme düzeyinin arttığı ve gençlerin kendilerini iki dilli olarak daha iyi ifade etmelerinden dolayı

özellikle Türk arkadaşlarıyla iletişimlerinde Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte kullandıkları ve iki dil arasında sıklıkla geçiş yaptıkları ifade edilebilir.

Bu çerçevede kendisiyle yapılan görüşmede, Amsterdam Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Orhan Kayar konuya ilişkin görüşlerini şu sözlerle ifade etmişti (Amsterdam, 18.06.2016):

Almanya’da hiç Türkçe bilmeyen gençlerimiz var, Almanya’ya nazaran buradaki durum daha iyi. Burada karşılaştığımız durum ise şu; ne Türkçeye ne de Hollandacaya tam anlamıyla vakıf olmadıkları için iki dil arasında cümle içerisinde dahi gidiş geliş yaşıyorlar. Bu daha tehlikeli bir durum aslında. Birçoğunun evinde hâlâ Türkçe konuşuluyor. Çocukların artık bunun bilincine varıp kendilerini geliştirmesi gerekiyor.

4.2.5.2. Hangi Dilde Gazete, Dergi ve Kitap Okunduğu

Tablo 39. Hangi Dilde Gazete, Dergi ve Kitap Okunduğu

	Sayı	Yüzde
Çoğunlukla Türkçe	166	36,1
Hem Türkçe hem Hollandaca	216	47,0
Çoğunlukla Hollandaca	78	17,0
Toplam	460	100,0

Katılımcıların hangi dilde gazete, dergi ve kitap okudukları incelendiğinde; hem Türkçe hem Hollandaca gazete, dergi, kitap vb. okuma oranının %47 düzeyinde olduğu görülmektedir. Yaş ve eğitim durumuna göre Hollandaca bilme düzeyinin ve okuma alışkanlığının artması bu duruma etki eden önemli bir faktördür.

Yaş ile hangi dilde okuma yapıldığı arasındaki ilişki, çapraz tablo ile değerlendirildiğinde; 18-29 yaş aralığındaki katılımcıların %48’inin hem Türkçe hem Hollandaca, %34,5’inin ise çoğunlukla Hollandaca gazete, dergi ve kitap okuduğu görülmektedir. 60-69 yaş aralığındaki katılımcılarda ise çoğunlukla Türkçe gazete, dergi, kitap vb. okuma oranı %89,5’tir. Dolayısıyla yaşa bağlı olarak dil bilme düzeyi değişmekte ve bu durum hangi dilde okuma yapıldığını önemli düzeyde belirlemektedir.

4.3. AİLE YAPISI VE EVLİLİK TERCİHLERİ

4.3.1. Hanehalkı Nüfusu ve Birlikte Yaşanılan Kişiler

Tablo 40. Hanehalkı Nüfusu

Hanehalkı Nüfusu (Kişi)	Sayı	Yüzde
0	9	2,0
1	27	5,9
2	65	14,3
3	80	17,5
4	141	30,9
5	93	20,4
6	31	6,8
7	7	1,5
10	1	,2
12	1	,2
15	1	,2
Toplam	456	100,0

Araştırma grubunda yer alan katılımcıların hanehalkı nüfusu incelendiğinde; %30,9'unun hanehalkı nüfusunun 4 kişiden, %20,4'ünün 5 kişiden, toplam %31,8'inin ise 2 veya 3 kişiden oluştuğu görülmektedir. 2017 yılı itibarıyla Hollanda'nın ortalama hanehalkı büyüklüğü 2.16 düzeyinde³³, Türkiye'nin ortalama hanehalkı büyüklüğü ise 3,4 düzeyindedir³⁴.

Ayrıca araştırma grubundakilerin yaklaşık %60'ı eşiyle veya eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşamaktadır. Evinde aile büyükleri ya da yakın akrabaları bulunanlar ise yalnızca %3,5 düzeyindedir. Buradan hareketle Hollanda'da yaşayan Türklerin daha çok çekirdek aile yapısına sahip olduğu söylenebilir.

³³ CBS, <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37556eng/table?ts=1522863572594>, Erişim Tarihi: 10.01.2018.

³⁴ TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27597>, Erişim Tarihi: 14.05.2018.

4.3.2. Gelir Durumu ve Yeterliliği

Araştırma grubunda yer alan ve soruyu yanıtlayan toplam 461 kişiden 69'u (%15,0) soruya cevap vermek istemediğini belirtmiştir. Soruya cevap verenlerin evlerine giren toplam aylık net gelir durumlarına bakıldığında; 1000 Euro'dan az olanların oranı %3,7; 1000-2000 Euro arasında olanların oranı %26,1; 2000-3000 Euro arasında olanların oranı %25,4'tür. Evlerine giren aylık toplam net geliri 3000'in üzerinde olanlar ise %23,4 oranındadır.

Tablo 41. Eve Giren Aylık Toplam Net Gelir Durumu

	Sayı	Yüzde
500'den az euro €	5	1,1
500 - 999 €	12	2,6
1.000 - 1.499 €	51	11,1
1.500 - 1.749 €	33	7,2
1.750 - 1.999 €	36	7,8
2.000 - 2.249 €	46	10,0
2.250 - 2.499 €	29	6,3
2.500 - 2.999 €	42	9,1
3.000 - 3.499 €	61	13,2
4.000 ve üstü €	47	10,2
Bilmiyorum	30	6,5
Cevap vermek istemiyorum	69	15,0
Toplam	461	100,0

Dengeli bir gelir dağılımına sahip olduğu görülen katılımcıların %57,1'i eve giren aylık net gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olduğunu, %32,3'ü kısmen yeterli olduğunu, %10,6'sı ise yeterli olmadığını ifade etmişlerdir.

Ayrıca katılımcıların toplamda %52,7'si sosyal konutta (%39,7) veya serbest sektörde (%13,0) kiralık daire veya evde oturduklarını; %47,3'ü ise kendi dairesinde veya evinde oturduklarını belirtmişlerdir. Bir toplumda sosyo-kültürel entegrasyonun en önemli göstergelerinden biri de o ülkede yerleşikliği ve kalıcılığı ifade eden mal-mülk edinimidir. Bu anlamda Hollanda'da yaşayan Türklerin de %47,3'lük önemli bir oranla kendi evlerine sahip olmaları, yani kiracılıktan ev sahipliğine geçişleri, Hollanda'ya sosyo-kültürel entegrasyonlarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 42. Oturulan Konut

	Sayı	Yüzde
(Sosyal konutta) kiralık dairede veya evde	183	39,7
(Serbest sektörde) kiralık dairede veya evde	60	13,0
Kendi dairemde veya evimde	218	47,3
Toplam	461	100,0

4.3.3. Ailede Kararların Kimler Tarafından Alındığı

Ailede kararların kimler tarafından alındığına ilişkin yöneltilen soruya, katılımcıların %44,9'u kadınlar ve erkeklerin birlikte karar aldığı, %43,2'si de tüm aile üyelerinin birlikte karar aldığı yönünde cevap vermişlerdir. Bu sonuçlardan anlaşıldığı üzere, aile yapısı yalnızca ataerkil veya anaerkil bir özellik göstermekten ziyade, tüm aile bireylerinin aile içi konularda karar alma mekanizmalarında rol oynadığı eşit katılımlı bir aile yapısından söz etmek mümkündür.

4.3.4. Aile İçi İlişkiler ve Akrabalık Bağlarına Verilen Önem

Araştırma grubundakilerin tamamına yakını (%98,2) aile içi ilişkilerin kendileri için çok önemli veya önemli olduğunu belirtmiştir. Akrabalık bağlarının çok önemli veya önemli olduğunu belirtenlerin oranı da %87'dir. Bu sonuçlardan ve yapılan görüşmelerden hareketle; Hollanda'daki Türklerin aile ve akrabalık bağlarına oldukça önem verdikleri ve güçlü bağlara sahip oldukları, hem Hollanda'da yaşayan aile ve akraba çevresiyle hem de Türkiye'deki aile ve akraba çevresiyle önemli ölçüde iletişim ve dayanışma hâlinde oldukları ifade edilebilir. Kitle iletişim araçlarında yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak Türkiye'deki aile ve akraba çevresiyle artan iletişim, Hollanda'da yaşayan Türklerin en önemli ulus-ötesi bağlarından birini teşkil etmektedir.

4.3.5. Evlenme Şekli

Katılımcılardan evli olanların ve soruya cevap verenlerin (308 kişi) eşleriyle evlenme şekline göre dağılımları incelendiğinde; %46,4'ünün tanışarak, %27,9'unun görücü usulüyle, %25,7'sinin ise görücü usulüyle tanıştırılıp kendi kararlarıyla evlendikleri görülmektedir.

Tablo 43. Katılımcıların Evlenme Şekline Göre Dağılımları

	Sayı	Yüzde
Görücü usulüyle	86	27,9
Görücü usulüyle tanıştırılıp kendi kararlarıyla	79	25,7
Tanışarak	143	46,4
Toplam	308	100,0

Henüz bekâr olan katılımcılara nasıl evlenmek istedikleri sorulduğunda; en yüksek oranla (%85,2) tanışarak evlenmek istediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca çocuğu olan ve soruya cevap veren katılımcıların (427 kişi) %78'7'si, çocuklarının tanışarak evlenmelerini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Evlenme şekli, yaş ile birlikte ele alınıp değerlendirildiğinde; yaş arttıkça görücü usulü evliliklerin oranının da arttığı; gençlerde ise tanışarak evlenme oranının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

4.3.6. Evlilik Tercihleri

Tablo 44. Katılımcıların Eş Seçimini Kimler Arasından Yaptıkları

	Sayı	Yüzde
Türkiye'deki Türkler	144	47,7
Hollanda'daki Türkler	130	43,1
Hollandalılar	11	3,6
Diğer göçmenler	1	,3
Fark etmez	16	5,3
Toplam	302	100,0

Soruya cevap veren katılımcılar arasında evli olanların eş seçimini çoğunlukla Türkiye'de yaşayan Türkler (%47,7) veya Hollanda'da yaşayan Türkler (%43,1) arasından yaptıkları anlaşılmaktadır. Hollandalılar ile evlenenlerin oranı ise %3,6'dır. Bu oranın çok düşük

olmasında Hollandalılar ile evlilikten ziyade “birlikte yaşama” durumunun yaygın olması da etkilidir.

Tablo 45. Türk Toplumun Evlilik Örüntüleri, 2001-2015

Yıl	Türk kökenli insanların toplam evlenme sayısı	Kimlerle evlenildiği:			
		Hollanda kökenli bir eş	Yabancı kökenli bir eş		
			Toplam	Aynı kökenden bir eş ile	Başka kökenden bir eş ile
2001	3810	230	3580	3350	230
2002	4170	290	3880	3640	240
2003	3580	280	3300	3060	240
2004	3110	320	2790	2600	190
2005	2800	310	2490	2270	220
2006	2850	280	2570	2370	200
2007	3100	270	2830	2580	250
2008	3340	310	3030	2770	260
2009	3960	330	3630	3310	320
2010	4570	310	4260	3880	380
2011	4380	320	4060	3660	400
2012	4430	290	4140	3720	420
2013	4500	300	4200	3820	380
2014	4570	300	4270	3850	420
2015	4730	330	4400	3960	440

Kaynak: Hollanda İstatistik Ofisi (CBS), Den Haag/Heerlen, 1 Ocak 2016 Verileri (22.11.2016)

Yukarıdaki tabloda, Türk toplumunun 2001-2015 yılları arasındaki evlilik örüntülerine ilişkin Hollanda İstatistik Ofisinden (CBS) temin edilmiş olan (22.11.2016) 1 Ocak 2016 verileri yer almaktadır. Buna göre; Türk kökenli insanların toplam evlenme sayısı 2001 yılında 3810, 2010 yılında 4570 ve 2015 yılında ise 4730’dur. Türklerin kimlerle evlendiklerine ilişkin veriler değerlendirilecek olursa; Türk kökenli insanların yabancı kökenli bir eş ile toplam evlenme sayılarının 2015 yılında 4400 olduğu; bu sayının 3960’ını (yabancı kökenliler içerisinde) aynı kökenden bir eş ile yapılan evlilikler, 440’ını ise başka kökenden bir eş ile yapılan evlilikler oluşturmaktadır. Türklerin Hollanda kökenli bir eş ile evlenme sayılarının ise 2001 yılında 230, 2010 yılında 310, 2015 yılında 330 olduğu görülmektedir. Bu istatistiki verilerden hareketle, Hollanda’da yaşayan Türklerin büyük ölçüde kendi milli kökenlerinden biriyle evlenmeyi tercih ettikleri, Hollanda kökenli biriyle evliliklerin ise sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir.

Entegrasyona ilişkin 2016 yılı faaliyet raporunda³⁵, karma evliliklerin Türk veya Fas kökenliler arasında en az düzeyde gerçekleştiği, Türklerin veya Faslıların genellikle kendileriyle aynı kökenden (Hollanda’da ikamet eden veya Hollanda’ya göç edecek olan) bir eş ile evlenmeyi tercih ettikleri ifade edilmektedir. Ayrıca raporda, ikinci kuşak arasında göç yoluyla gerçekleşen evliliklerin sayısının da yarıya indiği belirtilmektedir (*Annual Report on Integration 2016 Summary*, 2016, s. 7).

Bu konuya ilişkin olarak Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliği yetkilisi (erkek, 48 yaşında), kendisiyle yapılan görüşmede görüşlerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Den Haag/Lahey, 24.06.2016):

“... Örneğin Surinamlılar Hollanda’ya gelmeden önce Hollandaca sorununu zaten kendi ülkelerinde çözmüşler. Endonezya’dan gelen birtakım azınlıklar için de bu geçerli. Faslılar da buraya geldikten sonra şahsi girişimleriyle bireysel bir ilerleme tekniği gütmüşler. O yüzden söylenen o ki Faslılarda Hollandalılar ile evlenme oranı Türklere göre daha yüksek. O da şunu gösteriyor ki; Faslıların tercihi o olabilir, Türkler evlenmeyi tercih etse bile belki karşı taraftan öyle rahat bir tavır görmeyebilir. İkincisi; buna ihtiyaç duymayabilir çünkü Türkiye kocaman bir ülke ve buradaki toplum da artık kendi içinde yeterli durumda. Örneğin bir Türk genci ile burada karşılaşma ihtimaliniz oldukça yüksek, eğitiminiz sırasında da biriyle tanışıp evlenebilirsiniz. Türklerin önemli kısmı Türklerin nüfus yoğunluğu bakımından hem yoğun hem çok konsantre olduğu Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag gibi şehirlerde ve onun arasındaki yerlerde kalıyor. Türklerin daha çok Türklerle evliliği tercih etmesi bundan kaynaklanabilir. Ayrıca bizim biraz emperyal bir mirasımız var. Yani Türklerin kendisine özgüven duyması için kültürel ve politik bilinç olarak ciddi öğeler var. Entegrasyon konusu ile ilgilenen Bakanlık yetkilileri, Hollanda Türk toplumuna entegrasyon konusundaki ana öğeleri sayarken birincisi “karma evlilikler yok” diye başlıyorlar sonra da Türk toplumunun Türkiye’ye, Türk siyasetine ve Türk kimliğine bağlılığının çok yüksek olduğunu söylüyorlar. Bunu menfi koparamadıkları bir bağmış gibi gösteriyorlar. Ben de diyorum ki o kanaldan gidip onu kendinize hedef edecekseniz zaten başarısız olmaya mahkûmsunuz. Çünkü işin içine zorlama girdiğinde buna karşın koruma refleski gelişecek demektir...”

³⁵ *Annual Report on Integration 2016 Summary*. (2016). Statistics Netherlands, The Hague/Heerlen/Bonaire. <https://www.cbs.nl/en-gb/publication/2016/47/annual-report-on-integration-2016>, Erişim Tarihi: 03.02.2018).

Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılar ile evliliklerine ilişkin olarak kendisiyle yapılan görüşmede T.C. Rotterdam Başkonsolusu Sadin Ayyıldız, konuya ilişkin görüşlerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Rotterdam, 01.09.2016):

“İstatistiki bir bilgin olmamakla birlikte çevremde gözlemlediğim kadarıyla Türklerin Hollandalılar ile evlilik oranlarında bir artış yok. Buradan önce Moskova’da görevliydim orada bu oran gayet yüksekti, Hollanda’da pek yüksek değil. Bununla birlikte genç kuşaklara doğru geçildikçe, Hollandalılarla evliliklerin biraz daha arttığı söylenebilir...”

Hollandalılar ile evlilikler hakkında kendisiyle yapılan görüşmede Charloi Belediye Başkan Yardımcısı Zeki Baran (Rotterdam, 22.09.2016), konuya ilişkin görüşlerini şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Sanki Hollandalılar ile evlilikler eskiden daha fazlaydı. Gençler yavaş yavaş kendi benliklerine dönüyorlar. Üçüncü kuşak, Hollanda için daha zor bir kuşak olacak gibi geliyor bana. Hollanda Türk toplumunun burada benliğini ve dilini kaybedeceğini düşünmüyorum. Özellikle baskı yapıldıkça ters teptiğini söyleyebiliriz...”

Hollandalılar ile evlilikler konusunda, KULSAN Vakfı Başkanı Adnan Dalkıran, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 11.10.2016):

“Hollandalılarla evlilikler, benim gördüğüm kadarıyla yok ya da çok az düzeyde. Özellikle geleneksel yapıdaki ailelerde bu evliliklere rastlanmıyor. Her ne kadar Hollandalılar ile arkadaşlık yapmalarına müsaade edilse de evlilik konusunda tolerans yok. Türk ve Hollanda aile yapıları birbirinden çok farklı olduğu için her iki taraf da buna yanaşmayı tercih etmiyor...”

Hollanda Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu Eski Başkanı Arif Yakışır, kendisiyle yapılan görüşmede Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılar ile evlilikleri konusundaki görüşlerini; “Hollanda’da yaşayan Türkler arasında çok küçük bir oran olmakla birlikte Hollandalılar ile evlilikler de var. Din, kültür ve dil faktörlerinden dolayı daha çok Faslılar ile evleniliyor. Hollanda toplumu ile ilişkiler artsa da evlilikler pek artmıyor” şeklinde ifade etmiştir (Rotterdam, 02.04.2016).

Hollanda Türk Federasyonu Genel Başkanı Murat Gedik, “Hollandalılar ile evliliklerin eskiye nazaran artmakla birlikte çok büyük bir artıştan söz edilemeyeceğini, bu evliliklerin neredeyse tamamının boşanma ile sonuçlandığını ve sonrasında çoğunlukla yine bir Türk ile evlenmeyi tercih ettiklerini” ifade etmiştir (Amsterdam, 29.06.2016).

Hollanda’da Türkler İçin Danışma Kurulu (IOT) Genel Müdürü Ahmet Azdural, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılarla evlilik durumlarına ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (Amsterdam, 02.09.2016):

“Türkler arasında Hollandalılar ile evlilik oranı çok düşük, %10 civarında bile olmayabilir. Türkler genellikle Türkler ile ya da başka Müslüman gruplar ile evlenmeyi tercih ediyorlar. Kültür aktarımına etkisi ise şöyle olabilir: Çocuğun eğitimi konusunda birinci faktör anne olduğu için annenin kültürünün ağır basacağını söyleyebiliriz. Çocukta oluşan bu çok kültürlülük bence son derece olumlu bir durum. Azınlık bir toplum olarak çoğunluk içinde onlardan etkilenmemiz zamanla artıyor ve burayı içselleştiriyoruz. Bence burada önemli olan temel birtakım özelliklerimizi ve asıl benliğimizi kaybetmeden bu toplum ile uyumlu ilişkiler kurabilmek. Karşılıklı anlayış, sevgi ve saygıya dayalı ilişkiler kurulabilmenin yollarını aramalıyız. Biz toplum olarak burada kalıcıyız ve artık bunun bilincine varıp ona göre yaşamalıyız. Bu ülkedeki fırsatlardan daha fazla yararlanmak için daha çok çalışmalı ve mücadele etmeliyiz. Hollandacayı çok iyi öğrendiğimiz ve çocuklarımıza öğrettiğimiz gibi Türkçeyi de unutmamalıyız. Kendi benliğimizi unutmamamız burada var olabilmemiz için son derece önemli...”

Hollanda’da yaşayan Türkler arasında Hollandalılar ile evliliklerle ilgili olarak, Avukat ve Belediye Meclis Üyesi Ülkü Ögüt düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Eindhoven, 26.07.2016):

“Kuşaktan kuşağa geçildikçe, eğitim düzeyine de bağlı olarak Hollandalılar ile ilişkiler artış gösteriyor. Evlilikler de artık değişiyor, Türk-Hollandalı, Hollandalı-Türk, Türk-Faslı evlilikleri oluyor ama hala bir tabu var, sıcak karşılanmıyor, özellikle bir bayan olarak “ben bir yabancıyla evleneceğim” dersin orada bir duracaksın, bunun bir kavgasını vermek zorundasın. Dinen bir Müslüman bayanın bir Müslüman ile evlenmesi gerekiyor. Ama yavaş yavaş aşılr bunlar ve bu tür evlilikler giderek artıyor. Hollanda toplumuna daha fazla katılım olduğu için, iki grup daha fazla biraraya geldiği için (aynı okula, aynı partiye, organizasyona, iş yerine vb. gidiyorsun, aynı yerde oturuyorsun vs.), bu temaslar arttıkça aradaki farkın aslında o kadar da çok olmadığı anlaşıyor ve evlilikler artıyor...”

Amsterdam Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Orhan Kayar, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılar ile evliliklerine ilişkin durumu şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 18.06.2016):

“Hollandalılar ile evliliklerde artışı kendi çevremde görebiliyorum. Birini ve ait olduğu kültürü merak etmekle başlıyor. Meraklı olan Hollandalıların gözünde Türklerin egzotik

bir yanı var. Önemli olan şey bu ilgi ve merakı sürdürebilmek. Her ilişki için karşılıklı sevgi, saygı, güven ve sadakat gerekli ve bunu yakaladıkları zaman gerisi geliyor. O aşamada kültür olayı çok da sorun olmuyor. Hollanda’da yaşayan Türklerin ailelerinin bu duruma tepkisi, aile yapılarına göre değişiyor diyebiliriz. Kimisi dinî hususları problem ederken, kimisi önemsemeyebiliyor...”

“Anatolia” Öğrenci Derneği Başkanı, Hollanda doğumlu, 27 yaşındaki katılımcı Murat Aktan, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılar ile evliliklerine ilişkin olarak şunları ifade etmiştir (Amsterdam, 28.07.2016):

“70-80’li yıllarda Türklerin Hollandalılar ile evlilik oranı formalite evlilikler nedeniyle bugünkü orandan çok daha yüksek diye biliyorum. Ama bunu temel almazsak tabi ki Türk gençleri arasında Hollandalılar ile evliliklerin yükseldiğini söyleyebiliriz. Millet birbiriyle daha çok temasa girdiği için, etkileşim artıyor, bu da evliliklerin de artmasına yol açıyor...”

Ankette yer alan “eş seçimini kimler arasından yapmak istersiniz?” sorusuna henüz evli olmayan katılımcıların yarısından fazlası (%55,3), eş seçimini Hollanda’da yaşayan Türkler arasından yapmak istedikleri yönünde, %34,2’si ise ‘farketmez’ şeklinde cevap vermiştir. Çocuğu olan ve soruya cevap veren katılımcılar içerisinde (433 kişi), çocuklarının Türkiye’de yaşayan Türkler ile evlenmesini isteyen katılımcıların oranı %16,4; Hollanda’da yaşayan Türkler ile evlenmesini isteyenlerin oranı ise %44,1’dir.

Göç zincirinin ilk halkasını oluşturan işçi göçlerini takip eden süreçte evlilik yoluyla Türkiye’den Hollanda’ya gerçekleşen göçler, hem göç etmek isteyen akraba ve hemşerilerin zincirleme şekilde Hollanda’ya girişini sağlamakta, hem de anadil ve kültürün en önemli taşıyıcı ve aktarıcısı rolünü yürütmekteydi. Ayrıca Kaya ve Kentel (2008, s. 157)’in de belirttiği gibi göçün sürdürülebilirliğini sağlayan Türkiye’den yapılan bu evlilikler; özellikle ailelerin Türkiye ile temas halinde kalma ve kültürlerinin aslına sadık kalma, kültürel değerlerini koruma isteğini yansıtmakla birlikte, asimilasyona karşı gösterdikleri direnç ve tepkiyi de ortaya koymaktadır.

Bu sebeplerle Türkiye’den yoğun bir şekilde yapılan evlilikler, zamanla Hollanda’da Türk nüfusunun artması ve orada doğup büyüyen neslin dil ve kültürel açıdan birbirlerine daha iyi uyum sağlayacağı düşüncesiyle, yerini Hollanda’da yaşayan Türkler arasındaki evliliklere bırakmıştır. Dolayısıyla araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere üçüncü kuşağa doğru geçildikçe, Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun kendi aralarındaki evlilikler artmakta ve bu evlilikler ebeveynler tarafından da desteklenmektedir.

Türkiye’de doğan katılımcıların %38’i; Hollanda’da doğan katılımcıların da %48’i çocuklarının eş seçimini Hollanda’daki Türk toplumu içerisinde yapmalarını istediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılara eşleri ile yakınlık düzeyleri sorulduğunda; evli olan ve soruyu yanıtlayan katılımcıların (303 kişi); %28,1’i eşinin hemşehrisi olduğunu, %24,1’i akrabası olduğunu, %4,9’u eşinin yabancı asıllı olduğunu, %42,9’u ise eşinin akrabası veya hemşehrisi olmadığını ifade etmiştir.

4.3.7. Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceler

Tablo 46. Katılımcıların Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceleri

	Sayı	Yüzde
Hollandalı biriyle evliliğe karşı değilim.	186	40,6
Hollandalı biriyle evliliğe karşıyım.	167	36,5
Tercihim yok.	105	22,9
Toplam	458	100,0

Araştırma grubundakilerin Hollandalılar ile evlilik konusundaki görüşleri ise şu şekildedir: %40,6’sı Hollandalı biriyle evliliğe karşı olmadığını, %36,5’i karşı olduğunu, %22,9’u ise bu konuda herhangi bir tercihinin olmadığını belirtmiştir.

4.3.8. Evlenilen/Evlenilecek Kişinin Türk/Müslüman Olmasının Önemli Olup Olmadığına İlişkin Düşünceler

Araştırma grubunda yer alan katılımcıların %69,1’i, evlenilen/evlenilecek olan kişinin Türk olmasının kendileri için önemli olduğunu; %30,9’u ise bu durumun kendileri için önem taşımadığını belirtmişlerdir.

Tablo 47. Evlenilen/Evlenilecek Kişinin Türk Olmasının Katılımcılar İçin Önemli Olup Olmadığı

	Sayı	Yüzde
Evet	316	69,1
Hayır	141	30,9
Toplam	457	100,0

Ayrıca katılımcıların %83,7'si, evlenilen/evlenilecek olan kişinin Türk olmasının aileleri için önemli olduğunu; %16,3'ü ise bu durumun aileleri için önemli olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 48. Evlenilen/Evlenilecek Kişinin Müslüman Olmasının Katılımcılar İçin Önemli Olup Olmadığı

	Sayı	Yüzde
Evet	381	83,6
Hayır	75	16,4
Toplam	456	100,0

Evlenilen/evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının kendisi için önemli olduğunu ifade edenlerin oranı %83,6; önemli olmadığını ifade edenlerin oranı %16,4'tür. Evlenilen/evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının ailesi için önemli olduğunu ifade edenlerin oranı da %90,3'tür.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında; katılımcıların evlenilen/evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasına verdikleri önemin, Türk olmasına verdikleri öneme göre daha yüksek olduğu ve evlenilecek kişinin Türk/Müslüman olmasının özellikle aileler için daha önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca evlenilecek olan kişinin Türk olmasının kendisi için önemli olduğunu belirten katılımcıların %97'si, Müslüman olmasının da kendisi için önemli olduğunu ifade etmiştir. Evlenilecek olan kişinin Türk olmasının kendisi için önemli olmadığını belirten katılımcıların %53'ü de evlenecekleri kişinin Müslüman olmasını önemsediklerini ifade etmişlerdir.

Aşağıda yer alan tabloda, Hollandalılar ile evlilik konusundaki düşünceler ile evlenilecek kişinin Müslüman olmasının önemli olup olmadığı arasındaki ilişki çapraz tablo ile ele alınıp incelenmiştir:

Tablo 49. Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceler ile Evlenilecek Kişinin Müslüman Olmasının Önemli Olup Olmadığı Arasındaki İlişki

*Hollandalılar ile Evlilik Konusundaki Düşünceler		*Evlenilen veya Evlenilecek Olan Kişinin Müslüman Olmasının Önemli Olup Olmadığı		Toplam
		Evet	Hayır	
Hollandalı biriyle evliliğe karşı değilim.	Sayı	123	62	185
	% Satır	66,5%	33,5%	100,0%
	% Sütun	32,3%	82,7%	40,6%
	%Toplam	27,0%	13,6%	40,6%
Hollandalı biriyle evliliğe karşıyım.	Sayı	165	2	167
	% Satır	98,8%	1,2%	100,0%
	% Sütun	43,3%	2,7%	36,6%
	%Toplam	36,2%	,4%	36,6%
Tercihim yok.	Sayı	93	11	104
	% Satır	89,4%	10,6%	100,0%
	% Sütun	24,4%	14,7%	22,8%
	%Toplam	20,4%	2,4%	22,8%
Toplam	Sayı	381	75	456
	% Satır	83,6%	16,4%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	83,6%	16,4%	100,0%
X² = 70,078 S.d=2 P=,000				

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere; Hollandalı biriyle evliliğe karşı olmadığını söyleyenlerin %66,5'i evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının kendisi için önemli olduğunu; %33,5'i ise önemli olmadığını ifade etmiştir. Hollandalı biriyle evliliğe karşı olduğunu söyleyenlerin tamamına yakını (%98,8), evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının kendisi için önemli olduğunu ifade etmiştir. Hollandalılar ile evlilik konusunda herhangi bir tercihinin bulunmadığını söyleyenlerin %89,4'ünün de yine evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasını önemsedikleri anlaşılmıştır. Ki-kare analizi sonucuna göre; Hollandalılarla evlilik konusundaki düşünceler ile evlenilen/evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının önemli olup olmaması arasında anlamlı bir ilişki vardır ($P<0,05$).

4.4. SOSYAL İLETİŞİM / ETKİLEŞİM

4.4.1. Yaşanılan Çevre ve Sosyal İletişim / Etkileşim

4.4.1.1. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Kimlerle Komşuluk Yapıldığı

Hollanda’da göçmenlerin üçte ikisi, ülkenin Batı kesiminde (Randstad) ve burada bulunan dört eyalette (Kuzey Hollanda, Flevoland, Utrecht ve Güney Hollanda) yoğunlaşmış bulunmaktadır. Etnik yoğunlaşma dört büyük şehir bazında değerlendirildiğinde (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht); göçmenlerin orantısal olarak en fazla Amsterdam ve Rotterdam şehirlerinde yoğunlaştıkları, bunu Den Haag ve Utrecht’in takip ettiği; Rotterdam ve Den Haag şehirlerinde Surinamlılardan sonra ikinci büyük grubu, Utrecht’te ise Faslılardan sonra ikinci büyük grubu, Türklerin teşkil ettikleri anlaşılmaktadır (Canatan, 2011, ss. 18-19).

Hollanda’da yaşayan Türkler ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmış olmakla birlikte, özellikle büyük şehirlerde daha çok Türkiye’den gelen şehir veya bölgeye göre, gruplar hâlinde aynı yerleşim yerlerinde toplanmışlardır. Yaşanılan ülkeye entegrasyonu zorlaştıran ve Hollandalılarla sosyal ilişki ve temasların sınırlı bir düzeyde kalmasına yol açan bu durum; Türklerin kendi aralarındaki sosyo-kültürel ilişkilerin ve dayanışma duygusunun ise güçlenmesini sağlamakta, ayrıca Türk dili ve kültürünün gelecek kuşaklara aktarımını da kolaylaştırmaktadır.

Kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulanan Rotterdam İslam Üniversitesi ve İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesinde görev yapan Prof.Dr. Özcan Hıdır, yaşanılan çevrede ağırlıklı olarak kimlerin yaşadığının Hollandalılarla kurulan temaslarda önemli bir etkisi olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir (Rotterdam, 29.09.2016):

“Rotterdam, Hollanda’da Türklerin en çok yaşadığı şehirdir. 80-100 bin civarında Türk yaşar. Belirli mahalleler vardır ki Türk mahallesi diyebilirsiniz oraya. Kasabı, manavı, bakkalı hepsi Türk’tür. Camisi vardır. Buralarda kapalı devre bir komün hayatı yaşarlar ve dışarıyla bir temasa ihtiyaçları da yoktur, çok az Hollandalı ile ilişki kurarlar. Ben de ilk geldiğimde öyle bir mahallede yaşadım. Şimdi ise Hollandalıların çok olduğu bir semtte yaşıyorum, onlarla karşılaşıyorum, selam veriyorum, konuşuyorum. Önceki mahallede

böyle bir durum yoktu. Büyük şehirlerde gettolar vardır, kırsal kesimde, küçük şehirlerde ise büyük şehirlere göre Hollandalılarla iletişim daha yoğundur. Çünkü oralarda Türklere ya da Müslümanlara özgü bir mahalle yoktur”.

Anket sonuçlarından hareketle oluşturulan aşağıdaki çapraz tabloda, oturulan mahallede ağırlıklı olarak kimlerin yaşadığı ve kimlerle komşuluk yapıldığı arasındaki ilişki ortaya konmaktadır.

Tablo 50. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Kimlerle Komşuluk Yapıldığı Arasındaki İlişki

*Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı		*Mahallede Komşuluk Yapılan Kişilerin Ağırlıklı Olarak Kimlerden Oluştugu			Toplam
		Türkler	Türkler ve Hollandalılar	Hollandalılar	
Türkler	Sayı	38	2	0	40
	% Satır	95,0%	5,0%	0,0%	100,0%
	% Sütun	30,9%	1,3%	0,0%	10,7%
	%Toplam	10,2%	,5%	0,0%	10,7%
Türkler ve Hollandalılar	Sayı	54	88	8	150
	% Satır	36,0%	58,7%	5,3%	100,0%
	% Sütun	43,9%	58,7%	8,0%	40,2%
	%Toplam	14,5%	23,6%	2,1%	40,2%
Hollandalılar	Sayı	31	60	92	183
	% Satır	16,9%	32,8%	50,3%	100,0%
	% Sütun	25,2%	40,0%	92,0%	49,1%
	%Toplam	8,3%	16,1%	24,7%	49,1%
Toplam	Sayı	123	150	100	373
	% Satır	33,0%	40,2%	26,8%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	33,0%	40,2%	26,8%	100,0%
P=,000 S.d=4 X² = 163,005					

Ağırlıklı olarak Türklerin yaşadığı mahallede oturanların %95'i yine ağırlıklı olarak Türklerle komşuluk yapmaktadır. Türkler ve Hollandalıların karışık olarak yaşadığı mahallede oturanların %59'u hem Türkler hem Hollandalılar ile, %36'sı ağırlıklı olarak Türkler ile komşuluk yapmaktadır. Ağırlıklı olarak Hollandalıların yaşadığı mahallede oturanların %50'si yine ağırlıklı olarak Hollandalılar ile, %33'ü de hem Türkler hem Hollandalılar ile komşuluk yapmaktadır. Ki-kare (X²) analizi sonucuna göre; mahallede komşuluk yapılan kişilerin ağırlıklı olarak kimlerden oluştuğu, oturulan mahallede

ağırlıklı olarak kimlerin yaşadığına göre (Türkler, Türkler ve Hollandalılar, Hollandalılar) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($P<0,05$).

Buradan hareketle oturulan yerde yaşayanlar (Türk/Hollandalı) ile komşuluk ilişkisi arasında önemli bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Ancak dikkati çeken önemli bir nokta da şudur: Ağırlıklı olarak Türklerin yaşadığı bölgede Hollandalılar ile komşuluk oranı yok denecek kadar azdır. Fakat Hollandalıların ağırlıklı olarak yaşadığı bölgelerde bulunan Türklerin yine Türklerle komşuluklarının da önemli oranda olduğu görülmektedir. Bu durum, yaşanılan yerdeki nüfus yoğunluğuna göre Hollandalılar ile temaslar anlamlı bir şekilde farklılaşsa bile Türkler arasındaki sosyal iletişim ve temasların Hollandalılar ile olan sosyal iletişim ve temastan fazla olduğu ve daha çok tercih edildiğini ortaya koymaktadır.

4.4.1.2. Anaokulu/Zorunlu Eğitime Devam Eden Çocuklarının Gittiği Okullarda Kimlerin Çoğunlukta Olduğu

Çocuk sahibi olan ve çocukları okula giden katılımcıların (232 kişi); %40,1'i çocuklarını Hollandalı çocukların yoğun olduğu okula, %39,2'si yabancı ve Hollandalı çocukların karışık olduğu okula, %17,7'si ise Türk ve diğer yabancı çocukların yoğun olduğu okula kaydettirdiklerini belirtmişlerdir.

Yaşanılan yerde ağırlıklı olarak kimlerin yaşamakta olduğu, çocukların hangi okula kaydettirileceğini belirleyen önemli bir faktördür. Bu nedenle oturulan mahallede ağırlıklı olarak kimlerin yaşadığı ve çocukların hangi okullara kaydettirildiği aşağıdaki çapraz tablo ile ele alınarak değerlendirilmiştir.

Türklerin ağırlıklı olarak yaşadığı mahallede oturan ve çocuk sahibi olan katılımcılar (68,3) içerisinde, %26,8'i, çocuklarını Türk ve diğer yabancı çocukların yoğun olduğu okullara, diğer %26,8'i ise yabancı ve Hollandalı çocukların karışık olduğu okullara kaydettirdiklerini; Türkler ve Hollandalıların karışık olarak yaşadıkları yerde oturan ve çocuk sahibi olan katılımcılar (%50,9) içerisinde, %20,8'inin çocuklarını, yabancı ve Hollandalı çocukların karışık olduğu okullara; Hollandalıların ağırlıklı olarak yaşadığı yerde bulunan ve çocuk sahibi olanlar (54,1) içerisinde, katılımcıların %31,4'ünün de çocuklarını, Hollandalı çocukların yoğun olduğu okula kaydettirdikleri görülmektedir.

Tablo 51. Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı ve Çocukların Hangi Okullara Kaydettirildiği Arasındaki İlişki

*Oturulan Mahallede Ağırlıklı Olarak Kimlerin Yaşadığı	*Çocuklarını Hangi Okula Kaydettirdikleri					Toplam
	Türk ve diğer yabancı çocukların yoğun olduğu okula	Hollandalı çocukların yoğun olduğu okula	Yabancı ve Hollandalı çocukların karışık olduğu okula	Diğer	Soru uygulanamaz	
Türkler	26,8%	7,3%	26,8%	7,3%	31,7%	100,0%
Türkler ve Hollandalılar	12,6%	16,4%	20,8%	1,3%	49,1%	100,0%
Hollandalılar	2,7%	31,4%	18,9%	1,1%	45,9%	100,0%
Toplam	9,4%	22,6%	20,5%	1,8%	45,7%	100,0%

Tablodaki verilerden hareketle, katılımcıların çocuklarını Hollandalıların bulunduğu okullara kaydettirmeyi daha çok tercih ettiklerini söylemek mümkündür. Türklerin yoğun olarak yaşadığı mahallede yaşayanların önemli bir kısmının da (%27) çocuklarını yabancı ve Hollandalı çocukların karışık olduğu okula göndermek istedikleri görülmektedir. Bu durum göçmen kökenli çocukların büyük oranda bulundukları “siyah okul” olarak adlandırılan okullarda eğitim kalitesi ve başarı düzeyinin daha düşük olduğunun düşünülmesi, çocuklara karşı önyargılı bir yaklaşımın hâkim olması nedeniyle çocukların başarı ve motivasyonlarının olumsuz yönde etkilenebileceği gerekçesiyle ilişkilendirilebilir.

4.4.1.3. Çoğunlukla Hangi Toplumun Kültürel Aktivitelerine Katılım Gösterildiği

Hollanda’da yaşayan Türklerin kültürel aktivitelere katılım oranları incelendiğinde; yarısından fazlası (%53,4) çoğunlukla Türklerin kültürel aktivitelerine katılım gösterdiklerini; %35’i hem Türklerin hem de Hollandalıların; %4,4’ü Hollandalıların, %3,3’ü ise diğer yabancıların kültürel aktivitelerine katıldıklarını belirtmişlerdir.

Doğum yeri ile çoğunlukla hangi toplumun kültürel aktivitelerine katılım gösterildiği arasındaki ilişki aşağıda verilen çapraz tablo üzerinden incelenmiştir. Buna göre; Türkiye doğumlu olanların Türk kültürel aktivitelerine katılım oranı (%56,8), Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların katılım oranına (%48,7) göre daha yüksektir. Ki-kare analizi sonucuna göre; çoğunlukla hangi toplumun kültürel aktivitelerine katılım gösterildiği hususunda Türkiye ve Hollanda/diğer ülke doğumlular arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($P<0,05$).

Tablo 52. Doğum Yeri ile Çoğunlukla Hangi Toplumun Kültürel Aktivitelerine Katılım Gösterildiği Arasındaki İlişki

*Doğum Yeri		*Çoğunlukla Hangi Toplumun Kültürel Aktivitelerine Katılım Gösterdikleri					Toplam
		Türkler	Hollandalılar	Türkler ve Hollandalılar	Diğer Yabancılar	Soru Uygulanamaz	
Türkiye	Sayı	150	10	88	11	5	264
	% Satır	56,8%	3,8%	33,3%	4,2%	1,9%	100,0%
	% Sütun	62,0%	50,0%	56,1%	73,3%	26,3%	58,3%
	%Toplam	33,1%	2,2%	19,4%	2,4%	1,1%	58,3%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	92	10	69	4	14	189
	% Satır	48,7%	5,3%	36,5%	2,1%	7,4%	100,0%
	% Sütun	38,0%	50,0%	43,9%	26,7%	73,7%	41,7%
	%Toplam	20,3%	2,2%	15,2%	,9%	3,1%	41,7%
Toplam	Sayı	242	20	157	15	19	453
	% Satır	53,4%	4,4%	34,7%	3,3%	4,2%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	53,4%	4,4%	34,7%	3,3%	4,2%	100,0%
P=,020 S.d=4 X ² = 11,632							

Ayrıca Türkler ve Hollandalıların karışık yaşadıkları yerlerde, hem Türk hem de Hollanda kültürel aktivitelerine katıldığını ifade eden Türklerin oranı (%41,3) artış göstermektedir. Bu durum iki toplum arasındaki sosyal ilişki ve temasların artışıyla doğru orantılıdır.

4.4.1.4. Gündelik Alışverişlerin Çoğunlukla Kimlerden Yapıldığı

Katılımcıların gündelik alışverişlerini çoğunlukla kimlerden yaptıkları incelendiğinde; %63,8'inin gündelik alışverişlerini çoğunlukla hem Türklerden hem Hollandalılar'dan yaptıkları; %23,6'sının çoğunlukla Türklerden; %9,5'inin ise çoğunlukla Hollandalılarından yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlardan hareketle, gündelik alışverişlerin büyük çoğunlukla hem Türklerden hem de Hollandalılarından yapıldığı ve bu durumun yaşanılan yerde Türklerin veya Hollandalıların yoğunluğuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ifade edilebilir. Bununla birlikte yapılan gözlem ve görüşmelere dayanarak, helal et tüketmeye önem veren katılımcıların et alışverişini ve Türk marketlerinde daha taze olması nedeniyle sebze vb. alışverişlerini daha çok Türk marketlerinden yapmayı tercih ettikleri söylenebilir.

4.4.2. Mesleki Çevre ve Sosyal İletişim / Etkileşim

Tablo 53. Çalışılan Yerde Ağırlıklı Olarak Kimlerin Çalıştığı ve Kimlerle İletişim Kurulduğu Arasındaki İlişki

* Çalıştığınız yerde ağırlıklı olarak kimler çalışmaktadır?		* Çalıştığınız yerde çoğunlukla kimlerle iletişim kurarsınız?					Toplam
		Türkler	Hollandalılar	Türkler ve Hollandalılar	Diğer Yabancılar	Soru Uygulanamaz	
Türkler	Sayı	67	4	15	2	1	89
	% Satır	75,3%	4,5%	16,9%	2,2%	1,1%	100,0%
	% Sütun	72,0%	3,1%	13,8%	10,5%	1,0%	19,6%
	%Toplam	14,8%	,9%	3,3%	,4%	,2%	19,6%
Hollandalılar	Sayı	7	114	23	3	0	147
	% Satır	4,8%	77,6%	15,6%	2,0%	0,0%	100,0%
	% Sütun	7,5%	89,8%	21,1%	15,8%	0,0%	32,5%
	%Toplam	1,5%	25,2%	5,1%	,7%	0,0%	32,5%
Türkler ve Hollandalılar	Sayı	15	4	67	0	1	87
	% Satır	17,2%	4,6%	77,0%	0,0%	1,1%	100,0%
	% Sütun	16,1%	3,1%	61,5%	0,0%	1,0%	19,2%
	%Toplam	3,3%	,9%	14,8%	0,0%	,2%	19,2%
Diğer Yabancılar	Sayı	3	2	3	13	0	21
	% Satır	14,3%	9,5%	14,3%	61,9%	0,0%	100,0%
	% Sütun	3,2%	1,6%	2,8%	68,4%	0,0%	4,6%
	%Toplam	,7%	,4%	,7%	2,9%	0,0%	4,6%
Soru Uygulanamaz	Sayı	1	3	1	1	103	109
	% Satır	,9%	2,8%	,9%	,9%	94,5%	100,0%
	% Sütun	1,1%	2,4%	,9%	5,3%	98,1%	24,1%
	%Toplam	,2%	,7%	,2%	,2%	22,7%	24,1%
Toplam	Sayı	93	127	109	19	105	453
	% Satır	20,5%	28,0%	24,1%	4,2%	23,2%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	20,5%	28,0%	24,1%	4,2%	23,2%	100,0%
P=,000 S.d=16 X² = 983,004							

Çalışılan yerde ağırlıklı olarak kimlerin çalıştığı ve çoğunlukla kimlerle iletişim kurulduğu çapraz tablo ile analiz edildiğinde ulaşılan sonuçlar şunlardır: Çalıştığı yerde ağırlıklı olarak Türkler çalışan katılımcıların %75,3'ü çoğunlukla Türklerle; ağırlıklı olarak Hollandalılar çalışan katılımcıların %77,6'sı çoğunlukla Hollandalılarla; ağırlıklı olarak hem Türk hem Hollandalılarla çalışan katılımcıların %77'si yine hem Türkler hem de Hollandalılarla iletişim kurmaktadır. Çalıştığı yerde diğer yabancılar ağırlıkta olan katılımcıların %61,9'u da çoğunlukla diğer yabancılar ile iletişim kurmaktadır. Ki-kare analizinden elde edilen sonuca göre; çalışılan yerde ağırlıklı olarak kimlerin

çalıştığı ile çoğunlukla kimlerle iletişim kurulduğu arasında anlamlı bir fark vardır ($P<0,05$).

Bu sonuçlardan anlaşılabacağı üzere, farklı etnik kökenden insanlar arasındaki sosyal temasın artması, birbirleriyle olan iletişim ve etkileşimlerini de artırmaktadır.

4.4.3. Akraba, Arkadaş Çevresi ve Sosyal İletişim / Etkileşim

4.4.3.1. Akrabaların Ağırlıklı Olarak Kimlerden Oluştugu

Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%92,6) akrabalarının ağırlıklı olarak Türklerden oluştuğu, %6,7'sinin ise hem Türk hem de Hollandalılardan oluştuğu görülmektedir. Yalnızca 2 kişi akrabalarının ağırlıklı olarak Hollandalılardan oluştuğunu ifade etmiştir. Bu durum Türklerin daha çok kendi milletinden biriyle evlenmeyi tercih etmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 54. Akrabaların Ağırlıklı Olarak Kimlerden Oluştugu

	Sayı	Yüzde
Türkler	418	92,6
Hollandalılar	2	,7
Türkler ve Hollandalılar	29	6,7
Toplam	449	100,0

2015 yılı verilerine göre; kendi kökeninden biriyle evlenen Türklerin sayısı 3960'tır; Hollanda kökenli biriyle evlenenlerin sayısı ise 330'dur (CBS Netherlands, 2015).

4.4.3.2. En Yakın Arkadaşların Kimlerden Oluştugu

Kişinin hangi toplumdan kişilerle yakın arkadaşlık kurduğu; kendisini hangi topluma, hangi dil ve kültüre daha yakın hissettiği veya kendisini hangi dil ve kültür çerçevesinde daha iyi ifade ettiğinin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu araştırma kapsamında katılımcıların %74'ünün en yakın arkadaşlarının Türk; %18'inin Türk ve Hollandalı, %3,1'inin de Hollandalı oldukları anlaşılmıştır.

İkinci kuşak Türk gençlerinin kendi kimliklerini nasıl tanımladıklarına ilişkin yürütülen bir araştırmada (Canatan, 2006, s. 135), Türk gençlerinin kurdukları arkadaşlık ilişkileri de araştırılmış ve sonuç olarak; %60 oranında büyük çoğunluğunun samimi arkadaşlarının tamamının veya yarısından fazlasının yine kendi etnik grubundan yani Türklerden oluştuğu, dolayısıyla etnik yapının arkadaşlık ilişkilerini belirlemede önemli etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, bu tez çalışması kapsamında ulaşılan sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Dolayısıyla Hollanda’da yaşayan Türklerin kurdukları arkadaşlık ilişkilerinde de etnik yapının önemli etkisi olduğu ifade edilebilir.

Tablo 55. Doğum Yerine Göre En Yakın Arkadaşların Kimlerden Oluştugu

*Doğum Yeri		* En Yakın Arkadaşlarınız Kimlerdir?					Toplam
		Türkler	Hollandalılar	Türkler ve Hollandalılar	Diğer Yabancılar	Soru Uygulanamaz	
Türkiye	Sayı	215	4	40	5	2	266
	% Satır	80,8%	1,5%	15,0%	1,9%	,8%	100,0%
	% Sütun	64,0%	28,6%	48,8%	31,3%	28,6%	58,5%
	%Toplam	47,3%	,9%	8,8%	1,1%	,4%	58,5%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	121	10	42	11	5	189
	% Satır	64,0%	5,3%	22,2%	5,8%	2,6%	100,0%
	% Sütun	36,0%	71,4%	51,2%	68,8%	71,4%	41,5%
	%Toplam	26,6%	2,2%	9,2%	2,4%	1,1%	41,5%
Toplam	Sayı	336	14	82	16	7	455
	% Satır	73,8%	3,1%	18,0%	3,5%	1,5%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	73,8%	3,1%	18,0%	3,5%	1,5%	100,0%
P= ,001 S.d=4 X ² = 19,995							

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere; doğum yeri Türkiye olanların en yakın arkadaşlarının Türk olma oranı (%80,8), Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanlara göre (%64) daha yüksektir. Ki-kare analizi sonucuna göre, en yakın arkadaşların kimler olduğu hususunda Türkiye ve Hollanda/diğer ülke doğumlular arasında anlamlı bir fark vardır (P<0,05). Bu durum, Türkiye doğumlu olanların Türk dili ve kültürüne kendini daha yakın hissetmesi ve Türkiye ile bağlarının daha güçlü olması ile ilişkilendirilebilir.

Katılımcılar arasında, duygularını Türk dilinde daha iyi ifade edenlerin %83,5’inin; duygularını her iki dilde (Türkçe/Hollandaca) iyi bir şekilde ifade edenlerin %57,3’ünün; duygularını Hollandaca daha iyi ifade edenlerin de %42,4’ünün en yakın arkadaşlarının Türklerden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla duyguları ifade ederken tercih edilen dil ile o dili konuşan kişilerle duyguların, düşüncelerin en iyi şekilde paylaşılabilmesi nedeniyle yakın arkadaşlık ilişkisi kurulabilmesi arasında bir ilişkiden

söz etmek mümkündür. Bununla birlikte duyguları her iki dilde veya Hollandaca iyi bir şekilde ifade etme kabiliyeti arttıkça, en yakın arkadaşların Hollandalılardan oluşma oranı da artış göstermektedir. Dolayısıyla dil bilme düzeyi arttıkça, Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temasların da arttığı ifade edilebilir.

Ayrıca eğitim düzeyi yükseldikçe en iyi arkadaşların hem Türk hem de Hollandalılardan olma düzeyi de artış göstermektedir. Bu durumun da eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte kişinin yaşadığı ülkenin dili ve kültürüne daha fazla hâkim olması ve eğitim vasıtasıyla Hollandalılarla sosyo-kültürel temaslarının artmasıyla ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Yapılan mülakatlardan elde edilen sonuçlar; Hollandalılarla kurulan temasların Hollandaca dil yeterliliği ve eğitim düzeyine bağlı olarak artmakla birlikte, ilişkilerin yine de sınırlı ve yüzeysel düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır.

Bu konuda kendisiyle yapılan görüşmede, KULSAN Vakfı Başkanı Adnan Dalkıran, duruma ilişkin gözlemlerini şu sözleriyle aktarmıştır (Amsterdam, 11.10.2016):

“Benim üniversite mezunu iki kızım var, sosyal çevrelerinde çok az Hollandalı arkadaşları var. Bunun nedenini kızlarıma sorduğumda aldığım cevap ise o arkadaşlık bağını bir türlü kuramadıkları yönünde. Benim görüşüm ise Hollandalı anne babanın Türkler ile ilgili olumsuz yargılarından etkilenen çocukların ve gençlerin Türklerle karşı küçümseyici bir tavır içerisine girmesi. Bu benim kişisel fikrim tabii ki. İstisnalar mutlaka vardır. Hollandalıların bu küçümseyici tavırları, gençlerin kendi kültürlerini daha çok benimsemelerine ve sergilemelerine sebep oluyor. Okulda ya da iş yerinde kurulan arkadaşlıklar da iş ya da okulla sınırlı kalıyor ve sosyal hayata taşınmıyor. Daha çok zorunlu bir ilişki söz konusu. Türkler toplumda yer edinebilmek için müthiş bir çaba sarf ediyorlar ancak karşı taraf samimi olmak istemiyorsa Türkler de ısrarcı davranmıyor...”

Hollanda Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu Eski Başkanı Arif Yakışır, konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Rotterdam, 02.04.2016):

“Hollanda’da yaşıyoruz ve buranın dilini iyi bilmemiz gerekiyor görüşüne kesinlikle katılıyorum. Ancak siz Hollanda dilini ne kadar iyi konuşursanız konuşun, Hollanda toplumu sizi kabul etmeyebiliyor. Bu uzun yıllardır böyle. Uyum tek taraflı olmayacağı için biz uymak istiyoruz ama karşı taraf sizi kabul etmiyorsa bahsedilen uyum tam olarak gerçekleşmiyor. Bizim toplum olarak misafirperverliğimizin karşılığını onlarda göremiyoruz. Hâl böyleyken gençlerimizin uyum konusundaki bu çabaları, iş, okul

arkadaşlığı ya da komşuluk ilişkisinden çok da öteye gitmiyor. Genel anlamda kültür aktarımını etkileyecek şekilde bir temastan söz etmek zor. Burada Türk İslam Kültür Dernekleri tarafından gerçekleştirilen bazı etkinliklere katılım açık olduğu hâlde, Hollanda toplumundan katılım son derece azdır...”

4.4.4. Hollandalılar ile Sosyal İletişim / Etkileşim

4.4.4.1. Hollanda’da Yaşayan Türkler ile Hollandalılar Arasındaki İlişkilerin Durumu ve Kuşaklar Boyunca Ne Yönde Değiştiğine İlişkin Düşünceler

Katılımcıların Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkiler hakkındaki değerlendirmeleri şu şekildedir: İki toplum arasındaki ilişkilerin çok iyi ve iyi olduğunu belirtenlerin oranı toplam %23,6; kısmen iyi olduğunu belirtenler %52; kötü ve çok kötü olduğunu belirtenler ise %24,4 oranındadır.

Tablo 56. Katılımcıların Hollanda’da Yaşayan Türkler ile Hollandalılar Arasındaki İlişkiler Hakkındaki Değerlendirmeleri

	Sayı	Yüzde
Çok iyi	12	2,7
İyi	94	20,9
Kısmen iyi	234	52,0
Kötü	105	23,3
Çok kötü	5	1,1
Toplam	450	100,0

Katılımcılar çoğunlukla iki toplum arasındaki ilişkilerin ‘kısmen iyi’ olduğunu düşünmektedirler. İki toplum arasındaki ilişkilerin iyi olmadığını ifade eden katılımcıların %13’ü, bu durumun hem Hollandalılar hem de Türkler’den kaynaklanan karşılıklı nedenlerden dolayı olduğunu; %11’i Hollandalıların Türklere yönelik önyargı, ayrımcılık veya yabancı düşmanlıkları yüzünden olduğunu; %3’ü ise hem Hollandalılar hem de Türkler arasında gerginlik yaratan grupların varlığından kaynaklandığını belirtmektedir. Katılımcıların yalnızca %1,6’sı ise Hollanda’da yaşayan Türklerden kaynaklanan nedenlerden dolayı iki toplum arasındaki ilişkilerin iyi olmadığını ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen yorumlar da çoğunlukla bu yönde olmuştur.

Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki sosyo-kültürel ilişkiler hakkında kendisine yöneltilen soruya, KULSAN Vakfı Başkanı Adnan Dalkıran, şu sözleriyle cevap vermiştir (Amsterdam, 11.10.2016):

“Hollanda’daki Türk halkı çok homojen bir grup olmadığı için bu soruya cevap verirken çok genelleştirmemek lazım. Geleneksel olan grup burada yaşıyor ama kafa olarak hâlâ Türkiye’de. Üçüncü ve dördüncü kuşaktan oluşan bir grup var ki; onlar iyi düzeyde Hollandaca bilen, iyi eğitim almış, kariyer yapmış, burada önemli yerlerde çalışan ve Hollandalılarla temasta olan kişiler ve onlar için bir uyum sorunu söz konusu değil. Birinci kuşağın böyle bir uyum sorunu vardı ancak onların da bir kısmı Türkiye’ye döndü, kalan kısmı ise yılın yarısını burada, diğer yarısını Türkiye’de geçiriyor. Ve burada yaşanmış bir elli yılları ve anıları var, o yüzden olumsuz bir tablo çizilse de bence durum öyle değil...”

Eğitimci ve yazar Ahmet Suat Arı, kendisiyle yapılan görüşmede Hollanda’da yaşayan Türk toplumu ve Hollanda toplumu arasındaki sosyo-kültürel ilişkileri şu şekilde değerlendirmiştir (Amsterdam, 04.09.2016):

“Hollanda toplumu ile Türk toplumunun sosyal ilişkiler açısından çok farklılık arz etmesi ister istemez ilişkilerde sıkıntı yaratıyor. Örneğin; bizim insanlarımız çat kapı gelmeyi, önceden program yapmadan biraz daha tabii, spontane ilişkileri sever. Hollandalılar ise her şeyi daha önceden programlar ve her şeyde bir işlev ararlar. Ayrıca Hollandalıların ilişkileri bizimki gibi çok yoğun olmadığı için doğum günleri, sosyal ilişkilerin en yoğun olduğu en önemli buluşma zamanlarıdır. Bunun dışında bayramlar, dinî günler veya Hollanda’nın milli bayramlarında aile içinde ilişkiler olur. İki kültür arasındaki sosyal ilişkilerin oluşma şartlarındaki bu tür farklılıklardan kaynaklanan sıkıntılar var. Dolayısıyla bu iki farklı kültürün birbirleriyle ilişkilerinin beklediğimiz gibi olması mümkün değil. Fakat özellikle Hollanda medyasında araştırmacıların çıkardığı sonuçlara baktığınızda, sanki Türkler kapalı toplummuş da Hollandalılarla iletişim kurmayı istemiyormuş gibi bir şey oluşturuyorlar, oysa tam tersi Türkler çabalarına karşılık bulamadığı için çok yoğun ilişkiler yok, ancak işlevsel ilişkiler var.

Ayrıca Türkler yaşadığı bölgede yoğun olduğu için ve buralarda zaten zorunlu ihtiyaç da ortadan kalktığı için ilişkiler ister istemez minimum düzeyde ama yeni nesilde çok farklı kültürlerden arkadaş çevrelerini görebilirsiniz. Hollandalı arkadaşlarıyla buluştuğu zaman farklıdır, Türk arkadaşlarıyla buluştuğu zaman farklıdır. Ona kendince bir düzenleme getirmiş, bu şekilde ilişkilerini devam ettiriyorlar. Ama tamamen birbirine girmiş iki toplumdan bahsetmek mümkün değil. Çevresi tamamen Hollandalılardan oluşanlar da var

ama onlar da Hollandalılar gibi olduğu ve sosyal ilişkileri de Hollandalılardan farksız olduğu için, Türk gelenek göreneklerine bağlı olmadıkları için...”

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere; katılımcıların %57,2’si Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel ilişkilerin kuşaktan kuşağa geçildikçe sıklaştığını; %18,1’i ilişkilerin seyreltiğini; %8,6’sı ise kuşaklar arasında herhangi bir değişim olmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar araştırmanın “kuşaktan kuşağa geçildikçe Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel ilişkiler artar” yönündeki hipotezini desteklemektedir.

Tablo 57. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Hollanda Toplumuyla Sosyo-kültürel İlişkilerinin Kuşaklar Boyunca Ne Yönde Değiştiğine İlişkin Düşünceler

	Sayı	Yüzde
Kuşaktan kuşağa geçildikçe ilişkiler sıklaşmaktadır	253	57,2
Kuşaktan kuşağa geçildikçe ilişkiler seyreلمektedir	80	18,1
Kuşaklar arasında herhangi bir değişim yoktur	38	8,6
Fikrim yok	71	16,1
Toplam	442	100,0

İkinci kuşak Türk gençlerinin kendi kimliklerini nasıl tanımladıklarına ilişkin yürütülen bir araştırmada, Türk gençlerinin Hollandalılar ile ilişkilerinin durumu araştırılmış ve sonuç olarak; Türk gençlerinin Hollandalılar ile okul ve iş ortamında veya yaşadıkları semtlerde ilişki kurdukları fakat bu ilişkilerin milli gruplarından kişilerle kurdukları ilişkilere göre daha resmî ve mesafeli olduğu, milli gruplarından kişilerle kurdukları sosyo-kültürel ilişkilerin ise daha samimi bir nitelikte olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedenleri ise, kendi etnik grubundan kişilerin dil ve kültürlerinin aynı olması nedeniyle birbirlerini daha iyi anlamaları ve etnik ilişkilerin, içinde bulunulan çevre şartlarına göre yani yaşanılan çevrede kendi etnik grubundan kişilerin yoğunluk durumuna göre şekillenmesidir (Canatan, 2006, s. 137).

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen nitel veriler de gençlerde Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temasların arttığını desteklemekte fakat bu ilişki ve temasların çoğunlukla yüzeysel düzeyde kaldığına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliği Yetkilisi (erkek, 48 yaşında) kendisiyle yapılan görüşmede, Türk toplumu ile Hollanda toplumu arasındaki sosyo-

kültürel ilişkilerle ilgili olarak, kuşaktan kuşağa geçtikçe özellikle üçüncü kuşağa gelindiğinde Hollanda'ya entegrasyonun önünde engel olarak görülen birtakım teknik hususların aşıldığını fakat buna rağmen Hollandalılar tarafından kimlikleri nedeniyle toplumda ayrıştırılmaları durumunda ise karşı bir tepkinin gelişebileceğini şu sözleriyle ifade etmiştir (Den Haag/Lahey, 24.06.2016):

“Türk toplumunda daha önce Hollanda'nın entegrasyon konusunda sorun gördüğü hususlar, özellikle üçüncü kuşakla birlikte kalkmak üzere. Nedir bunlar? Teknik hususlar; yani dil bilmemek ya da bu ülkeyle alakası olmamak gibi hususlar artık giderek ortadan kalkıyor. Bununla birlikte bu ülkedeki diğer siyasi gelişmelerden dolayı, eğitimi nispeten iyi olan, dil ile ilgili hiçbir sıkıntısı kalmamış, bu ülke ile iletişim ve sosyal hayatın her türlü alanına (siyaset, ekonomi ve iş dünyası dâhil) katılım konusunda sorunu olmayan insanların, Müslüman kimliği dolayısıyla riskmiş gibi görülmesi başka sorunlar yaratıyor. Bu durumda Hollandalıların, artık kendini ifade etmek konusunda, iletişim kurmak konusunda sorunu olmayan üçüncü kuşağı siyasetten, profesyonel hayattan, ekonomiden soyutlamaması lazım. Onlar kendilerinin dışlandığını, yabancılaştırıldığını düşündükleri noktada karşı bir tepki oluşabiliyor...”

Hollanda'da Türkler İçin Danışma Kurulu (IOT) Genel Müdürü Ahmet Azdural, Hollanda'da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel ilişkilerinin kuşaklar boyunca ne yönde değiştiğine ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (Amsterdam, 02.09.2016):

“Hollanda'da kalınan süre uzadıkça gençlerimizin Hollanda toplumuyla daha çok ilişki kurmaları, daha çok katılımcı olmaları beklenirken, bu konuda araştırma sonuçları çok da olumlu sonuçlar vermiyor. Toplumsal farklılıklar, bu farklılıklara yapılan vurgu ve bu farklılıkları kullanarak sürekli gündemde tutan siyasi oluşumların varlığı bu ilişkileri zorluyor. Bu da bizi, bizim gibi düşünen Hollandalılar ile dayanışmaya yöneltiyor. Diğer yandan Müslümanların sınır dışı edilmesini savunan bir parti kamuoyundan en çok oyu alıyor. İslam'ı din olarak kabul etmeyip bir ideoloji olarak gören bir siyasi oluşum var. Üzerlerinde bu baskıyı hisseden insanların da bir güven sorunu oluyor ve bu da kendilerini daha güvenli hissedecekleri ülkelere dönmeleri için onları teşvik ediyor ve geri dönüş fikrini hep gündemde tutuyor...”

Kanaat önderi olarak kendisiyle yapılan görüşmede Adalet Bakanlığı bünyesinde İslami Ruhsal Danışman olarak çalışan ve aynı zamanda Ayasofya Camii din görevlisi olan Mücahit Batman, Hollanda'daki Türklerin Hollanda toplumuyla ilişkilerinin kuşaktan kuşağa geçtikçe sıklaştığını, şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 01.08.2016):

“Hollanda'daki Türklerin Hollandalılarla ilişkileri giderek artıyor ve güzelleşerek, yani daha iyi, pozitif anlamda ilerleyerek devam ediyor. Bu ilişkilerin pozitif yönde artmasında, ilk olarak dil faktörü önemli rol oynuyor. İnsanlar dili çok daha iyi konuşmaya başladıkça kendilerini iyi ifade edebiliyorlar. Kültür faktörü de önemli çünkü ilkokuldan itibaren, Hollanda kültürüne göre ya da iki kültürlü yetişmeye başladığı andan itibaren kendi yerini bulmaya çalışıyor insan. Ben nerede duruyorum? Ben kimim? sorularının cevabını bulmaya çalışıyorlar. Evde, Türk teşkilatlarında vb. ortamlarda bir Türk kimliği ile yaşama gayreti içerisindeyken; okulda, iş yerinde daha çok bir Hollandalı'nın kültürünün gerektirdiği şekilde davranma eğiliminde olduklarını görüyoruz. Ama tabi kimlik bilinci daha ağır olan, kendi konumunu daha rahat tarif edebilen insanların dengeyi çok daha rahat koruyabildiğini görüyoruz...”

Kendisiyle yapılan görüşmede, televizyon gazeteciliği yapan ve TRT Hollanda Temsilcisi olan Bülent Moran (Den Haag, 26.09.2016); “Hollanda'da yaşayan Türklerde kuşaktan kuşağa geçildikçe, üniversitede okuyan gençlerin sayısının arttığını dolayısıyla eğitim hayatında, iş hayatında Hollandalılarla temaslarının da arttığını fakat üniversiteden mezun olduktan sonra Hollanda toplumuyla ilişkilerini devam ettirmediklerini, hatta üniversitede okurken bile ders bittiğinde yine kendi derneklerine, kendi toplumunun sosyo-kültürel faaliyetlerine katıldıklarını, yani sadece zorunlu birlikte olmaları gereken ortamlarda birlikte olduklarını ve ilişkilerin yüzeysel kaldığını” vurgulamıştır. Bu durumun “Hollanda'da yaşayan Türklerin Türk medyasına kolay ulaşımı ve herşeyi Türk medyasından takip edip, Hollanda medyasını ise takip etmemeleri, öte yandan da Hollandalıların ‘bizim size ihtiyacımız yok, siz bize bir adım atmıyorsunuz, biz size niye gelelim?’ tarzı politikasından kaynaklandığını, dolayısıyla Hollandalılarla temasta bulunup yaşanılan ülkeye ilişkin konuşulacak, paylaşılacak ortak noktaların azaldığını ifade etmiştir.

Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki sosyo-kültürel ilişkilerle ilgili olarak Charloi Belediye Başkan Yardımcısı Zeki Baran, şunları ifade etmiştir (Rotterdam, 22.09.2016):

Hollanda’daki Türk toplumunun Hollanda basınının tavırlarından dolayı Hollanda’ya bir küskünlüğü var. Bu ülke için çalıştığımız hâlde ülkemizde yaşanan olaylarla ilgili buradaki basının tavrı Türkleri küstürüyor. Bence Türkiye’deki sorunları buraya taşımak hiçbir işe yaramıyor. Burası bizim ülkemiz ve bu ülkeyi ırkçılara emanet etmemeliyiz. Biz burada yaşıyoruz, burada eğitim gördük, çocuklarımız burada doğdu ve okula başladı, burada eğitim görüyorlar ve burada yaşamaya devam edecekler. Hepsi bu ülkenin imkânlarıyla okuyup iyi yerlere geliyorlar. Bu gençler geçmişlerini unutmadan bu ülkede var olmaya ve bu ülkeye katkı sağlamaya çalışıyorlar. Bu ülkeyi seviyorlar ve kabullenmiş durumdalar. Yani Hollanda’daki Türklerin Hollanda’da çok fazla uyum sorunu yok...”

Amsterdam Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Orhan Kayar; “kuşaktan kuşağa geçildikçe Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla ilişkilerinin arttığını fakat bu durumu toplumun her kesiminde görmenin pek mümkün olmadığını, bu hususta eğitim ve Hollandaca dil yeterliliğinin çok önemli rol oynadığını, dile vâkıf olan kişilerin Hollandalılarla iletişimde zorlanmamaları nedeniyle iki toplum arasında bir köprü oluşabildiğini ve karşılıklı olarak birbirimizden öğreneceğimiz şeylerde dilin çok önemli olduğunu” vurgulamıştır (Amsterdam, 18.06.2016).

Leiden ve çevresi Türk Girişimciler Derneği (TOVER) Başkanı Durmuş Doğan, kendisiyle iki toplum arasındaki ilişkiler hakkında yapılan görüşmede, Türk toplumu ile Hollanda toplumu arasındaki ticari ilişkilerin geçmişe dayandığını, sosyo-kültürel ilişkilerin de daha çok Hollanda’nın menfaatleri doğrultusunda şekillendiğine ilişkin görüşlerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Leiden, 06.09.2016):

“Avrupa’da hem ticari manada hem de sosyal manada ilk gelişme ve değişimin olduğu en yüksek ülke Hollanda’dır. Avrupa biyolojik merkezi burasıdır. Uzay merkezi Hollanda’da, Rotterdam dünyanın en büyük limanlarından biridir. Hollanda hem yeni girişimcilik, yeni ürünlerin piyasaya çıkması anlamında hem de sermayenin yönlendirilmesi açısından burada öncülük yapıyor. Hollanda ile ticari ilişkilerimiz olumlu olmak zorunda ve geçmişten gelen birçok ticari ilişkimiz var. Fakat ticari ilişkilerimizin derin olması sosyal ilişkilerimizin güçlü olduğunu göstermiyor. Örneğin, Leiden Üniversitesi’nde Hollanda-Türkiye arasındaki 400. yıl programları yaptık ve Hollanda’nın en büyük tarihçilerinden, Ortadoğu ve Türkiye uzmanı Alexander de Groot’u da davet ettik, kendisi o toplantıda ‘biz

sizinle dost falan değiliz, burada Türkiye-Hollanda dostluğu diye bir şey yok, böyle toplantılar yapılır, konuşulur ama dost değiliz, sizinle ilişkilerimizin pozitifliğini veya negatifliğini çıkarlarımızın pozitifliği veya negatifliği belirler’ dedi. Düşünce maalesef böyle olunca, Hollandalılarla ancak menfaat üzerine kurulu bir ilişki olabiliyor...”

Kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulanan MÜSİAD Rotterdam Bölge Başkanlığı ve Hollanda Karamanlılar Federasyonu başkanlığı görevlerini yürüten, 1966 Karaman doğumlu Mustafa Duyar, Türkler ve Hollandalılar arasındaki ekonomik işbirliği ve ortak faaliyetlerle ilgili olarak şunları ifade etmiştir (Amsterdam, 05.10.2016):

“Hem MÜSİAD hem Karamanlılar Federasyonu açısından baktığım zaman, %60-70 oranında Türkler ile işbirliği yapıldığını söyleyebilirim. Ama biz MÜSİAD olarak Hollandalı iş adamları dernekleri ile de çalışmalar yapıyoruz. Hatta bu sene Mart, Nisan aylarında Hollanda, Brezilya, Arjantin ve Türkiye çok büyük bir fuar düzenledi ve MÜSİAD olarak Türkiye’yi biz temsil ettik. Burada ortak faaliyetler yapıyoruz, ticaret odası ile ilişkilerimiz iyi, Hollandalılarla iş birliği yapıyoruz. İş adamı olarak herkesle ortak faaliyetler yapıyoruz ve yeni iş fırsatlarını değerlendiriyoruz. Babalarımız 2-3 yıl çalışıp gideceklerini düşündükleri için Hollandaca öğrenmemişler, çocuklarını okutmamışlar ama şimdi Türkler çok iyi yerlerde. Hollanda meclisinde milletvekilleri var, çok büyük iş yapan iş adamlarımız var. Onlarla gurur duyuyoruz. Eskisi gibi küçük bakkal dükkanı, dönerci değil, büyük restoranlar, büyük iş yerleri açıyorlar. Hollanda Türk İşadamları Derneği (HOTİAD) başkanımız var. Şuan iş yapanlar çok büyük ses getiriyor, güzel işler yapıyor...”

“Anatolia” Öğrenci Derneği Başkanı, Hollanda doğumlu, 27 yaşındaki katılımcı Murat Aktan, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılarla temaslarına ilişkin düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 28.07.2016):

“Hollandalılarla temasların artmasıyla birlikte toplumlar arasındaki farklılıklar daha çok ortaya çıkıyor ve bu farklılıklar ayrımcılığa yol açıyor bence. Aradaki en önemli farklılık “din”. Farklılıklar daha çok din üzerinden ortaya çıkıyor. Mesela bir kişiyle temasta değilsen, o kişinin oruç tuttuğunu bilmezsin veya herhangi bir dine bağlı bir şeylerle uğraştığını bilmiyorsun. Temasta olmak, bu gibi durumları daha iyi farketmeni sağlıyor...”

Ersanilli (2014, s. 10), göçmenler ve yerliler arasındaki sosyal temasların 1994 ve 2011 yılları arasında azaldığını, bu durumun giderek artan boyuttaki göçmen grupların mı yoksa göçmenlerden kaçınma, uzak durma durumunun mu bir ürünü olduğunun ise belirsiz olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan ise son birkaç yıldır Hollanda’da çok

sayıda göçmen olduğuna inanan yerli Hollandalıların oranının azaldığına dikkat çekmektedir.

Tablo 58. Hollandalılar ile Sosyo-kültürel İlişkilerin Ne Yönde Değiştiği ve Bu İlişkilerin Türk Dili ve Kültürünün Aktarımını Ne Yönde Etkilediğine İlişkin Düşünceler

* Hollandalılar ile Sosyo-kültürel İlişkilerin Ne Yönde Değiştiği		* Hollanda Toplumuyla Sosyal ve Kültürel İlişkilerin, Türk Dili ve Kültürünün Aktarımını Ne Yönde Etkilediği				Toplam
		Olumlu yönde etkiler	Herhangi bir etkisi olmaz	Olumsuz yönde etkiler	Fikrim yok	
Kuşaktan kuşağa geçildikçe ilişkiler sıklaşmaktadır	Sayı	70	62	97	23	252
	% Satır	27,8%	24,6%	38,5%	9,1%	100,0%
	% Sütun	60,9%	59,0%	64,7%	32,9%	57,3%
	%Toplam	15,9%	14,1%	22,0%	5,2%	57,3%
Kuşaktan kuşağa geçildikçe ilişkiler seyrelmektedir	Sayı	25	16	28	10	79
	% Satır	31,6%	20,3%	35,4%	12,7%	100,0%
	% Sütun	21,7%	15,2%	18,7%	14,3%	18,0%
	%Toplam	5,7%	3,6%	6,4%	2,3%	18,0%
Kuşaklar arasında herhangi bir değişim yoktur	Sayı	10	14	8	6	38
	% Satır	26,3%	36,8%	21,1%	15,8%	100,0%
	% Sütun	8,7%	13,3%	5,3%	8,6%	8,6%
	%Toplam	2,3%	3,2%	1,8%	1,4%	8,6%
Fikrim yok	Sayı	10	13	17	31	71
	% Satır	14,1%	18,3%	23,9%	43,7%	100,0%
	% Sütun	8,7%	12,4%	11,3%	44,3%	16,1%
	%Toplam	2,3%	3,0%	3,9%	7,0%	16,1%
Toplam	Sayı	115	105	150	70	440
	% Satır	26,1%	23,9%	34,1%	15,9%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	26,1%	23,9%	34,1%	15,9%	100,0%
P= ,000 S.d=9 X ² =56,911						

Hollanda toplumuyla ilişkilerin kuşaktan kuşağa geçtikçe sıklaştığını belirten katılımcıların %38,5'i bu ilişkilerin Türk dili ve kültürünün aktarımını olumsuz yönde etkileyeceğini, %27,8'i olumlu yönde etkileyeceğini, %24,6'sı ise herhangi bir etkisinin olmayacağını ifade etmişlerdir.

Yapılan ki-kare (X²) analizi sonucunda, Hollandalılar ile sosyo-kültürel ilişkilerin ne yönde değiştiği ile bu ilişkilerin Türk dili ve kültürünün aktarımını ne yönde etkilediğine ilişkin düşünceler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (P<0,05).

Bu konuda milletvekili Tunahan Kuzu kendisiyle yapılan görüşmede (Rotterdam, 14.09.2016); “aslında iki toplum arasındaki kültürel temas ve ilişkilerin Türk kültürünün aktarımını olumlu ya da olumsuz etkilemesinden ziyade yeni bir kültürel durumun, ‘Batı Avrupa Türk kültürünün’ ortaya çıkacağını” belirtmiştir. Ayrıca Kuzu; “Hollanda kültürünün Hollanda’da yaşayan Türk toplumu üzerindeki etkisinin, Türk kültürünün Hollanda kültürüne etkisinden daha fazla olduğunu gözlemlediğini” belirtmiş ve “bu durumun kuşaktan kuşağa değiştiğini, babası, kendisi ve çocukları arasında büyük ölçüde fark olduğunu ve devir değiştikçe bu durumun da değişeceğini” ifade etmiştir.

T.C. Rotterdam Başkonsolusu Sadin Ayyıldız, kendisiyle yapılan görüşmede (Rotterdam, 01.09.2016); “Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki sosyo-kültürel ilişki ve etkileşimin artmasıyla birlikte, Türk kültürünün aktarımı durumunun aileden aileye değişebileceğini, her iki kültürü de çocuğuna verebilen bilinçli anne babalar ile Türk dili ve kültürünün aktarımına ilişkin sorunun üstesinden gelinebileceğini” belirtmiştir. Ayrıca bu husustaki en önemli sorunun “okullarda verilen Türkçe dil derslerinin 2004 yılından beri olmayışının kültür, tarih, coğrafya gibi alanlarda bir boşluk yarattığı ve bunun büyük bir eksiklik olduğu, Türk devletinin Hollanda’daki Türk toplumu için bu konuya bir çözüm getirmesi gerektiğini” ifade etmiştir.

Hollanda Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu Eski Başkanı Arif Yakışır, kendisiyle yapılan görüşmede, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuna uyumları ve Hollandalılar ile ilişkileri hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Rotterdam, 02.04.2016):

“1990 yılına kadar Hollanda hükümetinin yabancılara karşı tavırları ve tutumları çok olumluyken, 1990 yılından sonra bu tutumlar olumsuz yönde değişti. Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuna ve yasalarına uymada herhangi bir sorunu olmamıştır. Uyumdan kast ettiğiniz şey yasalara, toplum yaşantısına ve kültürüne uygun davranmaksa eğer, bir çatışma ortamı yaratılmamıştır. Ancak Hollanda’nın uyumdan kast ettiği şeyler bunlar değil. Uyum adı altında yaptıkları şey asimilasyonu düşündürmektedir. Olması gereken, bu ülkede yaşayan farklı toplumların kendi din, dil, kültür, örf ve adetlerinden ödün vermeden buraya uyum sağlaması, birlik ve beraberlik içinde yaşaması ve doğal olarak da bu ülkenin dilini öğrenmesidir. Türk toplumu olarak yaptığımız şey tam olarak da budur. Ancak Türk gençlerimizin eskiye oranla kendi kültürlerinden uzaklaştıklarını söylemek de mümkün. Bu değişimin en önemli sebeplerinden biri gençlerin dil sorunudur.

İlkokullarda verilen anadil, kültür derslerinin kaldırılması, ayrıca ilkokullarda öğretmenlerin evde Türkçe konuşulmamasını öğütlemesi, gençlerin kültürlerine yabancılaşmasının en önemli sebepleridir...”

Hollanda’da yaşayan Türklerle ilgili araştırmalar ve yayın faaliyetlerinde bulunan ve Türkevi Topluluğu Başkanlığı görevini yürüten Veyis Güngör, iki toplum arasındaki kültürel temas ve ilişkilerin, Türk dili ve kültürünün aktarımını ne yönde etkilediğine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 29.08.2016):

“Kültürel aktarım sorunu sadece Hollandalılar ile ilişkilerden kaynaklanan bir durum değil, bu durum eskiden de vardı, şuanda daha fazla Hollanda’ya adapte olduğumuz için daha çok göze batıyor. Bunun aksi de olabiliyor. Evlerde Türkçe televizyon kanallarının 24 saat çalışması, Türkiye’nin sürekli Hollanda medyasında gündemde olması, Türk çocuklarının Türkiye’ye ve Türkçe’ye olan ilgisini artırıyor diye bir tez var benim. Türkiye güçlü olduğu sürece ve Türkiye Avrupa gündeminde olduğu sürece, Türk Kültürü ve Türkçe buradaki nesiller arasında yaşamaya devam edecektir. Pasif bir şekilde de olsa bu dil öğrenme ve kültür aktarımı devam eder. Nesiller arasında Türk Dili’nin kaybolacağını tahmin etmiyorum. Çünkü zaten ayrımcılıktan dolayı bir öze dönüş söz konusu. Hâkim kültür, dominant kültür Türk gençlerinin kim olduklarını hatırlatıyor. Bu hatırlatma ile de köklerine dönme olayı oluyor. Ben burada gözlemlediğim, şahit olduğum ve sık sık örneği olan başka bir gelişmeyi aktarayım size: İlkokuldan itibaren başlayan ayrımcılık ve dışlanmadan kaynaklanan bir dürtü ile çocukların teorik de olsa bir Türkiye bağımlılığı veya milliyetçiliğinin olduğunu görüyoruz. Bu durum gençlerde spontane olarak ortaya çıkıyor. Ötekileştirilen birey ister istemez kendi köklerini arıyor. Dominant kültürün yetiştirmiş olduğu bir ürün bu...”

Konuyla ilişkili olarak görüşlerine başvurulmuş KULSAN Vakfı Başkanı Adnan Dalkıran da; “Hollandalılar ile ilişkilerin artmasının Türk dili ve kültürünün aktarımını ne yönde etkileyeceği ile ilgili olarak uzun bir zaman sonrası için bir tahminde bulunmanın zor olduğunu fakat tecrübelerinden hareketle, insanın öz kimliğini hiçbir zaman kaybetmediğini; ayrıca gerek Türkçe yayın yapan radyo ve televizyonların ulaşılabilirliği gerekse aile içinde ve arkadaş çevresinde kullanılan dilin Türkçe olmasının böyle bir tehlike olmadığını düşündüğünü” ifade etmiştir (Amsterdam, 11.10.2016).

Yukarıdaki ifadelerden de hareketle, Hollanda ve Hollanda’daki Türk toplumu arasındaki ilişkilerin kuşaktan kuşağa geçtikçe sıklaştığını ve bunun sonucu olarak hem Türk

kültürüne hem de Hollanda kültürüne ait unsurların birarada sürdürülmesini içeren bir yapının ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür.

4.4.4.2. Hollanda Toplumu ile En Çok Hangi Ortamda İletişim Kurulduğu

Tablo 59. Hollanda Toplumu ile En Çok Hangi Ortamda İletişim Kurulduğu

	Sayı	Yüzde
Aile içi ve çevresinde	10	2,2
Okulda	80	17,9
İş yerinde	220	49,1
Mahalle / komşu çevresinde	81	18,1
Arkadaş çevresinde	17	3,8
Sosyo-kültürel etkinliklerde	28	6,3
Diğer	12	2,7
Toplam	448	100,0

Katılımcıların yarısına yakını (%49,1), Hollandalılar ile en çok işyerinde iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla komşu çevresi (%18,1), okul çevresi (%17,9), sosyo-kültürel etkinlikler (%6,3) ve arkadaş çevresi (%3,8) takip etmektedir. Hollandalılar ile en çok iş yeri, okul veya yaşanılan çevre gibi temasın gerçekleşmesinin kaçınılmaz olduğu yerlerde iletişim kurulması; arkadaş çevresi, sosyo-kültürel etkinlikler vb. temasın isteğe bağlı olduğu alanlarda ise iletişimin daha az olması, kurulan bu iletişimin daha çok mecburi temaslara gerçekleştiğini düşündürmektedir.

Araştırma kapsamında kendisiyle görüşme yapılan T.C. Rotterdam Başkonsolosu Sadin Ayyıldız (Rotterdam, 01.09.2016), “Türk ve Hollanda toplumunun sosyal alanlarda da biraraya geldiklerini fakat genelde okul ve iş dışında biraraya geldikleri alanların çok sınırlı olduğunu” ifade etmiştir.

1989 yılından beri faaliyet gösteren “KULSAN” (Kültür-Sanat) Vakfı Başkanı Adnan Dalkıran; Hollanda’da yaşayan Türkler ve Hollandalıların sosyo-kültürel etkinliklerde biraraya gelerek iletişim ve temasta bulunma durumları ve KULSAN Vakfının bu konudaki amaç va faaliyetleriyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir (Amsterdam, 11.10.2016):

“Kulsan Vakfı’nın amacı Türkiye’deki kültürel ve sanatsal zenginlikleri Hollanda’ya getirmek, bunu sanatsal anlamda sunmak, Türk müziği ile farklı müzikleri bir araya getirmek ve Türkler ile Hollandalılar arasında bir diyalog geliştirmektir.

Türklerin Hollanda’ya uyum sağlamak konusunda yaşadıkları sorunlar ve Hollandalıların da yabancıları oldukları bu insanları anlayamama sorunu, bu toplumların biraraya gelerek temasta bulunmaları ve birbirlerini tanımaları için bizi kültür ve sanat etkinliklerini araç olarak kullanmaya yöneltti. Bugüne kadar düzenlediğimiz etkinliklerde ulaştığımız dinleyici sayısının yarısından fazlasının Hollandalılardan oluştuğunu düşünürsek onların ilgisini çektiğimizi ve bizi merak ettiklerini görebiliriz. Bizim ilk 10 yılda yaptığımız etkinliklere Hollandalıların katılımı %90 oranındaydı. Hatta Türklerin az katılımı Hollandalı katılımcılar tarafından fark ediliyor ve garip karşılanıyordu. Başlangıçta Türklere çok hitap etmeyen konserlerimiz zamanla tanındı ve çok kaliteli bir Türk dinleyici kitlemiz oluştu. Katılımcı oranının %50 Türk, %50 Hollandalı olması bizim için başarı demektir. Bu oran değişebiliyor.

Hollanda’da yaşayan yabancılar içinde Türkler en çok örgütlenmiş ve en çok derneğe sahip olan grup. Bu derneklerin her birinin yaptığı çok sayıda etkinlik var ancak bunlar çoğunlukla dışarıya kapalı oluyor. Bu etkinliklerin yapıldığı yerler çoğu zaman spor salonları ya da düğün salonları olduğundan, Hollandalıların haberi dahi olmuyor. Bizim dernek olarak amacımız yaptığımız etkinliklerde Hollandalıların da benzer etkinlikler için seçtikleri mekânları seçmek oluyor ki Hollandalıların da haberi olabilsin ve katılabilсинler...”

“Anatolia” Öğrenci Derneği Başkanı, Hollanda doğumlu, 27 yaşındaki katılımcı Murat Aktan, Hollandalılarla en çok hangi ortamlarda iletişim kurduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 28.07.2016):

“Hollandalılarla en çok iş yerinde, üniversitede, sokakta iletişim kuruyorum. Çevremde çok fazla Hollandalı arkadaşım yok, daha çok tanıdık diyebilirim belki; arkadaşlarımdan neredeyse %99’u Türk. Hollandalı tanıdıkları var sadece, onları üniversitede, ilk ve ortaokulda tanıdım ama pek görüşüp konuşmadığım için onları arkadaş olarak görmüyorum. Ortak değerlerimiz olmadığı için pek görüşmüyoruz, zorunlu arkadaşlık oluyor...”

4.4.4.3. Hollandalılar ile İletişimin Ne Derece Önemli Olduğu ve Görüşme Sıklığı

Tablo 60. Hollandalılar İle İletişimin Katılımcılar İçin Ne Derece Önemli Olduğu

	Sayı	Yüzde
Çok önemli	126	28,3
Önemli	221	49,7
Kısmen önemli	79	17,8
Önemli değil	14	3,1
Hiç önemli değil	5	1,1
Toplam	445	100,0

Hollandalılar ile iletişimin katılımcılar için ne derece önemli olduğuna ilişkin yukarıda yer alan frekans tablosu incelendiğinde; Hollandalılarla iletişimin katılımcıların %28,3'ü için çok önemli; %49,7'si için önemli; %17,8'i için de kısmen önemli olduğu; %3,1'i için önemli olmadığı ve %1,1'i için ise hiç önemli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle, Hollanda'da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunun Hollandalılarla iletişime önem verdikleri ifade edilebilir.

Hollandalılar ile iletişimin kendileri için çok önemli olduğunu belirten katılımcıların %31'i Hollandalı komşu ve arkadaşlarıyla sık sık, %52,4'ü ara sıra görüştiklerini; Hollandalılar ile iletişimin önemli olduğunu belirtenlerin %15,4'ü Hollandalı komşu ve arkadaşlarıyla sık sık, %57,9'u ise bazen görüştiklerini ifade etmişlerdir. Hollandalılar ile iletişimin kısmen önemli olduğunu belirtenlerin %48,1'i; önemli olmadığını belirtenlerin ise %57,1'i Hollandalı komşu ve arkadaşlarıyla nadiren görüşmektedirler. Hollandalılarla iletişime verilen önemin, sosyal temasta bulunma sıklığını da artırdığı anlaşılmaktadır.

4.4.4.4. Hollanda Toplumunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı

Araştırma grubunda yer alan katılımcıların %11'i Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine sık sık; %45,4'ü ara sıra; %30,1'i nadiren katılım gösterdiğini; %13,5'i ise hiç katılım göstermediğini ifade etmiştir.

Doğum yerine göre Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumunun düzenlediği sosyal ve kültürel aktivitelere ne sıklıkta katıldıkları incelendiğinde; yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların %20,2’si bu sosyal ve kültürel aktivitelere sık sık katıldığını, %6,6’sı hiç katılmadığını belirtirken; Türkiye doğumlu olanların ise %4,6’sı bu aktivitelere sık sık katıldığını, %18,3’ü ise hiç katılmadığını ifade etmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonucunda, doğum yeri ile Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür ($P<0,05$). Buradan hareketle bir toplumun içinde doğup büyümüş, dilini ve kültürünü öğrenmiş ve dolayısıyla o toplumla daha fazla iletişim ve temasta bulunmuş olmanın, sosyo-kültürel etkileşimi de artırdığı ifade edilebilir.

Tablo 63. Kuşağa Göre Hollanda’daki Türklerin Hollanda Toplumunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı

* Kuşak		* Hollanda Toplumunun Sosyal ve Kültürel Aktivitelerine Katılım Sıklığı				Toplam
		Sık sık katılım	Ara sıra katılım	Nadiren katılım	Hiç katılmam	
1. kuşak	Sayı	2	42	42	36	122
	% Satır	1,6%	34,4%	34,4%	29,5%	100,0%
	% Sütun	4,1%	21,1%	31,6%	60,0%	27,7%
	%Toplam	,5%	9,5%	9,5%	8,2%	27,7%
2. kuşak	Sayı	31	111	64	18	224
	% Satır	13,8%	49,6%	28,6%	8,0%	100,0%
	% Sütun	63,3%	55,8%	48,1%	30,0%	50,8%
	%Toplam	7,0%	25,2%	14,5%	4,1%	50,8%
3. kuşak	Sayı	16	46	27	6	95
	% Satır	16,8%	48,4%	28,4%	6,3%	100,0%
	% Sütun	32,7%	23,1%	20,3%	10,0%	21,5%
	%Toplam	3,6%	10,4%	6,1%	1,4%	21,5%
Toplam	Sayı	49	199	133	60	441
	% Satır	11,1%	45,1%	30,2%	13,6%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	11,1%	45,1%	30,2%	13,6%	100,0%
P= ,000 S.d=6 X ² = 50,970						

Kuşağa göre, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumunun düzenlediği sosyal ve kültürel aktivitelere ne sıklıkta katıldıkları incelendiğinde; 1. kuşaktan 3. kuşağa doğru geçildikçe Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılım sıklığının arttığı görülmektedir. Hollandalıların sosyo-kültürel aktivitelerine sık sık veya ara sıra katılma

oranı, Hollanda’da yaşayan 1. kuşak Türkler arasında %36; 2. kuşak Türkler arasında %63,4; 3. kuşak Türkler arasında ise 65,2 düzeyindedir. Yapılan ki-kare analizi sonucunda, kuşak ile Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($P<0,05$).

Hollanda’daki Türklerin ve Hollandalıların birbirlerinin düzenlediği sosyo-kültürel etkinliklere katılım durumuyla ilgili olarak, Avukat ve Belediye Meclis Üyesi olan Ülkü Ögüt, görüşlerini şu şekilde aktarmıştır (Eindhoven, 26.07.2016):

“Hollandalılar, Türklerin organize ettiği özel günlere, kültürel etkinliklere geliyorlar, bu etkinliklerde Türk yemekleri satılıyor, Türk dansları, folkloru tanıtılıyor. Bu şekilde artık kültürümüzü tanıyorlar. Ama Hollandalıların organize ettiği toplantılara, konferanslara Türkler fazla gitmiyor, özellikle birinci kuşak dil sorunu yüzünden zaten gitmiyor, gidenler siyasette aktif olanlar ya da yüksek eğitim almış olanlardır. Türk gençleri bu konuda daha aktif olabilir...”

4.4.4.5. Hollanda’daki Türk Toplumunun Hollanda Siyasetinde Ne Düzeyde Temsil Edildiğine İlişkin Düşünceler

Hollanda’da yaşayan Türkler, zaman içerisinde yaşadıkları toplumun birçok katmanında ciddi bir yol kat etmişlerdir. Hollanda’daki Türklerin Hollanda siyasetindeki durumlarına bakıldığında; eyalet yönetimleri ve yerel yönetimler ile parlamento ve Avrupa Parlamentosunda temsil edildikleri görülmekle birlikte, siyasi alandaki katılımlarının yeterli düzeyde olmadığı ifade edilebilir. İki dünyanın arasında kalmışlık siyasetteki durumu da etkilemektedir ve büyük çoğunluğun Hollanda’dan ziyade Türkiye’deki siyaseti yakından takip ettikleri görülmektedir. Yaşamakta oldukları ülkenin sosyal ve siyasi sisteminin kendileri ve çocuklarının hayatına, haklarına daha fazla etki ettiği gerekçesiyle, en azından Türkiye’deki siyasetle ilgilendikleri kadar yaşadıkları ülkenin siyasetiyle de ilgilenmeleri gerektiği bilinci çok yaygın olmamakla birlikte, kuşaktan kuşağa geçtikçe artış göstermektedir.

2017 yılı itibariyle Hollanda’da Türk kökenli milletvekili sayısı 8’dir³⁶. Hollanda’daki Türklerin dil ve eğitim konusundaki yeterlilik düzeyinin gelişmesine paralel olarak, siyasi

³⁶ Tweede Kamer Der Staten-Generaal
https://www.tweedekamer.nl/kamerleden_en_commissies/alle_kamerleden, 01.03.2018.

alandaki bilinç ve faaliyetleri de son yıllarda giderek artış göstermekte; ülkede ırkçı sağ partinin Müslümanlara ve göçmenlere yönelik artan ırkçı söylemlerine karşılık Türk toplumu sahip olduğu ciddi oy potansiyelini sandığa yansıtarak, temsil edilme düzeyi ve haklarını arama yoluna gitmektedir.

Hollanda'daki Türk toplumunun oyları, Hollanda'daki siyasi durum ve gelişmeler nedeniyle önceleri Sosyal Demokrat İşçi Partisinde (PVDA) toplanmaktayken, Milletvekilleri Tunahan Kuzu ve Selçuk Öztürk'ün 2014 yılında PVDA partisinden ayrılarak 2015 yılı Mayıs ayında DENK partisini kurmaları üzerine, oylar bu partiye yönelmeye başlamıştır. DENK Partisi Türklerin sesini ve duygularını siyasi arenada dile getiren öncü bir yaklaşımı benimsemiş olması nedeniyle, kurulduğu an itibariyle Hollanda siyasi gündeminde en çok konuşulan partilerden biri hâline gelmiştir. Hollanda toplumu tarafından ilk etapta İslam partisi olarak görülen bu parti, bünyesine bir Faslı, sonrasında da bir Surinamlı milletvekilinin katılımıyla yeni vizyon ve politikalar benimseyen ve geniş kitlelere hitap etmek üzere kurulmuş bir parti olduğunu kanıtlama yoluna gitmiştir. Sadece Türklerden veya Müslümanlardan ibaret bir siyasi parti olmadıklarını ortaya koymaları, Hollanda toplumunda partiye karşı bakış açısının değişmesine sebep olmuştur.

Bu konudaki düşüncelerini, DENK Partisi kurucu milletvekili ve Parlamento sözcüsü Tunahan Kuzu kendisiyle yapılan görüşmede şu sözleriyle dile getirmiştir (DENK Partisi, Rotterdam, 14.09.2016):

“Biz ilk olarak partinin kurucularının Türk olması nedeniyle Türk partisi olarak görülüyorduk, sonra bir Faslı arkadaşın bize katılmasıyla Türk Partisi olmaktan çıktık ve İslam Partisi olarak görülmeye başladık. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Surinamlı bir arkadaşın bize katılımıyla “bunlar azınlıklar partisi” dediler. Önümüzdeki haftalarda bir açıklama daha yapacağız ve aramıza katılacak Hollandalı birisini tanıtacağız, o zaman diyecekler ki “bu ne acaba”... Hollanda'nın bu durumdan endişeli olduğunu biliyoruz fakat biz bir siyasi partiyiz ve bu ülkeyi sevdiğimiz için birtakım sorumluluklar alarak görevimizi yapmaya çalışıyoruz. Çünkü bizim özellikle gençlere vermek istediğimiz mesaj şu: “bizim dedelerimiz zamanında buraya çalışmak için gelmişler, alın teri dökmüşler bu ülkede ve sen de bu ülkenin bir parçasısın, senin ataların burada senin geleceğin için çalışmış. Onun için hiçbir zaman seni dışlamalarına müsaade etme, özgüvenli ol”. Biz de elimizden geldiğince gençlere bu özgüveni vermeye çalışıyoruz. Hollanda'da ne kadar ırk zenginliği

varsa, hepsi bizim bünyemizde de bulunmaktadır. Biz ortak bir şemsiye oluşturarak ideallerimizi, politikamızı, yapmak istediklerimizi ortaya koyuyoruz. Hollanda’da şuan herkesi bir kalıba sokmak istiyorlar, bizi de o kalıba sığdıramıyorlar ve o algıyı oluşturamıyorlar. Bizim yapmak istediğimiz şey; derin bir uyku içerisinde olan sivil toplum kuruluşlarını, medya kuruluşlarını, gençleri, bu toplumda yaşayan ve haksızlığa, adaletsizliğe uğrayan insanları uyandırmak ve bilinçlendirmek...”

Hollanda’daki Türklerin Hollanda toplumunda siyasi katılımlarına ilişkin olarak, Amsterdam Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Orhan Kayar düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 18.06.2016):

“Hollanda’daki Türklerin Hollanda’da siyasi katılımı ne yazık ki çok üst seviyede değil. Eskiden gelişigüzel siyasetçiler listeye yerleştirilirdi oy potansiyeline göre ama özellikle son birkaç yıldır içeriğe ve kaliteye bakıyorlar. Keşke hem listeye hem de içeriğe kaliteye dikkat etseler ancak bütün bunlar maalesef bir arada olmuyor. Aradıkları kişiyi bulamıyorlar ya da buldukları kişi pek verimli olmuyor. Dolayısıyla böyle çıkmaz bir durum oluyor. Ne yazık ki Türklerin sandığa katılımı her geçen gün düşüyor. Türkiye’de oy kullanmak için tüm aile birlikte giderlerken buradaki seçimler söz konusu olunca farklı tavır sergiliyorlar. Niçin? Çünkü herkes Hollanda’nın eski durumunu öznlüyor ve arıyor. O zaman buradaki şartlar gerçekten çok tozpembeydi. Sosyal devlet düzeni daha iyiydi. Uzun süredir uygulanan kemer sıkma politikası hayatın her alanında ve bu da insanları, özellikle de büyük kısmı yabancılardan oluşan dar gelirliileri etkiliyor. Bu kitle de şu anki durumu protesto etmek için sandığa daha az ilgi gösteriyor. Hollanda’da 400.000 bin Türk yaşıyor, dolayısıyla bu birkaç siyasetçiden ibaret olmamalı, daha fazla katılım olmalı...”

Kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulanan Hollanda’da Türkler İçin Danışma Kurulu (IOT) Genel Müdürü Ahmet Azdural, Hollanda’daki Türk toplumunun Hollanda siyasetinde ne düzeyde temsil edildiğine ilişkin düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir (Amsterdam, 02.09.2016):

“Hollanda’da Türklerin ciddi bir siyasi katılım ve temsil düzeyi var. Parlamentoda, belediye ve eyalet meclislerindeki sayılara baktığımızda, Hollanda’daki diğer azınlıklara göre Türklerin katılım ve temsil düzeyinin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bu da Türklerin kamu yönetiminde ve toplumsal konularda sorumluluk alma bilincinin daha yüksek olduğunu gösteriyor. Her ne kadar Türkler siyasi katılımları yüksek olan bir grup olsa da hem parti hem de parlamento düzeyindeki önyargılar ve olumsuz tavırlar bu katılımı olumsuz etkileyebilir. Bu da bizim buradaki varlığımız için olumsuz bir durum olabilir...”

Tablo 64. Hollanda'daki Türk Toplumunun Hollanda Siyasetinde Ne Düzeyde Temsil Edildiğine İlişkin Düşünceler

	Sayı	Yüzde
İyi düzeyde temsil edildiğini düşünüyorum	31	7,0
Kısmen temsil edildiğini düşünüyorum	201	45,5
Çok az temsil edildiğini düşünüyorum	210	47,5
Toplam	442	100,0

Araştırma grubunda yer alanlara, Hollanda'daki Türk toplumunun Hollanda siyasetinde ne düzeyde temsil edildiğine ilişkin düşünceleri sorulduğunda, alınan yanıtlar şu şekildedir: Katılımcıların %47,5'i Hollanda'daki Türk toplumunun Hollanda siyasetinde çok az temsil edildiğini; %45,5'i kısmen temsil edildiğini; %7'si ise iyi düzeyde temsil edildiğini düşünmektedir. Hollanda siyasetinde Türklerin iyi düzeyde temsil edildiğini ifade edenlerin oranının düşük olduğu dikkat çekmektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler de Hollanda'da yaşayan Türklerin Hollanda siyasetinde yeterli düzeyde temsil edilmediğini desteklemekle birlikte, Hollanda'da doğup büyümüş, dil yeterliliği ve eğitim düzeyinin yüksek olması gibi nedenlerle Hollanda toplumuyla daha fazla temasta bulunan gençlerin özgüvenli ve daha girişimci olduklarını ve dolayısıyla siyasi arenadaki girişim ve faaliyetlerinin her geçen gün artmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu konuya ilişkin olarak T.C. Rotterdam Başkonsolosu kendisiyle yapılan görüşmede (Rotterdam, 01.09.2016); "Hollanda'daki Türklerin Faslılardan sayıca daha fazla olmasına rağmen, onlara göre aktif olan siyasetçi sayısının daha az olduğunu, Türklerin Hollanda'da bir partiden aday gösterilebilmeleri için Türklüklerinden biraz sıyrılmaları gerektiğini, bu durumun da Türklerin kendi partilerini kurmalarına yol açtığını" ifade etmiştir.

Hollanda'da 21 Mart 2018'de yapılan yerel seçimlerde, Hollanda'da yaşayan Türklerin siyasette giderek daha aktif rol almaya başladıkları görülmüştür. Hollanda genelinde Türk kökenli 119 Belediye Meclis Üyesi bu seçimlerde başarılı olmuştur.

Belediye meclis üyelerinin bazı şehirlere göre dağılımı şu şekildedir³⁷: Rotterdam: 4, Schiedam: 4, Amsterdam: 3, Den Haag: 3, Deventer: 2, Enschede: 2, Utrecht: 2, Tilburg:

³⁷ file:///C:/Users/LENOVO%20V520/Downloads/kandidatenlijsten_gr2018_amsterdam.pdf;

2, Leiden:1. Ayrıca Türk kökenli milletvekilleri tarafından kurulan DENK partisi, ilk defa katıldığı belediye meclisi seçimlerinde, seçime katıldığı 14 belediyenin 13'ünde belediye meclisine girerek önemli bir başarı yakalamış ve Hollanda basını da DENK partisinin seçimlerdeki bu başarısından söz etmiştir. Ayrıca Hollanda'da kendileriyle görüşülen ve çeşitli sosyal dernek veya organizasyonlarda liderlik görevini yürüten, eğitim düzeyi yüksek ve bir yandan milli kültürüne ait değerleri sürdürürken, bir yandan da yaşadığı ülkeye sosyal entegrasyonunu sağlamış, haklarının bilincinde olan ve bu uğurda mücadele veren birçok Türk genci ve Türk toplumunda ileri gelen kişiler seçimlerde başarı elde etmişlerdir. Hatta Hollanda'daki en büyük Türk öğrenci derneklerinden "Anatolia"da başkanlık görevini yürütmüş olan bir Türk genci, yine üniversitede eğitim almakta olan ve Anatolia öğrenci topluluğunda da aktif rol alan kardeşiyle birlikte yaşadıkları Lelystad şehrinde yerel bir parti kurarak ("Jong Lelystad" – "Genç Lelystad"), belediye meclisi seçimlerinde başarı göstermişlerdir. Dolayısıyla Hollanda'daki Türk toplumunun Hollanda toplumuyla sosyal temaslarının ve Hollanda siyasetinde temsil düzeyi ve kabiliyetinin kuşaktan kuşağa geçtikçe nitelikli bir artış gösterdiği ifade edilebilir.

4.4.5. Hollanda'daki Türkler Arasındaki Sosyal İletişim / Etkileşim

Katılımcıların %45'i Hollanda'daki Türkler arasında genel bir dayanışmadan ziyade küçük grup dayanışması olduğunu; %36,9'u güçlü bir dayanışma olduğunu; %9,7'si zayıf bir dayanışma olduğunu ve %6,6'sı ise Türkler arasında çatışma ve ayrılıklar olduğunu ifade etmiştir. Yapılan görüşmeler de Hollanda'daki Türkler arasındaki ilişkinin daha çok küçük grup dayanışması şeklinde olduğu yönündedir ve bu sonuçları desteklemektedir.

<https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/verkiezingen/>;
 file:///C:/Users/LENOVO%20V520/Downloads/Proces_Verbaal_vaststelling_uitslag_GR2018_Deventer.pdf;
https://www.tilburg.nl/fileadmin/files/stad-bestuur/bestuur/verkiezingen/osv3-7_Publicatie_kandidatenlijsten_GR2018_Tilburg_01.pdf

Tablo 65. Katılımcıların, Hollanda'daki Türklerin Kendi Aralarındaki İlişkileri Nasıl Gördükleri

	Sayı	Yüzde
Türklerin kendi aralarında güçlü bir dayanışma var	163	36,9
Türkler arasında genel bir dayanışmadan ziyade küçük grup dayanışması var	199	45,0
Türklerin kendi aralarında zayıf bir dayanışma var	43	9,7
Türkler arasında çatışma ve ayrılıklar var	29	6,6
Diğer	8	1,8
Toplam	442	100,0

Avrupa’da doğup büyüyen genç kuşakların eğitimlerini bu ülkelerde alarak sosyalleşmeleri ve yaşadıkları toplumun sivil değerlerini benimsemeleri neticesinde yeni kuşaklar önemli bir sivil toplum bilinci geliştirmekte ve bu nedenle Türkler tarafından kurulan sivil kuruluşların sayısı Avrupa çapında artarak geniş bir örgütlenme ağı oluşturmaktadır. Hollanda’daki Türk sivil toplum kuruluşları, Türklerin Hollanda’ya göç edişlerinden yaklaşık on yıl sonra ortaya çıkmıştır ve bu kuruluşlar göçün gelişme sürecinde Türklerin bu ülkede duydukları ihtiyaçlara göre gelişmiş ve farklılık göstermiştir (Küçükcan ve diğerleri, 2006, ss. 14, 18).

Güngör’ün (2006, s. 67) de belirttiği gibi Hollanda’da diğer göçmen topluluklara kıyasla Türkler en örgütlü toplum olma özelliğini taşımaktadır. Bu örgütlenme yapılanması öncelikle Türkiye’deki siyasi ve dinî akımlar ekseninde, sonraki süreçte ise Hollanda’nın şart koşması nedeniyle sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetler merkeze alınarak sürdürülmüştür. Daha çok içe dönük olma özelliği taşıyan ilk örgütlenme modelinde gruplar arası kutuplaşma daha belirgin bir hâl almaktadır. İkinci modelde ise dışa dönüklük esastır. Her iki toplumun üyelerini birleştirici özellik taşıyan bu model ile Türk kültürünü ev sahibi topluma ve diğer topluluklara tanıtmak da amaçlanmaktadır. Son yıllarda ortaya çıkmış olan amaç grubuna göre örgütlenme modeli ise (hemşericilik, eğitim, yaşlılar, sanat, müzik vb.) giderek yaygınlaşmaktadır. Hollanda’da oluşacak yeni toplumsal koşullar, mevcut örgütlenme modellerinin yerine farklı örgütlenme modellerini beraberinde getirecektir.

Hollanda'daki Türk toplumunun kendi aralarındaki ilişkileri ve sivil toplum örgütlenmeleri hakkında kendisiyle yapılan görüşmede, Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliği Yetkilisi (erkek, 48 yaşında) konuya ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Den Haag/Lahey, 24.06.2016):

“Hollandadaki Türk derneklerinin sayısı çok fazla dolayısıyla sırf bu sayıya bakarak örgütlü bir toplum olduğu söylenebilir. Gençlik dernekleri, hemşeri dernekleri, belli siyasi partiler ile özdeşleştirilebilecek dernekler, profesyonellerin kendi arasında yardımlaşmasını sağlayacak dernekler var. Avukatlar, mühendisler, iş adamları birliği olabilir ama bu bir lobi oluşturmak için mi yani Hollanda Türk toplumunun hem kendi arasındaki dayanışmasını güçlendirmek hem de Hollanda hükümeti ve toplumunun geri kalanı ile iletişimi güçlendirmek için mi kullanılıyor dersiniz, pek öyle değil. Toplumun kendi içindeki mikro aidiyetleri etrafında kümelenme var. Bu ister siyasi anlamda olsun ister hemşericilik anlamında olsun. Bütün bu dernekleri üst üste koyduğunuzda bir kısmı da birbirleri ile rekabet için kurulmuş dernekler. Yine de her şeye rağmen kendilerine karşı bir risk, bir meydan okuma görürlerse, bunlar arasında işbirliği de yapılabilir. Bunun örnekleri de var. Özellikle terör konusunda hassasiyetini kendiliğinden geliştiriyor. Entegrasyon, anadilde eğitim konusunda hiç birbiri ile yüz yüze bakmayacak dernekler, sağcısıyla solcusuyla birlikte olabiliyor. Tabii ki bu helal kesim ve sünnet işleri olduğunda Türk toplumunun da ötesine geçiyor, bütün Müslüman ve Yahudi toplumu bir araya gelebiliyor. Yani Türk toplumunun bu türde medeni ve demokratik cesaret gösteren çıkışları da olabiliyor ama dünyadaki çok örgütlü diaspora toplumlarından biri değil. Geldikleri ülkenin siyasi çıkarlarını kollayan bir toplum değil, kendi içinde dağınık, rekabete çok açık bir nitelik arz ediyor. Bütün hayatını belirli dernekler etrafında geçirmiş insanlar var. Uzun vadede belki üçüncü jenerasyon bunları da değiştirebilecek bir yapıda olabilir. Örgütlü toplumdan kastım ise, Hollanda'nın geneli ile hareket edebilecek bir yapılanma olabilir. Hemşerilik ilişkisine, değişik siyasi görüşlere bakmadan politik aktivizm gösterebilecek kendi bekası ile ilgili böyle bir yapılanma ortaya çıkabileceğini ve çıkmakta olduğunu görebiliyorum. Duruma göre başka gruplarla empati kurabiliyor ya da politik aktivizmde bulunabiliyor ve bunu da Hollandalı gibi yapabiliyor...”

Kanaat önderi olarak kendisiyle yapılan görüşmede, T.C. Rotterdam Başkonsolosu Sadin Ayyıldız, Hollanda'daki Türk toplumunun kendi aralarındaki ilişkileri, dayanışma durumları ve sivil toplum örgütlenmeleriyle ilgili olarak şunları dile getirmiştir (Rotterdam, 01.09.2016):

“Hollanda’da yaşayan Türkler arasında, siyasi düşüncedeki farklılıklar ile yaşam tarzındaki farklılıklardan dolayı istenilen dayanışma ortamı sağlanamasa da genel anlamda bir dayanışma var. Bilhassa din konusunda var. Marjinal grupları bunların dışında tutuyorum tabii ki. Toplumdaki bu dayanışma duygusu bölücülük yapmak isteyenler için büyük bir engel. Ayrıca Hollanda’daki Türklerin yaşantısı, Türkiye’dekilere göre daha durağan ve toplum daha içe kapanık...

Hollanda Türk toplumu içerisinde 2000’e yakın sayıda dernek, sivil toplum kuruluşu var. Hemşehri dernekleri çok fazla. Bazı yerlerde fazla sayıdaki dernekler, güç birliği yapmaktan öte gücü dağıtıyor. Ancak farklı yapıda olmalarına rağmen ortak meselelerde ortak tavır takınmaları toplum için son derece faydalı ve bunu kısmen de olsa başarabiliyorlar...”

Kanaat önderi olarak kendisiyle görüşülen, Avukat ve Belediye Meclis Üyesi olan Ülkü Ögüt, Hollanda’daki Türklerin kendi aralarındaki ilişkileri ve sivil toplum örgütlenmeleri hakkındaki değerlendirmelerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Eindhoven, 26.07.2016):

“Türk toplumu olarak, hem Hollanda dünyasının içindeyiz ama onun yanında kendi çizgimiz de var. Bu da kültürümüze sahip çıkmak istememizden kaynaklanıyor. Mesela bu Faslılarda fazla yok, onlar pek birlik olamıyorlar. Birbirimize oldukça tutkun olmamız, bir taraftan bize daha fazla güç veriyor diye düşünüyorum, diğer taraftan ise Hollanda toplumuna katılımı biraz azaltıyor fakat eğitim seviyesi yükseldikçe bu sorun da kademe kademe aşıyor. Biz bu kadar birlik olduğumuz için ve kendi içimizde sosyal kontrol fazla olduğu için gençlerimiz ya çalışıyor ya da okuyordur, sokaklarda değiller ve insanlara veya topluma rahatsızlık vermiyorlar. Hollandalılar da diyor ki, “Türkler ya çalışıyordur, ya okuyordur, ya çocuk bakıyordur, suç işlemiyordur”, o yüzden Türklere daha yakınlar.

Ayrıca şuan STK’lar için bir istişare oturumu kurmaya çalışıyoruz. Bu sayede gerekli durumlarda, olaylara karşı tek ve güçlü bir ses vermemiz mümkün olur, bunun gayreti içerisindeyiz. Gençlere yönelik bir koalisyon kuruyoruz (Türk-Hollanda Konseyi), içerisinde akademisyen, öğretmen, doktor, sosyolog, avukat vb. mesleklerden olmak üzere 15 Türk genci var. Bizi birleştiren konularla ilgileneneğimize dair karar aldık, Türkiye’de yaşanan olayları bir kenara koyup buradaki ortak sorunlara çözüm arayacağız. Bunu üçüncü nesil daha iyi yapabiliyor, biz buradaki bizi birleştiren konularla ilgilenmeye çalışıyoruz...”

Toplumsal Tartışma Merkezi - “Centre for Public Debate (CPD)” Başkanlığı görevini yürüten Mehmet Emin Ateş, kanaat önderi olarak kendisiyle yapılan görüşmede, Hollanda’daki Türk Sivil toplum kuruluşlarının durumu ve kültürel aktarım sürecine etkileriyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir (Den Haag, 02.10.2016):

“Hollanda’da STK’ların kültür aktarımında önemli etkileri olduğunu düşünmüyorum. Yapılan kültürel faaliyetlerin çoğu Türkiye’deki anma günlerinin tekrarından ibaret. Kültür, sanat alanında yapılan çalışmalar çok yetersiz ve yapılan şeyler de halk kültürünü aktarmadan ziyade modern uyarlamalar. Çok sayıda STK var ve bir araya gelip ortak bir karar almaları söz konusu olmuyor. Hemşehri dernekleri bazında gruplaşma var, ortak bir paydada buluşamıyorlar. Bir araya gelenlerin ise aynı bilinçle değil sürü psikolojisiyle ya da toplumsal baskıdan endişe ettikleri için bir araya geldiklerini söyleyebiliriz. Bu ülkedeki azınlık bir toplum olarak kendi hayatını ilgilendiren toplumsal, sosyal, dinî konularda ya da yasa tasarılarında fikir sahibi olmaları gerekir, bu da bir uyumdur bence...”

Kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulmuş, Hollanda’da Türkler İçin Danışma Kurulu (IOT) Genel Müdürü Ahmet Azdural, Hollanda’daki Türklerin sivil toplum örgütlenmelerinin durumu ve kültürel aktarım sürecindeki etkileriyle ilgili görüşlerini, şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 02.09.2016):

“Hollanda’da, içinde “Türk” ya da “Türkiye” geçen 1200’den fazla kurum, kuruluş, dernek, vakıf ve cami var. Bu Türklerin son derece örgütlü bir toplum olduğunu gösteriyor ancak diğer yandan bu kadar fazla sayıdaki derneğin etkinliği son derece düşük. Bunun bence en önemli nedeni, buradaki derneklerin çoğunun 1980 öncesi Türkiye’deki etnik ya da kültürel yapılanmaların devamı niteliğinde olması. Buradaki yaşantımızla ilgili ya da buradaki sorunlarımızla ilgili çözümler geliştirmek için oluşmuş kuruluşlar değil. STK nedir? Mevcut siyasi ya da resmi kurumların yanı sıra toplumun kendi geliştirdiği, haklarını korumak ve daha çok söz sahibi olabilmek için geliştirdiği inisiyatiflerdir. Resmi kurumlarla bağı olmadan hak mücadelesi veren kurumlardır. Temel amacı da dâhil olduğu grubun çıkarlarını korumaktır. Bu açıdan baktığımız zaman, buradaki 1200 kuruluşun hak talebi konusunda çok etkili olduklarını maalesef söyleyemiyoruz. Hepsi kendi içine, kendi dâhil olduğu gruba dönük, kendi köyüne, kendi dinî ideolojisine dönük bir çalışma içerisinde. Bu derneklerin Türkiye odaklı olması buradaki etkinliklerini sınırlıyor. Bu 1200 derneğin nereden bakarsanız yarısından fazlası pasif durumda, geri kalanın büyük bir kısmı ise okey oynanan mekânlar durumundadır. Hollanda toplumu ile ilişkileri olan dernekler de var ancak bunlar da kitleleri birbirleri ile buluşturmak anlamında değil de daha çok neler yapılabileceğini görüşmek üzere yöneticiler arasında olan dernekler. O yüzden Türk

STK'ların çok verimli çalışmalar yaptıklarını söyleyemeyiz. Bu kuruluşların kendi içlerine dönük olması kültür ya da dil aktarımında çok da etkili olmamalarına neden oluyor...”

Yine bu konuda görüşlerine başvurulmuş Charloi Belediye Başkan Yardımcısı Zeki Baran (Rotterdam, 22.09.2016); Hollanda'daki Türk toplumunun genel olarak birbirlerine bağlı olduklarını, ancak çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve cemaatin olmasının toplumu kendi içinde ayırtırmaya yol açtığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Türk toplumu olarak dünyanın hiçbir yerinde azınlık olarak yaşamamışız, o yüzden azınlık olarak nasıl yaşayacağımızı bilmiyoruz. Gittiğimiz yerlerde küçük bir Türkiye kuruyoruz. Bu iyi mi kötü mü bilmiyorum ama bunu yapıyoruz. İçinde olduğumuz toplumun sıkıntılarını bir nebze de olsa giderebilmek için kendimizi yönetimde buluyoruz. Hollanda'da yaşayan Türkler genel olarak birbirlerine bağlılar ancak çok fazla cemaatin olması toplumu parçalıyor. Din üzerinden buradaki toplumu birbirinden ayırtıyorlar... Buradaki Türklerin parçalanmışlıkları var. 1200'den fazla sivil toplum derneği, hemşehri dernekleri, köy dernekleri var. Eskiden Türkler için danışma kurulu diye bir kurul vardı ve orada dokuz dünya görüşünün temsilcileri vardı. Bu, Hollanda hükümetinin kendi kurdurduğu ve finanse ettiği, hükümete resmi tavsiyelerde bulunabilen bir örgüttü. Sonra Türklerin artık Hollanda toplumunun bir parçası olduklarına kanaat getirmeleri ve ayrı bir danışma kuruluna gerek olmadığını düşünmeleri nedeniyle, hükümet bu örgütü finanse etmekten vazgeçti ve kapattı. Böyle önemli bir örgütü kapatmalarının olumsuz sonuçları da oldu. Buradaki STK'lar o kadar parçalanmış durumda ki aynı ortak paydada buluşmamız çok zor. Bizi bir arada tutabilecek bir lider yok ve bu durumdan faydalanmak isteyen gruplar ve kişiler de var...”

Hollanda'daki Türk toplumunun kendi aralarındaki ilişkileri ile ilgili olarak kendisiyle yapılan görüşmede, Hollanda Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu Eski Başkanı Arif Yakışır (Rotterdam, 02.04.2016); “Hollanda genelinde her ne kadar farklı dernekler faaliyet gösterse de Türk toplumu arasında bir dayanışmanın söz konusu olduğunu ancak istenilen seviyede olmamakla birlikte iyileştirilebileceğini; milli değerlerimize ters düşmeyen tüm organizasyonların toplum tarafından desteklenmekte olduğunu” belirtmiştir.

MÜSİAD Rotterdam Bölge Başkanı ve Hollanda Karamanlılar Federasyonu Başkanı olan, Karaman doğumlu Mustafa Duyar, Hollanda'daki Türkler arasındaki ilişkiler ve sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği faaliyetlere ilişkin düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 05.10.2016):

“Hollanda’daki Türkler burada kendi aralarında kardeş gibiler. Fark etmiyor Konyalı, İstanbullu, Kayserili, İzmirli. Neden? Çünkü artık biz ‘Hollandalı Türkler’ olduk, Hollandalı Türkler olarak birbirimize bakıyoruz. Birlik beraberliğe gelince, STK’lar olarak düzenlediğimiz programlardaki amaçlarımız; milli kültürümüzü yaşatmak ve vatandaşlarımızı, hemşehrilerimizi bir araya getirmektir. Yaptığımız spor organizasyonlarındaki amaç da gençleri bir araya getirmektir. Örneğin; bu sene Mart ayında ‘Çanakkale Ruh’ diye Karamanlılar Federasyonu olarak bir program yaptık, yaklaşık bin kişi katıldı ve ‘Çanakkale geçilmez’i yaşattık. Ardından Anadolu Türküleri ve Vekillerimizin, Konsoloslarımızın konuşmaları ile Türkiye’yi yaşadık. İşte STK’ların organize ettiği bu tür programlar, birliği beraberliği sağlamak için, hemşehrilerimizi bir araya getirmek için düzenlenen programlardır...”

TRT Hollanda Temsilcisi Bülent Moran, konuya ilişkin olarak kendisiyle yapılan görüşmede (Den Haag, 26.09.2016);

“Hollanda’daki Türklerin parçalı bir toplum olduğunu, ancak ortak çıkarlarda buluşup ortak hareket ederek toplumun gücünü ortaya koyabilmenin mümkün olabileceğini; Türkiye’nin büyük bir devlet olduğunu ve Türkiye’deki problemleri Türkiye’nin çözebileceğini fakat Hollanda’da yaşayan Türklerin ortak problemlerini ancak kendi içlerinde bir araya gelerek çözebileceklerini ve Hollanda’da ne kadar güçlü olurlarsa, Türkiye için de o kadar yararlı olabileceklerini” vurgulamıştır.

Kanaat önderi olarak kendisiyle yapılan görüşmede, medya-TV yapımcısı, Kayseri doğumlu Ziya Develi, Hollanda’daki Türklerin kendi aralarındaki ilişkileri ve sivil toplum örgütlenmeleriyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir (Rotterdam, 10.08.2016):

“Hollanda’daki Türklerin birliktelikleri sivil toplum kuruluşlarında doruk noktasına geldi ve düşüyor. Çok sayıda dernek var, çeşitlilik fazla olduğu için sorunlar başlayacaktır. Eskiden birkaç dernek vardı fakat insanlar yardım almak istediğinde nereye gideceğini biliyordu. Şimdi ise hangi derneğe ne için gideceklerini bilmiyorlar. Ben birleşmelerinin ve toplu olarak hizmet veren bir dernek olmasının daha faydalı olacağını düşünüyorum...”

İki farklı ülke arasında oluşturdukları ağlar ve bağlar vasıtasıyla yeni bir toplumsal alan yaratan göçmenler, bu alanda hem geleneksel hem yeni dayanışma biçimleri geliştirmişlerdir. Yeni sivil toplum örgütlenmesi, bir yandan bu dayanışma biçimlerini yeniden üreten ideolojik bir işleve sahip olmakla birlikte, diğer yandan da göçmen grupların içe dönük ve cemaatsel yapılar halindeki varoluşunu yeniden üreten bir işlev görmektedir (Akbaş, 2012, s. 336).

4.5. HOLLANDA'DAKİ TÜRKLERİN TÜRK KÜLTÜRÜNÜ SÜRDÜRME VE HOLLANDA KÜLTÜRÜNÜ BENİMSEME DURUMLARI

Tablo 66. Hollanda'daki Türklerin Hollandalılar ile Sosyo-Kültürel Etkileşim Durumları

	N	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
Türk Kültürünü Sürdürme*	449	2,20	7,00	5,3533	,93596
Hollanda Kültürünü Benimseme*	450	1,50	6,70	4,2733	,95239

* Burada cevaplar “1. Kesinlikle uymuyor”, 7. Kesinlikle uyuyor” şeklindedir.

Ölçekle ilgili yukarıdaki rapor incelendiğinde, Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalamasının (5,35), Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamasından (4,27) daha yüksek olduğu ve Türk kültürünü sürdürme ortalamasının ‘kısmen uyuyor’a, Hollanda kültürünü benimseme ortalamasının ise ‘ne uyuyor ne uymuyor’a yakın olduğu görülmektedir.

Hollanda’da yaşayan Türklerin ana dil ve kültürlerini muhafaza etme ve gelecek nesillere aktarma çabası, özellikle birinci, ikinci kuşağın Türkiye ile bağlarının güçlü bir biçimde devam etmesi ve çocuklarının da Türkiye ile bağlarını geliştirme çabaları, Hollanda’daki Türk toplumunun kurdukları çeşitli sivil toplum kuruluşları ve Türk dili ve kültürünü yaşatmak adına gerçekleştirdikleri sosyo-kültürel faaliyetler vb. durumlar, Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalamasının Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamasından daha yüksek olmasına yol açmaktadır.

Tablo 67. Türk Kültürünü Sürdürme / Hollanda Kültürünü Benimseme Durumuna İlişkin İlişkili İki Grup Arası Korelasyon Analizi Sonucu

İlişkili İki Grup Arası Korelasyon				
		N	Korelasyon	Anlamlılık Düzeyi (P)
Çift 1	Türk Kültürünü Sürdürme & Hollanda Kültürünü Benimseme Durumu	449	-,529	,000

Kültürleşme ölçeğinde yer alan ve birbiriyle ilişkili olan Türk kültürünü sürdürme / Hollanda kültürünü benimsemeye ilişkin ifadelerin yer aldığı iki grup arasında bir ilişki olup olmadığı ilişkili iki grup arası korelasyon ile analiz edilmiştir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, iki grup arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r = -,529$) olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, Hollanda’da yaşayan Türklerin Türk kültürünü sürdürme düzeyi arttıkça, Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin azalmakta olduğu veya tersi yönde Hollanda kültürünü benimseme düzeyleri arttıkça, Türk kültürünü sürdürme düzeylerinin azalmakta olduğu ifade edilebilir.

Tablo 68. Hollanda’da Yaşayan Türklerin Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Durumları³⁸

Türk Kültürünü Sürdürme Durumu Ortalamaları					
	N	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
46_2. Boş zamanlarımda Türkçe konuşuyorum.	446	1	7	5,73	1,450
46_3. Türk geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	448	1	7	5,68	1,385
46_5. Arkadaşlarımda büyük bir bölümü Türk.	449	1	7	5,76	1,453
46_7. Sorunlarım hakkında Türklerle konuşmayı tercih ediyorum.	447	1	7	4,95	1,748
* 46_9. Türk gelenek ve göreneklerine ilgi duymuyorum.	447	1	7	6,13	1,43
46_14. Boş zamanlarımı Türklerle geçirmeyi tercih ediyorum.	444	1	7	5,29	1,561
* 46_15. Kendi ülkemden olan insanlarla (Türkler) Türkçe yerine Hollandaca konuşmayı tercih ediyorum.	449	1	7	5,55	1,51
46_17. Gelecekte Türkiye’de yaşamayı düşünebilirim.	448	1	7	5,27	1,713
46_19. Kendimi Hollanda’da misafir olarak görüyorum.	448	1	7	3,47	1,913
46_20. Türk medyasını (günlük gazete, dergi, radyo, TV vs.) takip ediyorum.	448	1	7	5,69	1,504
Hollanda Kültürünü Benimseme Durumu Ortalamaları					
	N	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
46_1. Hollanda medyasını takip ediyorum.	448	1	7	4,78	1,853
46_4. Kendimi çevremdeki Hollandalılar tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum.	447	1	7	4,93	1,643
* 46_6. Hollanda’da kendimi yabancı hissediyorum.	448	1	7	3,94	1,91
46_8. Kendimi Hollanda toplumu tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum.	447	1	7	4,60	1,655
* 46_10. Birçok konuda Hollandalılar tarafından yanlış anlaşıldığımı hissediyorum.	449	1	7	4,41	1,71
* 46_11. Hollanda toplumunda yaşamak benim açımdan bir yük teşkil ediyor.	446	1	7	4,95	1,71
46_12. Hollanda gelenek ve görenekleri hayatımın bir parçası oldu.	448	1	7	3,74	1,698
46_13. Bütün hayatım boyunca Hollanda’da kalmak istiyorum.	449	1	7	3,47	1,898
46_16. Hollandacayı en iyi şekilde konuşmayı hedefliyorum.	448	1	7	5,49	1,616
46_18. Kendimi daha çok Hollandalı olarak hissediyorum.	448	1	7	2,40	1,559

³⁸ (Ölçek için bkz: Bongard, 2007; Şahin, 2010). Bu ölçekte * işareti olmayanlar "1= kesinlikle uymuyor'dan 7= kesinlikle uyuyor"a kadar derecelendirilmiştir. * işareti olanlar ise "1= kesinlikle uyuyor'dan 7= kesinlikle uymuyor"a doğru yeniden kodlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda katılımcıların ölçekte yer alan ifadelere verdikleri yanıtlardan hareketle ölçeğin daha detaylı istatistiksel analizi ortaya konmuştur. Bu analizden hareketle, Hollanda'daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme durumu ortalamalarına göre sıralama şu şekildedir:

“*Türk gelenek ve göreneklerine ilgi duymuyorum” (6,13) ve “*Kendi ülkemden olan insanlarla (Türkler) Türkçe yerine Hollandaca konuşmayı tercih ediyorum” (5,55) ifadelerine katılanların ortalaması “uymuyor”a yakındır. “Arkadaşlarımın büyük bir bölümü Türk” (5,76); “Boş zamanlarımda Türkçe konuşuyorum” (5,73); “Türk medyasını (günlük gazete, dergi, radyo, TV vs.) takip ediyorum” (5,69); “Türk geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum” (5,68) ifadelerine katılma ortalaması “uyuyor”a yakındır.

“Boş zamanlarımı Türklerle geçirmeyi tercih ediyorum” (5,29); “Gelecekte Türkiye’de yaşamayı düşünebilirim” (5,27); “Sorunlarım hakkında Türklerle konuşmayı tercih ediyorum” (4,95) ifadelerine katılanların ortalaması “kısmen uyuyor”a; “Kendimi Hollanda’da misafir olarak görüyorum” (3,47) ifadesine katılanların ortalaması ise “kısmen uymuyor”a yakındır.

Hollanda’daki Türklerin Hollanda kültürünü benimseme durumuna ilişkin verdikleri cevapların ortalamalarına göre sıralaması şu şekildedir:

“Hollandacayı en iyi şekilde konuşmayı hedefliyorum” (5,49); “Kendimi çevremdeki Hollandalılar tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum” (4,93); “Hollanda medyasını takip ediyorum” (4,78); “Kendimi Hollanda toplumu tarafından kabul edilmiş olarak hissediyorum” (4,60) ifadelerine katılanların ortalaması “kısmen uyuyor”a yakındır.

“*Birçok konuda Hollandalılar tarafından yanlış anlaşıldığımı hissediyorum” (4,41); “*Hollanda’da kendimi yabancı hissediyorum” (3,94); “Hollanda gelenek ve görenekleri hayatımın bir parçası oldu” (3,74) ifadelerine katılanların ortalaması “ne uyuyor ne uymuyor”a yakındır.

“*Hollanda toplumunda yaşamak benim açımdan bir yük teşkil ediyor” (4,95) ve “Bütün hayatım boyunca Hollanda’da kalmak istiyorum” (3,47) ifadelerine katılanların ortalaması “kısmen uymuyor”a yakındır.

Son olarak “Kendimi daha çok Hollandalı olarak hissediyorum” (2,40) ifadesine katılma ortalaması ise “uymuyor”a yakındır.

Tablo 69. Doğum Yerine Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Türkiye doğumlular (n=264)		Hollanda ve diğer ülke doğumlular (n=186)		F (df)
	M	SD	M	SD	
Türk Kültürünü Sürdürme	5,64	0,86	4,94	0,87	69,566 (1)***
Hollanda Kültürünü Benimseme	4,04	0,97	4,59	0,81	39,989 (1)***

Not: *p<.05, **p<.01, ***p<.001

Yukarıdaki tablodan hareketle, doğum yerine göre Türk kültürünü sürdürme-Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamaları incelendiğinde; Türkiye doğumlu olanların Türk kültürünü sürdürme ortalamasının (5,64), Hollanda ve diğer ülke doğumluların ortalamasından (4,94) daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan ise Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamasının (4,59), Türkiye doğumlu olanların ortalamasına (4,04) göre daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Kullanılan kültürleşme ölçeğindeki ifadelerin "1= kesinlikle uymuyor'dan 7= kesinlikle uyuyor"a kadar derecelendirildiği dikkate alındığında, özellikle Türkiye doğumlu olan katılımcıların Türk kültürünü sürdürmeye ilişkin ifadelerle katılım ortalamasının (5,6) "uyuyor"a yakın olduğu görülmektedir.

Hollanda'daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme ortalamalarının doğum yerine göre farklılaşıp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyi açısından Türkiye doğumlular ile Hollanda ve diğer ülke doğumlular arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır (F=69,566, Sig.= ,000). Yine Anova testi sonuçlarına göre, Hollanda kültürünü benimseme düzeyi de doğum yerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F=39,989, Sig.= ,000).

Eta-kare değeri, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde ne derece etkili olduğunu gösterir. Yapılan eta-kare testinden hareketle etki büyüklükleri incelendiğinde, doğum yerinin Türk kültürünün sürdürülmesindeki etki büyüklüğünün ($\eta^2=0,13$), Hollanda kültürünün benimsenmesindeki etki büyüklüğüne ($\eta^2=0,08$) göre daha büyük olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca genel olarak değerlendirildiğinde de doğum yerinin hem Türk kültürünün sürdürülmesinde hem de Hollanda kültürünün benimsenmesindeki etki büyüklüğünün güçlü olduğu ifade edilebilir.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere doğum yeri, kültürel kodlarımızın devam ettirilmesinde bir köprü vazifesi gören oldukça önemli bir faktördür. Çünkü insanoğlu tarih boyunca köklerini arayıp bulma, ana dilini ve kültürel unsurlarını hayata geçirme ve gelecek nesillere aktararak varlığını muhafaza etme ihtiyacı ve eğilimi içerisinde olmuştur. Bu nedenle Hollanda ve diğer ülkelerde doğup büyümüş olan Türklere göre (4,94), Türkiye’de doğmuş ve daha sonra Hollanda’ya herhangi bir nedenle göç etmiş olan Türklerin (5,64), Türkiye ve Türk kültürüyle sosyo-kültürel ve manevi bağları sayesinde Türk kültürünü sürdürme çabası daha kuvvetlidir.

Tablo 70. Kuşaklara Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Birinci Kuşak (n=123)		İkinci Kuşak (n=228)		Üçüncü Kuşak (n=95)		F (df)
	M	SD	M	SD	M	SD	
Türk Kültürünü Sürdürme	5,77	,85	5,30	,90	4,94	,89	24,497 (2) ***
Hollanda Kültürünü Benimseme	3,87	,93	4,31	,94	4,64	,80	19,595 (2) ***

Not: *p<.05. **p<.01. ***p<.001

Kuşaklara göre Hollanda’da yaşayan Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeyleri incelendiğinde ulaşılan sonuçlara göre; birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gittikçe Türk kültürünü sürdürme düzeyi düşmekte, Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ise yükselmektedir. Hollanda’daki birinci kuşak Türklerde Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalaması (5,77), ikinci kuşağın ortalaması (5,30) ve

üçüncü kuşağın ortalamasından (4,94) daha yüksektir. Bununla birlikte Hollanda'daki üçüncü kuşak Türklerde Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalaması (4,64), ikinci kuşağın ortalaması (4,31) ve birinci kuşağın ortalamasından (3,87) daha yüksektir.

Hollanda'daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme ortalamalarının kuşaklara göre farklılaşıp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyi, birinci, ikinci ve üçüncü kuşaklar arasında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=24,497$, $Sig.= ,000$). Hollanda kültürünü benimseme düzeyi de birinci, ikinci ve üçüncü kuşaklar arasında anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($F=19,595$, $Sig.= ,000$). Bu analiz sonuçlarından hareketle araştırmanın hipotezleri arasında yer alan “Hollanda’da yaşayan Türklerde, milli kültürün sürdürülmesi ve aktarım düzeyi kuşaklar arasında farklılaşmaktadır” ve “Hollanda’da yaşayan Türklerde, ev sahibi toplumun kültürünü benimseme düzeyi kuşaklar arasında farklılaşmaktadır” hipotezlerinin doğrulandığı ifade edilebilir.

Bu farkın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre (Tablo 72), hem Türk kültürünü sürdürme hem de Hollanda kültürünü benimseme durumları açısından başta birinci kuşak ile üçüncü kuşak arasında ($P=,000$) olmak üzere diğer kuşaklar arasında da anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür. Birinci kuşağa doğru gidildikçe Türk kültürünü sürdürme düzeyi artmakta, öte yandan ise Hollanda kültürünü benimseme düzeyi azalmaktadır.

Tablo 71. Kuşaklara Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Scheffe Testi Sonuçları

Çoklu Karşılaştırmalar (Bağımlı Değişkenler: Türk Kültürünü Sürdürme, Hollanda Kültürünü Benimseme)							
Scheffe							
Bağımlı Değişkenler	(I) Kuşak	(J) Kuşak	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	Anlamlılık Düzeyi (P)	95% Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Türk Kültürünü Sürdürme	Birinci Kuşak	İkinci Kuşak	,47034*	,09948	,000	,2260	,7147
		Üçüncü Kuşak	,83632*	,12146	,000	,5380	1,1346
	İkinci Kuşak	Birinci Kuşak	-,47034*	,09948	,000	-,7147	-,2260
		Üçüncü Kuşak	,36599*	,10859	,004	,0993	,6327
	Üçüncü Kuşak	Birinci Kuşak	-,83632*	,12146	,000	-1,1346	-,5380
		İkinci Kuşak	-,36599*	,10859	,004	-,6327	-,0993
Hollanda Kültürünü Benimseme	Birinci Kuşak	İkinci Kuşak	-,44327*	,10216	,000	-,6942	-,1924
		Üçüncü Kuşak	-,76448*	,12472	,000	-1,0708	-,4582
	İkinci Kuşak	Birinci Kuşak	,44327*	,10216	,000	,1924	,6942
		Üçüncü Kuşak	-,32121*	,11151	,016	-,5951	-,0473
	Üçüncü Kuşak	Birinci Kuşak	,76448*	,12472	,000	,4582	1,0708
		İkinci Kuşak	,32121*	,11151	,016	,0473	,5951

* Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

Kuşak faktörü daha çok doğum yeri ve yaşla ilişkili olduğundan birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gidildikçe; milli kültüre ilişkin unsurlar ile bağların zayıflaması, öte yandan içinde doğulan toplum ve kültüre ilişkin değerlere yönelik entegrasyonun gerçekleşmesi

gibi nedenler, Türk kültürünü devam ettirme düzeyinin düşmesine, öte yandan Hollanda kültürünü benimseme düzeyinin ise yükselmesine yol açmaktadır.

Ölçeğe ilişkin bu analizden elde edilen sonuçları, kanaat önderleri ve katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen nitel veriler de destekler niteliktedir. Kendisiyle görüşme yapılan Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliği Yetkilisi (erkek, 48 yaşında), üçüncü kuşağa doğru geçildikçe, Türk toplumu ve Hollanda toplumu arasındaki sosyo-kültürel etkileşimin arttığı yönündeki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Den Haag/Lahey, 24.06.2016).

“İki toplum arasında bir kültürel etkileşimden söz etmek kesinlikle mümkün. Türk gençleri Hollandalıların eğitim, iş anlayışı, sosyal anlayışından etkileniyorlar, örneğin; disiplinli olmak, haklarına düşkün olmak ve haklarını aramak, kendini ifade ederken doğrudan söyleyebilmek gibi özellikleri taşıyorlar ve bence bunlar olumlu özellikler. Başka birtakım işaretler ise mesela Türk takımı ile Hollanda takımı karşılaştığında, Türk takımını tutabiliyorlar ama mesela Hollanda takımı Dünya Kupasında oynarken, gençler camilerdeki o yeşil mahyaları turuncuya çevirdiler. Kral Gününde kullandıkları semboller ve Hollandalılar gibi sokaklara çıkmaları vb... Ben burada bir sorun görmüyorum ve burada o kültürel etkileşim var ama bu etkileşim evlenme seviyesinde nasıl olur bilmiyorum, hayat arkadaşınızı nasıl seçersiniz bu bir tercih meselesi... Mesela girişimciler arasında yılın en iyi balıkçısı, en iyi çiftçisi ya da hakemi bir Türk olabiliyor. Benim demek istediğim, bu göçmenler o toplumun içinde kendisini kabul ettirmiş kişilerdir. Yoksa sadece Türkçe konuşarak ya da Türkiye’ye bir şeyler satarak, Türkiye’den bir şeyler alarak yapamazsınız bunu. Buralı gibi davrandığınız için, buranın şartlarıyla oyunu oynadığınız için siz o toplumda ön plana çıkmış oluyorsunuz...”

T.C. Rotterdam Başkonsolusu Sadin Ayyıldız, Hollanda’da yaşayan Türk toplumu ile Hollanda toplumu arasındaki sosyo-kültürel etkileşim durumunu, kendisiyle yapılan görüşmede şu sözleriyle ifade etmiştir (Rotterdam, 01.09.2016):

“Bizim vatandaşlarımız daha çok kendi içlerinde bir yaşam tarzı benimsedikleri için böyle bir etkileşimden tam anlamıyla söz edemeyiz. Dil faktörü de bu etkileşimi engelleyen en önemli faktör. Ayrıca buraya gelen ilk kuşağın geliş amacı tamamen ekonomik kaygılar olduğundan, eğitim seviyesi düşük olduğundan ve dil problemi olduğundan dolayı Hollanda kültürü ile bir etkileşime girmeleri mümkün olmamıştır. Ancak bu etkileşim nesilden nesile tabi ki artıyor. Muhafazakâr olmayan, eğitilmiş ve genç nesil Hollandacayı çok iyi seviyede konuşuyor ve Hollanda üniversitelerindeki Türk öğrenci sayısı gittikçe

artıyor, dolayısıyla Hollandalılar ile daha yoğun etkileşim içinde oluyorlar. Hollandalılar Türk yemeklerini, geleneklerini gayet iyi tanıyorlar. İki toplum da birbirini gayet iyi tanıyor ancak bir iç içe geçmişlikten ve tam bir etkileşimden söz etmek tabii ki mümkün değil. Ayrıca Hollanda hükümetinin olumsuz tavırlarının, yabancı düşmanlığının, İslam karşıtlığının da bu etkileşim üzerinde olumsuz etkileri oluyor...”

Televizyon gazeteciliği yapan ve TRT Hollanda Temsilcisi olan Bülent Moran, kendisiyle yapılan görüşmede (Den Haag, 26.09.2016), iki toplum arasındaki sosyo-kültürel etkileşimle ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

“Türk yemeklerini tam anlamıyla olmasa da Hollandalılara tanıtmayı başardık... Hollandalılar Türkiye’ye tatile gittiklerinde, ‘oradaki Türklerle siz niye farklısınız? Türkiye’deki Türkler daha iyi, daha rahat, size göre dışa daha açık’ diyorlar. Bir de Hollandalılara karşı yaptığımız ama hala kendi içimizde yapamadığımız bazı şeyler var: Randevu ve ödeme sistemi. Örneğin; Hollandalıya gelince doktora zamanında gider, 5 dk geç kalmaz. Hollandalılara karşı onların kültürünün gereklerini uyguluyoruz ama kendi içimizde bunları uygulayamıyoruz...”

Hollanda’da yaşayan Türklerle ilgili araştırmaları ve yayınları bulunan, çeşitli sivil toplum kuruluşlarında görevler almış olan ve Türkevi Topluluğu Başkanlığı görevini yürüten Veyis Güngör, Türk toplumu ve Hollanda toplumu arasında özellikle belirli alanlarda önemli bir kültürel etkileşim olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 29.08.2016):

“İki toplum arasında kesinlikle bir kültürel etkileşim var. Bu sistemli bir şekilde değil ama farkında olunmayarak kültürel olaylar karşılıklı şekilde paylaşılabiliyor. Bizim Hollanda kültürünü en çok etkilediğimiz ve somut olarak gösterilebilecek alan “gastronomi”dir. Hollandalılar ciddi şekilde mutfak ve yemek kültürümüzden etkileniyorlar. Biz onlardan nasıl etkileniyoruz? Şüphesiz bilinçaltında etkilenmeler var ama ölçülebilir mi bilemiyorum. Örneğin misafirliğe giderken randevu almadan gitmeme, telefon açıp müsait olup olmadıklarını sorma, sorma ihtiyacını duyma gibi buna benzer belki de modernizmin getirdiği, dayattığı kültürel kodları biz de otomatik olarak alıyoruz. Örneğin; planlama kültürü, günü saatlere bölme kültürü, çalışma disiplini gibi kültürel durumların bizim kültürümüz tarafından Hollandalılardan alındığı ve bunun da çoğu zaman iyi olduğu kanaatindeyim...”

Hollanda'daki Türk toplumu ile Hollandalılar arasında kültürel etkileşim olduğuna vurgu yapan Charloi Belediye Başkanı Zeki Baran, düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Rotterdam, 22.09.2016):

“İki toplum arasındaki kültürel etkileşim çok fazla. Örneğin Rotterdam'da yaşayan tüm Hollandalıların Türk ekmeği yediğine emin olabilirsiniz. Akdeniz mutfağını her evde görebilirsiniz. Müziklerimiz biliniyor. Diğer taraftan farkında olmadan akşam yemeği saatimiz 18.00 olmuştur. İster istemez karşılıklı kültürel etkileşimler oluyor...”

Kendisiyle yapılan görüşmede, KULSAN Başkanı Adnan Dalkıran da, Hollanda toplumu ile Türk toplumu arasında kültürel bir etkileşim olduğu yönündeki görüşlerini şu sözleriyle dile getirmiştir (Amsterdam, 11.10.2016):

“Biz çocuklarımızı dürüstlük konusunda Hollandalılara benzetiriz bazen, burada doğup büyüdüleri için bu konuda onlardan etkilenme durumu söz konusu. Hollandalıların bizden farklı olduklarını biliyoruz ama çizilmeye çalışılan o arada uçurumlar gibi fark olduğu imajı kesinlikle doğru değil. Onlardan öğreneceğimiz çok şey var. Onların da bizim kültürümüzün zenginliğinden etkilendiklerini ve ülkemize, kimliğimize olan bağlılığımızdan etkilendiklerini biliyoruz...”

Hollanda'daki Türk toplumu ve Hollanda toplumu arasındaki kültürel etkileşime ilişkin olarak, kendisiyle yapılan görüşmede, Avukat Ülkü Ögüt, şunları belirtmiştir (Eindhoven, 26.07.2016):

“Benim eski işyerinden yakın bir Hollandalı arkadaşım var, “gel bizim kültürümüzü tanı” diyor bana, ben de ona “ben zaten sizin dünyanızda yaşıyorum, sen gel bizim kültürümüzü öğren” diyorum. Onlar randevularına çok sadıktır, çok disiplinlidir; biz onlara göre daha rahatız ama onlardan kültürel olarak bu özelliği öğreniyoruz. Bizim de kapımız herkese açıktır, bir tabaklık yemek olsun, biz onu on kişi ile paylaşıyoruz. Arkadaşım da bizim paylaşmayı, dayanışmayı seven bir toplum olduğumuzu söylüyor. Ve Türkleri özellikle Faslılara kıyasla çok çalışkan buluyor...”

Amsterdam Belediye Meclis Üyesi Orhan Kayar, iki toplum arasında kültürel etkileşimin zaman zaman olduğunu ancak bir süreklilik arz etmediğini şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 18.06.2016):

“Toplum geneline yayılmamakla birlikte yerel düzeyde bir etkileşim olabiliyor. Türklerin ağırlıklı yaşadığı bir bölgede bir mahalle pikniği düzenleniyor diyelim, bu sadece Türklere ya da Faslılara ait olmuyor Hollandalılar da inisiyatif kullanıyorlar ve birlikte yapalım

diyebiliyorlar. Orada bir kaynaşma oluyor ama bir süreklilik yok. Bunu düzenli hale getirerek dostluklarla pekiştirmek gerekiyor. Aramızda çok farklılıklar var, bu bir gerçek ancak zamanla o kaynaşmanın gerçekleşmesi olası...”

Tablo 72. Cinsiyete Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Erkek (n=210)		Kadın (n=240)		F (df)
	M	SD	M	SD	
Türk Kültürünü Sürdürme	5,45	0,98	5,26	0,88	5,090 (1)*
Hollanda Kültürünü Benimseme	4,12	1,06	4,39	0,82	9,146 (1)**

Not: *p<.05. **p<.01. ***p<.001

Araştırma grubunda yer alanların Türk kültürünü devam ettirme düzeylerinin ortalaması cinsiyet faktörüne göre değerlendirildiğinde, erkek katılımcıların ortalamasının (5,45), kadın katılımcıların ortalamasına (5,26) oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin ortalaması cinsiyet faktörüne göre ele alındığında ise kadın katılımcıların ortalamasının (4,39), erkek katılımcıların ortalamasından (4,12) daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre yaş ortalamasının daha yüksek olması bu durumu etkilemektedir. Çünkü yaş arttıkça Türk kültürünü sürdürme düzeyi artış gösterirken, Hollanda kültürünü benimseme düzeyi azalış göstermektedir.

Hollanda'daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyi, kadınlar ve erkekler arasında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F=5,090, Sig.= ,025). Hollanda kültürünü benimseme düzeyi açısından da kadınlar ile erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır (F=9,146, Sig.= ,003).

Eta-kare testinden hareketle etki büyüklükleri incelendiğinde; bağımsız değişken olan cinsiyetin, bağımlı değişkenler olan Hollanda kültürünün benimsenmesindeki etki

büyükliğünün ($\eta^2=.020$), Türk kültürünün sürdürülmesindeki etki büyüklüğünden ($\eta^2=.011$) daha büyük olmakla birlikte, genel olarak değerlendirildiğinde cinsiyetin Türk kültürünün sürdürülmesi / Hollanda kültürünün benimsenmesindeki etki büyüklüğünün küçük veya zayıf olduğu ifade edilebilir.

Tablo 73. Yaşa Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One-Way Anova Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	18-29 (n=140)		30-39 (n=103)		40-49 (n=123)		50-59 (n=59)		60-69 (n=19)		70 ve üzeri (n=6)		F (df)
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	
Türk Kültürünü Sürdürme	4,91	,91	5,25	,88	5,71	,73	5,57	,87	5,73	1,20	6,21	,90	14,152 (5) ***
Hollanda Kültürünü Benimseme	4,58	,86	4,28	,87	4,05	,91	4,20	1,05	3,79	1,06	3,40	1,27	6,855 (5) ***

Not: *p<.05. **p<.01. ***p<.001

Hollanda’da yaşayan Türklerin, yaşa göre Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamalarının verildiği yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, araştırma grubunda yer alan kişilerin Türk kültürünü devam ettirme düzeyi ortalaması 70 yaş ve üzerinde 6,21 iken; 40-49 yaş aralığında 5,71; 18-29 yaş aralığında ise 4,91’dir. Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalaması ise 70 yaş ve üzerinde 3,40 iken; 40-49 yaş aralığında 4,05; 18-29 yaş aralığında ise 4,58’dir. Analizden elde edilen bu sonuçlara göre, yaş aralığı yükseldikçe Türk kültürünü sürdürme düzeyinin de yükselmekte, Hollanda kültürünü benimseme düzeyinin ise düşmekte olduğu görülmüştür.

Hollanda’daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamalarının yaşa göre farklılaşıp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Türk kültürünü

sürdürme düzeyi, yaş kategorileri (18-29, ..., 70 ve üzeri) arasında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=14,152$, $Sig.=,000$). Hollanda kültürünü benimseme düzeyi de yaş kategorileri (18-29, ..., 70 ve üzeri) arasında anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($F= 6,855$, $Sig.=,000$).

Türk kültürünü sürdürmenin ve Hollanda kültürünü benimsemenin belirlenmiş olan yaş kategorileri arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Bu farkın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, Türk kültürünü sürdürme durumu açısından özellikle 18-29 yaş aralığındakiler ile diğer yaş kategorilerinde (40-49, 50-59, 60-69, 70 ve üzeri) yer alanlar arasında anlamlı farklılıkların olduğu ($P<0,05$); Hollanda kültürünü benimseme durumu açısından da 18-29 yaş aralığındakiler ile diğer yaş kategorilerinde (40-49, 60-69) yer alanlar arasında anlamlı farklılıkların olduğu ($P<0,05$) tespit edilmiştir.

Dolayısıyla yaşlılardan gençlere doğru gidildikçe; Türk kültürünü devam ettirme ortalamasının düştüğü, Hollanda kültürünü benimseme ortalamasının ise yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Yaş faktörüne bağlı olarak, doğum yeri, anavatan ile sürdürülen bağlar, dil yeterliliği ve kurulan sosyo-kültürel temasların farklılaşması; Türk kültürünü devam ettirme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin de yaşa göre farklılık göstermesine yol açmaktadır.

Tablo 74. Vatandaşlık Durumuna Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Türkiye (n=79)		Hollanda (n=42)		Çifte Vatandaş (n=326)		Diğer (n=2)		F (df)
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	
Türk Kültürünü Sürdürme	5,65	,88	4,93	,82	5,33	,94	5,45	0,77	5,777 (3) ***
Hollanda Kültürünü Benimseme	3,86	,90	4,58	,81	4,34	,93	3,7	2,40	7,500 (3) ***

Not: * $p<.05$. ** $p<.01$. *** $p<.001$

Hollanda’da yaşayan Türklerin, vatandaşlık durumuna göre Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamaları incelendiğinde; yalnızca Türk vatandaşlığı bulunanların Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalaması (5,65), Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamasından (3,86) daha yüksektir. Yalnızca Hollanda vatandaşlığı bulunanların da Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalaması (4,93), Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamasına (4,58) göre daha yüksek olmakla birlikte, ortalamalar birbirlerine yakınlık göstermektedir. Hem Türk hem Hollanda vatandaşlığına sahip olanlar yani çifte vatandaşlığı bulunanların ise Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalaması (5,33), Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamasından (4,34) daha yüksektir.

Hollanda’daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamalarının vatandaşlık durumuna göre farklılaşıp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyi, vatandaşlık durumları (Türk vatandaşı, Hollanda vatandaşı, çifte vatandaşı) arasında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=5,777$, $Sig.=,001$). Hollanda kültürünü benimseme düzeyi açısından da vatandaşlık durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır ($F= 7,500$, $Sig.= ,000$).

Bu farklılığın kaynağını incelemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçlarına göre, Türk kültürünü sürdürme açısından Türkiye vatandaşlığı ile Hollanda vatandaşlığı arasında ($P=,001$); Hollanda kültürünü benimseme durumu açısından da Türkiye vatandaşlığı ile Hollanda vatandaşlığı ($P=,001$) ve çifte vatandaşlık arasında ($P=,001$) anlamlı farklılıkların olduğu görülmüştür. Türk vatandaşlığına sahip olmanın, Türk kültürünün sürdürülmesi veya Hollanda kültürünün benimsenmesinde daha etkin bir rol oynadığı dikkat çekmektedir.

Yukarıdaki tabloda ortaya konulan analiz sonuçlarından hareketle, diğer vatandaşlık durumlarına kıyasla sadece Hollanda vatandaşlığı bulunanların Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme durumlarının daha dengeli bir dağılım gösterdiği, dolayısıyla Hollanda’ya sosyal entegrasyonlarının da görece daha güçlü olduğu ifade edilebilir.

Tablo 75. Eğitim Durumuna Göre Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları																					
Bağımlı Değişkenler	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlkokul terk	İlkokul / [LO]	Ortaokul / [VMBO]	Lise / [HAVO- VWO]	Meslek Lisesi / [MBO]	Yüksekokul- Üniversite / [HBO/WO Bachelor]	Master- yüksek lisans	Doktora	F (df)										
	(n=3)	(n=2)	(n=4)	(n=54)	(n=42)	(n=60)	(n=92)	(n=149)	(n=42)	(n=2)											
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		M	SD								
Türk Kültürünü Sürdürme	6,46	,68	4,30	2,96	5,57	,61	6,07	,59	5,53	,82	5,78	,71	5,29	,85	5,08	,90	4,66	,90	4,95	2,19	12,083 (9) ***
Hollanda Kültürünü Benimseme	2,70	1,22	3,45	,07	4,12	1,17	3,59	,89	4,24	,76	3,96	,96	4,38	,84	4,53	,93	4,62	,79	4,10	1,55	7,873 (9) ***

Not: *p<.05. **p<.01. ***p<.001

Yukarıda yer alan tablodan hareketle, eğitim durumuna göre Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamaları incelendiğinde; Türk kültürünü sürdürme durumunun okur-yazar olmayanlar için 6,46; okur-yazar olanlar için 4,30; ilkokul için 6,07; ortaokul için 5,53; lise için 5,78; yüksekokul-üniversite için 5,08; master-yüksek lisans için 4,66 ve doktora için 4,95 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Hollanda kültürünü benimseme durumu ise okur-yazar olmayanlar için 2,70; okur-yazar olanlar için 3,45; ilkokul için 3,59; ortaokul için 4,24; lise için 3,96; yüksekokul-üniversite için 4,53; master-yüksek lisans için 4,62 ve doktora için 4,10 düzeyindedir. Ortalamalara ilişkin bu değerler genel olarak yorumlandığında; Türk kültürünü sürdürme düzeyi ile Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamalarının, eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olanlar arasında Hollanda toplumuna sosyal entegrasyon düzeyinin de daha yüksek olduğu görülmüştür.

Hollanda'daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamalarının eğitim durumuna göre farklılaşıp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyi, eğitim düzeyi düşük katılımcılar ile eğitim düzeyi yüksek katılımcılar arasında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($F=12,083$, $Sig.=,000$). Hollanda kültürünü benimseme düzeyi de eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F= 7,873$, $Sig.=,000$).

Eta-kare testinden hareketle bağımsız değişken olan eğitim durumunun, bağımlı değişkenler üzerindeki etki büyüklükleri incelendiğinde; eğitim durumunun, Türk kültürünün sürdürülmesindeki etki büyüklüğünün ($\eta^2=,199$) Hollanda kültürünün benimsenmesindeki etki büyüklüğünden ($\eta^2=,139$) daha büyük olduğu ve genel olarak değerlendirildiğinde, eğitim durumunun Türk kültürünün sürdürülmesi / Hollanda kültürünün benimsenmesinde güçlü bir etki büyüklüğüne sahip olduğu ifade edilebilir.

Tablo 76. Türk Dili ve Kültürünü Koruma ve Geliştirmeye Verilen Öneme Göre Türk Kültürünü Sürdürme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Çok önemli (n=313)		Önemli (n=101)		Kısmen önemli (n=20)		Önemli değil (n=7)		F (df)
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	
Türk Kültürünü Sürdürme	5,60	,85	4,91	,76	4,26	,90	3,94	1,19	36,623 (3) ***

Not: ***p<.001

Katılımcıların Türk dili ve kültürünü koruma ve geliştirmeye verdikleri önem derecesine göre Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalamaları incelendiğinde; Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalamasının, Türk dili ve kültürünü korumak ve geliştirmenin kendisi için ‘çok önemli’ olduğunu belirtenler için 5,60; ‘önemli’ olduğunu belirtenler için 4,91; ‘kısmen önemli’ olduğunu belirtenler için 4,26 ve ‘önemli olmadığını’ belirtenler için ise 3,94 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Hollanda’daki Türklerin Türk kültürünü sürdürme düzeyi ortalamalarının Türk dili ve kültürünü koruma ve geliştirmeye verdikleri önem derecesine göre farklılaşp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyi, Türk dili ve kültürünü koruma ve geliştirmeye verilen önem derecesine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F=36,623, Sig.= ,000).

Katılımcıların Hollandalılarla iletişime verdikleri önem derecesine göre Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamaları aşağıdaki tablo üzerinden incelendiğinde; Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamasının, Hollandalılarla iletişimin kendisi için ‘çok önemli’ olduğunu belirtenler için 4,61; ‘önemli olduğunu’ belirtenler için 4,27; ‘kısmen önemli’ olduğunu belirtenler için 3,89; ‘önemli olmadığını’ belirtenler için 3,51 ve ‘hiç önemli olmadığını’ belirtenler içinse 3,20 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 77. Hollandalılarla İletişime Verilen Öneme Göre Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyi İçin Ortalama, Standart Sapma ve One Way Anova Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Çok önemli (n=125)		Önemli (n=221)		Kısmen önemli (n=79)		Önemli değil (n=14)		Hiç önemli değil (n=5)		F (df)
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	
Hollanda Kültürünü Benimseme	4,61	,98	4,27	,87	3,89	,85	3,51	1,05	3,20	1,18	11,800 (4) ***

Not: ***p<.001

Hollanda'daki Türklerin Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamalarının Hollandalılarla iletişime verdikleri öneme göre farklılaşıp / farklılaşmadığı one way anova tekniği ile test edilmiştir. %95 güven düzeyinde yapılan Anova testi sonucuna göre; Hollanda kültürünü benimseme düzeyi, Hollanda'daki Türklerin Hollandalılarla iletişime verdikleri öneme göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (F=11,800, Sig.= ,000).

Bu analiz sonuçlarından hareketle, Hollandalılarla iletişimin kendileri için önem düzeyine bağlı olarak, Hollandalılarla sosyo-kültürel temas ve etkileşimde bulunma durumlarının ve dolayısıyla Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin farklılaşacağı ifade edilebilir.

Tablo 78. Türk Kültürünü Sürdürme Düzeyine Etki Eden Faktörlere İlişkin Regresyon Analizi

Model Özeti				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hatası
1	,723	,523	,512	,65250

ANOVA ^a					
Model	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (P)
1 Regresyon	197,648	10	19,765	46,423	,000^b
Artık	180,093	423	,426		
Toplam	377,741	433			

Katsayılar ^a						
Model		Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Anlamlılık Düzeyi (P)
		B	Std. Hata	Beta		
1	(Sabit)	5,565	,285		19,533	,000
	Doğum yeri	,305	,074	,160	4,113	,000
	Cinsiyet	-,114	,065	-,061	-1,775	,077
	Eğitim durumu	-,083	,023	-,149	-3,612	,000
	Evlenilen / evlenilecek olan kişinin Türk olmasının önemli olup olmadığı	-,185	,087	-,090	-2,124	,034
	Evlenilen / evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının önemli olup olmadığı	-,299	,111	-,114	-2,681	,008
	Türkiye'ye gitme sıklığı	,227	,049	,162	4,676	,000
	Çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmenin kendileri için ne derece önemli olduğu	-,301	,064	-,223	-4,722	,000
	Türk dili / kültürünü korumak ve geliştirmenin kendileri için ne derece önemli olduğu	-,183	,070	-,124	-2,608	,009
	Hollandalı komşu ve arkadaşları ile görüşme sıklığı	,215	,046	,174	4,638	,000
	Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı	,138	,044	,127	3,120	,002

a. Bağımlı Değişken: Türk Kültürünü Sürdürme Durumu

b. Yordayıcı Değişkenler (Sabit): Doğum yeri (0. Hollanda doğumlular ve diğerleri, 1. Türkiye doğumlular olarak yeniden kodlanmıştır), Cinsiyet (0. Erkek, 1. Kadın olarak yeniden kodlanmıştır).

Türk kültürünü devam ettirme düzeyini en çok hangi faktörün etkilediğini tespit etmek amacıyla bağımlı değişken üzerinde etkisi olduğu düşünülen bağımsız değişkenler ile çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır. Bu analize ilişkin analiz çıktısına yukarıda yer verilmiştir. Bu modele göre, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimin %52'sini ($R^2=,523$) açıkladığını ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte varyans analizi sonucunda, kurulan regresyon modelinin genel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($F=46,423$, $P<0,05$). Ayrıca Katsayılar tablosu incelendiğinde; Türk kültürünü sürdürme düzeyine etkisini açıklamada modelde yer alan değişkenlerden 9 tanesi modele katkı sağlarken ($P<0,05$), 1 tanesinin katkı sağlamadığı ($P>0,05$) görülmektedir.

Standardize edilmiş katsayılar olan Beta değerlerine bakıldığında; açıklayıcılık açısından en önemli bağımsız değişkenin “çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmek ve geliştirmenin katılımcılar için ne derece önemli olduğu” değişkeni (Beta= -,223) olup, bunu etki sırasına göre sırasıyla “Hollandalı komşu ve arkadaşları ile görüşme sıklığı (Beta= ,174)”, “Türkiye’ye gitme sıklığı (Beta= ,162)”, “doğum yeri (Beta= ,160)”, “eğitim durumu (Beta= -,149)”, “Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı (Beta= ,127)”, “Türk dili / kültürünü korumak ve geliştirmenin kendileri için ne derece önemli olduğu (Beta= -,124)” değişkenleri ve etki değeri daha küçük olan diğer değişkenlerin takip ettiği; “cinsiyet” değişkeninin ise modele katkı sağlamadığı ($P>0,05$) görülmüştür.

Türk kültürünü sürdürme düzeyi ile “doğum yeri”, “Türkiye’ye gitme sıklığı”, “Hollandalı komşu ve arkadaşları ile görüşme sıklığı” ve “Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı” arasında pozitif yönlü bir ilişki varken, diğer değişkenlerle negatif yönlü bir ilişki vardır. Türk kültürünü sürdürme düzeyine ilişkin ifadeler "1= kesinlikle uymuyor'dan 7= kesinlikle uyuyor"a doğru derecelendirilmiştir. Modeldeki en açıklayıcı değişken olan “çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmek ve geliştirmenin katılımcılar için ne derece önemli olduğu” sorusuna ilişkin cevaplar ise "1= çok önemli'den 5= hiç önemli değil'e doğru derecelendirilmiştir. Cevaplardaki derecelendirme durumu birbirine ters yönde olduğu için ilişki negatif yönde gözükmeyle birlikte, çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmenin kendileri için çok önemli olduğunu belirten katılımcıların, Türk kültürünü sürdürme düzeyleri de artış göstermektedir.

Katılımcılar arasında Hollandalı komşu ve arkadaşları ile görüşme sıklığı az olanların; Türkiye'ye gitme sıklığı fazla olanların; doğum yeri "Türkiye" olanların ve Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı düşük olanların veya hiç katılmayanların Türk kültürünü sürdürme düzeyleri daha yüksektir. Eğitim düzeyi ile Türk kültürünü sürdürme düzeyinin negatif yönde ilişkili olduğu, yani eğitim düzeyi düştükçe Türk kültürünü sürdürme düzeyinin yükseldiği ifade edilebilir. Yine regresyon analizi sonuçlarına göre; Türk dili / kültürünü korumak ve geliştirmenin kendileri için önemli olduğunu belirtenlerin; evlenilen / evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının ve yine evlenilen / evlenilecek kişinin Türk olmasının kendileri için önemli olduğunu ifade eden katılımcıların Türk kültürünü sürdürme düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 79. Hollanda Kültürünü Benimseme Düzeyine Etki Eden Faktörlere İlişkin Regresyon Analizi

Model Özeti				
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hatası
1	,706	,499	,487	,68348

ANOVA^a					
Model	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlılık Düzeyi (P)
1 Regresyon	196,797	10	19,680	42,128	,000^b
Artık	197,603	423	,467		
Toplam	394,401	433			

Katsayılar ^a						
Model		Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Anlamlılık Düzeyi
		B	Std. Hata	Beta		
1	(Sabit)	5,618	,331		16,973	,000
	Cinsiyet	,211	,069	,111	3,055	,002
	Doğum yeri	,108	,095	,056	1,142	,254
	Kuşak	,182	,127	,067	1,433	,153
	Eğitim durumu	,066	,024	,115	2,711	,007
	Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olup olmadıkları	-,452	,044	-,398	-10,241	,000
	Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı	-,174	,045	-,157	-3,830	,000
	Hollanda'da Türk (yabancı) oldukları için önyargı ile karşılaşp karşılaşmadıkları	,262	,071	,133	3,676	,000
	Hollandalılar ile iletişimin kendileri için ne derece önemli olduğu	-,158	,044	-,134	-3,574	,000
	Hollanda'da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdikleri	-,086	,044	-,069	-1,944	,053
	Hollandaca konuşma düzeyleri	-,173	,047	-,180	-3,716	,000

a. Bağımlı Değişken: Hollanda Kültürünü Benimseme Durumu

b. Yordayıcı Değişkenler (Sabit): Doğum yeri (0. Hollanda doğumlular ve diğerleri, 1. Türkiye doğumlular olarak yeniden kodlanmıştır), Cinsiyet (0. Erkek, 1. Kadın olarak yeniden kodlanmıştır).

Hollanda kültürünü benimseme düzeyini en çok hangi faktörün etkilediğini tespit etmek amacıyla bağımlı değişken üzerinde etkisi olduğu düşünülen ve öncelikle korelasyon analizi ile ilişki durumu test edilen bağımsız değişkenlerle çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır. Bu modele ilişkin analiz çıktısına yukarıda yer verilmiştir. Model özeti başlıklı tabloda görüldüğü üzere; bağımsız değişkenler, bağımlı değişken olan Hollanda kültürünü benimseme düzeyindeki değişimin %49'unu ($R^2=,499$) açıklamaktadır.

Bununla birlikte varyans analizi sonucunda, kurulan regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F=42,128$, $P<0,05$). Ayrıca Katsayılar tablosu incelendiğinde; Hollanda kültürünü benimseme düzeyine etki eden faktörlerin açıklanmasında, modelde yer alan

değişkenlerden 9 tanesinin istatistiksel açıdan anlamlı bulunduğu ve modele katkı sağladığı ($P < 0,05$), 2 tanesinin ise katkı sağlamadığı ($P > 0,05$) görülmektedir.

Standardize edilmiş katsayılar olan Beta değerlerine bakıldığında; açıklayıcılık açısından en önemli bağımsız değişken “Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olup olmadıkları” değişkeni (Beta= -,398) olup, bunu etki sırasına göre sırasıyla; “Hollandaca konuşma düzeyleri (Beta= -,180)”; “Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı (Beta= -,157)”; “Hollandalılar ile iletişimin kendileri için ne derece önemli olduğu (Beta= -,134)”; “Hollanda’da Türk (yabancı) oldukları için önyargı ile karşılaşp karşılaşmadıkları (Beta= ,133)” değişkenleri ve etki değeri daha küçük olan diğer değişkenler takip etmektedir. Oluşturulan bu modelde sınırda anlamlı olan ($P = ,053$) ve en küçük etki değerine sahip değişken ise “Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdikleri (Beta= -,069)” dir.

Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ile “cinsiyet”, “eğitim durumu” ve “Hollanda’da Türk (yabancı) oldukları için önyargı ile karşılaşp karşılaşmadıkları” değişkenleri arasında pozitif yönlü bir ilişki varken, diğer değişkenlerle negatif yönlü bir ilişki vardır. Hollanda kültürünü benimseme düzeyine ilişkin ifadeler “1= kesinlikle uymuyor’dan 7= kesinlikle uyuyor”a doğru derecelendirilmiştir. En açıklayıcı değişken olan “Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olup olmadıkları” sorusuna ilişkin cevaplar ise “1= çok memnunum’dan 5= hiç memnun değilim”e doğru derecelendirilmiştir. Cevaplardaki derecelendirme durumu birbirine ters yönde olduğu için ilişki negatif yönde gözükmele birlikte, katılımcıların Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olma düzeyleri arttıkça Hollanda kültürünü benimseme düzeyleri de artış göstermektedir. Yine regresyon analizi sonuçlarına göre; katılımcılar arasında iyi düzeyde Hollandaca konuşanların; Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine daha sık katılım gösterenlerin; Hollandalılar ile iletişimin kendileri için önemli olduğunu belirtenlerin; Hollanda’da Türk (yabancı) oldukları için önyargı ile karşılaşmadığını ifade edenlerin; eğitim durumu daha yüksek olanların ve erkek katılımcılara göre kadın katılımcıların Hollanda kültürünü benimseme düzeyleri daha yüksektir. Regresyon analizinde diğer değişkenlere göre en az öneme sahip olan “Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdikleri” değişkeni açısından incelendiğinde, Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkilerin iyi düzeyde olduğunu ifade eden katılımcıların Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.6. KÜLTÜREL AKTARIM

Göç ederek başka bir toplum içinde etnik azınlık³⁹ durumunda bulunan topluluklar ancak kültürel değer ve miraslarını gelecek kuşaklara aktarmak suretiyle bu kültürel ve sosyal varlıklarını koruyabilmektedirler. Bu durum ev sahibi toplum tarafından entegrasyonu engellediği gerekçesiyle çoğunlukla kabul görmemekle birlikte, dünyanın hemen her yerinde etnik azınlık durumundaki grupların daha hoşgörülü bir entegrasyon yaklaşımı istediklerini ve bu sayede hem ev sahibi topluma uyum sağlayarak hem de kültürel miraslarını gelecek kuşaklara aktararak sosyo-kültürel varlıklarını idame ettirmeyi hedeflediklerini ifade etmek mümkündür.

Tablo 80. Hollanda'da Yaşayan Türklerin Kendi Dil ve Kültürlerini Koruma ve Geliştirme Koşullarına Ne Derece Sahip Olduklarına İlişkin Düşünceler

	Sayı	Yüzde
Türkler kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına <u>tamamıyla sahipler</u>	162	36,7
Türkler kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına <u>kısmen sahipler</u>	226	51,1
Türkler kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına <u>sahip değiller</u>	33	7,5
Fikrim yok	21	4,8
Toplam	442	100,0

Katılımcıların %51,1'i Hollanda'daki Türklerin kendi dil ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına kısmen sahip olduklarını; %36,7'si tamamıyla sahip olduklarını düşünmektedirler. Hollanda'da yaşayan Türklerin kendi dil ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına sahip olmadığını belirten katılımcıların oranı ise %7,5'tir. Katılımcıların %4,8'i bu konuda herhangi bir fikri olmadığını ifade etmiştir. Bu sonuçlardan hareketle; katılımcıların büyük çoğunluğunun, Hollanda'daki Türklerin kendi dil ve kültürlerini koruyup geliştirme imkânına sahip olduklarını düşündükleri ifade edilebilir.

³⁹ Hâkim toplum içinde sayıca az olan ve hâkim grup tarafından daha aşağıda konumlandırılan, kendini diğerinden kültürel temelde ayırt eden, hâkim gruptan daha farklı düşünen ve değerlerini korumaya çalışan gruptur.

Türk dili ve kültürünü korumanın ebeveynleri için çok önemli/önemli olduğunu belirten katılımcıların oranı oldukça yüksektir (%96,4). Benzer şekilde Türk dili ve kültürünü korumanın kendisi için çok önemli/önemli olduğunu belirtenlerin oranı da %94 düzeyindedir.

Çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmek ve geliştirmenin kendisi için çok önemli veya önemli olduğunu belirtenlerin oranı %91,4'dür.

Kültürel aktarıma ilişkin sorulan sorulara alınan bu yanıtlar, Hollanda'da yaşayan Türklerin ev sahibi topluma da uyum sağlamak ve yaşadıkları ülkenin vatandaşı olarak gerekli olan sorumluluklarını da yerine getirmek kaydıyla, Türk kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarımına oldukça önem gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Bu konuda kendisiyle yapılan görüşmede, Hollanda Türk Federasyonu Genel Başkanı Murat Gedik, Türk kültürüne ilişkin organize edilen kültürel faaliyetlerin, kültürel aktarım süreci üzerindeki etkilerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 29.06.2016):

“Biz Türklüğe vurgu yapan bir kuruluş olduğumuz için Türk kültürüne ilişkin gerçekleştirilen etkinliklerin, kültürel aktarıma olumlu etkisi olduğunu kesinlikle söyleyebiliriz. Her yıl Nijmegen’de kutladığımız Nevruz şenlikleri değerlerimizin unutulmaması için bir çabadır. 19 Mayıs ve 23 Nisan’da birtakım faaliyetler düzenleniyor. Çanakkale Zaferi için geniş çaplı kutlamalar yapıyoruz. Unutmaya yüz tutmuş birçok kültürel varlığımızı burada hayatta tutmayı ve Hollanda toplumuna da tanıtmayı amaçlıyoruz. Kültür aktarımına yönelik bu çalışmalar dışında Türk dilinin öğretilmesi yönünde de çokça çalışmalar yapıyoruz. Düzenlediğimiz Türk Kültürü tanıtım günlerinde el işi, giyim kuşam ya da mehter gibi somut değerlerimizi de tanıtmaya fırsatı buluyoruz. Bu faaliyetlere Hollandalıların katılımı az olmakla birlikte gazete ya da dergilere haber olabiliyoruz. Bu tanıtım günlerinde daha çok kendi insanımıza kendi kültürümüzü aktarma fırsatı oluyor. Bu da son derece gerekli ve önemli bir konu...”

Türk dili ve kültürünün gelecek kuşaklara aktarım süreci ile ilgili olarak, kendisiyle yapılan görüşmede Avukat Ülkü Ögüt, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Eindhoven, 26.07.2016):

“Bu noktada Sivil Toplum Kuruluşlarının çok büyük rolü var. Biraz da kişiye bağlı, kişinin Türk kültürünü, dilini ne kadar önemseydiğine bağlı. Okullarda verilen Türkçe dersleri kaldırıldığından, insanlar çocuklarının Türkçe öğrenmesi için kendileri çaba sarf ediyor. Burada caminin de büyük bir rolü oluyor, artık camiler sadece ibadethane değil de kültür

merkezi gibi hizmet veriyor. İnsanları bir araya getirip etkinlikler düzenlenmesine, fikir alışverişinde bulunulmasına katkı sağlıyor. Bence de camilerin bir toplanma yeri olması gerekiyor, herkese kapı açılması gerekiyor, artık ırkın, dilin, görüşün ne olursa olsun, orada bir araya gelebilmeli. Bu durum kültürümüzü, değerlerimizi tanıtmak için de bir vesile olur. Bu amaçla camiler yavaş yavaş değişiyor, kızlar kolu, kadınlar kolu, gençler kolu var. Senede iki kez açık oturumlar yaparak, Hollandalıları, okulları davet ediyorlar. Bu zamanda artık böyle bir şey olması gerekiyor. Artık ufkumuzu açmamız gerekiyor, eğitim, dil, kültürle ilgili konulara camilerde de yer verilebilir...”

Kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulanan Hollanda Türk Demokratlar Federasyonu Yöneticisi Veli Töngel, Hollanda'daki Türklerin Türk dili ve kültürünün aktarımıyla ilgili olarak Hollanda'da yaşadıkları sorunlara ilişkin düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmiştir (Amsterdam, 21.09.2016):

“Hollandalılar sömürgeciliği sistematik olarak bilen bir toplum. Daha önce doğal bir hak olarak tanınan ilkokullardaki Türkçe dil dersleri 10 yıl önce hükümet tarafından kaldırıldı. Yabancıların bu dersleri aldıkları sürece Hollanda toplumuna uyumda zorluk yaşadıklarını ileri sürerek, önce seçmeli yabancı dil dersi olarak liselerde verilmeye başlanan bu dersi sonra ders programından çıkarıp tamamen kaldırdılar. Burada tartışılan şey şuydu; yabancılar topluma entegre mi olmalılar yoksa asimile mi edilmeliler? Okuldan ayrılan çocukların sayısında derslerin kaldırılmasından sonra artış oldu. Derslerin kaldırılmasındaki amaç; dilini öğrenemeyen ikinci, üçüncü kuşağın Hollandalılaşmasını kolaylaştıracaklarını düşünmeleridir. Bir anlamda başarılı da oldular, gençlerin çoğu şu anda tam anlamıyla Türkçe konuşmıyor ve kendi kültürüne kısmen de olsa yabancılaşmış durumda. Ancak internetle birlikte bilgiye ulaşmanın kolaylığı, sosyal medya, Türkiye'ye gidiş gelişler ve yabancı olmanın verdiği o tepkisel duruş ile birlikte gençler dine ve dillerine yanaştılar. Bunun olumsuz yanları ise sistematik olarak öğrenilmeyen Türkçenin çok bozuk olması, Hollandaca ile karışık konuşulması vb. Camiler ya da sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılan çalışmalar var, Atatürkçü Düşünce Derneğinde kendi çabamızla Türkçe dersleri veriyoruz ancak bunlar profesyonel olarak yapılmıyor. Türkiye bir çıkış yaptı ancak sistematik bir şekilde sürdüremedi. Dolayısıyla gelecekle ilgili bu anlamda iyimser bir tablo çizmek zor. Kültürü aktarmanın yolunun dil olduğunu düşünürsek, bu önemli bir sorun...”

Tablo 81. Katılımcıların, Çocuklarına Dinî Değerleri ve İbadetleri Öğretmenin Türk Kültürünün Sürdürülmesi İçin Ne Derece Önemli Olduğuna İlişkin Görüşleri

	Sayı	Yüzde
Çok önemli	314	71,2
Önemli	76	17,2
Kısmen önemli	25	5,7
Önemli değil	13	2,9
Hiç önemli değil	13	2,9
Toplam	441	100,0

Çocuklarına dinî değerleri ve ibadetleri öğretmenin, Türk kültürünün sürdürülmesi için çok önemli/önemli olduğunu söyleyenlerin oranı %88,4; önemli olmadığını/hiç önemli olmadığını söyleyenlerin oranı ise %5,8'dir. Katılımcıların oldukça yüksek bir oranla Türk kültürünün sürdürülmesinde çocuklarına dinî değerleri ve ibadetleri öğretmenin önemli bir rol oynadığını düşündükleri ifade edilebilir.

Tablo 82. Çocuklarına Dil ve Kültür Aktarımıyla İlgili Olarak Hangi Durumun Kendilerini En İyi Şekilde İfade Ettiği

	Sayı	Yüzde
Çocuklarımla Türk dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim.	131	29,8
Çocuklarımla Türk dili ve kültürünü koruyarak sürdürmelerini ve aynı zamanda Hollanda dili ve kültürünü de benimsemelerini isterim.	300	68,2
Çocuklarımla Hollanda dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim.	9	2,0
Toplam	440	100,0

Katılımcılara, çocuklarına dil ve kültür aktarımıyla ilgili olarak hangi durumun kendilerini en iyi ifade ettiği sorulduğunda, elde edilen sonuçlar şu şekildedir: Çocuklarının Türk dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isteyenlerin oranı %29,8; Türk dili ve kültürünü koruyarak sürdürmelerini ve aynı zamanda Hollanda dili ve kültürünü de benimsemelerini isteyenlerin oranı %68,2; Hollanda dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isteyenlerin oranı ise %2 düzeyindedir.

Tablo 83. Doğum Yerine Göre Çocuklara Dil ve Kültür Aktarımına İlişkin Düşünceler

* Doğum Yeri		* Çocuklara Dil ve Kültür Aktarımına İlişkin Düşünceler			
		Çocuklarımın Türk dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim.	Çocuklarımın Türk dili ve kültürünü koruyarak sürdürmelerini ve aynı zamanda Hollanda dili ve kültürünü de benimsemelerini isterim.	Çocuklarımın Hollanda dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim.	Toplam
Türkiye	Sayı	78	179	4	261
	% Satır	29,9%	68,6%	1,5%	100,0%
	% Sütun	59,5%	59,7%	44,4%	59,3%
	%Toplam	17,7%	40,7%	,9%	59,3%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	53	121	5	179
	% Satır	29,6%	67,6%	2,8%	100,0%
	% Sütun	40,5%	40,3%	55,6%	40,7%
	%Toplam	12,0%	27,5%	1,1%	40,7%
Toplam	Sayı	131	300	9	440
	% Satır	29,8%	68,2%	2,0%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	29,8%	68,2%	2,0%	100,0%
P= ,656 S.d=2 X² = ,843					

Doğum yerine göre katılımcıların çocuklarına dil ve kültür aktarımına ilişkin düşünceleri yukarıdaki çapraz tablo ile değerlendirildiğinde ulaşılan sonuçlar şunlardır: “Çocuklarımın Türk dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim” cevabını verenlerin %59,5’i Türkiye doğumlu, %40,5’i ise Hollanda ve diğer ülke doğumludur. “Çocuklarımın Türk dili ve kültürünü koruyarak sürdürmelerini ve aynı zamanda Hollanda dili ve kültürünü de benimsemelerini isterim” cevabını verenlerin %59,7’si Türkiye, %40,3’ü ise Hollanda ve diğer ülke doğumludur. “Çocuklarımın Hollanda dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim” cevabını verenlerin ise %44,4’ü Türkiye, %55,6’sı Hollanda ve diğer ülke doğumlulardan oluşmaktadır.

Ki-kare analizi sonucuna göre, doğum yeri ile çocuklara dil ve kültür aktarımına ilişkin düşünceler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($P>0,05$). Yani katılımcıların çocuklarına dil ve kültür aktarımıyla ilgili düşünceleri, doğum yerine göre (Türkiye/Hollanda) anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Ancak katılımcıların büyük çoğunluğunun (%68,2), çocuklarının Türk dili ve kültürünü koruyarak sürdürmelerini ve aynı zamanda Hollanda dili ve kültürünü de benimsemelerini istedikleri

dikkat çekmektedir. Bu durum, katılımcıların, çocuklarının yaşadıkları toplum içerisinde kendilerine önemli bir yer edinebilmeleri, ayrımcılık veya önyargıya uğramamaları gibi sebeplerle Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temas ve entegrasyonlarına ılımlı yaklaşıtlarının bir göstergesi niteliğindedir.

Tablo 84. Katılımcıların, Çocuklarının Daha Çok Hangi Toplumun Üyeleriyle Arkadaşlık Etmesini İstedikleri

	Sayı	Yüzde
Çocuklarımın daha çok Türklerle arkadaşlık etmesini tercih ederim.	68	15,6
Çocuklarımın hem Türk hem de Hollandalılarla arkadaşlık etmesini tercih ederim.	361	82,6
Çocuklarımın daha çok Hollandalılar ile arkadaşlık etmesini tercih ederim.	8	1,8
Toplam	437	100,0

Katılımcılardan çocuklarının daha çok Türklerle arkadaşlık etmesini isteyenlerin oranı %15,6; daha çok Hollandalılarla arkadaşlık etmesini isteyenlerin oranı %1,8 iken; hem Türk hem Hollandalılarla arkadaşlık etmesini isteyenlerin oranı ise %82,6 düzeyindedir. Ebeveynlerin çocuklarının Hollandalılar ile arkadaşlıklarını ve iletişimlerini destekleme oranının (%82,6) oldukça yüksek olması, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılar ile sosyo-kültürel temas ve ilişkilerinin de güçlü olduğunun önemli bir göstergesidir.

Bu analiz sonuçlarından yola çıkılarak, Hollanda’da yaşayan Türkler için Türk dili ve kültürünü korumak ve gelecek kuşaklara aktarmanın çok önemli olduğu söylenebilir. Bununla birlikte katılımcıların çoğunluğu çocuklarının Türk dili ve kültürünü koruyarak Hollanda dili ve kültürüne de uyum sağlamalarını desteklemektedir. Bu durum yaşanan ülkeye sosyal entegrasyon düzeyinin arttığını ve John Berry’nin (2006b) iki boyutlu kültürleşme modelinde belirttiği gibi her iki kültüre ait unsurların birarada sürdürülmesini içeren bir yapının ortaya çıkmakta olduğunun bir göstergesi niteliğindedir.

4.7. DİNÎ İNANÇLAR

Katılımcılara dinî eğitim aldıysalar, bu eğitimlerini nerede aldıkları sorulduğunda; %5,7'si dinî eğitim almadığını ifade etmiştir. Dinî eğitim alanlar içerisinde (%94,3), katılımcıların %27,9'u bu eğitimi “camide ve ailede”; %25,6'sı yalnızca “camide”; %15,2'si “camide, okulda ve ailede”; %14,3'ü ise yalnızca “ailede” aldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 85. Eğer Dinî Eğitim Aldıysalar, Katılımcıların Bu Eğitimlerini Nerede Aldıkları

	Sayı	Yüzde
Dinî eğitim almadım	25	5,7
Camide	113	25,6
Okulda	31	7,0
Ailede	63	14,3
Camide ve ailede	123	27,9
Camide, okulda ve ailede	67	15,2
Diğer	19	4,3
Toplam	441	100,0

Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu eski genel başkanı olan Arif Yakışır, kendisiyle yapılan görüşmede (Rotterdam, 02.04.2016); “1979 yılında Amsterdam’da resmen kurulmuş olan Federasyonun başlangıçtaki amacının, işçi göçü sonucunda gerçekleşen aile göçü sebebiyle Hollanda’da artan Türk nüfusun dinî ibadetlerini rahat bir şekilde yerine getirebilmeleri için mevcut cami ihtiyaçlarını giderebilmek ve az sayıdaki camileri bir çatı altında toplayabilmek olduğunu; federasyonun çalışmaları sonucunda 1982 yılında Hollanda Diyanet Vakfı’nın kurulduğunu ve şu anda Hollanda genelinde farklı Türk kuruluşları bünyesinde 350’ye yakın cami bulunduğunu” belirtmiştir. Ayrıca “bu camilerde dinî eğitimin yanında dil eğitimi gibi farklı eğitimlerin de verildiğini yani kültür merkezi olarak da hizmet verdiğini; Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun kendi değerlerinden ödün vermeden Hollanda toplumuna uyum sağlayabilmesi için çalıştıklarını” ifade etmiştir.

Tablo 86. Katılımcıların Dinî İbadetleri Yerine Getirme Durumları

	İbadet etmiyorum	Namaz kılmak	Oruç tutmak	Kurban kesmek	Zekât vermek	Hacca gitmek
Dinî ibadetleri yerine getirme durumu	(%) 7,9	(%) 57,7	(%) 67,5	(%) 64,5	(%) 63,2	(%) 27,1
Toplam	(%)100	(%)100	(%)100	(%)100	(%)100	(%)100

Katılımcıların dinî ibadetleri yerine getirme durumlarına ilişkin birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri soruya verilen cevaplar, her bir seçeneğin yüzdelerinin biraraya getirilmesi yoluyla incelenmiştir. Buna göre; katılımcıların %57,7'sinin namaz kıldığı, %67,5'inin oruç tuttuğu, %64,5'inin kurban kestiği, %63,2'sinin zekat verdiği ve %27,1'inin hacca gittiği görülmektedir. Katılımcılar arasında ibadet etmediğini belirtenlerin oranı ise yalnızca %7,9 düzeyindedir. Dolayısıyla, katılımcıların dinî ibadetleri büyük oranda yerine getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Aşağıda yer alan tabloda katılımcıların çeşitli dinî ritüelleri yerine getirme durumları ortaya konmuştur. Buna göre, katılımcıların tamamına yakınının (%97,1) dinî bayramları kutladığı; %81,1'i için dinî nikâh yapılmasının önemli olduğu, %97,3'ünün domuz eti yemediği ve %88,4'ünün “helal et” tüketmeye önem verdiği, ayrıca %77,2'sinin hiç içki içmediği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle Hollanda’da yaşayan Türkler için dinî ritüellerin yaşamlarının önemli bir parçası olmaya devam ettiği ve bu durumun da Türk kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarımına pozitif yönde etki ettiği ifade edilebilir.

Tablo 87. Katılımcıların Dinî Ritüelleri Yerine Getirme Durumları

Dinî Bayramları Kutlama Durumları		
	Sayı	Yüzde
Evet	428	97,1
Hayır	13	2,9
Toplam	441	100,0
Dinî Nikâh Yapılmasının Katılımcılar İçin Önemi		
	Sayı	Yüzde
Evet, önemli	355	81,1
Kısmen önemli	44	10,0
Hayır, önemli değil	39	8,9
Toplam	438	100,0
Katılımcıların Domuz Eti Yeyip Yemedikleri		
	Sayı	Yüzde
Evet	12	2,7
Hayır	425	97,3
Toplam	437	100,0
Et Tüketiminde 'Helal Et' Olmasının Katılımcılar İçin Önemi		
	Sayı	Yüzde
Evet	388	88,4
Hayır	51	11,6
Toplam	439	100,0
Katılımcıların İçki İçip İçmeme Durumu		
	Sayı	Yüzde
Sık sık içerim	8	1,8
Ara sıra içerim	46	10,5
Nadiren içerim	46	10,5
Hiç içmem	338	77,2
Toplam	438	100,0

4.8. AİDİYET VE TÜRKİYE İLE BAĞLAR

Katılımcılara Hollanda’da kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Bu soruya katılımcıların %51’i “Türk”; %23,4’ü Türk asıllı Hollandalı, %23,1’i Türk ve Hollandalı cevabını vermiştir. Katılımcıların yalnızca %1,4’ü Hollanda’da kendi kimliğini Hollandalı olarak tanımladığını ifade etmiştir.

Tablo 88. Katılımcıların Hollanda'da Kendi Kimliklerini Nasıl Tanımladıkları

	Sayı	Yüzde
Türk	225	51,0
Türk ve Hollandalı	102	23,1
Türk asıllı Hollandalı	103	23,4
Hollandalı	6	1,4
Diğer	5	1,1
Toplam	441	100,0

Doğum yerine göre katılımcıların Hollanda’da kendi kimliklerini nasıl tanımladıkları çapraz tablo üzerinden incelendiğinde; Türkiye doğumlu olanların %69,1’inin kendilerini “Türk”, %16’sının “Türk asıllı Hollandalı”, %13,7’sinin ise “Türk ve Hollandalı” olarak tanımladığı; Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların ise %36,9’unun kendilerini “Türk ve Hollandalı”, %34,1’inin “Türk asıllı Hollandalı” ve %24,6’sının “Türk” olarak tanımladıkları görülmüştür. Ayrıca Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanlar arasında kendilerini “Hollandalı” olarak tanımlayanların oranı %3,4 düzeyindeyken; Türkiye doğumlu olanlar arasında kendilerini “Hollandalı” olarak tanımlayanlar bulunmamaktadır (%0,0). Dolayısıyla doğum yerinin Hollanda’da yaşayan Türklerin, Hollanda’da kendi kimliklerini tanımlama biçimi üzerinde etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca Hollanda’da yaşayan Türklerin kimlik tanımlamalarında milli aidiyetin güçlü olduğu görülmekle birlikte, özellikle Hollanda’da doğup büyüyenlerin kendilerini içinde yaşadıkları toplumdan da soyutlamadıkları dikkat çekmektedir.

Tablo 89. Katılımcıların Hollanda Toplumunun Bir Üyesi Olmaktan Memnun Olup Olmadıkları

	Sayı	Yüzde
Çok memnunum	57	13,0
Memnunum	206	46,8
Kısmen memnunum	148	33,6
Memnun değilim	19	4,3
Hiç memnun değilim	10	2,3
Toplam	440	100,0

Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olup olmadıklarına ilişkin kendilerine yöneltilen soruya, araştırma grubundaki katılımcıların %13'ü “çok memnunum”, %46,8'i “memnunum”, %33,6'sı “kısmen memnunum”, %4,3'ü “memnun değilim”, %2,3'ü ise “hiç memnun değilim” cevabını vermiştir. Anket sonuçlarından elde edilen verilerden hareketle, katılımcıların büyük çoğunluğunun Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan genel olarak memnun oldukları söylenebilir.

Hollanda'da yaşayan Türklerin, Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olup olmadıklarına ilişkin olarak, T.C. Rotterdam Başkonsolosu Sadin Ayyıldız kendisiyle yapılan görüşmede düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Rotterdam, 01.09.2016):

“Yarım milyona yakın bir nüfustan bahsettiğimiz için, Hollanda'nın hem memnun oldukları yanları hem de hoşlanmadıkları, rahatsız oldukları yanları olduğunu söylemek daha doğru olur... Buranın özgür ve demokratik ortamından, kendilerine tanınan burada hayat kurabilmiş olma hakkından memnunar. Memnun olmadıkları yönler ise; yabancı karşıtı söylemler, İslamofobik davranışlar... Ev sahibi ülke olarak Hollanda'nın sağladığı imkânlar takdir edilesi olmakla birlikte, kurulması için gerekli izinleri verdiği camilere yönelik herhangi bir saldırı karşısında üzerine düşen sorumlulukları yapması da beklenen bir şey...”

Tablo 90. Katılımcıların Nereyi “Vatan” Olarak Gördükleri

	Sayı	Yüzde
Türkiye	289	65,7
Hollanda	18	4,1
Hem Türkiye hem de Hollanda	128	29,1
Diğer	5	1,1
Toplam	440	100,0

Katılımcılara nereyi “vatan” olarak gördükleri sorulduğunda; %65,7’si Türkiye, %29,1’i hem Türkiye hem Hollanda, %4,1’i ise Hollanda cevabını vermiştir. Katılımcıların nereyi “vatan” olarak gördükleri durumunun, doğum yeri ile ilişkisi çapraz tablo ve ki-kare testi üzerinden değerlendirilmiş ve aralarında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P>0,05$). Çapraz tabloda yer alan değerlere göre; Türkiye’yi vatan olarak görenlerin %57,4’ü Türkiye, %42,6’sı Hollanda ve diğer ülke doğumludur. Hem Türkiye hem Hollanda’yı vatani olarak görenlerin %64,8’i Türkiye, %35,2’si Hollanda ve diğer ülke doğumludur. Hollanda’yı vatani olarak gören katılımcıların ise %55,6’sı Türkiye, %44,4’ü Hollanda ve diğer ülke doğumludur. Analize ilişkin bu sonuçlardan da anlaşıldığı üzere, katılımcıların “vatan” olarak gördükleri yer, doğum yerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Hatta Hollanda doğumlu olanlara kıyasla, Türkiye doğumlu olanların hem Türkiye’yi hem Hollanda’yı vatan olarak görme oranının daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun milli kökenlerinin bağlı olduğu topraklardan uzakta doğup büyümüş olan kişilerde köklerini arayıp bulma ve köklerine sahip çıkma arzusunun daha yoğun olmasından ve yaşadıkları ülkede doğmalarına rağmen ikinci sınıf muamelesi görmek veya dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmak gibi olumsuz durumlara karşı gösterilen bir tepkiden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bununla birlikte Hollanda’da yaşayan Türkler arasında birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gittikçe, içinde doğup büyüdüğü ve yaşamakta oldukları ülkeye karşı aidiyet ve manevi bağların da artmasıyla birlikte, “vatan” kavramının aslında içeriğinin genişlediğini, hem milli kökenlerin dayandığı, kültürel ve manevi bağların olduğu Türkiye’yi, hem de içinde doğulan, yaşanan ve sosyal çevre bağlarının olduğu Hollanda’yı kapsamaya başladığını ifade etmek mümkündür.

“Ben “vatan” deyince aklıma Türkiye geliyor. Bu belki milliyetçi bir aileden gelmemden kaynaklanıyordur. Bizim senelerdir duvarımızda Türk bayrağı asılıydı ve onun üzerinde de babamın geldiği köy. Babam her zaman derdi ki, “geldiğiniz yeri, köklerinizi unutmayın, geldiğin yeri unutursan, gideceğin yere varamazsın”. Ben Hollanda bayrağı gördüğüm zaman da mutlu oluyorum, gururlanıyordum. Türkiye’de iki haftadan fazla kalınca sıkılıyorum, artık evime gitsem diyorum, ev dediğim vakit Hollanda oluyor yani, evimi, arkadaşlarımı, ofisimi, odamı, buradaki kuralları özlüyordum. O yüzden benim için vatan kavramı aslında iki yer. Bayrak dediğimde aklıma Türkiye geliyor, ama yaşam vatan dediğimde daha çok Hollanda geliyor aklıma, yani yaşantımı sürdürdüğüm yer...” (Ülkü Ögüt, Avukat-Belediye Meclis Üyesi, Eindhoven, 26.07.2016).

Kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulanan “Anatolia” Öğrenci Derneği Başkanı, Hollanda doğumlu, 27 yaşındaki katılımcı Murat Aktan, nereyi “vatan” olarak gördüğüne ilişkin olarak şunları ifade etmiştir (Amsterdam, 28.07.2016):

“Vatan kelimesi, bende otomatik olarak Türkiye’yi çağırıştırıyor. Çoğu kez şöyle bir şey duyuyorum: Babavatanım Türkiye, anavatanım Hollanda. Aslında ikisi arasında bir fark yok, ikisi aynı şey. Ben hem Türkiye’yi hem Hollanda’yı vatanım olarak görüyorum...”

Tablo 91. Katılımcıların Hollanda Dışına Çıktıkları Zaman Hollanda’yı Nasıl İfade Ettikleri

	Sayı	Yüzde
Doğduğum ülke	68	15,5
Yaşadığım ülke	271	61,6
Misafir olduğum ülke	14	3,2
Vatandaşı olduğum ülke	22	5,0
Ekonomik gelir sağladığım ülke	37	8,4
Vatanım	20	4,5
Diğer	8	1,8
Toplam	440	100,0

Ayrıca Hollanda dışına çıktıkları zaman Hollandayı nasıl ifade ettikleri sorulduğunda; katılımcıların %61,6’sı “yaşadığım ülke”, %15,5’i ise “doğduğum ülke”, %8,4’ü “ekonomik gelir sağladığım ülke”, %5’i “vatandaşı olduğum ülke” cevabını vermiştir. Bununla birlikte Hollanda dışına çıktığı zaman Hollanda’yı “vatanım” şeklinde ifade edenlerin oranı %4,5 düzeyindeyken; “misafir olduğum ülke” şeklinde ifade edenlerin oranı da oldukça düşüktür (%3,2). Bu sonuçlardan hareketle; Hollanda’da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunun kendilerini Hollanda’da misafir olarak görmedikleri, bu anlamda yaşadıkları ülkeyi benimsedikleri fakat bununla birlikte Hollanda’yı ifade ederken çoğunlukla “yaşadığım ülke” şeklinde mesafeli bir cevabı ve yaklaşımı tercih ettikleri belirtilebilir. Dolayısıyla Türkiye ile sürdürülen bağların hala güçlü olduğu ve Türkiye’nin anavatan olarak görülmeye büyük ölçüde devam ettiği; buna karşın Hollanda’ya aidiyet veya Hollanda’yı vatanı olarak görme duygusunun çok güçlü olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 92. Doğum Yerine Göre Hollanda Dışına Çıktıkları Zaman Hollanda'yı Nasıl İfade Ettikleri

* Doğum Yeri		* Hollanda Dışına Çıktıkları Zaman Hollanda'yı Nasıl İfade Ettikleri							Toplam
		Doğduğum ülke	Yaşadığım ülke	Misafir olduğum ülke	Vatandaş olduğum ülke	Ekonomik gelir sağladığım ülke	Vatanım	Diğer	
Türkiye	Sayı	1	191	12	10	33	11	4	262
	% Satır	,4%	72,9%	4,6%	3,8%	12,6%	4,2%	1,5%	100,0%
	% Sütun	1,5%	70,5%	85,7%	45,5%	89,2%	55,0%	50,0%	59,5%
	%Toplam	,2%	43,4%	2,7%	2,3%	7,5%	2,5%	,9%	59,5%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	67	80	2	12	4	9	4	178
	% Satır	37,6%	44,9%	1,1%	6,7%	2,2%	5,1%	2,2%	100,0%
	% Sütun	98,5%	29,5%	14,3%	54,5%	10,8%	45,0%	50,0%	40,5%
	%Toplam	15,2%	18,2%	,5%	2,7%	,9%	2,0%	,9%	40,5%
Toplam	Sayı	68	271	14	22	37	20	8	440
	% Satır	15,5%	61,6%	3,2%	5,0%	8,4%	4,5%	1,8%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	15,5%	61,6%	3,2%	5,0%	8,4%	4,5%	1,8%	100,0%
P= ,000 S.d=6 X² = 128,422									

Hollanda'da yaşayan Türklerin, Hollanda dışına çıktıkları zaman Hollanda'yı nasıl ifade ettikleri durumu ile doğum yeri arasındaki ilişki çapraz tablo ile değerlendirilmiştir. Buna göre; Türkiye doğumlu olanların %72,9'u Hollanda dışına çıktığı zaman Hollanda'yı "yaşadığım ülke" olarak; %12,6'sı "ekonomik gelir sağladığım ülke" ve %4,2'si "vatanım" olarak ifade etmektedir. Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların ise %44,9'u "yaşadığım ülke"; %37,6'sı "doğduğum ülke", %6,7'si "vatandaş olduğum ülke" ve %5,1'i ise "vatanım" olarak ifade ettiklerini belirtmişlerdir.

Yapılan ki-kare analizi sonucunda, doğum yeri ile Hollanda dışına çıktıkları zaman Hollanda'yı nasıl ifade ettikleri durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($P<0,05$). Yani katılımcıların Hollanda dışına çıktıklarında Hollanda'yı nasıl ifade ettikleri durumu, doğum yerine göre (Türkiye/Hollanda) anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir.

Tablo 93. Katılımcıların En Çok Hangi Ülkenin Siyasetini Takip Ettikleri

	Sayı	Yüzde
En çok Türkiye'deki siyasetle ilgileniyorum	120	27,3
En çok Hollanda'daki siyasetle ilgileniyorum	17	3,9
Hem Türkiye'deki hem de Hollanda'daki siyasetle ilgileniyorum	200	45,5
Siyasetle ilgilenmiyorum	102	23,2
Diğer	1	,2
Toplam	440	100,0

Katılımcılara en çok hangi ülkenin siyasetini takip ettikleri sorulduğunda, %45,5'i hem Türk hem Hollanda siyasetini; %27,3'ü ise sadece Türkiye siyasetini takip ettiğini belirtmiştir. En çok Hollanda'daki siyasetle ilgilendiğini ifade edenlerin oranı ise yalnızca %3,9'dur. Katılımcıların %23,2'si ise siyasetle ilgilenmediğini ifade etmiştir. Bu sonuçlardan ve yapılan görüşmelerden edinilen bilgilerden hareketle, Türkiye'deki siyasetle ilgilenme düzeyi yüksek olmakla birlikte, hem Türkiye hem Hollanda siyasetiyle ilgilenme düzeyinin de giderek yükseldiği anlaşılmıştır. Özellikle eğitilmiş ve girişken genç neslin, Hollanda siyasetini de yakından takip ederek, Türk toplumunun hak ve sorumluluklarını ilgilendiren konularda daha bilinçli hareket ettikleri ve Hollanda'daki Türk toplumunu temsil etmek üzere siyasette de aktif roller almaya başladıkları ifade edilebilir.

Hollanda'daki Türklerin çoğunlukla hangi ülkenin siyasetini takip ettiklerine ilişkin olarak, Amsterdam Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Orhan Kayar düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 18.06.2016):

“Türkler diğer toplumlara nazaran daha tutucu. Özellikle evde Türk televizyonları ve gazeteleri takip ediliyor hatta Hollanda siyasetinden çok Türkiye siyasetini takip ediyorlar. Kendi yaşam koşullarını şekillendiren Hollanda siyaseti olmasına karşın Türk siyasetini daha yakından takip ediyorlar. Benim bu durumda söylediğim şey, şikâyet etmekten vazgeçip biraz da buranın siyaseti ile ilgilenmeye davet etmek oluyor. Kamu malı olan belediyeye her zaman davet ediyorum. Bir dönem katılım olduysa da daha sonra yine kopmalar oldu. Türkiye siyaseti ile daha yakından ilgilenmeye devam ediyorlar ve oradaki siyasi ortam ister istemez buraya da yansıyor ve kopmalar oluyor. En azından burası ile ilgili konularda birleşmemiz gerekiyor. Çünkü bunlar bizim ortak sorunlarımız. Bu bağlamda Hollanda'da yaşayan Türk toplumunda özünden kopmamak adına verilen çaba buraya ve buradaki gündeme odaklanmalarını engelliyor.”

Tablo 94. Bir Türk Takımı ile Hollanda Takımı Maç Yaptığında, Katılımcıların Hangi Takımı Destekledikleri

	Sayı	Yüzde
Türk takımı	330	75,0
Hollanda takımı	3	,7
İyi oynayan takım kazansın	81	18,4
Benim için fark etmez	26	5,9
Toplam	440	100,0

Herhangi bir takımı desteklemek, mantıksal bir karar sürecinden ziyade duygularla, hislerle gerçekleştirilen bir eylemdir ve özellikle milli maçlarda bir takıma karşı hissedilen coşku ve bağlılık, kişinin bir ülkeye veya topluma aidiyet duygusunu ortaya koyan önemli bir sembolik göstergedir. Bu nedenle katılımcılara yöneltilmiş olan “bir Türk takımı ile Hollanda takımı maç yapsa, hangi takımın kazanmasını istersiniz” sorusuna; katılımcıların %75’i “Türk takımı”, %0,7’si “Hollanda takımı”, %18,4’ü ise “iyi oynayan takım kazansın” cevabını vermiştir. “Benim için farketmez” cevabını verenlerin oranı ise %5,9’dur. Buradan anlaşılacağı üzere, yaşadıkları ülke ve milli kökenlerinin dayandığı ülke bu tür bir müsabakada karşı karşıya geldiğinde, Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun milli duygularının ve coşkularının “anavatan” olarak nitelendirilen Türkiye’den yana daha ağır bastığı aşikârdır.

Tablo 95. Türkiye'deki Akraba ve Arkadaşlarıyla Ne Sıklıkta İletişim Kurdukları

	Sayı	Yüzde
Haftada bir veya birden fazla	231	52,5
Ayda bir veya birden fazla	114	25,9
Birkaç ayda bir	50	11,4
Sadece özel günlerde (düğün, bayram, cenaze v.s)	38	8,6
Hiç iletişim kurmayız	7	1,6
Toplam	440	100,0

Türkiye’deki aile ve arkadaşlarıyla ne sıklıkta iletişim kurdukları sorusuna, katılımcıların %52,5’i “haftada bir veya birden fazla”, %25,9’u “ayda bir veya birden fazla”, %11,4’ü “birkaç ayda bir”, %8,6’sı “sadece özel günlerde” yanıtını vermiştir. Türkiye’deki akraba ve arkadaşlarıyla hiç iletişim kurmadığını belirtenlerin oranı ise oldukça düşüktür (%1,6). Türkiye ile sürdürülen bu iletişim ağının oldukça güçlü olmasında, teknoloji ve kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerin etkisi büyüktür. Çeşitli kanallarla iletişim kurmayı

kolaylaştırarak ve iletişim maliyetini düşürerek uzakları yakınlaştıran teknolojik gelişmeler, anavatan ve orada yaşayan yakınlar ile bağların güçlü bir şekilde sürdürülmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye’deki akraba ve arkadaşlarla sıklıkla kurulan bu iletişimin, Türkiye’deki sosyal, ekonomik, siyasal durum ve gelişmelerden haberdar olmayı sağlayan, manevi ve kültürel bağları sürekli pekiştiren ulus-ötesi bir bağ niteliği taşıdığı ifade edilebilir.

Tablo 96. Katılımcıların Türkiye'ye Ne Sıklıkta Gittikleri

	Sayı	Yüzde
Hiç gitmiyorum	1	,2
Birkaç yılda bir giderim	84	19,2
Yılda bir defa giderim	249	56,8
Yılda birkaç defa giderim	103	23,5
Diğer	1	,2
Toplam	438	100,0

Katılımcılara Türkiye’ye ne sıklıkta gittikleri sorulduğunda; %56,8’i “yılda bir defa”; %23,5’i “yılda birkaç defa”; %19,2’si de “birkaç yılda bir” cevabını vermiştir. Yalnızca 1 kişi (%0,2) Türkiye’ye hiç gitmediğini belirtmiştir. Araştırma sürecinde yapılan gözlemler ve görüşmelerden elde edilen bulgular da bu durumu destekler niteliktedir. Özellikle yaz aylarında okulların bölgelere göre tatil olduğu dönemlerde bir buçuk ay süreyle Türkiye’de bulunmaktadırlar. Türkiye’ye ne sıklıkta gittiklerine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ile sürdürülen bağların oldukça güçlü olduğu ve çocuklarının da Türkiye ile bağlarını geliştirme çabası içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 97. Katılımcıları Türkiye'ye Gitmeleri Konusunda Motive Eden En Önemli Sebep

	Sayı	Yüzde
İş ile ilgili sebepler	15	3,4
Eğitim ile ilgili sebepler	2	,5
Aile ve akraba ziyaretinde bulunmak	239	54,3
Türkiye ile bağları ve kültürel değerleri sürdürmek	39	8,9
Türkiye'deki arkadaşlarla vakit geçirmek	11	2,5
Tatil yapmak	64	14,5
Vatana duyulan özlem	62	14,1
Diğer	8	1,8
Toplam	440	100,0

Katılımcıları Türkiye'ye gitmeleri konusunda motive eden en önemli sebebin aile ve akraba ziyareti (%54,3) olduğu anlaşılmıştır. Bunu takip eden diğer sebepler ise sırasıyla; tatil yapmak (%14,5), vatana duyulan özlem (14,1), Türkiye ile bağları ve kültürel değerleri sürdürmek (%8,9), iş ile ilgili sebepler (%3,4), Türkiye'deki arkadaşlarla vakit geçirmek (%2,5), diğer sebepler (%1,8) ve eğitim ile ilgili sebepler (%0,5)'dir.

Katılımcıların Türkiye'ye gitme sıklığı ile Türkiye'ye gitmeleri konusunda kendilerini motive eden en önemli sebepler arasındaki ilişki çapraz tablo ile analiz edilmiştir. Buna göre; Türkiye'ye yılda birkaç defa gittiğini belirten katılımcıların Türkiye'ye gitmelerindeki en önemli sebeplerin başında aile ve akraba ziyareti gelmekle birlikte (%45,6), bunu vatana duyulan özlem (%15,5) ve iş ile ilgili sebepler (%12,6) takip etmektedir.

Tablo 98. Katılımcıların Bir Senelik Süre İçerisinde Türkiye'de Geçirdikleri Toplam Süre

	Sayı	Yüzde
2 haftadan az	27	6,1
2 hafta - 1 ay arası	251	57,0
1 ay - 3 ay arası	143	32,5
3 ay - 6 ay arası	18	4,1
6 aydan fazla	1	,2
Toplam	440	100,0

Türkiye ile bağlarını ortaya koymak amacıyla, katılımcılara Türkiye'de bir yıl içerisinde geçirdikleri toplam süre sorulmuştur. Alınan cevaplara göre; bir yıl içerisinde katılımcıların %6,1'i 2 haftadan az, %57'si 2 hafta-1 ay arası, %32,5'i 1 ay-3 ay arası, %4,1'i 3 ay-6 ay arası, %0,2'si ise 6 aydan fazla süreyle Türkiye'de bulunmaktadır. En yüksek oranı 2 hafta-1 ay süresi oluşturmaktadır çünkü diğer yurtdışı ülkelerde yaşayan Türkler gibi Hollanda'da yaşayan Türklerin de genellikle çocuklarının okullarının tatil olduğu yaz dönemini Türkiye'de geçirmeyi tercih ettikleri bilinmektedir. Ayrıca 6 aydan fazla süreyle Hollanda dışında bulunulması durumunda yabancılar için oturma müsaadesi hakkının iptal olması durumu söz konusu olduğundan, Hollanda'da yaşayan Türklerin emekli olsalar dahi, Türkiye'de 6 ay süreyle vakit geçirdikten sonra oturma müsaadesi hakkının iptal olmaması için Hollanda'ya giriş yaptıkları anlaşılmıştır.

Tablo 99. Katılımcıların Türkiye'ye Geri Dönüş Hakkındaki Düşünceleri

	Sayı	Yüzde
Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünüyorum.	194	45,1
Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünmüyorum.	98	22,8
Henüz bir karar vermedim.	138	32,1
Toplam	430	100,0

Katılımcılara Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin düşünceleri sorulduğunda; %45,1'inin Türkiye'ye dönüş yapmayı düşündüğü, %22,8'inin geri dönüş yapmayı düşünmediği, %32,1'inin ise henüz bir karar vermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Hollanda'nın geri dönüşü teşvik etmek amacıyla uygulamakta olduğu "Geri Dönüş Yasası"ndan yararlanarak Türkiye'ye kesin dönüş yapanlar, yaşadıkları süre boyunca Hollanda'dan geri dönüş ödeneği almaya hak kazanırlar. Ancak Hollanda'nın 2000 tarihli Geri Dönüş Yasası üzerinde Parlamentoda görüşülerek kabul edilen ve 01.07.2014 tarihinde yürürlüğe girmiş değişiklikler⁴⁰ neticesinde Hollanda Göç Enstitüsü (NMI) verilerine göre yasadan yararlanabilecek kişi sayısında önemli oranda düşüş görülecektir. Önceki düzenlemeye göre yasadan yaklaşık 1 milyon kişi faydalanabilecekken, yasanın değişmesiyle birlikte bu rakamın 200 binlere kadar düşeceği ve yapılan değişiklikler neticesinde yasanın aşamalı bir şekilde 2025 yılında yürürlükten kaldırılması öngörülmektedir

(https://www.csgb.gov.tr/media/7991/2014_yillikrapor.pdf, 26.02.2018, s. 65).

⁴⁰ Hollanda'nın 2000 tarihli Geri Dönüş Yasası üzerinde Parlamentoda görüşülerek kabul edilen ve 01.07.2014 tarihinde yürürlüğe girmiş değişikliklere göre; "Geri Dönüş Yasası'ndan yararlanma yaşı 45'ten 55'e çıkarılmış, ikinci kuşak göçmenler kapsam dışında tutulmuş (Hollanda dışında doğmuş ve 18 yaşından sonra Hollanda'ya gelmiş olanlar birinci kuşak kabul edilmektedir, son üç yıl süresince yasal olarak ikamet etme şartı sekiz yıla çıkartılmış, sosyal yardım veya diğer (işsizlik, işgöremezlik gibi) ödeneklere bağlı olarak 6 ay yaşamış olma şartı 1 yıla çıkarılmış ve taşınma ve yol masrafları için yapılan ödemeler kaldırılmıştır" (https://www.csgb.gov.tr/media/7991/2014_yillikrapor.pdf, 26.02.2018).

Tablo 100. Doğum Yeriine Göre Türkiye'ye Geri Dönüşe İlişkin Düşünceler

* Doğum Yeri		* Türkiye'ye Geri Dönüşe İlişkin Düşünceler			Toplam
		Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünüyorum.	Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünmüyorum.	Henüz bir karar vermedim.	
Türkiye	Sayı	131	52	77	260
	% Satır	50,4%	20,0%	29,6%	100,0%
	% Sütun	67,5%	53,1%	55,8%	60,5%
	%Toplam	30,5%	12,1%	17,9%	60,5%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	63	46	61	170
	% Satır	37,1%	27,1%	35,9%	100,0%
	% Sütun	32,5%	46,9%	44,2%	39,5%
	%Toplam	14,7%	10,7%	14,2%	39,5%
Toplam	Sayı	194	98	138	430
	% Satır	45,1%	22,8%	32,1%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	45,1%	22,8%	32,1%	100,0%
P= ,023 S.d=2 X ² = 7,551					

Doğum yerine göre Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin düşünceler çarpaz tablo ile değerlendirildiğinde; araştırma grubunda yer alanlar içerisinde Hollanda ve diğer ülke doğumlu olanların %37,1'i Türkiye'ye dönüş yapmayı düşündüğünü, %27,1'i dönüş yapmayı düşünmediğini, %35,9'u ise bu konuda henüz bir karar vermediğini ifade etmiştir. Türkiye doğumlu olanların ise %50,4'ü Türkiye'ye dönüş yapmayı düşündüğünü, %20'si dönüş yapmayı düşünmediğini, %29,6'sı ise konuyla ilgili henüz bir karar vermediğini belirtmiştir. Hollanda ve diğer ülke doğumlu olan Türklere göre Türkiye doğumlu olan Türklerin, Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin daha istekli ve kararlı oldukları görülmektedir. Ki-kare analizi sonucuna göre, doğum yeri ve Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin düşünceler arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($P<0,05$).

Ayrıca katılımcıların “vatan” olarak kabul ettikleri yer ile Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin düşünceleri çarpaz tablo ile değerlendirildiğinde; Türkiye'yi vatani olarak gören katılımcıların %52,1'i Türkiye'ye dönüş yapmayı düşündüklerini; Hollanda'yı vatani olarak gören katılımcıların %50'si ise Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Hem Türkiye'yi hem de Hollanda'yı vatani olarak gören katılımcıların %33,3'ü Türkiye'ye dönmeyi düşünürken, diğer %33,3'lük kesim Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünmediğini ve geri kalan %33,3'ü ise bu konuda henüz bir karar vermediklerini ifade etmişlerdir. Yapılan fischer's-exact testi sonucuna göre, vatan olarak

kabul edilen yer ile Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin düşünceler arasında anlamlı bir ilişki vardır ($P<0,05$).

Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği Yetkilisi (erkek, 48 yaşında), Hollanda'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin düşüncelerini şu sözleriyle değerlendirmiştir (Den Haag/Lahey, 24.06.2016):

“Şu anda genç olduğunu düşündüğümüz üçüncü kuşakta ise ki onların da artık çocukları olmaya başladı ve dördüncü kuşak da geliyor, şöyle bir sıkıntı var; eğer burada ayrımcılıktan ve genel havadan çok muzdaripse, burada bir gelecek arama idealinden vazgeçmiyor. Mesela pasaportunu iade edip vatandaşlıktan çıkmak gibi dramatik şeyler yapmıyor ama fiilen diyor ki ‘benim için buradan kaçabileceğim güvenli bir liman var’. Türkiye'ye gidiyor ve orada turizm sektöründe ya da Hollandalı şirketlerde ya da yabancı şirketlerde Türkiye'nin ekonomik nüfuzunun geçerli olduğu bölgelere (Orta Asya, Kafkaslar, Orta Doğu ya da Afrika gibi) gidiyor ve Türk şirketleri adına orada çalışıyor. Hollanda'daki 7-8 senelik o sıkıntılı havadan, ekonomik duraksamadan dolayı halkın ekonomiye olan güveni yeterince yüksek değil ve bu da ayrımcılık için ideal ortamı hazırlıyor. İşte buradan kaçan gençlerin anti Hollanda söylemi böyle bir havadan kaynaklanıyor ve ona karşı isyankâr bir havada olduğu zaman da Türkiye'yi daha çok över hâlde oluyorlar. Biz bunu Büyükelçilik olarak pek de sağlıklı bir şey olarak görmüyoruz. Çünkü buranın sıkıntılarına arkalarını dönerek, yabancılaştıklarını hissederek gidip Türkiye'de de hayal kırıklığına uğrayabilecekleri anlar olabiliyor. Orada ekonomik sıkıntılar olduğunda bu kez burada alan bulamıyor ve ortada kalıyorlar. Ama bu gençler yine hayatta kalabilecek nitelikte çünkü her iki dili de biliyorlar, iyi nitelikli okullardan mezun, küresel piyasalarda çalışabilecek kadar kendilerine güvenleri var. Bu gençlere bizim söylediğimiz; siz burada karşılaştığınız sıkıntılara dönmek yerine onlarla ilgili Hollandalı makamları ikna edin. Geleceğinizi ve bu ülkeye bağlılığınızı geçici bir süre için bile olsa ortadan kaldırmayın veya o kadar eleştirel davranışlar içinde olmayın. Çünkü o da anormal bir psikoloji ve bir korku bozukluğuna işaret ediyor. Türkiye ile bağların güçlü olmasını problem olarak görüyorlar ama ben bunun problem olmadığını belirtiyorum, çünkü bu gençler diyelim ki burası ile ilgili bir sıkıntısı olduğunda orayı kendine güvenli bir alan gibi görüyor ve buradaki sıkıntıların getirdiği travmayı yumuşak bir şekilde atlatarak ayakta kalıyor hatta belki de Hollanda'nın çıkarlarını orada koruyor.”

Hollanda’da yaşayan Türklerin Türkiye’ye geri dönüşe ilişkin düşüncelerini, T.C. Rotterdam Başkonsolosu Sadin Ayyıldız ise şu şekilde ifade etmiştir (Rotterdam, 01.09.2016):

“Türk ekonomisinin gelişmesi ve şartların iyileşmesine bağlı olarak her geçen gün Türkiye’ye geri dönüş isteği artıyor. Hollanda ya da Türkiye tarafından tanınan bir hak ya da imkân bu tercihi etkileyebiliyor. Türkiye’deki imkânlara bağlı olarak değişmekle birlikte, iyi eğitilmiş ve kariyeri olan gençler arasında da Türkiye’ye dönme isteği var...”

Amsterdam Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi Orhan Kayar, Hollanda’daki Türklerin, özellikle de eğitilmiş Türk gençlerinin Türkiye’ye geri dönüşe ilişkin eğilimleriyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir (Amsterdam, 18.06.2016):

“Buradaki Türkler Türkiye’nin kendine has şartlarını bilmiyorlar. Türkiye’de her şey o iki aylık yaz tatilinden ibaret değil ve buraya nazaran daha sıkıntılı çünkü iş bulamazsan ya da başka bir güvencen yoksa neredeyse aç kaldın demektir. Bunu önceden bilmedikleri için gidip bu durumla karşılaşınca bocalıyorlar. Burada alıştıkları özgürlüğü de orada bulamıyorlar. O yüzden bir alışma, bocalama dönemi yaşıyorlar ve kimi bundan başarıyla çıkıyor kimi de hayal kırıklığıyla geri dönme kararı alıyor. Ama hiç birisi Hollanda ile olan bağını da koparmıyor ve haklarını da öldürmüyor. Deneyim, macera ya da belki öze dönüş olabilir mi acaba diye merak ettikleri için gidiyorlar. Bence en önemlisi burada bir adaletsizlik ile karşı karşıya geliyorlar ve protesto amaçlı bir bakış açısıyla denemekte yarar var diyorlar...”

Gerek anket sorularına verilen yanıtlar gerekse görüşmelerden elde edilen bilgilerden hareketle; Türkiye’ye dönüş yapmayı düşünenlerin bu tercihinde rol oynayan en önemli faktörlerin Türkiye’deki aile ve akraba bağları, vatana duyulan özlem ve Hollanda’da yaşanan ayrımcılık veya dışlanma gibi çeşitli sorunlar olduğu; diğer yandan Türkiye’ye dönüş yapmayı tercih etmediğini belirtenlerin bu tercihinde rol oynayan en önemli faktörlerin ise Hollanda’daki sosyal hak ve yardımlar, aile bağlarının artık Hollanda’da kök salmış olması (çocukların veya torunların Hollanda’da kalması) ve Türkiye’de iş bulma veya tekrar yeni bir düzen kurma konusunda yaşanan kaygılar olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 101. Öldüklerinde Nereye Gömülmek İstedikleri

	Sayı	Yüzde
Türkiye	376	86,6
Hollanda	18	4,1
Diğer	40	9,2
Toplam	434	100,0

Ayrıca katılımcılara öldüklerinde nereye gömülmek istedikleri sorulmuş ve büyük çoğunluğunun (%86,6) Türkiye’de gömülmek istediği anlaşılmıştır. Hollanda’da gömülmek istediğini belirtenlerin oranı yalnızca %4,1 düzeyindedir. Katılımcıların %9,2’si ise “diğer” cevabı kapsamında henüz bu konuda karar vermediği, kendisi için nerede gömüleceğinin önemli olmadığı, ailesi ve çocuklarının yaşadığı yere gömülmek istediği vb. yönünde açıklamalar yapmışlardır. Hollanda’daki Türklerle yapılan görüşmelerden edinilen bilgilere göre; Türklerin neredeyse tamamına yakınının öldüğünde Türkiye’ye götürülmesi için gereken cenaze işlemleriyle ilgili bir sigortası bulunmaktadır. Vatan hasreti, vatan toprağına gömülme arzusu ile Hollanda’da cenaze ve mezar işlemlerinin çok pahalı olması ve mezarın süreli olup, belirli bir süre geçtikten sonra aynı mezara bir başka ölünün defnedilmesi vb. nedenlerden dolayı Türkler “vatan toprağı”, “ata toprağı” olarak adlandırdıkları Türkiye’ye gömülmeyi tercih etmektedirler. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılara Türkiye’ye geri dönüşe ilişkin düşünceleri sorulduğunda, birçok kişiden alınan ortak yanıt; “biz buralardan vatan toprağına ancak dört kolluyla dönebiliriz” şeklinde olmuştur.

Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliği Yetkilisi (erkek, 48 yaşında), görüşlerini şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Özellikle ilk gelen kuşak ve kısmen ikinci gelen kuşak emekli oluncaya kadar Hollanda’da zaten kalıyorlar ama ölmeyi tercih ettikleri yer, fiilen burada ölseler bile gömülmek istedikleri yer Türkiye...” (Den Haag, 24.06.2016).

Bir kişinin nerede gömülmek istediğinin, uyum ile ilişkili bir durum olduğunu belirten Avukat ve Belediye Meclis Üyesi Ülkü Ögüt, konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde aktarmıştır (Eindhoven, 26.07.2016):

“Ben Hollanda’yı çok seviyorum. Bazen ben bir şeyler söylediğimde babam bana hemen “bak gördün mü, onlardan oldun sen” der. Ben de ona “ben burada doğdum, büyüdüm; sen nasıl Türkiye’ye döndüğünde doğduğun köye toprağı diyorsan, benim doğup büyüdüğüm

toprak da burası” diyorum. Ama sonra diyorum ki bazen, vefat ettiğim vakit nerede gömülmek isterim, o zaman yine de Türkiye derim. Çünkü benim burada cesedimin ne olacağı daha belli değil, çok seviyorum Hollandayı ama en azından Türkiye’de arkamdan bir Fatih okuyacak birileri olacağından eminim. Ama aslında bu “uyum” olayı biraz da mezarlıkta bitiyor. Eğer ki bir insan “ben o ülkede gömülmek istiyorum” derse bu o ülkeye uyum sağladığının çok önemli bir göstergesidir. Belki evlenirim, çocuklarım, eşim burada olur, o zaman farklı düşünebilirim belki ama şu an başıma bir şey gelirse, beni Konya’ya gömün derim...”

Tablo 102. Katılımcıların Kuşağa Göre Gömülmek İstedikleri Yer

Kuşak		Öldüğünüzde nerede gömülmek istersiniz?			Toplam
		Türkiye	Hollanda	Diğer	
Birinci Kuşak	Sayı	110	4	8	122
	% Satır	90,2%	3,3%	6,6%	100,0%
	% Sütun	29,3%	22,2%	20,0%	28,2%
	%Toplam	25,4%	,9%	1,8%	28,2%
İkinci Kuşak	Sayı	191	7	22	220
	% Satır	86,8%	3,2%	10,0%	100,0%
	% Sütun	50,9%	38,9%	55,0%	50,8%
	%Toplam	44,1%	1,6%	5,1%	50,8%
Üçüncü Kuşak	Sayı	74	7	10	91
	% Satır	81,3%	7,7%	11,0%	100,0%
	% Sütun	19,7%	38,9%	25,0%	21,0%
	%Toplam	17,1%	1,6%	2,3%	21,0%
Toplam	Sayı	375	18	40	433
	% Satır	86,6%	4,2%	9,2%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	86,6%	4,2%	9,2%	100,0%
P= ,255 S.d=4 X ² = 5,328					

Katılımcıların gömülmek istedikleri yer ile kuşak değişkeni arasında bir ilişki olup olmadığı çapraz tablo ve ki-kare testi ile analiz edilmiştir. Bu analizden elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların öldüklerinde gömülmek istedikleri yer, kuşaklar arasında anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($P>0,05$). Her üç kuşakta yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunun Türkiye’de gömülmek istedikleri dikkat çekmektedir. Birinci kuşakta yer alan katılımcıların %90,2’sinin, ikinci kuşakta yer alan katılımcıların %86,8’inin ve üçüncü kuşakta yer alan katılımcıların da %81,3’ünün, öldüklerinde Türkiye’de gömülmek istedikleri tespit edilmiştir.

4.9. YAŞANAN SORUNLAR

Tablo 103. Hollanda Toplumuna Uyum Konusunda Belirtilen Durumlarda Ne Sıklıkta Sorun Yaşadıkları

	Hiç (%)	Nadiren (%)	Bazen (%)	Sık sık (%)	Her zaman (%)
Dil konusunda	33,0	20,6	23,6	15,1	7,8
Din konusunda	46,3	20,1	21,7	7,7	4,2
Kültürel değer, tutum ve davranışlarla ilgili konularda	28,8	24,6	33,7	10,3	2,6
Hollanda makamlarıyla olan ilişkilerde	42,0	30,3	18,9	7,2	1,6
Gündelik sosyal ilişkilerde	39,9	31,8	22,8	4,6	,9
Önyargı ve ayrımcılık konularında	18,6	22,5	36,1	16,6	6,2
Yabancı düşmanlığı konusunda	23,6	24,1	31,9	15,5	4,9

Katılımcılara Hollanda’ya uyum konusunda yukarıda belirtilen durumlarda ne sıklıkta sorun yaşadıkları sorulmuştur. Katılımcılardan alınan yanıtlara göre; Hollanda toplumuna uyumda; en çok önyargı ve ayrımcılık konuları ile yabancı düşmanlığı konusunda sorun yaşandığı; en az ise Hollanda makamlarıyla olan ilişkilerde ve gündelik sosyal ilişkilerde sorun yaşandığı anlaşılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde katılımcılara bu konuda yöneltilen sorulara ilişkin alınan cevaplar da bu sonuçları desteklemektedir.

Bu konuya ilişkin olarak, kendisiyle görüşme yapılmış olan T.C. Rotterdam Başkonsolosu Sadin Ayyıldız, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (Rotterdam, 01.09.2016):

“Burada yaşayan Türklerin Hollandalılar ile ilgili genel kanısı, görünürde iyi oldukları ama gizliden gizliye bir yabancı düşmanlığı yaptıkları yönündedir. Hollanda pasaportu alsanız dahi sizi Hollandalı gibi benimsemezler. Türklere karşı şeffaf ve samimi değiller. Son derece demokrat görünürler ama Türklere karşı bir önyargıları hep var. Hollanda’nın Türkiye’de yaşanan terör olaylarına kayıtsız kalması, bu terör örgütünü destekleyen grupların burada gösteri ve yürüyüş yapmasına izin vermesi ve burada yaşayan Türk nüfusun çoğunluğunun bu eylemlerden rahatsız olduğunu bilmelerine rağmen Türklerin bu rahatsızlığını önemsememeleri; Türklerin Hollanda’ya olan bağlılığını zedeleyen bir durumdur...”

Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuna uyumunu zorlaştıran durumlarla ilgili olarak, Hollanda Türk Federasyonu Genel Başkanı Murat Gedik, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 29.06.2016):

“Biz federasyon olarak ‘Avrupalı Türk’ terimini bu aşamada bilinçli olarak kullanmayı tercih ediyor ve burada ev sahibi olduğumuzu kabul ediyoruz. Avrupalı Türkler olarak buradaki varlığımız için Hollandacayı iyi düzeyde bilen, buradaki yaşantıya kendi değerlerinden ödün vermeden entegre olabilmiş insanlara ihtiyacımız olduğunun da farkındayız. Türklerin son 43 yılda istenilen aşamaya geldiklerini söylemek mümkün değildir ve bunun sebepleri de iki taraflıdır. Bu durum, başlangıçta Türklerin buradaki varlıklarını geçici görmeleri ve bu yüzden dil öğrenmenin çok da gerekli olmadığını düşünmelerinin yanında, Hollandalıların da bu uyuma ne kadar açık olduklarıyla ilgilidir. Hollanda medyasının Türkler için yaptığı olumsuz haberlerin de uyuma çok büyük zarar verdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca Türk kuruluşlarının kendi aralarında birlik ve beraberliği sağlayamamış olması da bunda etkilidir. Türkler siyasette, yönetimde ve üniversitelerde gerektiği yerlerde değiller. Üniversitelerdeki Türk öğrenci sayısı dahi yeterli düzeyde değil. Yabancıların toplumdan dışlanması gibi ırkçı faaliyetler de bu uyumu zorlaştırıyor. Bu gibi sorunların üstesinden gelmeye çalışıyoruz.

Hollanda’nın, kolonici yapısından dolayı insanları açık şekilde asimile etme, dışlama gibi bir yaklaşımdan ziyade bunu fark ettirmeden yapmak gibi bir stratejisi vardır. Sonuç olarak Hollanda’da ırkçılık var ancak kanunlar çerçevesinde ve topluma uygun şekilde yaşadığınız sürece burada var olmanız da gayet mümkün. Bu da inkâr edilemeyecek bir gerçektir. Buradaki esas sorun, Türk milli kimliğini devam ettiriyor olmandır. Müslüman kimliğini önemsememelerinin sebebi ise milli kimliğin kaybedilmesinin doğal bir sonucu olarak dinî kimliğin de kaybolmasıdır...”

Hollanda ayrımcılığa karşı mücadele eden bir ülke olarak bilinmekte ve buna ilişkin düzenleme anayasalarının ilk maddesinde yer almaktadır: Hollanda Krallığı 2002 Yasası’nda⁴¹ yer alan Temel Haklar bölümündeki Madde 1’de “Hollanda’da bulunan herkes, eşit durumlarda eşit muamele görürler. Din, hayat görüşü, siyasal eğilim, ırk, cinsiyet veya her ne sebeple olursa olsun, ayrımcılığa izin verilmez.” ifadesi yer almaktadır. Anayasada yer alan bu madde ile Hollanda’nın ayrımcılığa karşı bir duruş sergilediği somut bir biçimde görülmekle birlikte, bu duruşun toplumsal hayatta tam

⁴¹ <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/11-HOLLANDA%20355-384.pdf>. (Erişim Tarihi: 22.01.2018).

manasıyla karşılık bulamadığı anlaşılmıştır. Anket ve yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumunda karşılaştıkları en önemli sorunların başında önyargı ve ayrımcılık gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Lahey Büyükelçiliği Yetkilisi (erkek, 48 yaşında) kendisiyle yapılan görüşmede, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılarla ilişkileri ve yaşadıkları ayrımcılık vb. sorunlara ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (Den Haag/Lahey, 24.06.2016):

“Hollandalılarla ilişkiler konusunda Hollanda’nın hakkını vermek açısından şunları da söylemeliyim: Pek çok siyasi partide Türk kökenli siyasetçiler var. Türk toplumunun dinî vecibelerini yerini getirebilmeleri için ülkenin her tarafında pek çok cami var. Tabii ki anadilde eğitim konusunda kanuni sıkıntılar var, o konuda toplum kendini rahat hissetmiyor. Ayrımcılığı vaaz eden yasal bir şey söz konusu değil, Türk kökenlileri almayın demeyin demiyorlar ama mesela başka ülkelerde göçmenlere ya da azınlıklara gösterilen pozitif ayrımcılık uygulamaları da pek yok. O nedenle toplumun genel hissiyatı çerçevesinde bu işler yürüyor. Elbette ayrımcılığa da maruz kalınıyor. Bunu ben değil Hollandalı devlet kurumları ya da gözlemciler söylüyor. Tabii ki İslam karışıklığı sebebiyle özellikle Suriye’den gelen göç dolayısıyla Hollanda toplumunda ciddi bir korku oluşuyor. Bunların çözüm yolu aslında toplumlarla birlikte hareket etmek ve esas önlemi toplumun içinde almak. Hollandadaki Türk toplumu bu radikalleşmeye karşı dinî müessesleriyle, din adamlarıyla, cami dernekleriyle, sivil toplum kuruluşlarıyla ve ailelerle birlikte gardını aldığında, ki bunu belli ölçüde yapıyor da, bu durum Hollanda tarafından ya da Avrupalılar tarafından takdir de ediliyor. Bu sayede bu travmatik dönemler atlatılacak ama kimse için kolay olmadığı gibi Hollanda için de kolay değil...”

Hollanda’da Türklere karşı yabancı düşmanlığı veya ayrımcılık olup olmadığı konusunda, kendisiyle yapılan görüşmede KULSAN Başkanı Adnan Dalkıran (Amsterdam, 11.10.2016); “Hollanda’da ırkçı bir parti olmasından dolayı yabancı düşmanlığı ve ayrımcılığın her zaman var olduğunu ve bundan sonra da var olacağını fakat Hollandalıların sağduyusundan dolayı bu ırkçılığın tehlikeli bir boyuta ulaşmadığını; ayrıca Hollandalıların Türkler ile ilgili düşündüklerini eleştiri boyutunda Türklere iletmesinin olumlu ve karşılıklı iyileştirmeyi sağlayan bir şey olduğunu...” ifade etmiştir.

Tablo 104. Hollanda'da Türk Oldukları İçin Kendilerine Karşı Önyargı İle Karşılaşıp Karşılaşmadıkları

	Sayı	Yüzde
Evet	275	63,1
Hayır	161	36,9
Toplam	436	100,0

Katılımcılara Hollanda'da Türk oldukları için kendilerine karşı herhangi bir önyargı ile karşılaşmışlar mı sorulduğunda, katılımcıların %63,1'i önyargıyla karşılaşmış olduklarını, %36,9'u ise herhangi bir önyargı ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Sonuçlardan anlaşılacağı üzere, katılımcıların önemli bir kısmı Türk olmalarından dolayı Hollanda'da önyargı ile karşılaşmış olduklarını düşünmektedir.

Tablo 105. Belirtilen Durumlarda Ne Sıklıkta Dışlanma ve/veya Ayrımcılığa Uğradıkları

	Hiç (%)	Nadiren (%)	Bazen (%)	Sık sık (%)	Her zaman (%)
İş bulma konusunda ve iş yaşamında	33,4	18,7	26,0	15,4	6,5
Eğitim konusunda	41,7	23,4	22,5	9,0	3,5
Sosyo-kültürel ilişkiler konusunda	34,2	29,3	25,2	9,5	1,8
Din konusunda	40,0	22,5	18,1	14,1	5,3
Hukuki konularda	45,1	24,2	18,4	9,1	3,3
Siyaset ile ilgili konularda	42,1	18,8	20,9	14,0	4,2
Sağlık alanında	52,3	24,0	16,0	4,7	3,0

Katılımcılara yukarıda ifade edilen durumların her birinde ne sıklıkta dışlanma veya ayrımcılığa uğradıkları sorulmuştur. Kendilerinden alınan cevaplara göre; Hollanda'da en çok iş bulma konusunda ve iş yaşamında, siyaset ile ilgili konularda; en az ise sağlık alanında dışlanma ve/veya ayrımcılığa uğradıklarını düşünmektedirler.

Hollanda'da yaşayan Türklerin, Hollanda'da yaşadıkları en önemli sorunların “eğitim” ve “işsizlik” olduğunu belirten Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu Eski Başkanı Arif Yakışır, kendisiyle yapılan görüşmede bu konuya ilişkin düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir (Rotterdam, 02.04.2016):

“Hollanda'daki Türk toplumunun en önemli sorunu eğitim. Buradaki gençlerimizin Hollanda eğitim sistemi içerisindeki yerleri ve mesleki kariyerleri yeterli değil. Anne

babaların çocukların eğitimleri ile yakından ilgilenmeleri ve desteklemeleri gerekiyor. Buradaki Türk varlığının devam edebilmesi için gençlerimizin iyi eğitim almalarını, iyi bir kariyer yapmalarını ve burada ekonomik olarak var olabilmelerini sağlamalıyız. Ayrıca burada yaşayan Türkleri, suça karışma oranı daha yüksek olan Faslılar ile değil daha iyiler ile kıyaslamalıyız. Çocukların arkadaş seçimlerine dikkat etmeliyiz. Bu da eğitim ile doğrudan ilgili bir durum. İşsizlik de burada yaşadığımız en büyük sorunlardan biri. İşsizlik ve ayrımcılık gibi sorunlardan dolayı Türkiye’de iş arama ve kabul edilme durumlarına göre Türkiye’ye gidişler oluyor. Benim gözlemlerim, gidenlerin bir düzen oturtuktan sonra dönmedikleri yönünde...”

Eğitim ve işsizlik sorunuyla ilgili olarak *Entegrasyon Raporu*’nda yer alan bilgilere göre (2016, s. 11); 2015 yılında, batı kökenli olmayan bir kişinin işsiz olma durumu, yerli bir Hollandalıya göre üç kat daha fazlaydı. Yüksek eğitim seviyesi, işsizlik riskini azaltma eğilimindedir. Batı kökenli olmayan yüksek eğitimli insanlar arasında işsizlik, aynı kökenden düşük eğitimli insanların işsizlik oranının yarısından daha azdır. Bununla birlikte, yerli Hollandalı gençlerin yüzde 9’una karşı, Batılı olmayan 15-25 yaş arasındaki gençlerin %22’si işsizdir ve 2008’den bu yana, batı kökenli olmayan gençler arasındaki işsizlik, Hollandalı gençler arasındaki işsizliğe göre daha fazla artmıştır.

Konuyla ilgili olarak kendisiyle yapılan görüşmede Türk Girişimciler Derneği (TOVER) Başkanı Durmuş Doğan (Leiden, 06.09.2016), “Avrupa’nın kendini korumaya aldığını ve bu nedenle kendi milletinden olmayan kişilerin iş hayatında ileriye gitmesini, yükselmesini istemediğini, dolayısıyla yüksek eğitim almış kişilerin dahi hastanede temizlikçi olarak çalışabildiklerini...” belirtmiştir.

Ersanilli (2004, ss. 10-11); Batılı olmayan göçmen grupların, eğitim ve işgücü piyasasındaki başarılarıyla kazanımlar elde ettiklerini ancak hala özellikle işgücü piyasasında, Hollanda yerlilerine kıyasla daha düşük performans gösterdiklerini belirtmektedir. Bu düşük performansın nedenleri arasında ayrımcılığın önemli bir etken olabileceğini ve işgücü piyasasındaki ayrımcılığa ilişkin farkındalığın artmakta olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 106. Doğum Yeriine Göre Hollanda'daki Türklerin Önyargı ve Ayrımcılık Konusunda Ne Sıklıkta Sorun Yaşadıkları

* Doğum Yeri		* Hollanda'daki Türklerin Önyargı ve Ayrımcılık Konusunda Ne Sıklıkta Sorun Yaşadıkları					Toplam
		Hiç	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman	
Türkiye	Sayı	52	54	99	38	16	259
	% Satır	20,1%	20,8%	38,2%	14,7%	6,2%	100,0%
	% Sütun	64,2%	55,1%	63,1%	52,8%	59,3%	59,5%
	%Toplam	12,0%	12,4%	22,8%	8,7%	3,7%	59,5%
Hollanda ve diğerleri	Sayı	29	44	58	34	11	176
	% Satır	16,5%	25,0%	33,0%	19,3%	6,3%	100,0%
	% Sütun	35,8%	44,9%	36,9%	47,2%	40,7%	40,5%
	%Toplam	6,7%	10,1%	13,3%	7,8%	2,5%	40,5%
Toplam	Sayı	81	98	157	72	27	435
	% Satır	18,6%	22,5%	36,1%	16,6%	6,2%	100,0%
	% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	%Toplam	18,6%	22,5%	36,1%	16,6%	6,2%	100,0%
P=,447 S.d=4 X ² = 3,705							

Doğum yeri faktörünün, yaşanılan ülkenin dilini bilme ve sosyo-kültürel anlamda daha iyi entegre olmaya imkân tanıyacağı gerekçesiyle, Hollanda'da doğmuş büyümüş olan Türklerin, Türkiye'de doğup sonradan Hollanda'ya göç etmiş olan Türklere göre Hollanda'da önyargı ve ayrımcılık konusunda daha az sorunla karşılaştıkları öngörülmüştür. Fakat katılımcıların doğdukları ülkeye göre Hollanda'da önyargı ve ayrımcılık konularında ne sıklıkta sorun yaşadıkları durumu çapraz tablo ile incelendiğinde; Hollanda'da önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşma sıklığının doğum yerine göre (Türkiye/Hollanda) farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Ki-kare analizi sonucunda da, doğum yeri ile önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşma sıklığı arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır ($P>0,05$).

Yapılan anket ve görüşmelerden elde edilen bilgilerden hareketle; Hollanda'da doğup büyümüş, Hollandacayı iyi düzeyde bilen, eğitilmiş ve vasıflı gençlerin birinci, ikinci neslin yaşadığı dil veya eğitimden kaynaklanan birtakım sorunları geride bırakmakla beraber özellikle iş bulma konusunda ve çalışma hayatında Türk olmalarından dolayı dışlanma/ayrımcılık veya yabancı düşmanlığına maruz kaldıkları ifade edilebilir. Katılımcılar, Hollandalıların özellikle iş hayatında Türk gençlerinin yüksek pozisyonlara gelmelerini istemediklerini, bunu bazı durumlarda kendi toplumları için bir tehdit olarak

algıladıklarını ve özellikle ülkede ekonomik problemlerin artmasıyla birlikte yabancı düşmanlığının da yükseldiğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle de Türk gençlerinin dil, eğitim vb. konularda önceki kuşakların yaşamış oldukları sorunları aşmakla birlikte bu tür önyargı, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığıyla karşılaştıklarına dikkat çekmektedirler.

II. Dünya savaşıdan sonra ekonomide oluşan işgücü açığını kapatmak için 1960'lı yıllarda sevinç ve heyecanla karşılanan “konuk işçiler”, 1973'te yaşanan ekonomik krizin ardından ülkelerine geri dönmeyince, giderek hoş karşılanmamaya ve eleştirilmeye başlanmışlardır. Özellikle 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılarak iki Almanya'nın birleşmesinden sonra artan etnik kökenli tartışmalarla birlikte, yabancı düşmanlığı (Xenophobia), başta Almanya olmak üzere tüm Avrupa'da yaygınlaşmaya başlamıştır (Abadan-Unat, 2006, ss. 78-79). Canatan (2008); Hollanda'da yabancılar hakkındaki genel düşüncelerin, 1995'ten sonra daha olumsuz bir hâl aldığını ve Hollanda halkının yabancılara karşı sosyal mesafeyi koruma isteğinin giderek arttığını, Hollanda'da yabancı karşıtlığının yetmişli yıllardan günümüze varolagelmiş yapısal bir sorun olmakla birlikte, son yıllarda daha çok Müslümanları hedef alan İslamofobi veya anti-İslamizm kılıfına büründüğünü belirtmiştir. Ayrıca yabancı karşıtlığının eğitim, yaş, din ve siyaset, mesleksel formasyon, yerleşim yeri, çokkültürlülük, kültürel ve dinî farklılıklar gibi faktörlerle yakından ilişkili olduğunu; eğitim ve meslek düzeyi düşük, işsiz ve yaşlı kesimler ile seküler ve kültürel-dinî farklılıklara kapalı sosyal çevrelerde yabancı karşıtlığının daha yaygın olarak görüldüğünü ifade etmiştir.

Rotterdam İslam Üniversitesi ve İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesinde görev yapan Prof.Dr. Özcan Hıdır, kendisiyle yapılan görüşmede İslamofobi ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir (Rotterdam, 29.09.2016):

“İslamofobinin tarihi bir derinliği var, İslam'ın kuruluşu ile alakalıdır. Benim, “Batı İslamdan mı korkar Müslümandan mı?” diye bir makalem de var. Bana göre İslamdan korkuyorlar. Tarihten gelen imajlar bunu besleyen bir yöne sahip. Türklerin Avrupa'ya gelişi, Müslümanların Avrupa'ya belirli bölgelerden girişi, sonra Osmanlı dönemindeki girişler... Sonra da Oryantalizm diye bir olgudan bahsedebiliriz. Oryantalizm ile Batı, Doğu ile ilgili imgeler oluşturdu. 200-300 yıllık bir mazisi var oryantalizmin. Modern zamana baktığımız zaman bunun kırılması Berlin Duvarı'nın yıkılmasıdır. Soğuk savaşın bitimidir aslında. Ondan sonraki açıklamalarda, bundan sonra Batı'nın düşmanı İslam'dır denildi. Bu bir paradigma değişimiydi aslında. Soğuk savaş bittikten sonra batı bir düşman

tanımlaması yaptı; bu İslam'dı. Ondan sonra buna yönelik çalışmalar yaptılar. Ben İslamofobi'yi bu çerçevede ele alıyorum. 11 Eylül burada ikinci kırılmaydı. Buradan sonra yepyeni bir sayfaya geçildi. Hollanda tarafından bakarsak Hollanda'nın 11 Eylül'ü, Theo van Gogh'un 2004 yılında öldürülmesidir. Faslı biri tarafından öldürüldü. Daha sonra İslamofobik tutumlar arttı, Batı İslamofobi'nin tanımını yaptı ve buna yönelik bakışlar negatifleşti ve bu durum tavırlara da yansıdı, fiili saldırılara dönüştü. Şu anda Avrupa'da camilere saldırılar oluyor. Bunda siyasilerin söylemlerinin de çok etkisi var. Batı bu marjinal partiler eliyle bir takım fikirleri gün yüzüne çıkartıyor, kendisi doğrudan getirmiş olmuyor ama onu el altından destekliyor. Bu bir politika aslında. Bu bir dönemden sonra korku halini geçti ve İslam karşıtlığına dönüştü. İslam karşıtlığı ile İslam korkusu arasında fark var. Bence bir hastalık halini aldı. Bunda sadece Batı mı suçlu? Hayır, bunda Müslümanlar da suçlu. Biz Müslümanları ve İslam Dünyası'nı genel anlamda güzel anlatamıyoruz, pozitif şeylerle gündeme gelemiyoruz. İslamofobi var, bunu kabul edelim, bunu anlatalım ama bir yandan da bunu pozitive çevirecek işler yapmamız lazım diye düşünüyorum. İş biraz da bizde bitiyor yani..."

TRT Hollanda Temsilcisi Bülent Moran kendisiyle konuya ilişkin yapılan görüşmede (Den Haag, 26.09.2016); "ekonomik problemlerin yaşandığı her ülkede yabancı düşmanlığının arttığını, 10 yıl öncesine kadar yani 90'ların sonuna kadar Hollanda'da böyle bir problem olmadığını, herkese para aktığını, dernek kurmak isteyenlerin destek alabildiğini, ekonomi bozulmaya başlayınca ise Bulgarlar, Türkler gibi ülkedeki yabancılara karşı yabancı düşmanlığının artmaya başladığını" belirtmiştir. Bununla birlikte "Hollanda'nın güçlü ve oturmuş bir ülke olduğuna, ekonomisi düzeldiğinde bu sorunların da aşılabacağına, bu süreçte Türklerin ekonomik gücünü kullanarak, Hollanda'da gerçekten bir ekonomik güç olduğunu göstermesinin önemine" vurgu yapmıştır.

Hollanda'da yaşayan Türklere karşı önyargı, dışlama, ayrımcılık olup olmadığına ilişkin olarak, Avukat ve Belediye Meclis Üyesi Ülkü Ögüt, düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir (Eindhoven, 26.07.2016):

"Tabii var. Şöyle anlatayım; Hukuk bölümlerinin %20-30'u yabancı uyruklulardan oluşur. Avukatların %8'i yabancı uyrukludur. Avukat olabilmek için yüksek lisansını bitirdikten sonra avukat bürosunda 3 yıl çalışman gerekiyor ve onun da bir eğitim süreci var. Ve bu eğitim 18000 Euro. Herhangi bir Hollandalı şirket kolay kolay bir Türk'e 18000 Euro para yatırmaz. Daha çok yüksek branşlarda yol kesme gibi şeyleri görüyorsunuz. Onlara eşit olduğunuz zaman bu onları rahatsız etmiyor ama onları geçtiğin, hırslandığın vakit, rakip

olarak görmeye başlıyorlar. Çünkü artık aynı seviyede, aynı dilden konuşabiliyoruz. Ama bizim artık duruşumuz belli, dik duruyoruz. Ayrıca entegrasyon birinci nesil içindi, artık, ‘entegrasyon, katılım’ bunları bir kenara bırakıp ‘kabul etme’ye yönelmeliler. Hollandalı artık “mavi gözlü, sarı çocuk” değil, ben de bir Hollandalıyım, Naima da bir Hollandalı. Bu toplumda doğmuş, büyümüş, burada eğitim görmüş ve çalışan vatandaşlarız. Bu deyimler artık yavaş yavaş değişmeli...”

Kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulanan eğitimci ve yazar Ahmet Suat Arı, Hollanda’da yaşayan Türklere yönelik ayrımcılık olup olmadığına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Amsterdam, 04.09.2016):

“Ayrımcılık şimdi farklı boyutlarda; sokaktaki ayrımcılık çok belirgin olmasa da entelektüel seviyede, iş pazarında, eğitimde ayrımcılık hissettirilmeden yapılıyor. Kanunlarla insanların bir takım hakları güvence altına alındığı için alenen yapmak suçtur, onun için dolaylı yollardan yapıyorlar. Örneğin; iş müracaatlarında isme bakıp almıyorlar. Bununla ilgili yapılmış araştırmalar var. Aynı kişiye ait isimler değiştirilerek yapılmış iş müracaatları var. Hollandalı veya batılı isim olduğu zaman çağrılan kişi, başka bir isimle müracaat ettiğinde (bu Faslılar için de geçerli Türkler için de) çağrılmıyor. İş pazarında bunu çok yaşıyoruz. Özellikle çocukların yönlendirilmesi noktasında bir önyargı var. Hollanda toplumunda eskiden beri var olan bir sınıf sistemi var. Sen noter çocuğaysan, o seviyede bir meslek sahibi olursun. Türkler işçi olarak geldiği için onların çocukları da işçi olarak kalır. Hâlbuki onların işçi olması gen ile alakalı değil, imkânlarla ilgili. Sadece sahip oldukları yetenekleri ortaya çıkarmak için şartlar oluşmamış. Bu yaklaşım önceleri bilgisizlikten kaynaklanıyordu, şimdi ise düpedüz ayrımcılıktan kaynaklanıyor. İş pazarında, eğitimde, dindar insanların inancını yaşamasında sıkıntı oluyor. Din ve vicdan hürriyeti anayasa ile güvence altına alınmış olduğu için alenen yaparsa suç işlemiş oluyor. Dolayısıyla üstü kapalı, kanuna da uydurulmuş şekilde, gerekçesi gösterilmeden yapılan ayrımcılık söz konusu. Bu durum son on yılda özellikle 11 Eylül olaylarından sonra hissedilir derecede arttı...”

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’den Avrupa’ya ekonomik nedenlerle başlayıp daha sonra aile birleşimi ve aile kurma gibi sosyal ve kültürel nedenlerle devam eden göç süreci, göç eden kitlenin göç ettikleri ülkelerde kalıcı hâle gelmesine ve zamanla ev sahibi toplumla kültürlerarası iletişim ve temasta bulunmalarına yol açmıştır. Göçün kalıcı hâle gelerek Türk toplumu ile ev sahibi toplum arasındaki kültürel karşılaşma ve temasların artması neticesinde; göç zincirinin ilk halkasını oluşturan birinci kuşaktan sonraki kuşaklara doğru geçildikçe, eğitim sürecine ve sosyo-kültürel hayata daha aktif ve yoğun bir şekilde katılma, iş dünyası ve ekonomik alanda daha girişimci faaliyetlerde bulunma, siyasi arenada nüfuzlarını artırma durumu ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada Hollanda’da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla artan veya azalan temaslarının Türk dili ve kültürünün sürdürülmesi ve gelecek kuşaklara aktarımına etkileri incelenmiştir. Sosyal entegrasyonun bir boyutunu oluşturan kültürleşme açısından, Hollanda’da yaşayan Türklerin milli kültürlerini sürdürme ve ev sahibi toplumun kültürünü benimseme durumları araştırılmıştır.

Etnik korumacılık; kendini Türk toplumuyla özdeşleştirme, Türkçe dil yeterliliği ve dili kullanma sıklığı, evlilik tercihleri, dinî ritüelleri yerine getirme, kültürel aktarım, aidiyet duygusu ve Türkiye ile bağlardan hareketle değerlendirilmiştir. Ev sahibi ülkenin kültürünü benimseme durumu ise kendini ev sahibi toplumun üyeleriyle özdeşleştirme, Hollandaca dil yeterliliği ve dili kullanma sıklığı, evlilik tercihleri, aidiyet duygusu, ev sahibi toplumun üyeleriyle sosyal temaslar ve sosyo-kültürel etkileşim durumlarından hareketle değerlendirilmiştir.

Hollanda’da yaşayan Türklerin sosyo-demografik, kültürel ve ekonomik durumlarının Hollanda’ya göçün ilk yaşandığı yıllardan oldukça farklı bir görünüm sergilediği ifade edilebilir. Hollanda’da yaşayan Türklerin nüfusu aile birleşimi veya aile kurma yoluyla giderek artmış; işçi statüsünden işveren statüsüne geçişler ve çeşitli alanlarda girişimcilik faaliyetleri yaşanmaya başlamıştır. Avcı’nın da (2008) belirttiği gibi, Türk göçmen girişimcilerin sayısı zamanla sürekli artış göstermiştir; 1986-1987 yıllarında 1895 olan girişimci sayısı, 1992 yılında 5385’e, 1998’de 6561’e ve 2000 yılına gelindiğinde ise 9047’ye yükselmiştir. Öte yandan Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlerin daha

ucuz işgücünü oluşturması ve ekonomik kriz zamanlarında bu krizin sebebinin Türkler veya diğer yabancı kökenliler olarak görülmesi Türklerin iş bulma konusunda sorun yaşamalarına da yol açmaktadır. Bununla birlikte, değişen nüfus yapıları ve sosyo-ekonomik statülerinin yanısıra, eğitim seviyelerinin yükselmesi, Hollandaca dil yeterliliği, sosyo-kültürel çevre ve bağların artmasıyla birlikte sosyo-kültürel sermayelerinin daha güçlü hâle gelmesi; Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan ilerleme göstererek, gücünü ve iradesini ortaya koyabilmesine yol açmıştır.

Çalışmanın temel araştırma problemlerini; “Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temasların kuşaklar arasında farklılaşıp/farklılaşmadığı”, “Ev sahibi toplum ile sosyo-kültürel temasların artması/azalmasının, Hollanda kültürünün benimsenmesi veya Türk kültürünün korunması ve aktarımını ne yönde etkilediği”, “Türk kültürünü devam ettirme ve aktarım sürecinin kuşaklar arasında farklılaşıp/farklılaşmadığı”, “Hollanda kültürünü benimsemenin kuşaklar arasında farklılaşıp/farklılaşmadığı” oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, bu araştırma problemlerinden hareketle oluşturulan temalar bağlamında değerlendirilerek ortaya konulmuştur. Bu bağlamda belirlenmiş olan temalar; Hollanda’da yaşayan Türkler arasında “dil yeterliliği ve dilin günlük hayattaki kullanımı”, “aile yapısı ve evlilik tercihleri”, “sosyal iletişim / etkileşim durumları”, “Türk kültürünü sürdürme ve Hollanda kültürünü benimseme durumları”, “kültürel aktarım ve dinî inançlar”, “aidiyet ve Türkiye ile bağlar”dır.

Araştırma kapsamında anket verilerinden elde edilen sonuçlar, kanaat önderleriyle yapılan görüşmeler ve çeşitli ortamlarda gerçekleştirilen gözlemler doğrultusunda; Hollanda’da yaşayan Türklerin eğitim durumu, mesleki durum, ekonomik durum, vatandaşlık durumu, dil, aile yapısı, sosyal iletişim/etkileşim, sosyo-kültürel temas ve entegrasyon, kültürel aktarım, dinî inançlar, aidiyet ve Türkiye ile bağlar ve yaşanan sorunlar gibi konularda araştırmaya ilişkin aşağıdaki genel sonuçlardan söz edilebilir:

Hollanda’da yaşayan Türklerin eğitim düzeylerinin, üçüncü kuşağa doğru geçildikçe sahip olunan imkânlar ve özellikle Hollandaca dil yeterliliğinin artışına bağlı olarak yükseldiğini söylemek mümkündür. Yaş ve eğitim düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, dolayısıyla Hollanda’da yaşayan Türklerin yaş ortalaması azaldıkça, eğitim düzeylerinin artmakta olduğu ifade edilebilir. Katılımcılar arasında genç nüfus

oranın yaşlı nüfustan daha fazla olması nedeniyle, katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitim düzeyinin lise ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma grubunda yer alan Hollanda’da yaşayan Türklerin asıl meşguliyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında; özel bir firmada çalışanlar, öğrenciler ve kendi iş yerinde çalışanlar en yüksek orana sahiptir. Ayrıca Hollanda’daki Türklerin sosyo-ekonomik durumlarının “orta düzey” olduğu ve birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gittikçe yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Vatandaşlık durumları incelendiğinde; Hollanda’daki Türklerin büyük bir kısmının çifte vatandaş olduğu, bu durumun Hollanda’nın yakın dönemlere kadar çifte vatandaşlığa izin veren politikasıyla ilgili olduğu ifade edilebilir. Hollanda vatandaşlığına geçmede rol oynayan en temel faktörün ise Hollanda’nın sosyal haklarından yararlanmak olduğu tespit edilmiştir.

Dil Yeterliliği ve Dilin Günlük Hayattaki Kullanımı

Göç, savaş, ticaret gibi çeşitli nedenlerle birbiriyle karşılaşan toplumlar arasındaki sosyo-kültürel temas, iletişim ve etkileşimlerin gerçekleşmesinde başlıca rol oynayan en temel unsur “dil”dir. Kaplan’ın (1982, ss. 24-25) da ifade ettiği gibi; kültür denince ilk akla gelen şey olan “dil”, “millet” denilen sosyal varlığı aralarında duygu ve düşünce akımı meydana getirerek birleştirir.

Bu çalışma kapsamında araştırma grubundakilerin dil yeterlilikleri incelendiğinde; Türkçe dil yeterliliklerinin iyi düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hollanda’da yaşayan Türkler ebeveynleriyle daha çok Türkçe iletişim kurmaları ve çocuklarına Türkçe öğretmeye önem vermeleri nedeniyle Türkçe anlama ve konuşma konusunda okuma ve yazmaya göre daha az sorun yaşamaktadırlar.

Araştırma grubundakilerin büyük çoğunluğunun Hollandaca dil yeterliliklerinin genel olarak çok iyi, iyi ve orta düzeyde olduğu; Hollandaca anlama ve konuşma düzeyinin, okuma ve yazmaya göre daha iyi düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hollandaca ağırlıklı olarak okulda ve Hollanda dil okullarında öğrenilmektedir.

Aile içerisinde ilk öğrenilen dil büyük bir oranla (%91) Türkçe’dir. Ebeveynlerinden Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte öğrenen katılımcıların büyük çoğunluğu (%85), çocuklarına da her iki dili birlikte öğretmeyi tercih etmektedir. Ayrıca üçüncü kuşağa

doğru geçildikçe, çocuklara aile içerisinde Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte öğretme oranı artış göstermektedir. Bu durum, Hollanda toplumu ile birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru geçildikçe artan temaslar ile çoklu entegrasyonun önemli bir göstergesidir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; Hollanda'da yaşayan Türkler arasında çocuklara Türkçe isim koyma geleneği önemli ölçüde (%92,4) devam etmektedir. Dilin günlük hayattaki kullanımına bakıldığında; Hollanda'da yaşayan Türklerin daha çok Türkçe düşünmekte ve duygularını Türkçe daha iyi ifade etmekte oldukları; ayrıca düşünme dili ile duyguları daha iyi bir şekilde ifade etme dili arasında anlamlı bir ilişki olduğu ifade edilebilir. Hangi dilde düşünüldüğü ve ebeveynlerle hangi dilde iletişim kurulduğu, doğum yerine göre (Türkiye/Hollanda) anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Kuşak sayısı yükseldikçe Hollandaca bilme düzeyinin artmasına bağlı olarak hem Türkçe hem Hollandaca dillerinde gazete, dergi, kitap vb. okuma oranının arttığı ve gençlerin kendilerini iki dilli olarak daha iyi ifade etmelerinden dolayı özellikle Türk arkadaşlarıyla iletişimlerinde Türkçe ve Hollandaca dillerini birlikte kullandıkları, iki dil arasında sıklıkla geçiş yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Aile Yapısı ve Evlilik Tercihleri

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; Hollanda'da yaşayan Türklerin daha çok çekirdek aile yapısına sahip oldukları; büyük çoğunluğunun gelirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olduğu ve önemli bir oranda (%47) Hollanda'da kendilerine ait bir ev veya daireye sahip oldukları söylenebilir. Hollanda'da yaşayan Türklerin, yaşadıkları ülkede mal-mülk edinmeleri, Hollanda'da kalıcı olduklarının ve sosyo-kültürel entegrasyonlarının en temel göstergelerinden biridir.

Hollanda'da yaşayan Türklerin aile içi konularda karar alma sürecinde, tüm aile bireylerinin eşit bir şekilde rol oynadığı; ayrıca aile ve akrabalık bağlarına çok önem verdikleri ve hem Hollanda'da yaşayan hem de Türkiye'deki aile ve akraba çevresiyle güçlü iletişim ve bağlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Hollanda'da yaşayan Türkler arasında birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru geçtikçe, görücü usulü evliliklerin oranı azalırken, tanışarak evlenme oranının ise arttığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların eş seçimini büyük ölçüde Türkiye'den veya

Hollanda'daki Türk toplumu içerisinde yaptıkları, eş seçimini Hollandalılar arasında yapanların ise oldukça sınırlı düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan bu sonuç, *Entegrasyona İlişkin 2016 Yılı Faaliyet Raporu* 'nda (2016, s. 7) yer alan, karma evliliklerin Türkler arasında oldukça az düzeyde gerçekleştiği ve Türklerin genellikle kendileriyle aynı kökenden (Hollanda'da ikamet eden veya Hollanda'ya göç edecek olan) bir eş ile evlenmeyi tercih ettiklerine ilişkin bulgularla paralellik göstermektedir. Ayrıca Kaya ve Kentel'in (2008, s. 162), Belçika Türkleri üzerine yaptıkları araştırmadan elde ettikleri sonuçlar da ithal gelinler ve damatların, Türkler arasındaki göç zincirinin devamını sağladığı ve asimilasyona karşı bir direnç göstergesi olduğunu vurgulaması nedeniyle bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre; kuşak sayısı yükseldikçe, dil ve kültür bakımından birbirlerine daha rahat uyum sağlayabilecekleri gerekçesiyle Hollanda'da yaşayan Türklerin kendi aralarındaki evlilikler artmakta ve ebeveynler de bu evlilikleri daha fazla desteklemektedir.

Araştırma grubunda yer alanlar arasında Hollandalılarla evliliğe karşı olmadığını belirtenler (%40,6) ile karşı olduğunu belirtenlerin (%36,5) oranı birbirine yakınlık göstermekle birlikte, Hollandalı biriyle evliliğe karşı olmadığını ifade edenler daha yüksek düzeydedir. Hollandalılarla evliliğe ilişkin düşünceler, kuşak faktörüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır; üçüncü kuşakta yer alanlar arasında Hollandalılarla evliliğe karşı olmadığını belirtenlerin oranı daha yüksek düzeydedir.

Araştırma sonuçlarına göre; evlenilecek olan kişinin Türk ve Müslüman olması Hollanda'da yaşayan Türkler ve aileleri için oldukça önemli olmakla birlikte, evlenilecek kişinin Müslüman olmasına verilen önem, Türk olmasına verilen öneme göre daha yüksektir. Ayrıca Hollandalı biriyle evliliğe karşı olmadığını belirtenlerin büyük çoğunluğu için de evlenecekleri kişinin Müslüman olması önem taşımaktadır. Dolayısıyla evlenilen/evlenilecek olan kişilerin milli ve dinî kimliklerinin, Hollanda'da yaşayan Türkler ve aileleri tarafından önemsendiği, kendi milli kökeni dışında biriyle evlenilmesi durumunda yine Müslüman olmasının tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Gelecekçi ve Köse'nin Belçika'daki Türkler üzerine yaptıkları çalışmada (2009, s. 113); özellikle ailelerin, çiftler arasında etnik ve kültürel farklılıklardan dolayı evliliklerin problemli

olacağı gerekçesiyle yabancılarla evliliklere karşı kaygılı ve mesafeli yaklaşıtlarına dair elde ettikleri sonuçlar, bu araştırmada elde edilen sonuçlar ile benzerlik göstermektedir.

Sosyal İletişim / Etkileşim Durumları

Hollanda’da yaşayan Türklerin “yaşanılan çevre ve sosyal iletişim / etkileşim” durumlarına ilişkin olarak araştırmadan elde edilen sonuçlar; yaşanılan yerdeki nüfus yoğunluğuna göre (Türk/Hollandalı) Hollandalılar ile temasların anlamlı düzeyde farklılaştığı, ağırlıklı olarak Hollandalıların yaşadığı mahallede yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunun ağırlıklı olarak Hollandalılar veya hem Türkler hem de Hollandalılar ile komşuluk yaptıkları; fakat bununla birlikte Türkler arasındaki sosyal iletişim ve temasların Hollandalılar ile olan sosyal iletişim ve temastan fazla olduğu ve daha çok tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Canatan’ın (2006, s. 137) belirttiği üzere; etnik ilişkilerin şekillenmesinde, içinde bulunulan çevre şartları yani yaşanılan çevrede kendi etnik grubundan kişilerin yoğunluk durumu önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca birtakım olumsuz sonuçları bulunan etnik yoğunlaşmanın, daha çok yerli ve yabancı halk arasındaki sosyal ilişki eksikliğinden kaynaklan önyargılardan beslendiğini, toplumlar arasındaki temaslar arttıkça bu önyargıların ve dolayısıyla etnik yoğunlaşmanın olumsuz etkilerinin de ortadan kalkabileceğini öne sürmektedir (Canatan, 2011, s. 25).

“Yaşanılan çevre ve sosyal iletişim/etkileşim” durumları bağlamında araştırmadan elde edilen diğer sonuçlara göre; katılımcılar çocuklarını, göçmen kökenli çocukların %50’nin üzerinde olduğu “siyah okul”lara göre başarı düzeyi daha yüksek olduğu gerekçesiyle Hollandalıların ağırlıklı olarak bulunduğu, yabancı oranının ise oldukça düşük olduğu “beyaz okul”lara kaydettirmeyi daha çok tercih etmektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu gündelik alışverişlerini çoğunlukla hem Türklerden hem Hollandalılardan yapmakta, bu durum yaşanılan yerdeki etnik nüfus yoğunluğuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının çoğunlukla Türklerin kültürel aktivitelerine katılım gösterdikleri, Hollandalıların kültürel aktivitelerine katılım oranının ise düşük bir düzeyde olduğu; bu durumun Türkiye ve Hollanda doğumlular arasında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; ayrıca Türkler ve Hollandalıların karışık yaşadıkları yerlerde, hem Türk hem de Hollanda kültürel aktivitelerine katılım oranının da artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun Türk ve Hollanda toplumları arasındaki sosyo-kültürel temas ve etkileşimlerin artışıyla ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Hollanda’da yaşayan Türklerin “mesleki çevre ve sosyal iletişim/etkileşim” durumlarına ilişkin olarak araştırmadan elde edilen sonuçlar; çalışılan yerde ağırlıklı olarak kimlerin çalıştığı ve çoğunlukla kimlerle iletişim kurulduğu arasında anlamlı bir ilişki olduğu; dolayısıyla farklı etnik kökenden insanların çalışma ortamı vb. alanlarda sosyal temaslarının artmasının, birbirleriyle olan iletişim ve etkileşimlerini de artırdığını ortaya koymaktadır.

Hollanda’da yaşayan Türklerin “akraba, arkadaş çevresi ve sosyal iletişim/etkileşim” durumlarına ilişkin olarak araştırmadan elde edilen sonuçlar; Türklerin daha çok kendi milli kökeninden biriyle evliliği tercih etmesinden dolayı katılımcıların büyük çoğunluğunun akrabalarının Türklerden oluştuğu; kurdukları arkadaşlık ilişkilerinde de etnik yapının önemli bir etkisi olduğu, katılımcıların büyük çoğunluğunun en yakın arkadaşlarının Türklerden oluştuğu, bu durumun doğum yerine (Türkiye/Hollanda), Hollandaca dil yeterliliğine ve eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandaca dil yeterliliği ve eğitim düzeyi arttıkça, Hollandalılar ile sosyo-kültürel temas ve iletişimin de artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşanılan ülkenin dilinin öğrenilmesi, gençlerin eğitim düzeyinin yükselmesi, yerleşim yerlerinin giderek daha karma hâle gelmesi gibi faktörler, farklı kültürden insanlarla temasta bulunma ve iletişim kurmayı kolaylaştırmakta ve sınırlı sosyo-kültürel çevrenin genişlemesine yol açmaktadır. Bu bağlamda Hollanda’da yaşayan Türklerin “Hollandalılar ile sosyal iletişim/etkileşim” durumlarına ilişkin olarak araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; katılımcılar önemli oranda iki toplum arasındaki ilişkilerin ‘kısmen iyi’ ve ‘iyi’ düzeyde olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel ilişkilerin birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru geçtikçe sıklaştığını belirtmişlerdir. Hollanda toplumuyla ilişkilerin kuşaktan kuşağa geçtikçe sıklaştığını belirten katılımcıların önemli bir kısmı bu ilişkilerin Türk dili ve kültürünün aktarımını olumsuz yönde etkileyeceğini belirtirken, katılımcıların toplamda yarısından fazlası da olumlu yönde etkileyeceği veya herhangi bir etkisinin olmayacağı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu sonuçlar, araştırmanın birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru gittikçe Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel ilişkilerin artacağı yönündeki varsayımını desteklemektedir.

Hollanda’da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunun Hollandalılarla iletişime önem verdikleri ve bu durumun, Hollandalılarla sosyal temasta bulunma sıklıklarını da artırdığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Hollandalılar ile iletişimin en çok işyeri, yaşanılan çevre ve okul gibi mecburi temasların olduğu yerlerde gerçekleştiği, diğer sosyal alanlardaki temas ve iletişimin ise daha sınırlı düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Entegrasyon raporunda da belirtildiği üzere (2016, s. 17); Hollanda’da Batı kökenli olmayan insanların akraba ve arkadaşlarıyla günlük temasları, Hollandalılarla olan temaslarından daha fazladır. Toplumlar arasında sosyal temasların artması ise sosyal ağların genişlemesine ve dolayısıyla entegrasyona katkıda bulunur.

Hollanda’da yaşayan Türklerin, Hollanda toplumunun sosyo-kültürel aktivitelerine katılım sıklığı çok yüksek olmamakla birlikte, bu durumun doğum yeri (Türkiye/Hollanda) ve kuşağa göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; Hollanda doğumlu olanların Türkiye doğumlu olanlara göre ve üçüncü kuşakta yer alanların önceki kuşaklara göre bu sosyo-kültürel aktivitelerine katılım oranının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hollanda’daki Türk toplumunun Hollanda siyasetinde ne düzeyde temsil edildiğine ilişkin, anket ve görüşmelerden elde edilen sonuçlar; Hollanda’daki Türklerin Hollanda siyasetinde yeterli düzeyde temsil edilmemekle birlikte, kuşaktan kuşağa geçtikçe temsil düzeyi ve kabiliyetlerinin nitelikli bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır.

“Hollanda’da yaşayan Türklerin kendi aralarındaki sosyal iletişim/etkileşim” durumlarına ilişkin olarak araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; Hollanda’daki Türkler arasındaki ilişkiler genel olarak iyi düzeyde olmakla birlikte genel bir dayanışmadan ziyade küçük grup dayanışması vardır. Hollanda’daki Türk toplumu diğer göçmen topluluklara kıyasla en örgütlü toplum olma özelliğini göstermektedir. Ayrıca Hollanda’daki Türk toplumu içerisinde çok fazla sayıda sivil toplum kuruluşunun olması, bazı durumlarda Hollanda’daki Türk toplumunun ortak sesini duyurma noktasında güç birliği sağlayarak önemli bir işlev görmektedir, bazı durumlarda ise gücü dağıtarak, toplumu kendi içinde ayrıştırmaya yol açmaktadır. Ayrıca Hollanda’daki Türklerin kendi aralarındaki sosyo-kültürel ilişkiler ve sivil toplum yapılanması arttıkça, Türk kültürünü devam ettirme düzeyinin arttığı, ev sahibi toplumla ilişki ve temaslarının ise azaldığı tespit edilmiştir.

Türk Kültürünü Sürdürme ve Hollanda Kültürünü Benimseme Durumları

Hollanda’da yaşayan Türklerin sosyal entegrasyonun boyutlarından biri olan kültürleşme durumları incelendiğinde; Türk kültürünü devam ettirme ve Türklerle iletişim kurma düzeylerinin, Hollanda kültürünü benimseme ve Hollandalılarla sosyo-kültürel temasta bulunma düzeyinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum özellikle doğum yerine (Türkiye/Hollanda), yaşa, kuşağa, eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Türkiye doğumlu olanların Türk kültürünü devam ettirme düzeyi daha yüksektir. Ayrıca yaş aralığı yükseldikçe ve üçüncü kuşaktan birinci kuşağa doğru gidildikçe, Hollanda kültürünü benimseme düzeyi düşüş gösterirken, Türk kültürünü sürdürme düzeyi ise yükselmektedir. Bu durum aslında beklenen bir sonuçtur çünkü Türkiye’de doğup büyümüş ve çeşitli sebeplerle Hollanda’ya göç etmiş olan kişilerin gerek Türkiye gerek Hollanda’daki akraba çevresi ve sosyal çevreleri ile sürdürdükleri manevi ve kültürel bağlar, Hollanda’da yine Türk toplumu içerisinde ve Türk kültür ve gelenekleriyle birlikte devam eden yaşantılar, milli kültürün sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bununla birlikte, Hollanda’ya yerleşmiş ve o ülkenin hakları ve koşulları dâhilinde yaşıyor olmak, aile ve sosyal çevre bağlarının giderek Hollanda’da kök salmış olması ve çocuklarının geleceklerini orada kurmak için gösterdikleri çaba ve uğraşlar, Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumu ile sosyo-kültürel anlamda etkileşimde bulunmalarına yol açmıştır. Bu durum, kuşaktan kuşağa geçtikçe Türk kültürünü devam ettirme düzeyinin önceki kuşaklara kıyasla düşüş gösterirken, sosyal entegrasyon düzeyinin ise yükselmesini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla Hollanda’da yaşayan Türklerde, milli kültürün sürdürülmesi ve aktarımı ile yeni kültürün benimsenme düzeyinin kuşaklar arasında farklılaştığı yönündeki hipotezlerimiz bu çalışma kapsamında doğrulanmıştır.

Ayrıca Hollanda’da yaşayan Türklerin Türk kültürünü sürdürme / Hollanda kültürünü benimseme düzeyleri, eğitim düzeyi düşük olanlar ile yüksek olanlar arasında anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe, Türk kültürünü sürdürme düzeyi ile Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ortalamalarının birbirlerine yaklaştığı, yani eğitim düzeyi arttıkça Hollanda toplumuna sosyal entegrasyon düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türk kültürünü sürdürme durumu ile Hollanda kültürünü benimseme durumu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Dolayısıyla Hollanda’da yaşayan Türklerin Türk kültürünü sürdürme düzeyleri arttıkça, Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin azaldığı veya tersi yönde Hollanda kültürünü benimseme düzeyleri arttıkça, Türk kültürünü sürdürme düzeylerinin azalmakta olduğu anlaşılmıştır.

Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlara göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyi, Türk dili ve kültürünü koruma ve geliştirmeye verilen önem derecesine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Yani Türk kültürünü koruma ve geliştirmeye verilen önem arttıkça, Türk kültürünü sürdürme düzeyinin de arttığı dolayısıyla kültürel aktarım sürecinin de aktif bir biçimde devam ettiği tespit edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle, araştırma kapsamında yer alan “milli kültürün korunma düzeyi ile kültürün kuşaklararası aktarımı düzeyi arasında pozitif yönde ilişki olduğu” yönündeki hipotezin doğrulandığı ifade edilebilir. Ayrıca yine analizlerden elde edilen sonuçlara göre; Hollanda kültürünü benimseme düzeyi, Hollanda’daki Türklerin Hollandalılarla iletişime verdikleri öneme göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Yani Hollandalılarla iletişimin kendileri için önem düzeyi arttıkça, Hollandalılarla sosyo-kültürel temas ve etkileşimde bulunma durumu da artmakta ve dolayısıyla Hollanda kültürünü benimseme düzeyinin artmasına yol açmaktadır.

Türk kültürünü sürdürme düzeyini en çok hangi faktörün etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılan çok değişkenli regresyon analizinden elde edilen sonuçlara göre; Türk kültürünü sürdürme düzeyini açıklamada en önemli ve en büyük etkiye sahip olan bağımsız değişken “çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmek ve geliştirmenin katılımcılar için ne derece önemli olduğu” değişkeni olup, bunu etki sırasına göre sırasıyla “Hollandalı komşu ve arkadaşları ile görüşme sıklığı”, “Türkiye’ye gitme sıklığı”, “doğum yeri”, “eğitim durumu”, “Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı” değişkenleri ve etki değeri daha küçük olan diğer değişkenler takip etmektedir.

Bu bağlamda Hollanda’da yaşayan Türkler arasında, çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmenin kendileri için çok önemli olduğunu belirtenlerin; Hollandalı komşu ve arkadaşları ile görüşme sıklığı az olanların; Türkiye’ye gitme sıklığı fazla olanların; doğum yeri “Türkiye” olanların, yüksek eğitimli olmayanların, Hollanda toplumunun

sosyal ve kültürel aktivitelerine katılım sıklığı çok düşük olanların veya hiç katılmayanların, Türk dili / kültürünü korumak ve geliştirmenin kendileri için önemli olduğunu belirtenlerin; evlenilecek olan kişinin Müslüman olmasının ve yine evlenilecek olan kişinin Türk olmasının kendileri için önemli olduğunu ifade eden katılımcıların Türk kültürünü sürdürme düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Hollanda kültürünü benimseme düzeyini en çok hangi faktörün etkilediğini tespit etmek amacıyla yapılan çok değişkenli regresyon analizi sonuçlarına göre; Hollanda kültürünü benimseme düzeyini açıklamada en önemli ve en büyük etkiye sahip olan bağımsız değişken “Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olup olmadıkları” değişkeni olup, bunu etki sırasına göre sırasıyla; “Hollandaca konuşma düzeyleri”; “Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine katılma sıklığı”; “Hollandalılar ile iletişimin kendileri için ne derece önemli olduğu”; “Hollanda’da Türk (yabancı) oldukları için önyargı ile karşılaşp karşılaşmadıkları” değişkenleri ve etki değeri daha küçük olan diğer değişkenler takip etmektedir. Oluşturulan bu modelde en küçük etki değerine sahip değişken ise “Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdikleri” dir.

Bu bağlamda Hollanda’da yaşayan Türkler arasında, Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun olduğunu belirtenlerin; iyi düzeyde Hollandaca konuşanların; Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine daha sık katılım gösterenlerin; Hollandalılar ile iletişimin kendileri için önemli olduğunu belirtenlerin; Hollanda’da Türk (yabancı) oldukları için önyargı ile karşılaşmadığını ifade edenlerin; eğitim durumu daha yüksek olanların; erkek katılımcılara göre kadın katılımcıların ve Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkilerin iyi düzeyde olduğunu ifade eden katılımcıların Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollandalılar ile sosyo-kültürel temasları ve bu temaslarla birlikte yaşadıkları kültürleşme süreçleri genel olarak değerlendirildiğinde; araştırma kapsamında ele alınan “ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temas düzeyi ile Türk kültürünün korunması ve kuşaklararası aktarım düzeyi arasında negatif yönde ilişki vardır” ve “ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temas düzeyi ile ev sahibi toplumun kültürünü benimseme düzeyi arasında pozitif yönde ilişki vardır” hipotezleri,

araştırmadan elde edilen sonuçlara göre doğrulanmıştır. Hollandalılar ile sosyo-kültürel temaslar arttıkça milli kültürü muhafaza etme durumu azalmakta, Hollanda kültürünü benimseme düzeyi ise artmaktadır. Genç kuşaklara doğru gidildikçe, dil bilme ve eğitim düzeyinin artması nedeniyle gençler eğitim hayatı ve iş ortamında daha görünür hale gelmişlerdir ve dolayısıyla Hollandalılar ile temasları artmıştır. Fakat bu temasların sınırlı ve yüzeysel düzeyde kaldığı, kişilerin okul ve iş hayatı dışında çoğunlukla kendi kültürlerinden biriyle vakit geçirdikleri anlaşılmıştır. Ayrıca genç nüfusun yaşadıkları ülkenin dilini, kültürünü, hak ve kurallarını daha iyi bilmeleri; kendilerini daha iyi ifade edebilmelerine ve haklarını savunmalarına imkân tanımaktadır. Dolayısıyla dışlama veya ayrımcılığa maruz kalmaları durumunda tepkilerini ortaya koyarak haklarını arama yoluna gitmektedirler. Buradan hareketle, kuşaktan kuşağa geçtikçe sosyalizasyon sürecinin öncelikle aile ortamında ailenin kültürü, sonraki süreçte ise okul, sokak veya çalışma ortamı gibi dış çevrede temasta bulunulan Hollanda toplumu ve kültürünün etkisi altında olmak üzere birden fazla kültürün etkisi altında gerçekleşmeye başlaması nedeniyle, birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru geçildikçe Hollanda’da yaşayan Türklerin hem kendi kültürel değerlerini muhafaza ederek, hem de yaşanan ülkenin dilini, kültürünü, hak ve sorumluluklarını iyi düzeyde bilerek yaşanan ülkeye sosyal entegrasyon düzeyinin arttığını söylemek mümkündür.

Dolayısıyla etnik kimliğin kültürel boyutunu oluşturan etnik kültürü sürdürme ve ev sahibi toplumun kültürünü benimseme durumu, Hollanda’da yaşayan Türkler üzerinden değerlendirildiğinde; Canatan (2006, s. 138)’ın da belirttiği gibi, Hollanda’da yaşayan Türk gençlerinin tutumunun ne sadece milli kültürü sürdürme, ne de ev sahibi toplumun kültürünü tamamen benimseme şeklinde olmadığı, genel tutumlarının “milli kültürlerini koruyarak entegre olma” şeklinde olduğu ifade edilebilir. Bu durum J.W. Berry’nin (2006b) ifade ettiği “göçmenlerin kendi etnik kültürünü sürdürürken aynı zamanda hâkim toplumun kültürüne de uyum sağlamalarının mümkün görüldüğü, her iki kültüre ait unsurların bir arada sürdürüldüğü bir yapıyı ihtiva eden iki boyutlu model” ile örtüşmektedir. Kuşak sayısı yükseldikçe ev sahibi toplum ile sosyo-kültürel ve ekonomik alanda artış gösteren temaslarla birlikte, her iki kültüre ait unsurların birarada sürdürülmesini içeren bir yapının ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Berry ve diğerleri (2006b, s. 74), göçmenlerin entegrasyon tutumunu seçmesi ve başarılı şekilde sürdürebilmesinin ancak ulusal toplumun kültürel çeşitlilik karşısında açık ve

kapsayıcı olması sayesinde mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Hollanda’da yaşayan Türklerin entegrasyon ve kültürleşme tutumlarının, her iki toplumu kapsayan karşılıklı bir süreç olduğu ve büyük ölçüde ev sahibi toplumdaki koşullara bağlı olarak değişim gösterdiği ve değişim gösterebileceği ifade edilebilir. Hollanda’nın göçmen ve entegrasyon politikasında yaptığı değişiklikler ile çoklu entegrasyonun yerini asimilasyonla ilişkilendirilebilecek uygulamalara bırakması ve göçmenlerin sahip olduğu haklardan bir kısmının geriye alınması; Hollanda’da yaşayan Türklerin bu durumu milli kültürlerine ve kimliklerine yönelik bir tehdit ve risk olarak algılamalarına, özellikle ilk kuşak Türklerin yaşadıkları ülkenin dilini ve sahip oldukları hakları yeterli düzeyde bilmemeleri gibi nedenlerle kendi imkânlarıyla milli kültürlerini muhafaza etme ve kapalı bir toplum olma özelliği göstermelerine yol açmıştır. Bu durum, Hollanda’da doğup büyümüş, iyi düzeyde Hollandaca bilen, eğitim düzeyi daha yüksek olan ve Hollanda toplumuyla daha fazla temasta bulunan sonraki kuşakların, yaşadıkları ülkenin haklarını bilmeleri ve sorumluluklarını yerine getirmelerine rağmen, milli kökenlerinden dolayı kendilerine yöneltilen dışlama, ayrımcılık veya yabancı düşmanlığı gibi tutumlar karşısında, milli kültürlerine ve köklerine daha fazla sahip çıkma gibi karşı bir tepki geliştirmelerine yol açmaktadır.

Sonuç olarak; Hollanda’da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temaslarının kuşak sayısı yükseldikçe sıklaştığı; milli kültürlerinin sürdürülmesi ve aktarımı ile Hollanda kültürünü benimseme düzeylerinin kuşaklar arasında anlamlı oranda farklılaştığı; birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru geçtikçe, hem milli kültürlerini muhafaza ederek hem de ev sahibi toplumun kültürünü benimseyerek entegre olma düzeylerinin yükseldiği tespit edilmiştir. Hollanda’da yaşayan Türklerin bireysel ve özel alanlarında genellikle milli kültürlerine özgü gelenek ve değerlerini sürdürürken, toplumsal veya kamusal alanlarda ise ev sahibi toplumun kültürüne özgü gelenek ve uygulamaları benimsediklerini ifade etmek mümkündür.

Bununla birlikte Hollanda’da yaşayan Türklerin milli kökenlerinden dolayı önyargı, ayrımcılık, ırkçılık vb. durumlara maruz kalmaları durumunda, ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temasların, milli kültürün sürdürülmesini engellemekten ziyade güçlü bir şekilde muhafaza edilerek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Hollanda’da son yıllarda artış gösteren ırkçı söylemlerle birlikte, özellikle genç nesil arasında eğitim görmek veya çalışmak amacıyla Türkiye’ye dönenlerin oranında artış

olması ve milli kültürlerine, ulus-ötesi bağlarına daha fazla sahip çıkmaları, bu durumun önemli bir göstergesi niteliğindedir.

Kültürel Aktarım ve Dinî İnançlar

Kültürel aktarım sürecine ilişkin analizlerden elde edilen sonuçlara göre; araştırma grubunda yer alan Hollanda’da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğu, kendi dil ve kültürlerini koruyup geliştirme imkânına sahip olduklarını düşünmektedirler.

Katılımcıların neredeyse tamamına yakını, Türk dili ve kültürünü korumanın kendileri için ve ebeveynleri için çok önemli/önemli olduğunu, ayrıca çocuklarının Türkiye ile bağlarını sürdürmek ve geliştirmenin de kendileri için çok önemli/önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma grubunda yer alan Hollanda’daki Türkler, oldukça yüksek bir oranla Türk kültürünün sürdürülmesinde çocuklarına dinî değerleri ve ibadetleri öğretmenin önemli bir rol oynadığını düşünmektedirler.

Bununla birlikte tespit edilen önemli noktalardan biri; araştırma grubunda yer alanların büyük çoğunluğunun (%68,2), çocuklarının Türk dili ve kültürünü koruyarak sürdürmelerini ve aynı zamanda Hollanda dili ve kültürünü de benimsemelerini istemeleridir. Ayrıca ebeveynlerin büyük çoğunluğu (%82,6), çocuklarının hem Türklerle hem de Hollandalılarla arkadaşlık etmesini tercih etmektedir.

Bu durum, Hollanda’daki Türklerin, bir yandan Türk dili ve kültürünü önemli düzeyde koruduklarını ve çocuklarına aktarmaya önem gösterdiklerini, öte yandan da özellikle çocuklarının yaşadıkları toplum içerisinde kendilerine önemli bir yer edinebilmeleri, sosyo-kültürel ve ekonomik hayatlarında daha başarılı olabilmeleri, ayrımcılık veya önyargıya uğramamaları gibi nedenlerle Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel temas, iletişim ve entegrasyonu da desteklediklerini ortaya koymaktadır. Ulaşılan bu sonuçlar, yaşanan ülkeye sosyal entegrasyon düzeyinin arttığının ve John Berry’nin (2006b) iki boyutlu kültürleşme modelinde belirttiği gibi, her iki kültüre ait unsurların birarada sürdürülmesini içeren bir yapının ortaya çıkmakta olduğunun önemli bir göstergesidir.

Hollanda’da araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların dinî ibadetleri ve ritüelleri yerine getirme durumları incelendiğinde; büyük çoğunluğunun (%94,3) ağırlıklı olarak camide ve ailede olmak üzere dinî eğitim aldıkları ve dinî ibadetlerini büyük oranda

yerine getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Hollanda’da çeşitli dernek ve federasyonların çalışmaları neticesinde 350’ye yakın caminin bulunduğu ve camilerin sadece dinî ibadetlerin yerine getirildiği veya dinî eğitim verilen bir yer olmadığı, dil eğitimi gibi çeşitli eğitimlerin de verildiği ve birçok kültürel faaliyete ev sahipliği yapan bir kültür merkezi olarak hizmet verdiği; aynı zamanda Türklerin bir araya gelerek kaynaşabildiği, toplumsal gelişmeleri takip edebildikleri mekânlar olduğu ve dolayısıyla Türk kültürünün genç kuşaklara aktarılması konusunda önemli bir role sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Hollanda’da yaşayan Türklerin çeşitli dinî ritüelleri yerine getirme durumları incelendiğinde; katılımcıların tamamına yakınının dinî bayramları kutladığı; dinî nikâh yapılmasının ve “helal et” tüketmenin katılımcıların büyük çoğunluğu için önemli olduğu; ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun içki içmediği ve tamamına yakınının domuz eti yemediği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Dolayısıyla araştırma grubunda yer alan Hollanda’daki Türkler için dinî ibadet ve ritüeller yaşamlarının önemli bir parçası olmaya devam etmekte ve bu durum da Türk kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarımına pozitif yönde etki etmektedir.

Aidiyet ve Türkiye ile Bağlar

Hollanda’da yaşayan Türklerin kimlik tanımlamalarında milli aidiyetin güçlü bir yere sahip olduğu, katılımcıların yarısından fazlasının kendilerini “Türk” olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Hollanda’da yaşayan Türklerin, kimliklerini tanımlama biçimi üzerinde doğum yeri de etkili bir faktördür. Hollanda doğumlu olanların kendilerini daha çok “Türk asıllı Hollandalı” veya “Türk ve Hollandalı” şeklinde tanımladıkları tespit edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında alan araştırması yaptığımız Hollanda’da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğu, Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan genel olarak memnundur. Bununla birlikte katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye’yi “vatan” olarak görmekte, önemli bir kısmı da hem Türkiye’yi hem Hollanda’yı “vatan” olarak görmektedir. Dolayısıyla vatan algısının da daha çok etnik aidiyetlere göre şekillendiği ifade edilebilir.

Aidiyetin önemli bir göstergesi niteliğinde olan, Hollanda dışına çıktıkları zaman Hollandayı nasıl ifade ettikleri konusunda, Hollanda’da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunun (%61,6) “yaşadığım ülke” şeklinde mesafeli bir yaklaşımı tercih ettiği, bu durumun doğum yerine göre (Türkiye/Hollanda) anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği,

Hollanda doğumlu olanların önemli bir kısmının Hollanda dışına çıktıkları zaman Hollandayı “doğduğum ülke” şeklinde ifade ettiği; dolayısıyla yaşadıkları ülkeyi benimsemekle birlikte, Hollanda’ya aidiyet duygusunun Türkiye’ye aidiyet duygusu kadar güçlü olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hollanda’da yaşayan Türkler arasında Türkiye’deki siyasetle ilgilenme oranı yüksek olmakla birlikte, en yüksek oranı hem Türkiye’deki hem de Hollanda’daki siyasetle ilgilenenler oluşturmakta ve bu durum kuşaklararası farklılık göstermektedir. Daha eğitilmiş ve girişken olan gençlerin, hak ve sorumluluklarının bilincinde olmak adına Hollanda siyasetini yakından takip etme düzeyleri artmaktadır.

Bir ülkeye veya topluma aidiyet duygusunun önemli bir sembolik göstergesi olan, “bir Türk takımı ile Hollanda takımı maç yaptığında, hangi takımı destekledikleri” konusunda, Hollanda’daki Türklerin büyük kısmının (%75), milli duygu ve desteklerinin Türkiye’den yana olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye ile sürdürülen sosyal bağlar kapsamında, Hollanda’daki Türklerin Türkiye’deki akraba ve arkadaşlarıyla oldukça sık iletişim kurdukları, teknoloji ve kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerin Türkiye ile kurulan bağların artmasında önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Göç edilen veya etnik kökenlerin dayandığı ülke ile sosyo-kültürel ve manevi bağların sürdürülmesinin en temel göstergelerinden biri de, o ülkeye gidip gelerek, bu bağları güçlü tutma çabasıdır. Bu bağlamda, Hollanda’daki Türklerin büyük çoğunluğunun başta aile ve akraba ziyareti olmak üzere, tatil yapmak, vatana duyulan özlem gibi motive edici nedenlerle Türkiye’ye yılda en az bir veya birkaç kez gittikleri ve çoğunlukla 2 hafta-1 ay arası süreyle Türkiye’de vakit geçirdikleri, dolayısıyla Türkiye ile bağlarını oldukça güçlü bir şekilde sürdürdükleri ve çocuklarının da Türkiye ile bağlarını güçlendirmeye önem gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Schiller, Basch ve Blanc (1995, s. 53)’ın da belirttiği gibi; yurtdışında yaşayan göçmenlerin, yaşadıkları ülkede de ev satın alıp iş kursalar bile, etnik kökenlerinin dayandığı ülkeyi düzenli aralıklarla ziyaret etmeleri ve o ülkede mülk edinmeleri, ev ve işyeri inşaa etmeleri, ulus-ötesi bağlantılarını sürdürdüklerinin en temel kanıtıdır. Dolayısıyla Türkiye’deki akraba ve arkadaşlarla sıklıkla kurulan iletişim, Türkiye’den mal mülk edinimi ve Türkiye’ye her yıl gerçekleştirilen ziyaretler kanalıyla anavatan ile

sürdürülen ulus-ötesi bağlar, Türk dili ve kültürünü devam ettirme ve gelecek kuşaklara aktarmada oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Yine Türkiye ile bağlar kapsamında değerlendirildiğinde; doğum yeri ile Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin düşünceler arasında anlamlı bir ilişki olduğu, Hollanda doğumlu olanlara göre Türkiye doğumlu olan Türklerin, Türkiye'ye geri dönüş konusunda daha istekli ve kararlı oldukları, ayrıca Türkiye'ye geri dönüş hakkındaki düşüncelerin, nereyi “vatan” olarak gördüklerine göre de anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Hollanda'da yaşayan Türkler, özellikle de iyi eğitilmiş, kariyer sahibi gençler arasında Türkiye'ye dönme isteği Türkiye'deki imkânlarla bağlı olarak da değişiklik göstermektedir.

Hollanda'daki Türkler arasında Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünenleri bu düşünceye yönlendiren en önemli sebepler; Türkiye'deki aile ve akraba bağları, vatana duyulan özlem, aidiyet hissi ve Hollanda'da yaşanan ayrımcılık veya dışlanma gibi çeşitli sorunlardır. Buna karşın Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünmediğini belirtenlerin en önemli nedenleri arasında ise Hollanda'daki sosyal hak ve yardımlar, aile bağlarının artık Hollanda'da kök salmış olması ve Türkiye'de iş bulma, yeni bir düzen kurma ve hayat şartlarına uyum sağlayabilme konusunda yaşanan kaygılar olduğu tespit edilmiştir.

Vatan hasreti, vatan toğrağı algısı ile Hollanda'da cenaze ve mezar işlemlerinin çok pahalı olması ve belirli bir süre geçtikten sonra aynı mezara bir başka ölünün defnedilmesi vb. nedenlerden dolayı Hollanda'da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunun (%86,6), öldüklerinde Türkiye'de gömülmek istedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca Hollanda'daki Türklerin öldüklerinde gömülmek istedikleri yerin, kuşaklar arasında anlamlı düzeyde farklılık göstermediği ve her üç kuşakta yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunun Türkiye'de gömülmeyi tercih ettikleri dikkat çekmektedir. Hollanda'daki Türklerin, öldüklerinde gömülmek istedikleri yer ile ilgili olarak araştırma kapsamında elde edilen bu sonuçlar, Şahin (2010, s. 238)'in 2007-2008 yılları arasında Almanya'daki Türkler üzerinde gerçekleştirdiği çalışma kapsamında ulaşılmış olduğu; Almanya'daki cenaze sistemi ve Almanya'daki Türklerin ait oldukları topraklarda olma isteğinden dolayı, bütün kuşakların büyük çoğunlukla Türkiye'de gömülmek istediklerine ilişkin sonuçlarla oldukça benzerdir.

Yaşanan Sorunlar ve Öneriler

Çalışma kapsamında alan araştırması gerçekleştirilen Hollanda’da yaşayan Türkler arasında, Hollanda toplumuna uyumda; en çok önyargı ve ayrımcılık konuları ile yabancı düşmanlığı konusunda; en az ise Hollanda makamlarıyla olan ilişkiler ile gündelik sosyal ilişkilerde sorun yaşandığı tespit edilmiştir. Hollanda’daki Türklerin önemli bir kısmı Türk olmalarından dolayı Hollanda’da önyargı ile karşılaştıklarını; ayrıca Hollanda’da en çok iş bulma konusunda ve iş yaşamında, en az ise sağlık alanında dışlanma ve/veya ayrımcılığa uğradıklarını düşünmektedirler.

Araştırma kapsamında, Hollanda’da yaşayan Türklerin önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşma sıklığının doğum yerine (Türkiye/Hollanda) göre farklılaştığı öngörülmüş olmakla birlikte, yapılan analizler neticesinde doğum yeri ile önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşma sıklığı arasında anlamlı bir fark olmadığı; Hollanda’da doğup büyümüş olan Türklerin önceki kuşakların uyumdan kaynaklı (dil, kültür şoku vb.) birtakım sorunlar nedeniyle maruz kalmış olduğu önyargı, ayrımcılık veya yabancı düşmanlığı gibi sorunları aşmış olmakla birlikte, özellikle iş bulma konusunda ve çalışma hayatında bu tür sorunlarla karşı karşıya kaldıkları ortaya çıkmıştır. Wets (2006, s. 86)’in de belirttiği gibi, Belçika, Daminarka, İtalya, Fransa gibi Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, göçmenlere karşı çokkültürlüğe yönelik politikaları ile daha hoşgörülü ve toleranslı bir ülke imajına sahip olarak görülen Hollanda’da da özellikle son yıllarda göçmen karşıtı partiler ve dolayısıyla yabancı düşmanlığı yükselişe geçmiştir.

Hem milli kültürünü sürdüren hem de yaşadığı ülkenin kültürüne uyum sağlamış olan Türk gençleri, Şahin’in de belirttiği gibi (2010, s. 259), aileleri ve sosyal çevreleriyle sorun yaşamadıkları gibi, toplum içerisinde de sorun yaşamamakta ve yaşanan ülkenin düzenini bozacak herhangi bir soruna yol açmamaktadırlar. Bu nedenle Hollanda’da çifte vatandaşlık hakkının tekrar tanınması; göç ve entegrasyon politikalarında yapılan güncellemelerde, Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun da içinde bulunduğu koşulların dikkate alınması ve Türk toplumunu temsil eden ve toplumun sorunları hakkında genel bilgi sahibi olan kanaat önderlerinin de görüş ve önerilerinin dikkate alınması, yürütülen politikaların her iki toplum için de daha sağlıklı ve işlevsel olmasını sağlayacaktır.

Türk toplumu milli kültürel unsurlarına yönelik bir tehdit veya risk algılaması durumunda genellikle kendi içine kapanma ve dışarıdaki tehdide karşı içeride daha güçlü bir bütün olma şeklinde reaksiyon göstermektedir. Bu nedenle Hollanda’nın, Türkiye’de yaşanan

birtakım siyasi olaylar karşısında Hollanda’da yaşayan Türk toplumuna karşı bir önyargı veya yabancı düşmanlığı gibi bir tutum geliştirmemesi ve Türklerin manevi hassasiyetlerinin olduğu konularda daha duyarlı davranması, Hollanda’da yaşayan Türk toplumunun Hollanda’ya entegrasyonunu artıracaktır. Aynı zamanda yapılan görüşmelerden hareketle, ülkeler arasında yaşanan birtakım problemlerin Hollanda’da yaşayan Türkleri olumsuz yönde etkileyebildiği; Türkiye’nin Avrupa karşısındaki sağlam ve güçlü duruşunun ise Türk toplumu üzerinde olumlu etkiler yaratarak, kendilerini daha güçlü ve moral olarak daha iyi hissetmelerini sağlayacağı ifade edilebilir.

Ayrıca Hollanda’da yaşayan Türklerin, en önemli sorunlardan biri olarak gördükleri, 2004 yılında anadil ve kültür derslerinin okullardan kaldırılmasıyla ilgili olarak Türkiye’nin bir çözüm önerisi geliştirmesi, bu konuda geleceğe ilişkin duyulan kaygıların ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (2. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, N. (2011). *Turks in Europe: From Guest Worker to Transnational Citizen* (C. Champion, Çev.). New York: Berghahn Books.
- Akbaş, E. (2012). Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (Der: S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner). İstanbul: İletişim Yay.
- Akgündüz, A. (2008). *Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960-1974: A Multidisciplinary Analysis*. England: Ashgate Publishing Limited.
- Aksoy, E. (2013). Toplum ve Kültür. *Sosyoloji'ye Giriş* (İhsan Çapcıoğlu ve Hayati Beşirli, Edt.). Ankara: Grafiker Yayınları, ss. 63-86.
- Avcı, G. (2008). Comparing Integration Policies and Outcomes: Turks in the Netherlands and Germany. *Turkish Immigrants in the European Union: Determinants of Immigration and Integration*. (Refik Erzan ve Kemal Kirişçi, Edt.). New York: Routledge.
- Bağlı, M., Özensel, E. (2013). *Çokkültürlü Vatandaşlık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Barth, F. (1998). 'Introduction', in Fredrik Barth (ed) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organisation of Culture Difference*, USA: Waveland Press, Inc.
- Berger, P.L., Luckmann, T. (1966). Social Interaction in Everyday Life. *The Social Construction of Reality*. England: Penguin Books.
- Berry, B. ve Tischler, H. L. (1978). *Race and Ethnic Relations* (4. ed). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Berry, J.W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 30, 69–85.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology*, 46, 5–68.

- Berry, J.W., & Sam, D.L. (1997). Acculturation and Adaptation. In J.W. Berry, M.H. Segall, & C. Kigicibasi (Eds.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology: Social Behavior and Applications* (Vol. 3, pp. 291–326). Boston: Allyn & Bacon.
- Berry, J.W. (2006). Acculturation: A conceptual overview. M. H. Bornstein ve L. R. Cote, (Ed.), *Acculturation and Parentchild Relationships: Measurement and Development* (pp. 13-30). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L., & Vedder, P. (2006a). Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55(3), 303-332.
- Berry, J., Phinney, J., Sam, D., & Vedder, P. (Eds.) (2006b). *Immigrant Youth in Cultural Transition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Berry, J.W. (2008). Globalisation and Acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*, 32, 328-336.
- Bogardus, E. S. (1949). Cultural Pluralism and Acculturation. *Sociology and Social Research*, 34, 125-129.
- Bogardus, E. S. (1950). Intercultural Education and Acculturation. *Sociology and Social Research*, 34, 203-208.
- Bongard, S., Kelava, A., Sabic, M., Aazami-Gilan, D. & Kim, Y.B. (2007). Akkulturation und gesundheitliche Beschwerden bei drei Migrantenstichproben in Deutschland [Acculturation and Health Complains in Three Migrant Samples in Germany]. In Eschenbeck, H., Heim-Dreger, U. & Kohlmann, C.W. (Hrsg.), *Beitrage zur Gesundheitspsychologie [Contributions to Health Psychology]* (S. 53). Schwabisch.
- Canatan, K. (1990). *Göçmenlerin Kimlik Arayışı “Konuk İşçilikten Yerleşik Göçmenliğe”*. İstanbul: Endülüs Yayınları.
- Canatan, K. (2006). Hollanda’da İkinci Kuşak Türk Gençlerinin Etnik Kimlik Tanımları: Kıyaslamalı Bir Analiz. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 28, 123-150.
- Canatan, K. (2007). Avrupa Ülkelerinin Azınlık Politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu: “İsveç, Fransa ve Hollanda Örnekleri. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2/3 Yaz, 159-172.

- Canatan, K. (2008). Hollanda Toplumunda Yabancı Karşıtı Tutumların Analizi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3/7 Güz, 220-240.
- Canatan, K. (2011). Hollanda'da Etnik İlişkiler, Gettolaşma ve Paralel Toplum Tartışmaları. *Sosyo Ekonomi* (Özel Sayı). 2011-MI, 8-27.
- Canatan, K. (2013). Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 317-332.
- Castles, S., Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (1. bs.). (B. U. Bal, İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Crul, M., Heering, L. (Ed.). (2008). *The Position of the Turkish and Moroccan Second Generation in Amsterdam and Rotterdam*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Edgar, A., Sedgwick, P. (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar Sözlüğü*. (Türkçesi: Mesut Karaşahan). İstanbul: Açılım Kitap.
- Ersanilli, E. (2010). *Comparing Integration: Host Culture Adoption and Ethnic Retention among Turkish Immigrants and their Descendants in France, Germany and the Netherlands*. Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Ersanilli, E. (2014). Netherlands. *Focus Migration: Country Profile*. No.11. Berlinghoff, M., Hanewinkel, V., Oltmer, J. (Ed.)., Osnabrück, Germany.
- Ersanilli, E., Koopmans, R. (2010). Rewarding Integration? Citizenship Regulations and the Socio-Cultural Integration of Immigrants in the Netherlands, France and Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 36, No. 5, May, 773-791.
- Esser, H. (2000). Integration and Ethnic Stratification, (içinde) *Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion*, ed. H.Esser, I. Light, C. Petry and G. Pieri, Germany.
- Ganzeboom, H.B.G., De Graaf, P.M., Treiman, D.J. (1992). A Standard International Socio-Economic Index of Occupational Status. *Social Science Research*, Vol. 21, Issue 1, 1-56. University of California: Academic Press.

- Gelekçi, C. ve Köse, A. (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life*. New York: Oxford University Press.
- Guveli, A., Ganzeboom, H., Platt, L., Nauck, B., Baykara-Krumme, H., Eroglu, S., Bayrakdar, S., Sozeri, E.K., and Spierings, N. (2016). *Intergenerational Consequences of Migration: Socio-economic, Family and Cultural Patterns of Stability and Change in Turkey and Europe*. Palgrave Macmillan.
- Güngör, V. (2005). *Bizimkilerin Pedagojisi 'Göç, Kültür, Kimlik: Hollandalı Türkler'*. Liman Kitap.
- Güngör, V. (2006). Hollanda'ya Türk İşçi Göçü ve Sivil Toplum Örgütleri. *Türk Yurdu: Dilde, Fikirde, İşte Birlik (Dış Göçün 45. Yılında Avrupa Türkleri)*. C. 26, Sayı: 224, 54-67.
- Güngör, V. (2011). *Siyasi Katılım 'Avrupalı Türkler Sivil Toplum ve Kültür: Hollanda Örneği'*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Hall, S., Gieben, B. (eds.). (1992). *Formations of Modernity*. Cambridge: Polity Press, 275-320.
- Haug, S. (2008). Migration Networks and Migration Decision-Making, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol: 34, No: 4, 585-605.
- Hıdır, Ö. (2012). *Hollanda'daki Türkler (Turken in Nederland): Kurumlar, Başarılar, Sorunlar ve Geleceğe Yönelik Perspektifler*. Rotterdam: IUR Press.
- İçduygu, A., Triandafyllidou, A., Kaya, A. ve diğerleri (2014). *Farklılıkların Birlikteliği: Türkiye ve Avrupa'da Birarada Yaşama Tartışmaları*. (Kaya, A., Der.). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Kaplan, M. (1982). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaya, A. (2014). *Farklılıkların Birlikteliği, Türkiye ve Avrupa'da Birarada Yaşama Tartışmaları*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Kaya, A., Şahin, B. (2007). *Kökler ve Yollar-Türkiye'de Göç Süreçleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kaya, A., Kentel, F. (2008). *Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?* (S. Gökçe, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kızılçelik, S. (1994). *Sosyoloji Teorileri: 2*, Konya: Yunus Emre Yayıncılık.
- Küçükcan, T., Güngör, V. ve Kocabıyık, H. (2006). *Avrupa'daki Türklerin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri: Hollanda Örneği*. Amsterdam: Türkevi Araştırmalar Merkezi.
- Lechner, F. J. (2008). *The Netherlands: Globalization and National Identity*. London: Routledge.
- Lucassen, J., Penninx, R. (1997). *Newcomers: Immigrants and Their Descendants in the Netherlands 1550-1995*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G. ve diğerleri. (2008). *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford, New York: Clarendon Press.
- Özkırımlı, U. (2015). *Milliyetçilik Kuramları, Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Öztan, E. (2012). Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: “Çokkültürlü Cennet”ten “Çokkültürlü Drama”ya – Hollanda ve Göçmenleri. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (Der: S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner). İstanbul: İletişim Yay.
- Penninx, R., Schoorl, J., van Praag, C. (1993). *The Impact of International Migration on Receiving Countries: The Case of the Netherlands*. NIDI CBGS Publications.
- Pettigrew, T.F. (2008). Intergroup Prejudice: Its Causes and Cures. *Actualidades en Psicología*, 22, 115-124.
- Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*. 24, 1-24.
- Redfield, R., Linton, R. ve Herskovits, M. (1936). Memorandum for the Study of Acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149-152.
- Schiller, N. G., Basch, L., Blanc, C. S. (1995). From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*. Vol. 68, No. 1, 48-63.

- Sert, D.Ş. (2012). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (Der: S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner). İstanbul: İletişim Yay.
- Smith, P. (2007). *Kültürel Kuram* (S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu, Çev.). İstanbul: Babil Yayınları.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. (1. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, B. (2010). *Almanya'daki Türkler 'Misafir İşçilikten Ulusötesi (Transnasyonel) Bağların Oluşumuna Geçiş Süreci'*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Şahin Kütük (2017). Hollanda'ya Gerçekleştirilen Türk Göçü ve Ulusötesi Faaliyetler. *Sosyoloji Konferansları*, 55 (1), 85-106.
- Şen, F. (2007). *Euro-Türkler Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği*. İstanbul: Günizi.
- Şen, F., Koray, S. (1993). *Türkiye'den Avrupa Topluluğu'na Göç Hareketleri*. Önel Yayınevi.
- Şirin Öner, N.A. (2012). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (Der: S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner). İstanbul: İletişim Yay.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü* (1. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Triandis, H.C. (2004). *Culture and Social Behavior*. McGraw-Hill.
- Türkdoğan, O. (2006). *Etnik Sosyoloji, Türk Toplumunun Etnik Yapısı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Wets, J. (2006). The Turkish Community in Austria and Belgium: The Challenge of Integration. *Turkish Studies*, 7: 1, 85-100.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar:

Annual Report on Integration 2016 Summary. (2016). Statistics Netherlands, The Hague/Heerlen/Bonaire. <https://www.cbs.nl/en-gb/publication/2016/47/annual-report-on-integration-2016>, Erişim Tarihi: 03.02.2018).

BM Resmi Web Sitesi,

<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf>, 07.06.2018.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB),

https://www.csgb.gov.tr/media/7991/2014_yillikrapor.pdf, Erişim Tarihi: 26.02.2018.

Eurostat,

(http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_gind&lang=en).

Pettigrew, T.F. (1997). Generalized Intergroup Contact Effects on Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*. February 1997, DOI: 10.1177/0146167297232006. [Erişim: 30.05.2016].

Statistics Netherlands (CBS), 12.04.2016.

(<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLLEN&PA=37296ENG&D1=34,42,50&D2=a&LA=EN&HDR=G1&STB=T&CHARTTYPE=1&VW=T>).

Statistics Netherlands (CBS), 12.04.2016.

(<https://www.cbs.nl/en-gb/news/2015/32/1-3-million-people-in-the-netherlands-hold-dual-citizenship>).

Statistics Netherlands (CBS), 22.05.2018.

(<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37325eng/table?ts=1530273220099>).

Statistics Netherlands (CBS), 10.01.2018.

(<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/en/dataset/37556eng/table?ts=1522863572594>).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 14.05.2018.

(<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27597>).

Vertovec, S. (2002). Transnational Networks and Skilled Labour Migration. *Ladenburger Diskurs "Migration" Gottlieb Daimler- und Karl Benz-Stiftung, Ladenburg, 14-15 February 2002.* [19 Ocak 2012] tarihinde http://www.transcomm.ox.ac.uk/working_papers/WPTC-02-02_Vertovec.pdf adresinden erişilmiştir.

Web Siteleri:

file:///C:/Users/LENOVO%20V520/Downloads/kandidatenlijsten_gr2018_amsterdam.pdf., Erişim Tarihi: 02.04.2018.

[https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/verkiezingen/.](https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/verkiezingen/), Erişim Tarihi: 02.04.2018.

file:///C:/Users/LENOVO%20V520/Downloads/Proces_Verbaal_vaststelling_uitslag_GR2018_Deventer.pdf., Erişim Tarihi: 02.04.2018.

[https://www.tilburg.nl/fileadmin/files/stad-bestuur/bestuur/verkiezingen/osv3-7_Publicatie_kandidatenlijsten_GR2018_Tilburg_01.pdf.](https://www.tilburg.nl/fileadmin/files/stad-bestuur/bestuur/verkiezingen/osv3-7_Publicatie_kandidatenlijsten_GR2018_Tilburg_01.pdf), Erişim Tarihi: 02.04.2018.

EKLER

EK 1. GÖRÜŞME YAPILAN KANAAT ÖNDERLERİ

Kanaat Önderleri	Meslek	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi
Yetkili Kişi	Hollanda Türk Büyükelçiliği Yetkilisi	Den Haag	24.06.2016
Sadin Ayyıldız	T.C. Rotterdam Başkonsolosu	Rotterdam	01.09.2016
Tunahan Kuzu	DENK Partisi Kurucu Milletvekili ve Parlamento Sözcüsü	Rotterdam	14.09.2016
Orhan Kayar	Amsterdam Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi	Amsterdam	18.06.2016
Arif Yakışır	Hollanda Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu Eski Başkanı	Rotterdam	02.04.2016
Ahmet Suat Arı	Eğitimci ve Yazar	Amsterdam	04.09.2016
Murat Gedik	Hollanda Türk Federasyonu Genel Başkanı	Amsterdam	29.06.2016
Ülkü Öğüt	Avukat ve Belediye Meclis Üyesi	Eindhoven	26.07.2016
Durmuş Doğan	Türk Girişimciler Derneği (TOVER) Başkanı	Leiden	06.09.2016
Adnan Dalkıran	Kültür Sanat Vakfı (KULSAN) Başkanı	Amsterdam	11.10.2016
Zeki Baran	Charloi Belediyesi Başkan Yardımcısı	Rotterdam	22.09.2016
Bülent Moran	Televizyon Gazeteciliği, TRT Hollanda Resmi Temsilcisi	Den Haag	26.09.2016
Veyis Güngör	Araştırmacı, Yazar, Türkevi Topluluğu Başkanı	Amsterdam	29.08.2016
Ahmet Azdural	Hollanda’da Türkler İçin Danışma Kurulu (IOT) Genel Müdürü	Amsterdam	02.09.2016
Veli Töngel	Hollanda Türk Demokratlar Federasyonu Yöneticisi	Amsterdam	21.09.2016
Mücahit Batman	Adalet Bakanlığı bünyesinde İslami Ruhsal Danışman, Ayasofya Camii Din Görevlisi	Amsterdam	01.08.2016
Özcan Hıdır	Prof.Dr. /Hollanda Rotterdam İslam Üniversitesi, İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi	Rotterdam	29.09.2016
Mehmet Emin Ateş	Toplumsal Tartışma Merkezi (Centre for Public Debate-CPD) Başkanı	Den Haag	02.10.2016
Mustafa Duyar	MÜSİAD Rotterdam Bölge Başkanı	Amsterdam	05.10.2016
Ziya Develi	Medya-TV Yapımcılığı	Rotterdam	10.08.2016
Murat Aktan	“Anatolia” Öğrenci Derneği Başkanı	Amsterdam	28.07.2016

EK 2. ANKET SORULARI

HOLLANDA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN EV SAHİBİ TOPLUMLA SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLARININ DURUMU VE KÜLTÜREL AKTARIM SÜRECİNE ETKİSİ

Bu çalışmada, Hollanda'da yaşayan Türklerin ev sahibi toplumla sosyo-kültürel temaslarının Türk kültürünün kuşaklararası aktarımı sürecine etkisi ele alınmaktadır. Doktora tezi kapsamında yürütülen bu çalışmadan elde edilecek veriler tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır. **Bu anketi 18 yaş ve üzerindeki herkes doldurabilir.** Lütfen anket sorularından sizi ilgilendirenleri ve durumunuza uygun olan soruları cevaplandırınız. **Durumunuza uygun olmayan sorularda 'Soru uygulanamaz' seçeneğini işaretleyebilirsiniz.** Yanıtların doğru ya da yanlış olması gibi bir durum söz konusu değildir. İlk aklınıza gelen en uygun cevaptır. Her soru Hollandaca ve Türkçe olmak üzere iki dilde hazırlanmıştır. Sorulara eksiksiz cevap vermeniz çalışmanın güvenilirliği açısından çok önemlidir. Araştırma sonuçlarında kesinlikle isimler kullanılmayacaktır. **Lütfen anket kâğıtlarına isim yazmayınız.** Anketi doldurmak yaklaşık 20-25 dakika sürecektir. **Bu çalışma tamamen anonimdir.** Verdiğiniz bilgilere araştırmacı dışında kimsenin erişmesi mümkün değildir.

Araştırma sonuçlarıyla ilgili bilgi edinmek isterseniz lütfen e-posta adresinizi anketin sonunda belirtiniz. Ayrıca araştırma ile ilgili sorularınız olursa aşağıdaki e-posta adresinden araştırmacıya ulaşabilirsiniz.

Anket formunu cevaplandırarak bu bilimsel çalışmaya katkı sağladığınız için çok teşekkür ederim.

HET SOCIAAL-CULTURELE CONTACT VAN DE TURKEN DIE IN NEDERLAND LEVEN MET AUTOCHTONEN EN DE INVLOED OP HET PROCES VAN DE CULTURELE OVERDRACHT

In dit onderzoek wordt de invloed van het sociaal-culturele contact van de Turken die in Nederland leven met autochtonen en het proces van overdracht van de Turkse cultuur tussen generaties onderzocht. De resultaten die verkregen worden in het kader van dit PhD onderzoek zullen uitsluitend voor wetenschappelijke doeleinden gebruikt worden. **Iedereen die 18 jaar of ouder is kan deze vragenlijst invullen.** U wordt verzocht te antwoorden wat op u van toepassing is en wat uw situatie het beste weergeeft.

Als de vraag uw situatie niet weergeeft kunt u antwoorden met de mogelijkheid 'niet van toepassing'.

Er bestaan geen goede of foute antwoorden. Het antwoord dat het eerste in u opkomt is het meest geschikte antwoord. Iedere vraag is in twee talen gesteld, namelijk in het Nederlands en het Turks. Het volledig beantwoorden van de vragen is erg belangrijk voor de betrouwbaarheid van het onderzoek. In de verslaggeving van het onderzoek worden uw namen niet gebruikt. **Schrijf alstublieft uw naam niet op de vragenlijst.** Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 20-25 minuten. **Dit onderzoek is geheel anoniem.** De door u gegeven antwoorden zijn niet toegankelijk voor anderen dan de onderzoeker.

Als u informatie wilt hebben over de onderzoeksresultaten kunt u op het eind uw e-mailadres vermelden. Indien u vragen heeft kunt u via het onderstaande e-mailadres contact opnemen met de onderzoeker.

Hartelijk bedankt voor uw bijdrage voor dit wetenschappelijk onderzoek door het beantwoorden van deze vragenlijst.

Gülhan YAMAN
Hacettepe Üniversitesi
Beytepe / Ankara

Bilgi ve sorularınız için / Voor informatie en vragen:

glhnyaman@gmail.com

1. Cinsiyetiniz nedir? / Wat is uw geslacht?

☐ Kadın / Vrouw ☐ Erkek / Man

2. Yaşınız nedir? / Wat is uw leeftijd?

.....

3. Hangi ülkede doğdunuz? / In welk land bent u geboren?

☐ Türkiye / Turkije ☐ Hollanda / Nederland ☐ Diğer. Lütfen yazınız/ Anders, namelijk

4. Anneniz hangi ülkede doğdu? / In welk land is uw moeder geboren?

☐ Türkiye / Turkije ☐ Hollanda / Nederland ☐ Diğer. Lütfen yazınız/ Anders, namelijk

5. Babanız hangi ülkede doğdu? / In welk land is uw vader geboren?

☐ Türkiye / Turkije ☐ Hollanda / Nederland ☐ Diğer. Lütfen yazınız/ Anders, namelijk

6. Anneniz şuan nerede yaşamaktadır? / Waar woont uw moeder nu?

☐ Türkiye / Turkije

☐ Hollanda / Nederland

☐ Diğer. Lütfen yazınız/ Anders, namelijk

☐ Annem vefat etti. / Mijn moeder is overleden

7. Babanız şuan nerede yaşamaktadır? / Waar woont uw vader nu?

☐ Türkiye / Turkije

☐ Hollanda / Nederlands

☐ Diğer. Lütfen yazınız/ Anders, namelijk

☐ Babam vefat etti. / Mijn vader is overleden

8. Kaçınıcı kuşak göçmensiniz? / Hoeveelste generatie migrant bent u?

☐ **1. kuşak:** / **Eerste generatie:** Anne babası Türkiye’de doğan ve hâlâ Türkiye’de yaşayan Türk göçmen / Turkse immigrant van wie beide ouders in Turkije zijn geboren en nog steeds in Turkije wonen

☐ **2. kuşak:** / **Tweede generatie:** Anne-babası Türkiye’de doğmuş ve sonra Hollanda’ya göç etmiş, kendisi de Türkiye’de ya da Hollanda’da doğmuş Hollanda’daki Türkler / Turken in Nederland wiens ouders in Turkije zijn geboren en later naar Nederland zijn geemigreerd, en wie in Turkije of Nederland zijn geboren.

☐ **3. kuşak:** / **Derde generatie:** Anne-babasıyla Hollanda’ya gelmiş ya da Hollanda’da doğmuş Hollanda’daki Türklerin, Hollanda’da doğmuş çocukları / In Nederland geboren kinderen van immigranten die met hun ouders naar Nederland zijn gekomen of in Nederland is geboren.

9. Medeni durumunuz? / Wat is uw burgerlijke staat?

☐ Evli / Gehuwd

☐ Birlikte yaşıyoruz / Ongehuwd samenwonend

☐ Eşinden ayrılmış / Gescheiden

☐ Eşi vefat etmiş / Weduwe/weduwnaar

☐ Bekâr / Ongehuwd

10. Kaç çocuğunuz var? (Varsa, şuan sizinle birlikte yaşamayan çocuklarınız dâhil) / Hoeveel kinderen heeft u? (ook de kinderen die niet thuis wonen).

.....

11. Eğitim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz veya devam etmekte olduğunuz okul) / Wat is uw opleidingsniveau? (Laatst voltooide opleiding of uw huidige opleiding).

Eğitim durumu	/ Opleidingsniveau	
Okur-yazar değil	<u>Geen onderwijs; kan niet lezen - schrijven</u>	☐
Okur-yazar	<u>Geen onderwijs; kan wel lezen - schrijven</u>	☐
İlkokul terk	<u>Niet afgemaakt lager onderwijs</u>	☐
İlkokul	<u>Lagere school [LO]</u>	☐
Ortaokul	<u>Lager voortgezet onderwijs [VMBO]</u>	☐
Lise	<u>Hoger algemeen voorgezet onderwijs [HAVO-VWO]</u>	☐
Meslek Lisesi	<u>Middelbaar Beroepsonderwijs [MBO]</u>	☐
Yüksekokul / Üniversite	<u>Hogere Beroepsonderwijs /Universiteit [HBO/VO Bachelor]</u>	☐
Master – yüksek lisans	<u>Master/Postdoctorale opleiding (leraren- en beroepsopleidingen zoals medici, apotheker)</u>	☐
Doktora	<u>Aio/Oio of andere promotie-opleiding tot graad van doctor</u>	☐

12. Bu eğitimi nerede aldınız veya almaktasınız? / Waar heeft u deze opleiding gevolgd of volgt u deze?

- ☐ Türkiye / Turkije
☐ Hollanda / Nederland
☐ Kısmen Türkiye kısmen Hollanda / Deels in Turkije, deels in Nederland
☐ Diğer, lütfen yazınız / Anders, namelijk
☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

13. Varsa eşinizin ve anne-babanızın eğitim durumu nedir? / Wat is het opleidingsniveau van uw vader en moeder en -- als u die heeft -- van uw partner?

Eğitim durumu / Opleidingsniveau	Eşinizin / Uw partner	Annenizin / Uw moeder	Babanızın / Uw vader
Okur-yazar değil / <u>Geen onderwijs; kan niet lezen - schrijven</u>	☐	☐	☐
Okur-yazar / <u>Geen onderwijs; kan wel lezen - schrijven</u>	☐	☐	☐
İlkokul terk / <u>Niet afgemaakt lager onderwijs</u>	☐	☐	☐
İlkokul / <u>Lagere school [LO]</u>	☐	☐	☐
Ortaokul / <u>Lager voortgezet onderwijs [VMBO]</u>	☐	☐	☐
Lise / <u>Hoger algemeen voorgezet onderwijs [HAVO-VWO]</u>	☐	☐	☐
Meslek Lisesi / <u>Middelbaar Beroepsonderwijs [MBO]</u>	☐	☐	☐
Yüksekokul / Üniversite / <u>Hogere Beroepsonderwijs /Universiteit [HBO/VO Bachelor]</u>	☐	☐	☐
Master – yüksek lisans / <u>Master-Postdoctorale opleiding (leraren- en beroepsopleidingen zoals medici, apotheker)</u>	☐	☐	☐
Doktora / <u>Aio/Oio of andere promotie-opleiding tot graad van doctor</u>	☐	☐	☐
Soru uygulanamaz / <u>Niet van toepassing</u>	☐	☐	☐

14. Eşiniz, anne ve babanız bu eğitimi nerede tamamladılar? / Waar hebben uw vader, moeder en partner zijn of haar opleiding voltooid?

Eşiniz / Uw partner		Anneniz / Uw moeder		Babanız / Uw vader	
Türkiye/ <u>Turkije</u>	☐	Türkiye/ <u>Turkije</u>	☐	Türkiye/ <u>Turkije</u>	☐
Hollanda/ <u>Nederland</u>	☐	Hollanda/ <u>Nederland</u>	☐	Hollanda/ <u>Nederland</u>	☐
Diğer/ <u>Elders</u>	☐	Diğer/ <u>Elders</u>	☐	Diğer/ <u>Elders</u>	☐
Soru uygulanamaz / <u>Niet van toepassing</u>	☐	Soru uygulanamaz / <u>Niet van toepassing</u>	☐	Soru uygulanamaz / <u>Niet van toepassing</u>	☐

15. Şu anda asıl meşguliyetiniz nedir? / Wat is uw dagelijkse activiteit overdag?

- ☐ Kendi iş yerimde çalışıyorum / Ik heb een eigen onderneming
☐ Özel bir firmada çalışıyorum / Ik werk in loondienst bij een bedrijf
☐ Bir devlet kurumunda çalışıyorum / Ik ben ambtenaar
☐ Serbest meslek sahibiyim / Ik ben ZZP'er
☐ Emekliyim / Gepensioneerd
☐ Malulen emekliyim / Arbeidsongeschikt
☐ Ev hanımıyım-Ev erkeğiyim / Huisvrouw/huisman
☐ Öğrenciyim / Student
☐ Çalışmıyorum (işsizim) / Ik werk niet (werkloos)
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk

16. Mesleki durumunuzla ilgili bilgi veriniz. / Geef specifieke informatie over uw beroepssituatie.

	Meslek / Beroep
Sizin / Van u	İşin adı, unvanı / Functie:
	Temel görevler / Werkzaamheden:

17. Eşinizin ve ebeveynlerinizin meslekleri (çalışmıyor veya emekli iseler önceki meslekleri) hakkında bilgi veriniz. / Wat is het beroep van uw partner en uw ouders (als zij niet meer werken benoem dan hun vorige beroep).

	Meslek / Beroep
Eşinizin / Van uw partner	
Annenizin / Van uw moeder	
Babanızın / Van uw vader	

18. Eğer kendinize ait olmayan bir iş yerinde çalışıyorsanız, hangi statüde çalışıyorsunuz? / Als u niet werkt voor uw eigen bedrijf werkt, met welk arbeidscontract werkt u?

- ☐ Sözleşmeli / Tijdelijk contact
☐ Daimi / Vast contract
☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

19. Aileniz veya siz, Hollanda'ya Türkiye'nin (aslen) hangi şehrinden, ilçesinden veya köyünden göç ettiniz? Lütfen yazınız. / Vanuit welke stad, welke gemeente en welk dorp bent u of is uw familie geëmigreerd?

İl / Stad:

İlçe / Gemeente:

Köy / Dorp:

20. Hollanda'da hangi şehirde yaşıyorsunuz? / In welke plaats in Nederland woont u?

.....

21. Eğer Hollanda'da doğmadıysanız, Hollanda'ya göç etmenizdeki temel sebep neydi? / Als u niet in Nederland bent geboren, wat is de hoofdreden geweest om naar Nederland te emigreren?

- ☐ Hollanda'da doğdum / In Nederland geboren
☐ İşçi olarak geldim / Gekomen als arbeidsmigrant
☐ Aile birleşimi yoluyla geldim / Met gezinshereniging gekomen
☐ Evlilik yoluyla geldim / Huwelijk
☐ İltica yoluyla geldim / Asiel aanvragen
☐ Eğitim görmek amacıyla geldim / Opleiding volgen
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk

22. Eğer Hollanda'da doğmadıysanız, lütfen Hollanda'ya hangi tarihte veya hangi yaşta göç ettiğinizi yazınız. / Als u niet in Nederland bent geboren, in welk jaar of op welke leeftijd bent u geëmigreerd naar Nederland?

Göç tarihi / Jaar of datum van emigratie:

Göç yaşı / Leeftijd op het moment van emigratie:

☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

23. Eğer Hollanda'da doğmadıysa, babanız kaç yaşında Hollanda'ya göç etti? / Als uw vader niet in Nederland geboren is, op welke leeftijd is hij geëmigreerd naar Nederland?

Göç yaşı / Leeftijd op het moment van emigratie:

☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

24. Eğer Hollanda'da doğmadıysa, anneniz kaç yaşında Hollanda'ya göç etti? / Als uw moeder niet in Nederland geboren is, op welke leeftijd bent is zij geëmigreerd naar Nederland?

Göç yaşı / Leeftijd op het moment van emigratie:

☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

25. Hangi ülkenin vatandaşısınız? / Van welk land heeft u de nationaliteit?

☐ Türkiye / Turkije

☐ Hollanda / Nederland

☐ Çifte vatandaş (Türkiye ve Hollanda) / Dubbele nationaliteit (Turkije en Nederland)

☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

25.1. Eğer Hollanda vatandaşıysanız, Hollanda vatandaşlığını nasıl kazandınız? / Als u de Nederlandse nationaliteit heeft, hoe heeft u de Nederlandse nationaliteit verkregen?

☐ Doğduğumdan beri Hollanda vatandaşıyım / Sinds mijn geboorte heb ik de Nederlandse nationaliteit

☐ Sonradan Hollanda vatandaşlığına başvurarak Hollanda vatandaşı oldum / Ik heb in een later stadium de Nederlandse nationaliteit gekregen door naturalisatie

☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

25.2. (Sonradan Hollanda vatandaşlığına geçtiyseniz), Hollanda vatandaşlığına geçmek istemenizde aşağıda verilen temel nedenlerden sizin için **en önemli neden** hangisidir? (Als u later de Nederlandse nationaliteit heeft verkregen), **wat is de belangrijkste reden** geweest van de hieronder genoemde redenen om de Nederlandse nationaliteit te willen?

☐ Siyasal nedenlerden dolayı / Vanwege politieke redenen

☐ Çocuklarımla geleceğinden dolayı / Voor de toekomst van mijn kinderen

☐ Para kazanma, iş bulma, iş kurma, iş yeri açma gibi ekonomik nedenlerden dolayı / Om economische redenen zoals geld verdienen, baan vinden of eigen bedrijf beginnen

☐ Hollanda'daki sosyal haklardan yararlanmak için / Om gebruik te kunnen maken van de sociale voorzieningen in Nederland

☐ Yerel ve genel seçimlerde seçme, seçilme hakkı kazanmak için / Om actief en passief kiesrecht te hebben bij de lokale en landelijke verkiezingen

☐ Schengen ülkeleri bünyesinde serbest dolaşım hakkında dolayı / Om het recht om zich vrij te verplaatsen in Schengenlanden

☐ Kendimi Hollanda'ya ait hissetmemden dolayı / Omdat ik me verbonden voel met Nederland

☐ Hollanda'da kendimize ait bir düzen kurduğumuzdan dolayı / Omdat we in Nederland een bestaan hebben opgebouwd

☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

25.3. Şimdiye kadar Hollanda vatandaşlığını almadıysanız, Hollanda vatandaşlığına geçmeyi düşünüyor musunuz? / Als u de Nederlandse nationaliteit nog niet heeft, bent u van plan om te naturaliseren?

☐ Evet / Ja

☐ Hayır / Nee

☐ Şu anda bir fikrim yok / Ik weet nog niet

☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

Dil Yeterliliği ve Dilin Kullanımı / Taalbeheersing en het gebruik van de taal:

26. Türkçeyi hangi düzeyde bildiğinizi belirtir misiniz? / Kunt u aangeven in welke mate u het Turks beheerst?

Türkçe/Turks	Çok iyi / Heel goed	İyi / Goed	Orta / Voldoende	Kötü / Onvoldoende	Çok kötü / Slecht
Anlama / <u>begrijpen</u>	☐	☐	☐	☐	☐
Konuşma / <u>spreken</u>	☐	☐	☐	☐	☐
Okuma / <u>lezen</u>	☐	☐	☐	☐	☐
Yazma / <u>schrijven</u>	☐	☐	☐	☐	☐

27. Hollanda'nın resmi dili olan Hollandacayı hangi düzeyde bildiğinizi belirtir misiniz? / Kunt u aangeven in welke mate u de officiële taal van Nederland, dus het Nederlands beheerst?

Hollandaca/Nederlands	Çok iyi / Heel goed	İyi / Goed	Orta / Voldoende	Kötü / Onvoldoende	Çok kötü / Slecht
Anlama / <u>begrijpen</u>	☐	☐	☐	☐	☐
Konuşma / <u>spreken</u>	☐	☐	☐	☐	☐
Okuma / <u>lezen</u>	☐	☐	☐	☐	☐
Yazma / <u>schrijven</u>	☐	☐	☐	☐	☐

28. Hollandacayı ağırlıklı olarak nerede öğrendiniz? (En temel kaynağı seçiniz) / Waar heeft u voornamelijk Nederlands geleerd? (Geef de belangrijkste bron)

- ☐ Okulda / op school
☐ Ev ve aile ortamında / thuis in familiekring
☐ Sokakta / op straat
☐ Hollanda dil okullarında / op Nederlandse taalscholen
☐ Türk derneklerinin verdiği dil kurslarında / Bij Turkse verenigingen die taalcursussen geven
☐ Türkiye'de / in Turkije
☐ Hollandaca bilmiyorum / I spreek geen Nederlands
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

29. Eğer çocuğunuz varsa, çocuğunuz /çocuklarınız Türkçe anlama, konuşma, okuma ve yazma konusunda sorun yaşıyorlar mı? / Als u kinderen heeft, heeft uw kind of hebben uw kinderen problemen met het begrijpen, spreken, lezen en schrijven van Turks?

Türkçe / Turks	Genellikle sorun yaşıyorlar / Zij hebben meestal problemen	Biraz sorun yaşıyorlar / Zij hebben beetje problemen	Herhangi bir sorun yaşamıyorlar / Zij hebben geen problemen	Soru uygulanamaz/ Niet van toepassing
Anlama / <u>Begrijpen</u>	☐	☐	☐	☐
Konuşma / <u>Spreken</u>	☐	☐	☐	☐
Okuma / <u>Lezen</u>	☐	☐	☐	☐
Yazma / <u>Schrijven</u>	☐	☐	☐	☐

30. Ebeveynleriniz aile içerisinde size ilk hangi dili öğretti? / Welke taal heeft u voor het eerst van uw ouders thuis geleerd?

- ☐ Türkçe / Turks
☐ Hollandaca / Nederlands
☐ Her iki dili (Türkçe/Hollandaca) birlikte / Beide talen tegelijk (Turks/Nederlands)
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

31. Çocuğunuza/çocuklarınıza aile içerisinde ilk hangi dili öğrettiniz veya gelecekte öğretmeyi planlıyorsunuz? / Welke taal bent u in de toekomst van plan uw kind te leren of heeft u uw kind of kinderen thuis geleerd?

- ☐ Türkçe / Turks
☐ Hollandaca / Nederlands
☐ Her iki dili (Türkçe/Hollandaca) birlikte / Beide talen tegelijk (Turks/Nederlands)
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

32. Çocuğunuza/çocuklarınıza hangi dilde isimler verdiniz veya gelecekte hangi dilde isimler vermeyi düşünüyorsunuz? / In welke taal bent u in de toekomst van plan uw kind of kinderen een naam te geven of in welke taal heeft u uw kind of kinderen een naam gegeven?

- ☐ Türkçe isimler / Turkse namen
☐ Yabancı dilde isimler / Buitenlandse namen
☐ Hem yabancı dile hem de Türkçeye uyan isimler / Namen die en op Turkse namen lijken en op buitenlandse namen lijken

33. Dilin günlük hayattaki kullanımına ilişkin aşağıda verilen soruları lütfen yanıtlayınız (Lütfen cevaplardan kendinize en uygun olanı işaretleyiniz). Beantwoord de onderstaande vragen over het dagelijks gebruik van de taal (Kies het antwoord dat voor u van toepassing is).

		Çoğunlukla Türkçe / <u>Meestal</u> <u>Turks</u>	Hem Türkçe hem Hollandaca / <u>Zowel Turks als</u> <u>Nederlands</u>	Çoğunlukla Hollandaca / <u>Meestal</u> <u>Nederlands</u>
1	Hangi dilde düşünürsünüz?	☐	☐	☐
	In welke taal denkt u?			
2	Hangi dilde duygularınızı daha iyi ifade edersiniz?	☐	☐	☐
	In welke taal uit u uw emoties het beste?			
3	Hangi dilde gazete, dergi ve kitap okursunuz?	☐	☐	☐
	In welke taal leest u de krant, tijdschrift en boeken?			
4	Aile içerisinde hangi dil kullanılır?	☐	☐	☐
	Welke taal gebruikt u in familiekring?			
5	Çocuğunuzun aile içinde hangi dili kullanmasını istersiniz?	☐	☐	☐
	Welke taal wenst u dat uw kind gebruikt in familiekring?			
6	Ebeveynleriniz ile hangi dilde iletişim kurarsınız?	☐	☐	☐
	In welke taal communiceert u met uw ouders?			
7	Akrabalarınız ve hemşerileriniz ile hangi dilde iletişim kurarsınız?	☐	☐	☐
	In welke taal communiceert u met uw familie en dorps- of stadsgenoten?			
8	Türk komşularınız ile hangi dilde iletişim kurarsınız?	☐	☐	☐
	In welke taal communiceert u met uw Turkse buren?			
9	Türk arkadaşlarınız ile hangi dilde iletişim kurarsınız?	☐	☐	☐
	In welke taal communiceert u met uw Turkse vrienden?			

Aile Yapısı ve Evlilik Tercihleri / Huishoudensamenstelling en voorkeuren voor een huwelijk:

34. Kiminle / kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? / Met wie woont u?

- ☐ Yalnız yaşıyorum / alleen
☐ Eşimle birlikte / met mijn partner
☐ Eşim ve çocuklarımla birlikte / met mijn partner en kinderen
☐ Annem/babam, eşim ve çocuklarımla birlikte / met mijn moeder/vader, partner en kinderen
☐ Sadece çocuklarımla birlikte / alleenstaand met kinderen
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

35. Evde sizinle birlikte sürekli olarak toplam kaç kişi yaşıyor? / Hoeveel personen inclusief uzelf wonen er permanent bij u thuis?

(Sayı / Aantal): _____

36. Evinizde (anne, baba ve çocuklar dışında) aile büyüklerinden (büyükbaba/büyükanne) ya da yakın akrabalarından yaşayan kimse var mı? / Wonen uw grootouders (oma of opa) of andere personen van uw directe familie (buiten uw vader, moeder en kinderen) met u in huis?

- ☐ Evet / Ja ☐ Hayır / Nee

37. Evinize giren aylık toplam net gelir ne kadardır? / Wat is het netto maandinkomen van uw huishouden?

- ☐ 500'den az € / minder dan € 500
☐ 500 - 999 €
☐ 1.000 - 1.499 €
☐ 1.500 - 1.749 €
☐ 1.750 - 1.999 €
☐ 2.000 - 2.249 €
☐ 2.250 - 2.499 €
☐ 2.500 - 2.999 €
☐ 3.000 - 3.499 €
☐ 4.000 ve üstü € / meer dan € 4000
☐ Bilmiyorum / Weet ik niet
☐ Cevap vermek istemiyorum / Dat wil ik niet zeggen

38. Evinize giren toplam net aylık gelir ihtiyaçlarınızı karşılamak için yeterli mi? / Is het totale netto maandinkomen van uw huishouden voldoende om rond te komen?

- ☐ Yeterli / Voldoende
☐ Kısmen yeterli / Matig
☐ Yeterli değil / Onvoldoende

39. Şu an nasıl bir konutta oturuyorsunuz? / In welk soort woning woont u?

- ☐ (Sosyal konutta) kiralık dairede veya evde / huurwoning in de sociale sector
☐ (Serbest sektörde) kiralık dairede veya evde / huurwoning in de vrije sector
☐ Kendi dairemde veya evimde / Eigen woning

40. Aileniz ile ilgili önemli kararlar genellikle nasıl alınır? / Hoe worden belangrijke beslissingen over uw familie in het algemeen genomen?

- ☐ Erkekler karar verir / Mannen beslissen
☐ Kadınlar karar verir / Vrouwen beslissen
☐ Kadınlar ve erkekler birlikte karar verir / Mannen en vrouwen beslissen samen
☐ Tüm aile üyeleri birlikte karar verir / Alle familieleden beslissen samen
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

41. Aile içi ilişkiler sizin için ne kadar önemlidir? / Hoe belangrijk zijn uw gezinsrelaties voor u?

Çok önemli / Heel erg belangrijk	Önemli / Belangrijk	Kısmen önemli / Beetje belangrijk	Önemli değil / Onbelangrijk	Hiç önemli değil / Heel erg onbelangrijk
☐	☐	☐	☐	☐

42. Akrabalık bağları sizin için ne kadar önemlidir? / Hoe belangrijk zijn uw familiebanden voor u?

Çok önemli / Heel erg belangrijk	Önemli / Belangrijk	Kısmen önemli / Beetje belangrijk	Önemli değil / Onbelangrijk	Hiç önemli değil / Heel erg onbelangrijk
☐	☐	☐	☐	☐

43. Evlilik şekliyle ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız (**Lütfen cevaplardan kendinize en uygun olanı işaretleyiniz**). / Wilt u de onderstaande vragen over de manier van trouwen beantwoorden (Kies het antwoord dat voor u van toepassing is).

		Görücü usulüyle / Gearrangeerd huwelijk	Görücü usulüyle tanıştırılıp kendi kararlarıyla / Gearrangeerde kennismaking maar eigen keuze	Tanışarak / Niet- gearrangeerd huwelijk	Soru Uygulanamaz / Niet van toepassing
43.1	Eğer evli iseniz eşinizle nasıl evlendiniz?	☐	☐	☐	☐
	Als u getrouwd bent, hoe bent u met uw partner getrouwd?				
43.2	Eğer bekarsanız, nasıl evlenmek istersiniz?	☐	☐	☐	☐
	Als u ongehuwd bent, hoe wilt u trouwen?				
43.3	Çocuklarınızın nasıl evlenmesini tercih edersiniz?	☐	☐	☐	☐
	Wat is uw voorkeur voor hoe uw kinderen trouwen?				

44. Evlilik tercihlerinize ilişkin aşağıdaki soruları yanıtlayınız. / Beantwoord de onderstaande vragen over uw voorkeuren voor huwelijk.

		Türkiye'deki Türkler / Turken in Turkije	Hollanda'daki Türkler / Turken in Nederland	Hollandalılar/ Nederlanders	Diğer göçmenler/ Andere migranten	Fark etmez/ Geen enkele voorkeur	Soru Uygulanamaz / Niet van toepassing
44.1	Evliyseniz, eş seçimini kimler arasından yaptınız?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Als u getrouwd bent, tussen wie heeft u uw partnerkeuze gemaakt?						
44.2	Bekarsanız, eş seçimini kimler arasından yapmayı düşünürsünüz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Als u ongehuwd bent, tussen wie bent u van plan om uw partnerkeuze te maken?						

44.3	Ebeveynleriniz eş seçiminizi kimler arasından yapmanızı istedi veya istemektedir?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Tussen wie wilden of willen uw ouders dat u uw partnerkeuze maakt?						
44.4	Çocuklarınızın eş seçimini kimler arasından yapmalarını istersiniz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Tussen wie zou u willen dat uw kinderen een partnerkeuze maken?						

44.5. Eşiniz ile yakınlık düzeyinizi belirtiniz. / Wat is uw relatie met uw partner?

- ☐ Eşim akrabam (kuzen) / Mijn partner is een bloedverwant (neef, nicht etc.)
☐ Eşim hemşehrim / Mijn partner is mijn plaatsgenoot
☐ Eşim ne akrabam ne de hemşehrim / Mijn partner is zowel niet mijn familie als mijn plaatsgenoot
☐ Eşim yabancı asıllı / Mijn partner is buitenlands(e)
☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

44.6. Hollandalılar ile evlilik konusundaki görüşleriniz nelerdir? / Wat is uw mening over huwelijk met Nederlanders?

- ☐ Hollandalı biriyle evliliğe karşı değilim. / Ik ben niet tegen een huwelijk met Nederlanders.
☐ Hollandalı biriyle evliliğe karşıyım. / Ik ben tegen een huwelijk met Nederlanders.
☐ Tercihim yok. / Geen voorkeur.

44.7. Evlenilen veya evlenilecek olan kişinin Türk olması sizin için ve aileniz için önemli mi? / Is het belangrijk voor u en voor uw familie dat de persoon met wie u getrouwd bent of met wie u gaat trouwen een Turk is?

- Sizin için / voor u:
☐ Evet / Ja
☐ Hayır / Nee

- Aileniz için / voor uw familie:
☐ Evet / Ja
☐ Hayır / Nee

44.8. Evlenilen veya evlenilecek olan kişinin Müslüman olması sizin için ve aileniz için önemli mi? / Is het belangrijk voor u en voor uw familie dat de persoon met wie u getrouwd bent of met wie u gaat trouwen een Moslim is.

- Sizin için / voor u:
☐ Evet / Ja
☐ Hayır / Nee

- Aileniz için / voor uw familie:
☐ Evet / Ja
☐ Hayır / Nee

44.9. Evlenilen veya evlenilecek olan kişinin Türk / Müslüman olmasının sizin için ve aileniz için neden önemli olup olmadığını lütfen açıklayınız. / Leg in uit waarom het voor u en voor uw familie al dan niet belangrijk is dat de persoon met wie u getrouwd bent of met wie u gaat trouwen een Turk / Moslim is.

Sosyo-Kültürel Etkileşim / Sociaal-culturele Interactie:

45. Sosyal çevrenizle ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız. (Lütfen cevaplardan kendinize en uygun olanı işaretleyiniz). / Beantwoord de onderstaande vragen over uw sociale omgeving (Kies het antwoord dat voor u van toepassing is).

		Türkler/ Turken	Hollandalılar/ Nederlanders	Türkler ve Hollandalılar/ Turken en Nederlanders	Diğer Yabancılar / Andere buitenlan- ders	Soru Uygulana- maz / Niet van toepassing
45.1	Oturduğunuz mahallede ağırlıklı olarak kimler yaşıyor?	☐	☐	☐	☐	☐
	Wie wonen er voornamelijk in uw buurt?					
45.2	Mahallenizde komşuluk yaptığınız kişiler ağırlıklı olarak kimlerden oluşmaktadır?	☐	☐	☐	☐	☐
	Uit wie bestaan de mensen in de buurt met wie u omgaat voornamelijk?					
45.3	Akrabalarınız ağırlıklı olarak kimlerden oluşmaktadır?	☐	☐	☐	☐	☐
	Uit wie bestaan uw familieleden voornamelijk?					
45.4	En yakın arkadaşlarınız kimlerdir?	☐	☐	☐	☐	☐
	Wie zijn uw beste vrienden?					
45.5	Çalıştığınız yerde ağırlıklı olarak kimler çalışmaktadır?	☐	☐	☐	☐	☐
	Wie werken er voornamelijk waar u werkt?					
45.6	Çalıştığınız yerde çoğunlukla kimlerle iletişim kurarsınız?	☐	☐	☐	☐	☐
	Met wie heeft u meestal contact waar u werkt?					
45.7	Çoğunlukla hangi toplumun üyelerinin kültürel aktivitelerine katılırsınız?	☐	☐	☐	☐	☐
	Van welke bevolkingsgroepen gaat u meestal naar culturele activiteiten?					
45.8	Gündelik alışverişlerinizi daha çok kimlerden yapmayı tercih edersiniz?	☐	☐	☐	☐	☐
	Bij wie heeft u de voorkeur om uw dagelijkse boodschappen te doen?					

		Komt absoluut niet overeen	Komt niet overeen	Komt gedeeltel ijk niet overeen	Komt noch wel noch niet overeen	Komt gedeelte lijk overeen	Komt overeen	Komt absoluut overeen
		Kesinlikle uymuyor	<i>Uymuyor</i>	Kısmen uymuyor	Ne uyuyor ne uymuyor	Kısmen uyuyor	<i>Uyuyor</i>	Kesinlikle uyuyor
18	Kendimi daha çok Hollandalı olarak hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
	Vaak voel ik mij Nederlander.							
19	Kendimi Hollanda'da misafir olarak görüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
	Ik zie mijzelf als gast in Nederland.							
20	Türk medyasını (günlük gazete, dergi. Radyo, TV vs.) takip ediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
	Ik volg de Turkse media (kranten, tijdschriften, radio, tv enz.)							

Ev Sahibi Toplum ile İlişkiler / Relaties met autochtonen:

47. Hollanda'da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkileri nasıl değerlendiriyorsunuz? / Hoe beoordeelt u de onderlinge relaties van de in Nederland wonende Turken met Nederlanders?

Çok iyi / <u>Heel goed</u>	İyi / <u>Goed</u>	Kısmen iyi / <u>Voldoende</u>	Kötü / <u>Onvoldoende</u>	Çok kötü / <u>Slecht</u>
☐	☐	☐	☐	☐

48. Eğer 47. soruya cevabınız “kötü veya çok kötü” ise, sizce Türk ve Hollanda toplumları arasında ilişkilerin iyi olmamasının temel nedeni nedir?/ Als uw antwoord bij vraag 47 “onvoldoende of slecht” is, wat is dan volgens u de hoofdrede waarom de relaties tussen Turken en Nederlanders niet goed zijn?

- ☐ Hollandalıların Türklerle yönelik önyargıları, ayrımcılıkları veya yabancı düşmanlıkları yüzünden iyi bir ilişki yok / Er is geen goede relatie door de vooroordelen, discriminatie en vijandigheid van Nederlanders tegenover Turken
- ☐ Hollanda'da yaşayan Türklerden kaynaklanan nedenlerden dolayı iyi bir ilişki yok / Er is geen goede relatie door redenen die veroorzaakt worden door de Turken in Nederland
- ☐ Hem Hollandalılar hem de Türklerden kaynaklanan karşılıklı nedenlerden dolayı iyi bir ilişki yok / Er is geen goede relatie door redenen die veroorzaakt worden door zowel Turken als de Nederlanders in Nederland
- ☐ Hem Hollandalılar hem de Türkler arasında gerginlik yaratan grupların varlığı nedeniyle iyi bir ilişki yok / Er is geen goede relatie door de aanwezigheid van groepen die zorgen voor wrijving tussen zowel de Nederlanders als de Turken.
- ☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....
- ☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

49. Hollanda toplumu ile en çok hangi ortamda iletişim kuruyorsunuz? / In welke omgeving heeft u het meest contact met Nederlanders?

- ☐ Aile içi ve çevresinde / thuis en in familiekring
- ☐ Okulda / op school
- ☐ İş yerinde / op het werk
- ☐ Mahalle / komşu çevresinde / in de buurt
- ☐ Arkadaş çevresinde / vriendenkring
- ☐ Sosyo-kültürel etkinliklerde / sociale-culturele activiteiten
- ☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

50. Anaokuluna veya zorunlu eğitime devam eden çocuğunuz var ise, çocuğunuzu Türk ve diğer yabancıların yoğun olduğu okullara mı, yoksa Hollandalıların çoğunlukta olduğu okullara mı kaydettirdiniz? / Als u kinderen heeft die naar de creche of basisschool gaan, heeft u uw kinderen aangemeld op een school met een meerderheid aan allochtone of autochtone kinderen?

- ☐ Türk ve diğer yabancı çocukların yoğun olduğu okula / Op een school waar de meerderheid Turkse en andere buitenlandse kinderen zitten
- ☐ Hollandalı çocukların yoğun olduğu okula / Op een school waar Nederlandse kinderen de meerderheid vormt
- ☐ Yabancı ve Hollandalı çocukların karışık olduğu okula / Op een school waar buitenlandse en Nederlandse kinderen gemixt zijn
- ☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....
- ☐ Soru uygulanamaz / Niet van toepassing

51. Hollandalılar ile iletişim sizin açınızdan ne derecede önemlidir? / In welke mate is contact met Nederlanders voor u belangrijk?

<u>Çok önemli / Heel erg belangrijk</u>	<u>Önemli / Belangrijk</u>	<u>Kısmen önemli / Beetje belangrijk</u>	<u>Önemli değil / Onbelangrijk</u>	<u>Hiç önemli değil / Heel erg onbelangrijk</u>
☐	☐	☐	☐	☐

52. Hollandalı komşu ve arkadaşlarınız ile ne sıklıkta görüşürsünüz? / Hoe vaak heeft u contact met uw Nederlandse buren en vrienden?

<u>Sık sık görüşürüz / We hebben vaak contact</u>	<u>Ara sıra görüşürüz / We hebben af en toe contact</u>	<u>Nadiren görüşürüz / We hebben nauwelijks contact</u>	<u>Hiç görüşmeyiz / We hebben nooit contact</u>
☐	☐	☐	☐

53. Hollanda toplumunun sosyal ve kültürel aktivitelerine (konser, tiyatro, sinema, sergi, spor, yerel siyasi aktiviteler vb.) ne sıklıkta katılırsınız? Hoe vaak neemt u deel aan sociale en culturele activiteiten (concert, theater, bioscoop, tentoonstelling, sport, plaatselijke politieke, etc.) van Nederlanders?

<u>Sık sık katılırım / Ik neem vaak deel</u>	<u>Ara sıra katılırım / Ik neem af en toe deel</u>	<u>Nadiren katılırım / Ik neem nauwelijks deel</u>	<u>Hiç katılmam / Ik neem nooit deel</u>
☐	☐	☐	☐

54. Hollanda'daki Türk toplumunun Hollanda siyasetinde ne düzeyde temsil edildiğini düşünüyorsunuz? / In welke mate denkt u dat de Turken in Nederland worden vertegenwoordigd in de Nederlandse politiek?

- ☐ İyi düzeyde temsil edildiğini düşünüyorum / Ik denk dat ze goed worden vertegenwoordigd
- ☐ Kısmen temsil edildiğini düşünüyorum / Ik denk dat ze voldoende worden vertegenwoordigd
- ☐ Çok az temsil edildiğini düşünüyorum / Ik denk dat ze onvoldoende worden vertegenwoordigd

55. Size göre, Hollanda'da yaşayan Türklerin Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel ilişkileri kuşaklar boyunca nasıl değişmektedir? / Hoe zijn volgens u de sociaal-culturele relaties van Turken in Nederland met Nederlander tussen generaties veranderd?

- ☐ Kuşaktan kuşağa geçildikçe ilişkiler sıklaşmaktadır. / De relaties werden frequenter bij jongere generaties
- ☐ Kuşaktan kuşağa geçildikçe ilişkiler seyrelmektedir. / De relaties werden geringer bij jongere generaties
- ☐ Kuşaklar arasında herhangi bir değişim yoktur. / Er is geen verandering tussen generaties
- ☐ Fikrim yok / Geen mening

Kültürel Aktarım / Culturele Overdracht:

56. Size göre, Hollanda toplumuyla sosyal ve kültürel ilişkiler, gelecek kuşaklara Türk dili ve kültürünün aktarımını ne yönde etkiler? / Op welke manier hebben volgens u sociale en culturele relaties met Nederlanders invloed op de Turkse taal van toekomstige generaties en de overdracht van Turkse cultuur?

- ☐ Olumlu yönde etkiler / Heeft een positieve invloed
☐ Herhangi bir etkisi olmaz / Heeft geen invloed
☐ Olumsuz yönde etkiler / Heeft een negatieve invloed
☐ Fikrim yok / Geen mening

57. Size göre Hollanda'da yaşayan Türkler kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına ne derece sahipler? / In welke mate denkt u dat Turken in Nederland de mogelijkheden hebben om hun eigen taal en cultuur te kunnen behouden en te ontwikkelen?

- ☐ Türkler kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına **tamamıyla sahipler** / Turken hebben alle mogelijkheid om hun eigen taal en cultuur te behouden en te ontwikkelen
☐ Türkler kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına **kısmen sahipler** / Turken hebben voldoende mogelijkheden om hun eigen taal en cultuur te behouden en te ontwikkelen
☐ Türkler kendi dillerini ve kültürlerini koruma ve geliştirme koşullarına **sahip değiller** / Turken hebben geen mogelijkheden om hun eigen taal en cultuur te behouden en te ontwikkelen
☐ Fikrim yok / Geen mening

58. Türk dili ve kültürünü korumak ve geliştirmek ebeveynleriniz için ne derece önemlidir? / In hoeverre voor uw ouders belangrijk om de Turkse taal en cultuur te behouden en te ontwikkelen?

<u>Çok önemli / Heel erg belangrijk</u>	<u>Önemli / Belangrijk</u>	<u>Kısmen önemli / Beetje belangrijk</u>	<u>Önemli değil / Onbelangrijk</u>	<u>Hiç önemli değil / Heel erg onbelangrijk</u>
☐	☐	☐	☐	☐

59. Türk dili ve kültürünü korumak ve geliştirmek sizin için ne derece önemlidir? / In hoeverre is het voor u belangrijk om de Turkse taal en cultuur te behouden en te ontwikkelen?

<u>Çok önemli / Heel erg belangrijk</u>	<u>Önemli / Belangrijk</u>	<u>Kısmen önemli / Beetje belangrijk</u>	<u>Önemli değil / Onbelangrijk</u>	<u>Hiç önemli değil / Heel erg onbelangrijk</u>
☐	☐	☐	☐	☐

60. Çocuklarınızın Türkiye ile bağlarını sürdürmek ve geliştirmek sizin için ne derece önemlidir? / In hoeverre hecht u er belang aan dat uw kinderen hun banden met Turkije voortzetten en ontwikkelen?

<u>Çok önemli / Heel erg belangrijk</u>	<u>Önemli / Belangrijk</u>	<u>Kısmen önemli / Beetje belangrijk</u>	<u>Önemli değil / Onbelangrijk</u>	<u>Hiç önemli değil / Heel erg onbelangrijk</u>
☐	☐	☐	☐	☐

61. Size göre, çocuklarınıza dinî değerleri ve ibadetleri öğretmek, Türk kültürünün sürdürülmesi için ne derece önemlidir? / In hoeverre is het voor u belangrijk dat uw kinderen religieuze waarden en eredienst om de Turkse cultuur voort te zetten?

<u>Çok önemli / Heel erg belangrijk</u>	<u>Önemli / Belangrijk</u>	<u>Kısmen önemli / Beetje belangrijk</u>	<u>Önemli değil / Onbelangrijk</u>	<u>Hiç önemli değil / Heel erg onbelangrijk</u>
☐	☐	☐	☐	☐

62. Çocuklarınıza dil ve kültür aktarımıyla ilgili olarak, aşağıdakilerden hangisi sizi **en iyi şekilde** ifade etmektedir? / Welke van de onderstaande past het meest bij u als het gaat om de overdracht van taal en cultuur?

- ☐ Çocuklarımın Türk dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim. / Ik zou willen dat mijn kinderen de Turkse taal en cultuur zo goed mogelijk leren.
- ☐ Çocuklarımın Türk dili ve kültürünü koruyarak sürdürmelerini ve aynı zamanda Hollanda dili ve kültürünü de benimsemelerini isterim. / Ik zou willen dat mijn kinderen de Turkse taal en cultuur behouden en voortzetten en tegelijkertijd ook de Nederlandse taal en cultuur aannemen.
- ☐ Çocuklarımın Hollanda dili ve kültürünü en iyi şekilde öğrenmelerini isterim. / Ik zou willen dat mijn kinderen de Nederlandse taal en cultuur zo goed mogelijk leren.

63. Çocuklarınızın daha çok hangi toplumun üyeleriyle arkadaşlık etmesini tercih edersiniz? / Voor welke bevolkingsgroep heeft u de voorkeur dat uw kinderen mee bevriend zijn?

- ☐ Çocuklarımın daha çok Türklerle arkadaşlık etmesini tercih ederim. / Ik heb liever dat mijn kinderen bevriend zijn met Turken.
- ☐ Çocuklarımın hem Türk hem de Hollandalılarla arkadaşlık etmesini tercih ederim. / Ik heb de voorkeur dat mijn kinderen met zowel Turken als Nederlanders bevriend zijn.
- ☐ Çocuklarımın daha çok Hollandalılar ile arkadaşlık etmesini tercih ederim. / Ik heb liever dat mijn kinderen bevriend zijn met Nederlanders.

Hollanda'daki Türkler Arasındaki İlişkiler / Relaties tussen Turken in Nederland:

64. Hollanda'daki Türklerin kendi aralarındaki ilişkileri nasıl görüyorsunuz? / Hoe denkt u over de onderlinge relaties van de Turken in Nederland?

- ☐ Türklerin kendi aralarında güçlü bir dayanışma var / Turken hebben onderling een sterke solidariteit
- ☐ Türkler arasında genel bir dayanışmadan ziyade küçük grup dayanışması var / Anders dan een algemene solidariteit is er tussen Turken alleen solidariteit in kleine groepen
- ☐ Türklerin kendi aralarında zayıf bir dayanışma var / Turken hebben onderling een zwakke solidariteit
- ☐ Türkler arasında çatışma ve ayrılıklar var / Er zijn conflicten tussen Turken en scheiding
- ☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

65. Hollanda'daki Türk akrabalarınıza, komşu ve arkadaşlarınıza ev ziyaretine ne sıklıkta gidersiniz? / Hoe vaak gaat u op bezoek bij uw Turkse familieleden, burens en vrienden in Nederland?

- ☐ Haftada bir veya birden fazla / Meer dan een keer in de week
- ☐ Ayda bir veya birden fazla / Een of enkele keer in de maand
- ☐ Birkaç ayda bir / Eens in een paar maanden
- ☐ Sadece özel günlerde (düğün, bayram, cenaze v.s) / Alleen bij een gelegenheid (bruiloft, feestdag, begrafenis, etc.)
- ☐ Hiç gitmem / Nooit

66. Hollanda'daki Türk dernek ve sivil toplum kuruluşlarından herhangi birine üyeyseniz, bu kuruluşların faaliyetlerine ne sıklıkta katılırsınız? / Als u lid bent van een Turkse vereniging en maatschappelijke organisatie, neemt u dan deel aan activiteiten van deze vereniging of organisaties?

- ☐ Üye değilim / Ik ben geen lid
- ☐ Hiç katılmam / Ik neem nooit deel
- ☐ Ara sıra katılıyorum / Ik neem af en toe deel
- ☐ Düzenli olarak katılıyorum / Ik neem vaak deel

Dinî Tutumlar / Religieuze Opvattingen:

67. Eğer dinî eğitim aldıysanız, bu eğitimi nerede aldınız? / Als u een religieuze opvoeding heeft gehad, waar heeft u deze gehad?

- ☐ Dinî eğitim almadım / Ik heb geen religieuze opvoeding gehad
☐ Camide / In de moskee
☐ Okulda / Op school
☐ Ailede / Thuis
☐ Camide ve ailede / In de moskee en thuis
☐ Camide, okulda ve ailede / In de moskee, op school en thuis
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

68. Eğer ibadet ediyorsanız, aşağıdaki ibadet veya dinî vecibelerden hangilerini yerine getirirsiniz? **(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz).** / Als u uw godsdienst uitoefent, welke religieuze verplichtingen verricht u? (Meerdere antwoorden mogelijk).

- ☐ İbadet etmiyorum / Ik oefen mijn godsdienst niet uit
☐ Namaz kılmak / Bidden
☐ Oruç tutmak / Vasten
☐ Kurban kesmek / Offeren
☐ Zekat vermek / Aalmoes geven
☐ Hacca gitmek / Op bedevaart gaan
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

69. Dinî bayramları kutlar mısınız? / Viert u de religieuze feestdagen?

- ☐ Evet / Ja ☐ Hayır / Nee

70. Dinî nikah yapılması sizce önemli mi? / Is het volgens u belangrijk om het religieuze huwelijk te voltrekken?

- ☐ Evet, önemli / Ja, dat is belangrijk
☐ Kısmen önemli / Gedeeltelijk belangrijk
☐ Hayır, önemli değil / Nee, dat is niet belangrijk

71. Domuz eti yiyor musunuz? / Eet u varkensvlees?

- ☐ Evet / Ja ☐ Hayır / Nee

72. Et tüketiminde ‘halal et’ olması sizin için önemli mi? / Is bij het eten van vlees ‘halal vlees’ voor u belangrijk?

- ☐ Evet / Ja ☐ Hayır / Nee

73. İçki içiyor musunuz? / Drinkt u alcohol?

- ☐ Sık sık içerim / Dat drink ik vaak
☐ Ara sıra içerim / Dat drink ik af en toe
☐ Nadiren içerim / Dat drink ik nauwelijks
☐ Hiç içmem / Dat drink in nooit

Aidiyet ve Türkiye ile Bağlar / Gevoel van verbondenheid en de banden met Turkije:

74. Hollanda’da kendi kimliğinizi nasıl tanımlarsınız? / Hoe definieert u uw identiteit in Nederland?

- ☐ Türk / Turks
☐ Türk ve Hollandalı / Turks en Nederlands
☐ Türk asıllı Hollandalı / Turkse Nederlander
☐ Hollandalı / Dutch / Nederlands
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

75. Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun musunuz? / Bent u er tevreden mee om een lid te zijn van de Nederlandse samenleving?

Çok memnunum / <u>Ik ben heel tevreden</u>	Memnunum / <u>Ik ben tevreden</u>	Kismen memnunum / <u>Ik ben gedeeltelijk tevreden</u>	Memnun değilim / <u>Ik ben niet tevreden</u>	Hiç memnun değilim / <u>Ik ben helemaal niet tevreden</u>
☐	☐	☐	☐	☐

76. Size göre ‘vatan’ neresidir? / Wat is volgens u het ‘vaderland’?

- ☐ Türkiye/ Turkije
☐ Hollanda/ Nederland
☐ Hem Türkiye hem de Hollanda / Zowel Turkije als Nederland
☐ Diğer / Anders

77. Hollanda dışına çıktığınız zaman Hollanda’yı nasıl ifade ediyorsunuz? / Als u in het buitenland bent (buiten Nederland), hoe definieert u Nederland dan?

- ☐ Doğduğum ülke / Het land waar ik ben geboren
☐ Yaşadığım ülke / Het land waar ik woon
☐ Misafir olduğum ülke / Het land waar ik te gast ben
☐ Vatandaş olduğum ülke / Het land waarvan ik de nationaliteit heb
☐ Ekonomik gelir sağladığım ülke / Het land waar ik inkomsten heb
☐ Vatanım / Mijn vaderland
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

78. Siyasetle ilgilenme durumunuzu lütfen belirtiniz. / In hoeverre bent u geïnteresseerd in politiek?

- ☐ En çok Türkiye’deki siyasetle ilgileniyorum / Ik ben het meest geïnteresseerd in de Turkse politiek
☐ En çok Hollanda’daki siyasetle ilgileniyorum / Ik ben het meest geïnteresseerd in de Nederlandse politiek
☐ Hem Türkiye’deki hem de Hollanda’daki siyasetle ilgileniyorum / Ik ben zowel geïnteresseerd in de Turkse als Nederlandse politiek
☐ Siyasetle ilgilenmiyorum / Ik ben niet geïnteresseerd in politiek
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

79. Herhangi bir Türk takımı ile Hollanda takımı maç yapsa hangi takımın kazanmasını istersiniz? / Als een willekeurig Turks team een wedstrijd speelt tegen een Nederlands team, welk team wilt u dan dat gaan winnen?

- ☐ Türk takımı / Turks team
☐ Hollanda takımı / Nederlands team
☐ İyi oynayan takım kazansın / Laat de beste winnen
☐ Benim için fark etmez / Maakt voor mij niet uit

80. Türkiye’deki akraba ve arkadaşlarınız ile ne sıklıkta iletişim kurarsınız? / Hoe vaak heeft u contact met uw familieleden en vrienden in Turkije?

- ☐ Haftada bir veya birden fazla / Meer dan een keer in de week
☐ Ayda bir veya birden fazla / Een of enkele keer in de maand
☐ Birkaç ayda bir / Eens in een paar maanden
☐ Sadece özel günlerde (düğün, bayram, cenaze vs.) / Alleen bij een gelegenheid (bruiloft, feestdag, begrafenis, etc.)
☐ Hiç iletişim kurmayız / We hebben nooit contact

81. Türkiye’ye ne sıklıkta gidiyorsunuz? / Hoe vaak gaat u naar Turkije?

- ☐ Hiç gitmiyorum / Ik ga nooit
☐ Birkaç yılda bir giderim / Eens in de paar jaar
☐ Yılda bir defa giderim / Een keer per jaar
☐ Yılda birkaç defa giderim / Aantal keer per jaar
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk.....

82. Türkiye'ye gitmeniz konusunda sizi motive eden en önemli sebep nedir? / Wat is de belangrijkste reden die u motiveert om naar Turkije te gaan?

- ☐ İş ile ilgili sebepler / Zakelijke redenen
☐ Eğitim ile ilgili sebepler / Educatieve redenen
☐ Aile ve akraba ziyaretinde bulunmak / Familiebezoek
☐ Türkiye ile bağları ve kültürel değerleri sürdürmek / Voortzetten van culturele waarden en banden met Turkije
☐ Türkiye'deki arkadaşlarla vakit geçirmek / Tijd doorbrengen met vrienden in Turkije
☐ Tatil yapmak / Vakantie
☐ Vatana duyulan özlem / Heimwee
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk

83. Bir senelik süre içerisinde Türkiye'de geçirdiğiniz toplam süre ne kadardır? / Wat is de totale periode die u in Turkije doorbrengt in een jaar?

- ☐ 2 haftadan az / korter dan 2 weken
☐ 2 hafta – 1 ay arası / tussen 2 weken en een maand
☐ 1 ay – 3 ay arası / tussen 1 en 3 maanden
☐ 3 ay – 6 ay arası / tussen 3 en 6 maanden
☐ 6 aydan fazla / langer dan 6 maanden

84. Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünüyorsanız veya düşünmüyorsanız, bu tercihinizde rol oynayan faktörlerden sizin için en önemli olan üç tanesini lütfen yazınız. / Noteer de drie belangrijkste redenen die een rol spelen bij uw gedachte om al dan niet remigreren naar Turkije.

Türkiye'ye Dönüş Hakkındaki Düşünceniz / <u>Uw gedachten over remigratie naar Turkije</u>			En Önemli Nedenler / <u>De belangrijkste redenen</u>
84.1.	Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünüyorum . Çünkü; / <u>Ik denk over remigratie naar Turkije, omdat:</u>	☐	1- 2-
84.2.	Türkiye'ye dönüş yapmayı düşünmüyorum . Çünkü; / <u>Ik denk niet aan remigratie naar Turkije, omdat:</u>	☐	3-
84.3.	Henüz bir karar vermedim. / <u>Heb ik nog niet besloten.</u>	☐	

85. Öldüğünüzde nerede gömülmek istersiniz? / Waar wilt u begraven worden?

- ☐ Türkiye, çünkü / Turkije, omdat
☐ Hollanda, çünkü / Nederland, omdat
☐ Diğer. Lütfen yazınız / Anders, namelijk

Yaşanan Sorunlar / Problemen die ervaren worden:

86. Hollanda toplumuna uyum konusunda aşağıda belirtilen durumlardan her birinde ne sıklıkta sorun yaşadınız / yaşamaktasınız? (Lütfen her cümlemin yanında yer alan seçeneklerden durumunuzu en iyi ifade edeni seçiniz). / In welke mate van de onderstaande gevallen over integratie met de Nederlandse samenleving heeft u problemen gehad of ervaart u problemen? (Geef achter ieder onderwerp aan welke mogelijkheid uw situatie het beste weergeeft).

Hiç / <u>Nooit</u>	Nadiren / <u>Nauwelijks</u>	Bazen / <u>Soms</u>	Sık sık / <u>Vaak</u>	Her zaman / <u>Altijd</u>
1	2	3	4	5

Dil konusunda / <u>Taal</u>	1	2	3	4	5
Din konusunda / <u>Religie</u>	1	2	3	4	5
Kültürel değer, tutum ve davranışlarla ilgili konularda / <u>Verschillen in culturele waarden, opvattingen en gedrag</u>	1	2	3	4	5
Hollanda makamlarıyla olan ilişkilerde / <u>De relatie met Nederlandse overheidsinstellingen</u>	1	2	3	4	5
Gündelik sosyal ilişkilerde / <u>Dagelijkse sociale contacten</u>	1	2	3	4	5
Önyargı ve ayrımcılık konularında / <u>Onderwerpen over vooroordelen en discriminatie</u>	1	2	3	4	5
Yabancı düşmanlığı konusunda / <u>Racisme</u>	1	2	3	4	5

87. Hollanda'da Türk (yabancı) olduğunuz için size karşı hiç önyargı ile karşılaştınız mı? / Heeft u ooit met vooroordelen te maken gehad omdat u een Turk (buitenlander) in Nederland bent?

☐ Evet / Ja

☐ Hayır / Nee

88. Aşağıdaki konulardan her birinde ne sıklıkta dışlanma veya ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyorsunuz? (Lütfen her cümlemin yanında yer alan seçeneklerden durumunuzu en iyi ifade edeni seçiniz). / Hoe vaak denkt u met uitbuiting of discriminatie per onderstaand onderwerp te maken te hebben gehad? (Geef achter ieder onderwerp aan welke mogelijkheid uw situatie het beste weergeeft).

Hiç / <u>Nooit</u>	Nadiren / <u>Nauwelijks</u>	Bazen / <u>Soms</u>	Sık sık / <u>Vaak</u>	Her zaman / <u>Altijd</u>
1	2	3	4	5

İş bulma konusunda ve iş yaşamında / <u>Bij het vinden van een baan en op het werk</u>	1	2	3	4	5
Eğitim konusunda / <u>In het onderwijs</u>	1	2	3	4	5
Sosyo-kültürel ilişkiler konusunda / <u>Bij sociaal-culturele relaties</u>	1	2	3	4	5
Din konusunda / <u>Bij religieuze onderwerpen</u>	1	2	3	4	5
Hukuki konularda / <u>Bij juridische onderwerpen</u>	1	2	3	4	5
Siyaset ile ilgili konularda / <u>Bij politieke onderwerpen</u>	1	2	3	4	5
Sağlık alanında / <u>Bij medische onderwerpen</u>	1	2	3	4	5

Araştırma sonuçlarıyla ilgili bilgi edinmek isterseniz lütfen e-posta adresinizi belirtiniz. /

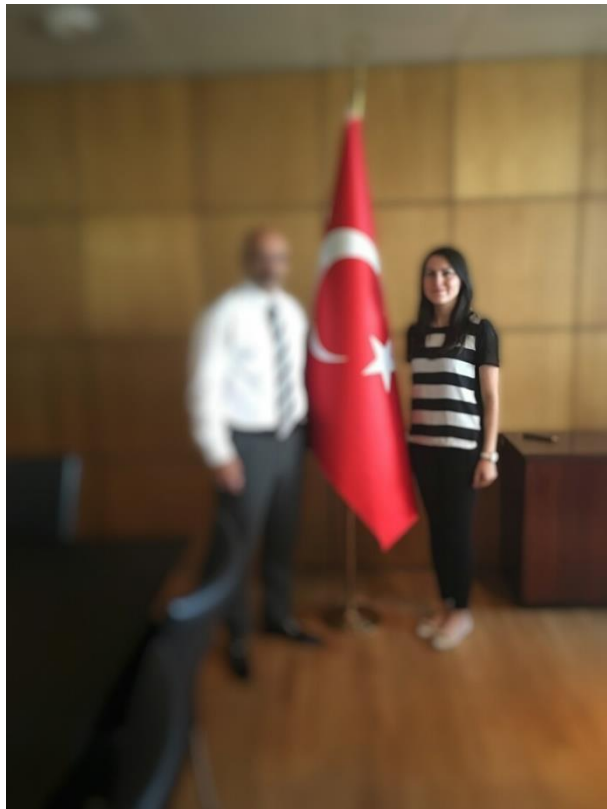
Als u informatie wilt hebben over de onderzoeksresultaten kunt u hier uw e-mailadres vermelden.

E-posta:

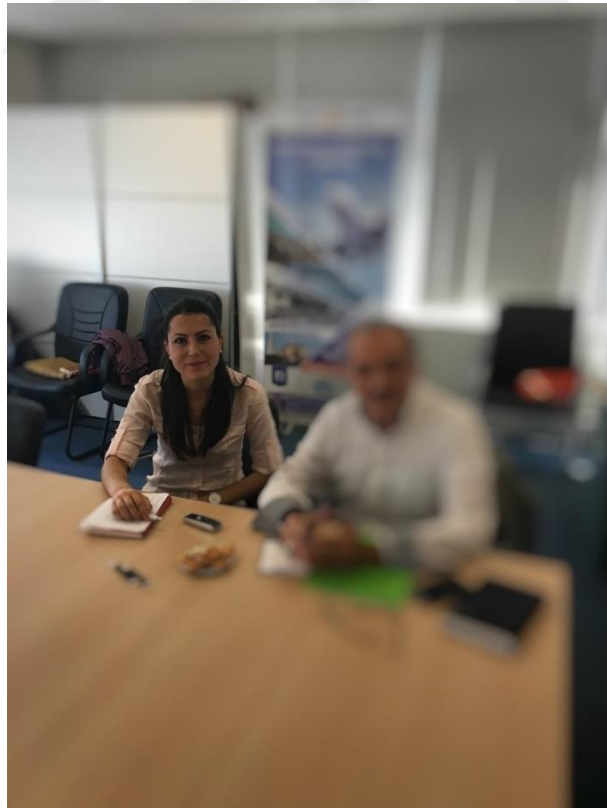
Katılımınız için çok teşekkür ederim. Lütfen doldurduğunuz anket formunu ilgili kişiye teslim ediniz. / Hartelijk dank voor uw medewerking. U kunt de ingevulde enquête retourneren aan de enquêteur.

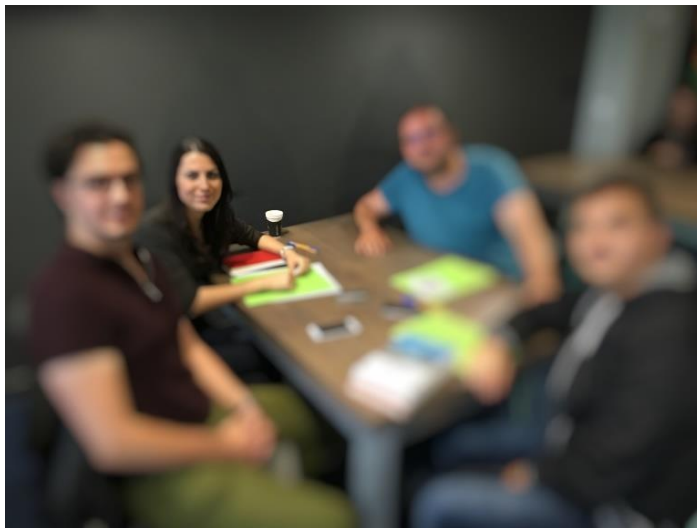
EK 3. MÜLAKAT SORULARI

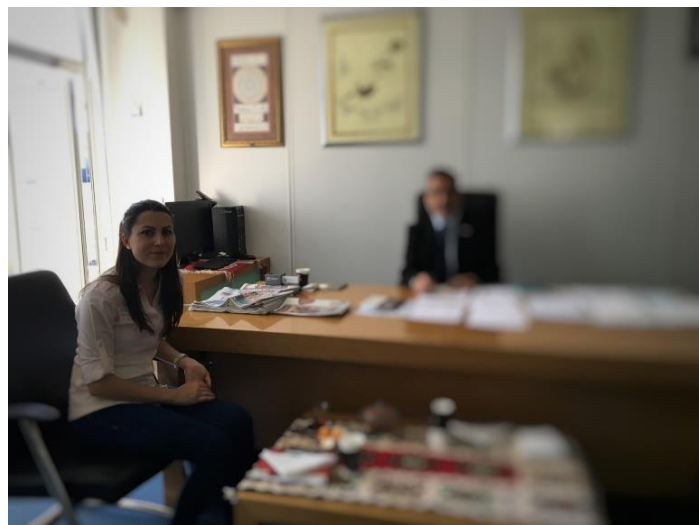
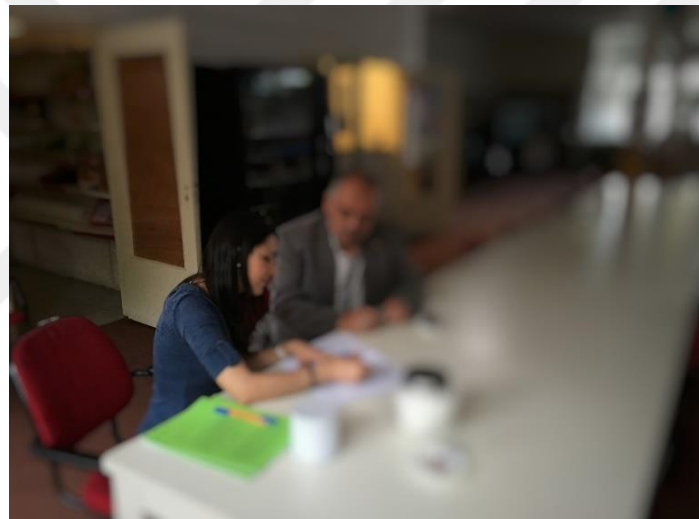
- 1- Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollandalılar arasındaki ilişkiler hakkında ne düşünüyorsunuz? İlişkiler iyi düzeyde değilse, sizce sebepleri nelerdir?
- 2- Size göre, Hollanda toplumuyla sosyo-kültürel ilişkiler kuşaktan kuşağa geçtikçe artmakta mı yoksa azalmakta mıdır? Sebepleri nelerdir?
- 3- Hollanda toplumuyla sosyal ve kültürel ilişkilerin artması, gelecek kuşaklara Türk dili ve kültürünün aktarımını / Hollanda kültürünü benimsemeyi ne yönde etkiler?
- 4- Hollanda toplumu ile daha çok hangi ortamda ve hangi sebeplerle iletişim kuruyorsunuz?
- 5- Hollanda’da yaşayan Türkler ile Hollanda toplumu arasında kültürel bir etkileşim olduğunu düşünüyor musunuz? En çok hangi alanlarda kültürel etkileşim söz konusudur?
- 6- Hollandalılar ile evlilik konusundaki görüşleriniz nelerdir? Sizce Türk gençleri arasında Hollandalılarla evlilikler artıyor mu? Bu evlilikler, kültürel aktarım sürecini ne yönde etkiler?
- 7- Hollanda toplumunun bir üyesi olmaktan memnun musunuz? Neden?
- 8- Size göre “vatan” kavramı neyi ifade eder? Ve vatan neresidir?
- 9- Hollanda’daki Türklerin kendi aralarındaki ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sivil toplum kuruluşlarını ve faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz? Bu faaliyetlere katılıyor musunuz?
- 10- Sizce, Türk dili ve kültürünü muhafaza etme ve gelecek kuşaklara aktarma durumu, kuşaktan kuşağa geçildikçe farklılık göstermekte midir?
- 11- Türk dilinin günümüzde ve gelecek kuşaklardaki durumuyla ilgili neler düşünüyorsunuz?
- 12- Hollanda’daki en önemli sorunlarınız nelerdir?
- 13- Türkiye’ye ne sıklıkta gidiyorsunuz? Türkiye’ye gitmeniz için en önemli sebepler nelerdir?
- 14- Türkiye’ye geri dönüşe ilişkin neler düşünüyorsunuz? Kesin dönüş yapmayı düşünüyorsanız, nedenleri ile açıklar mısınız?
- 15- Hollanda’nın uyguladığı entegrasyon politikası hakkında neler düşünüyorsunuz? Türk dili ve kültürünün aktarımı sürecindeki etkileri ne yöndedir?
- 16- Hollanda’da size karşı herhangi bir önyargı, dışlanma ve ayrımcılık ile karşılaştıysanız, sizi en çok etkileyen bir örnek verirmisiniz?
- 17- Sorunlarınız veya koşullarınızla ilgili olarak Türkiye’den istek ve beklentileriniz veya önerileriniz var mıdır?

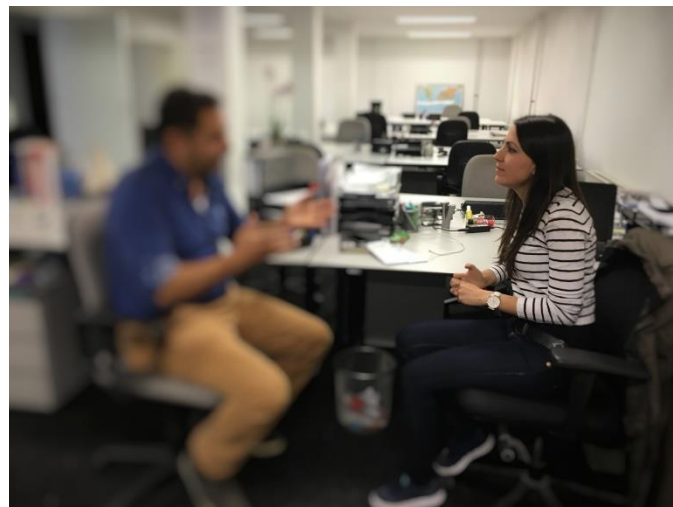
EK 4. ALAN ARAşTIRMASINA İLİşKİN FOTOĞRAFLAR

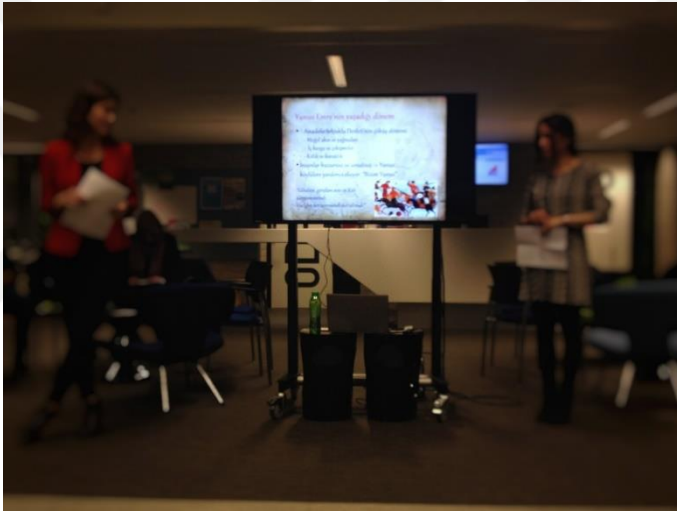

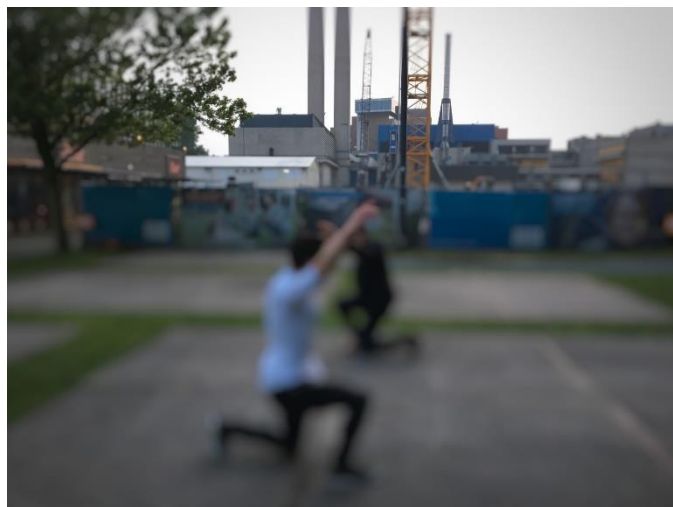

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterlik

Sayı : 76000869/ 433-497

20 Şubat 2015

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 12.02.2015 tarih ve 557 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi **Gülhan YAMAN**'ın **Doç. Dr. Cahit GELEKÇİ** danışmanlığında hazırladığı **“Ev Sahibi Toplumla Kültürel Temasların Kuşaklararası Farklılaşma ve Aile Yapısına Etkileri: Hollanda’da Yaşayan Türkler Örneği”** başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 17 Şubat 2015 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ömer UĞUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

24.02.2015 / 141

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 26/06/2018

Tez Başlığı : Hollanda'da Yaşayan Türklerin Ev Sahibi Toplumla Sosyo-Kültürel Temaslarının Kültürel Aktarım Sürecine Etkileri

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **221** sayfalık kısmına ilişkin, 26/06/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %**5** 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☒ Alıntılar dâhil
- 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

26.06.2018
G. Yaman
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gülhan YAMAN KAHVECİ
Öğrenci No: N11240255
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Programı: Sosyoloji
Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof.Dr. Cahit GELEKÇİ

HOLLANDA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN EV SAHİBİ TOPLUMLA SOSYO-KÜLTÜREL TEMASLARININ KÜLTÜREL AKTARIM SÜRECİNE ETKİLERİ

ORIJINALLIK RAPORU

%5	%4	%3	%1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.turkiyat.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
2	bilig.yesevi.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
3	hutad.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	www3.csgeb.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
5	ded.dem.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	ŞAHİN, Birsen. "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme", Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2010. Yayın	<%1
7	eprints.sdu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gülhan YAMAN KAHVECİ

Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul / 16.07.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Sosyoloji / Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Sosyoloji Anabilim Dalı / Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri

Tezler:

Yüksek Lisans

Yaman, G. (2012). *Evlilik Yoluyla Afyon-Emirdağ'dan Belçika'ya Gerçekleşen Göçler ve Yaşanan Süreçler*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Danışman Doç.Dr. Cahit GELEKÇİ).

Yayınlar:

Bildiriler

Yaman, G. (2011). Türk Dünyasının Ortak Bayramı Nevruz'un Sosyo-Kültürel Bütünleşme Açısından Önemi. (V. Can, H. Beşirli ve K. Taşkın, Ed.). *'Türk Dünyasında Bilim-Kültür-Gelenek': 9. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğleri: 16-17 Haziran 2011 Bakü-Azerbaycan içinde* (ss. 142-151). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Yaman, G. (2013). Kültürel Etkileşim ve Değişim Sürecinde Belçika ve Almanya'da Yaşayan Türk Gençlerinin Yabancılarla Evliliğe Yönelik Tutumları. 8. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi: Kültürel Miras, 24-27 Ekim 2013 Eskişehir*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Makaleler

Yaman, G. (2014). Göçmen İlişkiler Ağının Ulus Ötesi Göçe Etkisi: Belçika'daki Emirdağlılar Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2014 Güz (21).

Kitaplar

9. *Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu (İstanbul, 11-13 Aralık 2009) Bildiriler Kitabı*, Ankara, 2010 (Ortak Yayın).

“Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl” konulu *III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (26-29 Mayıs 2010) Bildiriler Kitabı* (2 Cilt). Ankara, 2011 (Ortak Yayın).

‘Orhon Vadisi Anıtlarını Yeniden Yorumlamak’ Taş Heykel Çalıştayı Kataloğu, Ankara, 2011 (Ortak Yayın).

Projeler

Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl konulu 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (26-29 Mayıs 2010).

Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları konulu 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (23-26 Mayıs 2012).

Polonyalı Üniversite Öğrencilerinin Türkçe Öğrenme Becerilerini Geliştirme Projesi (Haziran-Temmuz 2013).

Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri konulu 5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (21-23 Mayıs 2014).

Uluslararası Çalıştay: Türkçeyi “Yabancı” Dil Olarak Öğrenmek ve Öğretmek: Sorunlar, Yaklaşımlar ve Yöntemler (17 Ekim 2014).

Akademik Görevler:

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Araştırma Görevlisi (16.10.2009 -)

Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler:

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Yayın Kurulu Üyeliği (2009 -)

Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi Yayın Kurulu Üyeliği (2014- ...)

İletişim

: glhnyaman@gmail.com

Jüri Tarihi

: 01.06.2018